

quintus curtius rufus

viața și faptele lui
alexandru cel mare

★ ★

Ilustrația copertei | Vasile Socoliuc

quintus curtius rufus

**viața și faptele
lui alexandru cel mare
regele macedoniei**

★★

ÎN ROMÂNEȘTE DE CONSTANTIN GEROTA
TRADUCERE REVĂZUTĂ ȘI ADNOTATĂ DE
PAUL H. POPESCU GĂLĂȘANU

1970

E D I T U R A M I N E R V A

BUCUREȘTI

CARTEA A CINCEA

I. Acum, dacă aş vrea să istorisesc în ordine cronologică ceea ce s-a petrecut între timp sub conducerea şi sub ordinele lui Alexandru, fiu în Grecia, fie în Illiria şi Tracia, trebuie să întrerup relatarea evenimentelor din Asia. Mi se pare mai potrivit ca aceste evenimente să fie introduse şi păstrate într-o unitate desăvîrşită pentru a fi cuprinse în întregime într-o vedere de ansamblu pînă la fuga şi moartea lui Darius, relatîndu-le într-o coherenţă şi interdependenţă cît se poate mai corespunzătoare. De aceea voi începe să istorisesc tot ce s-a petrecut şi se leagă de bătălia de la Arbela.

Darius ajunsese cam pe la miezul nopţii la Arbela : acolo soarta silise să-şi caute refugiul o mare parte din escorta şi din ostaşii săi. După ce îi convocă la adunare, Darius le arată că nu stă la îndoială asupra faptului că Alexandru se va îndrepta către cele mai cunoscute oraşe şi către cîmpiile cele mai roditoare care produc din belşug de toate : atît el cît şi ostaşii săi nu urmăresc de-

cît să pună mina pe prăzile cele mai grase, de care să dispună. În schimb faptul că el, Darius, se va îndrepta către locuri pustii cu o ceată de ostași ușor înarmați, constituie un element precumpănitor în salvarea situației sale în asemenea împrejurări grele. Regiunile cele mai îndepărtate ale regatului său sînt pînă acum neatinse. De acolo își va procura și reface fără mare greutate forțele pentru război.

Acest neam al macedonenilor, atît de lacom, n-are decît să pună stăpînire pe tezaurul său, și n-are decît să se sature cu aurul lui după o foame atît de îndelungată, căci în curînd acest aur va ajunge din nou în mîinile adevăratului lui stăpîn. El a învățat din experiențele anterioare că veșmintele și așternuturile prețioase, concubinele și toată ceata de eunuci n-au fost altceva decît poveri și piedici. Tîrîndu-le după sine, aceleași poveri îl vor aduce pe Alexandru în aceeași situație de inferioritate din care cauză am fost învinși mai înainte.

Toți cei de față găseau că această cuvîntare a lui Darius era dovada deznădejdii, căci vedeau că el lasă să cadă în mîna vrăjmașului un oraș atît de bogat ca Babylonul. Învîingătorul va ocupa Susa¹ și celelalte orașe, podoabele și mîndria regatului persan, care fuseseră mobilul războiului. În schimb Darius îi învață că în restriște trebuie să se ia nu după vorbe zornăitoare, ci să urmărească ceea ce e necesar și ușor de pus în practică. Războaiele se poartă cu arma, nu cu aur, cu bărbați, nu cu casele orașelor. În acest fel stră-

¹ Susa, capitala Susianei, situată în bazinul rîului Euleus, fondată, după Strabo, de Tithon, era reședința de iarnă a regilor persani. Susiana, provincie (satrapie) persană, era delimitată de Media și Golful Persic.

- moșii perșilor și-au redobândit ușor vechea situație. De aceea, fie că a fost convins că le-a îmbărbătat sufletele, fie că ostașii săi se supuneau mai degrabă în fața ordinului decât ascultau de sfatul lui, Darius a trecut hotarele Mediei.

La puțină vreme după aceste evenimente se preda în mâinile lui Alexandru Arbela, plină de tezaurele bogate ale lui Darius și de veșmintele și covoarele regești. Acolo s-au găsit 4000 de talanți, afară de acestea, haine prețioase și bogate aparținând întregii oștiri persane, grămadite în acea localitate, așa cum am spus mai înainte. Însă după aceea, o molimă amenințând să izbucnească, din cauza răspîndirii mirosului greu al leșurilor care zăceau prin toate locurile, Alexandru își puse în mișcare cit mai neîntirziat trupele, plecînd de acolo.

Cei care trec prin partea stingă întîlnesc o regiune vestită prin rodnicia ei aparținînd arabilor orei¹, și un drum ce traversează cîmpia. Între Tigru și Eufrat se afla o regiune bogată în pășuni atît de grase încît mergea vorba că turmele de vite sînt alungate de acolo ca să nu crape, de sătule ce sînt. Cauza acestei fertilități era umiditatea produsă de ambele fluvii, deoarece aproape întreg solul de acolo era îmbibat, datorită vinelor de apă. Aceste fluvii își au obirșia în munții Armeniei și, după ce-și depărtează albiile curgînd la o mare depărtare unul de altul, își urmează cursul fiecare în direcția sa de la început. S-au măsurat 2500 de stadii, cea mai mare distanță care separă aceste fluvii în regiunea munților Armeniei. Am-

¹ Arabii orei își aveau așezările în Asiria, neavînd nici o legătură ori contingentă cu Arabia propriu-zisă. Sînt atestați și de Plinius în *Historia naturalis*, VI, 9. Era o populație nomadă.

bele fluvii. după ce încep să străbată pământurile Mediei și munții Gordieni, treptat-treptat se îngustează și cu cât înaintează cursul lor, cu atât își micșorează distanța dintre ele. Cea mai mică despărțare o au albiile lor în cîmpiile care poartă numele de Mesopotamia, fiecare fluviu mărginind-o de o parte. După ce traversează ținutul Babylo-nului, ambele fluvii se varsă în Marea Roșie.

După patru zile de mers, Alexandru ajunsese în orașul Mennis¹. Acolo se afla o peșteră, de unde țîșnea dintr-o fîntînă o uriașă cantitate de păcură, așa fel încît își poate da oricine seama că babylonenii, cînd și-au ridicat giganticele lor ziduri, le-au uns cu bitumul extras din această fîntînă.

Însă Mazaeus, care de pe cîmpul de bătaie își căutase refugiul în acest oraș, îi ieși în întîmpinare lui Alexandru pe cînd înainta către Babylon, luînd o atitudine de om care se roagă, însoțit de copiii săi mai mari, și se predă și pe sine și orașul. Sosirea lui Mazaeus i-a făcut plăcere lui Alexandru, căci asediul unui oraș atît de bine fortificat ar fi fost pentru el o operațiune destul de grea. Pe lingă această un bărbat de seamă ca Mazaeus, neîntrecut prin vitejie, vestit și prin faima pe care și-a cîștigat-o cu prilejul ultimei bătălii, i se părea lui Alexandru că va putea deveni prin atitudinea sa o pildă și totodată și un îndemn pentru ceilalți de a i se preda. De aceea i-a făcut o frumoasă primire și lui, și feciorilor lui : Alexandru ordonă ca ostașii detașamentului pe care el însuși îl comanda să mărșăluiească pe patru coloane, întocmai ca pe cîmpul de luptă. O mare parte din babyloneni se opriseră pe ziduri, dornici să-l cu-

¹ Localitate situată pe teritoriul Babyloniei care n-a fost bine identificată. Probabil că e localitatea Kerkuk de azi, bogată în petrol.

noască pe noul rege. Numeroși locuitori i-au ieșit în întâmpinare. În rîndurile acestora Bagophanes, păzitorul fortăreței și al tezaurului regesc, ca să nu fie întrecut în zel de Mazaeus, așternuse pe întreg parcursul flori și înținsese ghirlande, ridicînd altare de argint pe ambele părți ale drumului pe care grămădise nu numai tămîie, ci și tot felul de parfumuri.

Înapoia lui urmau darurile oferite lui Alexandru, cirezi de vite și herghelii de cai, apoi veneau lei și leoparzi închiși în cuști ; urmau apoi magii care intonau imnuri, potrivit datinilor lor. După aceștia mergeau chaldeii, care sînt nu numai prezicătorii babylonenilor, ci și artiștii lor cîntăreți, cu lira caracteristică acestui neam. Chaldeii sînt cei care de obicei cîntă imnurile de slavă în cinstea regilor lor. Tot ei au dovedit mișcările astrilor, precum și schimbările cu regularitate ale anotimpurilor. Încheiau cortegiul călăreții babyloneni, gătiți, și ei, și caii lor, cu valtrapuri de un lux fără seamăn, mai degrabă ca să ia ochii decît ca să oglindească măreția.

Însoțit de garda sa personală Alexandru dădu poruncă mulțimii locuitorilor să meargă în alai înapoia ultimelor rînduri de pedestrași. A doua zi purcese la cercetarea obiectelor prețioase și a întregului bănet care aparținuse lui Darius.

Însă frumusețea și vechimea acestui oraș au atras atît privirile lui Alexandru cît și ale tuturor ostașilor săi, și nu fără îndreptățit temei. Semiramida ¹ fondase Babylonul, și nu, cum au crezut,

¹ Semiramida, soția lui Ninus, căruia i-a urmat la tron, după tradiție, e cea care a fondat Babylonul. În timpul domniei sale a cucerit o parte din Etiopia și a întreprins o expediție în India, de unde s-a întors fără armată.

cei mai mulți, Belus, al cărui palat se vede și azi. Zidurile înconjurătoare, construite din cărămizi și unse cu bitum, au o lățime de 32 picioare. Carele cu patru cai — zice-se — pot să se încrucișeze aici fără primejdie de ciocnire. Turnurile sînt mai înalte decît zidurile cu 10 picioare. Incinta cuprinde un spațiu de 365 de stadii și, după tradiție, s-a ridicat un stadiu de construcție pe zi. Locuințele nu sînt alăturate de ziduri, ci sînt distanțate cam cu un jugăr. Dar nu întrecăga suprafață a orașului e ocupată de case. Locuințele erau distribuite pe o suprafață de 80 de stadii, însă nu erau toate așezate una lîngă alta, pentru că s-a găsit cu cale — cred eu că pentru siguranța proprie a locuitorilor e mai bine să fie mai împrăștiate. Restul orașului este însămințat și ocupat cu culturi, pentru ca, în cazul că ar fi amenințați cu împresurarea de forțe din afară, asediații să-și poată procura alimente pentru aprovizionare chiar de pe solul orașului lor.

Eufратul străbate Babylonul, fiind delimitat de niște cheiuri impunătoare. Însă ceea ce depășește măreția oricăror altor asemenea lucrări, sînt niște rezervoare gigantice săpate la mare adîncime, pentru a colecta în perioada de ploi apele fluviului cînd sînt în creștere care, atunci cînd depășesc înălțimea cheiurilor, ar tîrî la vale casele orașului dacă n-ar exista bazine subterane și lacuri unde să fie captată apa. Aceste rezervoare sînt construite din cărămidă. Întreaga lucrare este bituminată. Un pod de piatră construit peste fluviu unește cele două țărături. Și acest pod este socotit unul dintre minunile Orientului, căci Eufратul cară o imensă cantitate de mil în locul unde s-a săpat adînc pentru punerea fundațiilor, care, după ce a fost scos milul, cu anevoință au fost conso-

litate, pentru a se putea construi pe ele. Însă nisipul se depozitează mereu și, îngrămădindu-se lângă stâlpii de piatră ce susțin podul, împiedică scurgera apelor fluviului, care, fiind reținute, se sparg cu mai multă putere decât dacă ar curge neștinjite.

Babylonul posedă și o fortăreață cu o circumferință de 20 de stadii. Fundațiile turnurilor coboară pînă la 30 de picioare în pămînt. Coama zidurilor fortificațiilor ajunge pînă la 80 de picioare înălțime. Prin scrierile grecilor s-a răspîndit fama acelei minuni a lumii vechi — că grădinile suspendate au fost instalate deasupra fortăreței, și anume la nivelul coamei zidurilor fortificațiilor și că, datorită frunzișului bogat a numeroși copaci mari, ele oferă o umbră plăcută. Stâlpii care susțin toată greutatea, sînt construiți din piatră ; deasupra stîlpilor e un pod de piatră cubică destul de rezistent pentru a susține un strat gros de pămînt, precum și apa cu care se stropește acest pămînt. Aceste diguri susțin niște copaci atît de înalți, încît trunchiurile lor au la bază o grosime pînă la 8 coți și o înălțime de 50 de picioare ; toți sînt pomi fructiferi atît de roditori, de parcă ar crește în solul lor natural. Și cu toate că vechimea macină, roade și distruge încet-încet nu numai lucrările omului, ci și însăși natura, această construcție uriașă care este presată de rădăcinile atîtor pomi, măcar că e supraincărcată de greutatea unor asemenea păduri gigantice, durează, fără a suferi stricăciuni : căci o susțin niște pereți lați de 20 picioare, distanțați la 11 picioare unul de altul, încît celor care privesc de la depărtare li se pare că sînt păduri care se înalță în munții lor. După tradiție, un rege al Siriei care domnea peste Babylon, a construit aceste grădini

suspendate ca o dovadă de dragoste față de soția sa, căreia, părindu-i rău că nu mai vede dumbrăvi și codri în niște regiuni de cîmp, l-a convins pe soțul ei să imite frumusețea ademenitoare a naturii prin acest fel de lucrări.

Alexandru a rămas în acest oraș mai mult ca oriunde ; însă nici o altă așezare n-a pricinuit neajunsuri mai mari disciplinei ostașilor ca Babylonul. Nu există pe lume oraș cu mai multă imoralitate ca acesta, nici un alt oraș mai bine înzestrat în toate privințele pentru a ademeni pe om către plăceri fără friu. Părinții și soții permit oaspeților să se culce cu soțiile și cu copiii lor, primind în schimb plată pentru acest desfriu. Distracțiile însoțite de banchete sînt deosebit de gustate în Persia, și de regi, și de curtenii lor. Babylonenii sînt foarte mari amatori de vin și de tot cortegiul de petreceri și desfătări care urmează după o beție. Femeile care iau parte la oște au la început o ținută cuviincioasă ; apoi ele își scot toate voalurile care le acoperă partea superioară a trupului ; și treptat, treptat, nu mai țin seama de nici un simțămînt de rușine, pentru ca în cele din urmă (să ne fie iertată îndrăzneala de a aduce la cunoștința auzului aceste fapte!), să-și lepede de pe ele și ultimele voaluri care le acoperă părțile rușinoase ale corpului. Și acest lucru, fără pic de perdea, n-o fac curtezanele de meserie, ci femeile de înaltă condiție socială și fecioarele, pentru care prostituția publică este socotită un semn de disticție.

Huzurind timp de 44 de zile într-un asemenea desmăț, acea faimoasă armată macedoneană învingătoare a Asiei dacă ar fi avut după aceea de înfruntat un vrăjmaș, fără îndoială, ar fi fost atît

de slabă, încît n-ar fi putut să facă față unor primejdii. Însă, ca să nu se simtă pierderile suferite, Alexandru își completează efectivele armatei cu noi înrolări sub arme. Astfel Amyntas, fiul lui Andromenes, a adus din partea lui Antipater 6000 de pedestrași macedoneni, și pe deasupra încă 500 de călăreți, tot de neam macedonean, precum și alți 600 de călăreți traci, la care s-au mai adăugat încă 3500 de pedestrași, tot din neamul macedonenilor. Și din Pelopones sosiră cam vreo 4000 de mercenari cu 980 de cai. Tot Amyntas a mai adus cu el și 50 de tineri, făcînd parte din familiile fruntașilor macedoneni, pentru garda personală a regelui ; aceștia sînt slujitorii regelui la masă ; tot ei aduc carele celor care pornesc la luptă și-i însoțesc pe vînători ; ei fac pe rînd de gardă în fața dormitorului regelui ; din rîndurile acestora se recrutează mai marii oștirii și căpeteniile de trupe, viitorii înalți demnitari ai statului macedonean.

De aceea Alexandru i-a încredințat lui Agathon comanda fortăreței Babylonului poruncindu-i să o apere cu o garnizoană formată din 700 de macedoneni și 300 de mercenari. A lăsat și pe comandanții Menes și Apollodorus să conducă satrapiile Babylonia și Cilicia. Le-a dat 2000 de ostași și 1000 de talanți. Amîndurora le-a dat instrucțiuni să recruteze trupe pentru completarea efectivelor. Pe Mazaeus, care trecuse de partea sa, l-a numit satrapul Babyloniiei. Porunci ca Bagophanes, care-i predase fortăreața, să facă parte din suita sa. Armenia a fost dată lui Mithrenes, trădătorul sarzilor¹. Din bănetul pus la dispoziția lui Alexandru de Babylon, s-au distribuit cîte 600 de dinari fie-

¹ Populația orașului Sardes din Lydia.

cărui călăreț macedonean. Cavaleria străină a primit câte 500 de dinari de om, pedestrașii câte 200 de dinari, iar ceilalți, solda pe două luni.

II. După luarea acestor măsuri, Alexandru ajunsese în regiunea care poartă numele de Satriapia ¹ Sittace ², cu pământ roditor, posedînd din belșug mijloace de trai și de aprovizionare de tot felul. Aici regele macedonean făcu un popas de o durată mai lungă. Și pentru ca să nu se molească sufletele ostașilor săi deducîndu-se cu trîndăvia și tihna, Alexandru a numit niște arbitri, instituind întreceri între ostași, acordîndu-le premii celor mai bine dotați în privința însușirilor militare ; cei care aveau să fie desemnați ca fiind cei mai viteji, aveau să comande câte o unitate formată dintr-o mie de ostași (ei se numeau chiliarchi ³) ; pentru întia oară trupele macedonene erau împărțite în unități cu astfel de efective, căci mai înainte existaseră cohorte cu câte 500 de ostași ; în afară de aceasta, înainte nu existaseră recompense pentru bravură. Se adunase o mulțime imensă de ostași ca să ia parte la această întrecere ieșită din comun, și ca martori ai faptelor de arme ale fiecăruia și pentru a-și da părerea asupra hotă-

¹ Sătrapii erau ofițerii persani de rang înalt, guvernatorii, sau viceregi unei provincii persane. În general erau rudele regelui, sau oameni care se distingeau în război cînd îndeplineau funcția de generali. Aveau privilegiul de a purta tiara dreaptă (*cidaris*).

² Sittace, regiune și oraș, situate la nord de Babylon, în bazinul fluviului Tigru.

³ Adică comandanții unei unități de pedestrași cu un efectiv de 1000 de oameni (hyliarhoi). În realitate această unitate avea 1024 ostași.

ririi arbitrilor ; în felul acesta nu mai era cu putință să se treacă cu vederea situația reală, căci constatau cu toți dacă se acordă o distincție pe drept sau pe nedrept. Premiul întâi dintre toți a fost acordat, pentru vitejia lui, lui Atharrias, un veteran care la asediul Halicarnásului s-a războit singur cu dușmanii, dovedind o bărbăție fără seamăn în lupta pe care o părăsiseră ostașii mai tineri. Lui Antigenes s-a găsit cu cale să-i se acorde premiul al doilea, iar Philotas Augeus a obținut locul al treilea ; după aceasta au fost premiați Antigonus, apoi Lyncestes Amyntas ; locul al șaptelea l-a primit Theodotus, iar ultimul loc l-a obținut Hellanicus.

Și în disciplina ostășească, moștenită din moși strămoși Alexandru a introdus măsuri noi din cel mai real folos. Căci în vreme ce înainte călăreții erau recrutați fiecare pe seminții, fiind despărțiți între dinșii de ceilalți, acum a dispărut această deosebire de neam, iar comandanții de unități nu mai erau recomandați de oamenii neamului respectiv, ci regele îi desemna prin alegerea sa. Înainte, când urma să se ridice tabăra și să se pornească în marș, se dădea semnalul cu trîmbița, al cărui sunet de cele mai multe ori nu se auzea din cauza zarvei pricinuite în acest moment de învălmășeală ; de aci înainte se va ridica o prăjină verticală ca să poată fi zărită din toate părțile, fiind așezată deasupra cortului pretorian, de unde semnul se vedea bine de toți, deopotrivă. În timpul nopții se făceau semnalizări cu focuri, iar în timpul zilei cu fum.

Pe cînd Alexandru se îndrepta spre Susa, Abulfes, guvernatorul acestei provincii, fie că primise porunca lui Darius ca să-l oprească de la prădăciuni, fie din proprie inițiativă, l-a trimis pe fiul

său în întâmpinarea regelui macedonean, făgăduindu-i că-i va preda oraşul. Alexandru l-a primit cu bunăvoinţă pe tânăr şi, călăuzit de acesta, a ajuns la râul Choaspes¹, căruia îi mergea renumele că are o apă nemaipomenit de bună. Aici i-a ieşit în întâmpinare Abulites aducându-i daruri cu o regească dărnicie. Printre aceste daruri erau şi dromadere care alergau cu o viteză fără seamăn, precum şi 12 elefanţi aduşi din India, nu ca să stîrnească groaza în macedonenii, cum nădăjduseră perşii, ci ca să le fie lor spre ajutor, soarta strămutînd mijloacele celui învins în mîinile învingătorului.

Cînd şi-a făcut intrarea în oraşul Susa, Alexandru a scos din tezaurul oraşului o sumă de bani de necrezut : 50.000 de talanţi de argint, nu sub formă de monede, ci în lingouri. Numeroşi regi strînseseră acolo bogăţii atît de uriaşe, din generaţie în generaţie, pentru copiii şi urmaşii lor, după cum credeau ei, şi a fost de ajuns o singură oră, pentru a ajunge în mîinile unui rege străin. Alexandru s-a aşezat apoi pe tronul regesc, care era cu mult mai înalt decît statura sa. Însă pentru că picioarele sale nu atingeau prima treaptă, unul dintre pajii regeşti i-a pus sub picioare o masă ; cînd Alexandru a remarcat că eunucul, care aparţinuse lui Darius, scoate gemete, l-a întrebat care-i pricina mîhnirii. Eunucul i-a răspuns că Darius obişnuia să mănînce la acea masă, şi că el nu poate privi fără lacrimi acea sfîntă masă care a ajuns să fie batjocorită, stîndu-se cu picioarele pe ea. Atunci regele fu cuprins de un simţămînt de ruşine că a adus o astfel de jignire zeilor ospitali-

¹ Choaspes, rîu în Media în provincia Susiana, izvoarăşte în vecinătatea Susei, curge spre nord şi se varsă în Vialas, afluentul fluviului Tigru (azi Kerkha).

tății, și porunci să fie luată de acolo masa, cînd Philotas interveni : „Rege, să nu faci aceasta, ci consideră ca un semn prevestitor de bine faptul că masa de pe care a făcut libații Darius cînd s-a ospătat, a stat sub picioarele tale !”.

Alexandru intenționînd să se ducă pînă la hotarele Persiei, îi încredință lui Archelaos orașul Susa și o garnizoană de 3000 de ostași : lui Xenophilus i-a dat însărcinarea să asigure paza fortăreței ; 1000 de ostași macedoneni din vechile contingente au primit ordin să asigure apărarea fortăreței. Lui Callicrates i-a încredințat grija tezaurului. Satrapia regiunii Susa i-a redat-o tot lui Abulites. Tot în orașul Susa a stabilit să-și aibă reședința și mama lui Darius, precum și copiii lui. Și cum întimplător îi fuseseră trimise lui Alexandru veșminte macedonene și numeroase țesături de purpură, daruri venite din Macedonia împreună cu lucrătoarele care le făcuseră, Alexandru porunci ca ele să fie înmîinate lui Sisigambis : căci el continua să o cinstească pe regina-mamă cu dragostea unui fiu și o invită ca, dacă aceste veșminte îi sînt pe plac, să-și deprindă nepoatele să lucreze lîna ; el le va da și femeii, pentru a le învăța să lucreze. Auzind acestea, ele vărsară lacrimi, dînd pe față disprețul pentru un astfel de dar, căci pentru femeile persane nu există o jîgnire mai mare decît să lucreze lîna cu mîinile lor.

Cei care îi aduseseră aceste daruri îl încunoștiințează pe Alexandru că Sisigambis este tristă. Alexandru crezu de cuviință că starea acesteia îl obligă să-i aducă scuze și consolare. De aceea se duce personal la ea și i se adresă astfel : „Mamă, acest veșmînt cu care sînt îmbrăcat nu-i numai un dar al surorilor mele, ci îți poți da seama că este și opera mîinilor lor. Obiceiurile noastre m-au

înşelat. De aceea te rog să nu consideri drept jignire ignoranţa mea. Ceca ce am putut cunoaşte din obiceiurile voastre, nădăjduiesc că am respectat cu prisosinţă. Mai ştiu că la voi nu e îngăduit fiului să stea pe scaun în văzul mamei, în afară de cazul că ea îi îngăduie : ori de câte ori am venit la tine, am stat în picioare pînă cînd ai făcut semn să mă aşed pe scaun. De multe ori ai vrut să te prosterni în faţa mea în semn de cinstire : eu însă m-am împotrivit acestui gest. Îţi dau şi ţie numele de mamă, care se cuvine să-l adresez prea dragii mele mame, Olympia.“

III. După ce i-a îmbunătăţit sufletul lui Sisigambis, Alexandru ajunsese în patru zile de marş la fluviul Tigr. În această regiune locuitorii îi spun fluviului Pasitigris¹. El izvorăşte din munţii Uxiilor² şi pe o distanţă de 50 de stadii avînd malurile acoperite de codri, se prăvale vijelios printre stînci. Apoi intră în cîmpii, unde curge pe o albie mai liniştită, permiţînd navigaţia vaselor ; coboară apoi pe o distanţă de 600 de stadii în pantă dulce şi, încetinindu-şi cursul, se varsă în Golful Persic.

După trecerea fluviului, Alexandru, în fruntea unei oştiri de 9000 de pedestraşi, 3000 de mercenari greci, cărora le-a adăugat şi 1000 de traci, ajunsese în regiunea Uxiilor. Învecinîndu-se cu

¹ Pasitigris (= Micul Tigr, azi Kuran), este un alt nume al riului Euleus, care se varsă în golful Persic. Albia lui se află aproape de Tigr, cu care comunică prin mai multe canale. Curtius Rufus însă îl confundă cu fluviul Tigr.

² Munţii Uxiilor sînt situaţi în partea sud-vestică a Susianei, la graniţa Persiei, numele fiind identic cu al populaţiei care-şi avea aşezările în regiunea lor.

Susa, ea se întinde pînă la intrarea în Persia¹, nelăsînd între ea şi regiunea Susa decît o trecere îngustă. Guvernatorul acestei provincii, Medates, nu se încovoie în faţa vremilor, de aceea hotări să îndure chinurile din urmă, numai să-şi poată dovedi credinţa faţă de Darius. Însă cunoscătorii locurilor îl iniţiază pe Alexandru asupra situaţiei, spunîndu-i că există un drum ascuns care se depărtează de oraş prin poteci. Dacă va trimite o mină de ostaşi uşor înarmaţi vor ajunge deasupra capetelor vrăjmaşilor.

Aprobînd acest plan, a folosit drept călăuză pentru drum pe aceiaşi oameni ; 1500 de mercenari şi cam 1000 de agrieni au fost puşi sub comanda lui Tauron, cu ordinul să pornească la drum după apusul soarelui.

Pe la veghea a treia regele ridică tabăra, pornind în marş. La ivirea zorilor el trecu defileul şi, după ce puse să se taie lemn din pădure pentru a întocmi fascine şi împletituri de nuiele ca să se poată apropia cu turnurile la adăpost de săgeţile şi lănciile aruncate de duşmani, a început asediul oraşului. Toată regiunea era povîrnită, presărată cu stînci şi bolovani, constituind un adevărat obstacol ; de aceea atacatorii fură respinşi după ce primiseră numeroase răni, deoarece ci trebuiau să se lupte nu numai cu vrăjmaşul, ci şi cu locul potrivnic. Cu toate acestea înaintau deoarece regele care se găsea în primele rînduri de luptători, îşi întrebă ostaşii : „Oare nu le e ruşine lor, învingătorii atîtor oraşe, că stau pironiţi în loc la asediul unei fortăreţe neînsemnate, lipsită de orice

¹ Persia propriu-zisă era cuprinsă între Carmania, Media, Susiana şi golful Persic, corespunzînd provinciei Farsistan din Iranul de azi. Prin extensiune a însemnat şi imperiul persan.

faimă ?“ Totodată îi anunță că Tauron va veni în curînd în sprijinul lor. În acest timp, pentru că Alexandru devenise ținta atacurilor dușmane, ostașii îl apărară făcînd cu scuturile broasca țestoasă, căci nu-l putură convinge să se depărteze de acolo.

În sfîrșit Tauron se arată deasupra fortăreței orașului Susa cu trupa sa : văzîndu-l pe acesta și dușmanii începură pe de-o parte să-și piardă cumpătul, pe de alta și macedonenii luptau cu mai multă îndîrjire. Locuitorii orașului erau amenințați acum de primejdii venite din două părți și nu se puteau împotrivi asalturilor macedonene ; puțini s-au hotărît să moară în luptă ; cei mai mulți s-au gîndit că singura scăpare le e fuga ; o mare parte din ei s-a retras în fortăreață. Celor treizeci de împuterniciți trimiși să-l roage să-i ierte Alexandru le dădu un răspuns necruțător, spunînd că nu-i vreme de așa ceva. De aceea, îngroziți de perspectiva chinurilor, pe un drum ascuns și necunoscut de dușmani, asediații trimit la Sisigambis, mama lui Darius, cîtiva persani ca să-i ceară ei să-l îmblînzească pe Alexandru, știind că acesta o îndrăgește și o cinstește ca pe o mamă. Mai mult, soția lui Medates era nepoata reginei-mame, deci era rudă apropiată a lui Darius. Multă vreme Sisigambis a refuzat să asculte de rugămintele acestora, spunîndu-le că intervenția sa pentru dînsii nu e potrivită cu situația în care se găsește ea : și adaugă că se teme să nu-l plictisească pe învingător, apelînd la indulgența lui ; mai degrabă îi vine în minte că dînsa e prizonieră, decît că a fost regină.

Înduplecată pînă la urmă, Sisigambis l-a rugat într-o scrisoare pe Alexandru cerîndu-și scuze că-i adresează o rugămintă. „Îi cere iertare, dacă nu

pentru ea, măcar pentru ai săi, pentru ruda sa care nu mai e dușman, ci un umil om ce-i cere îndurare ; ea îl roagă pe Alexandru să-i lase numai viața !“

Cumpătarea și stăpînirea regelui de care era capabil atunci, pot fi dovedite prin acest unic fapt : l-a iertat nu numai pe Medates, ci le-a dăruit libertatea fără să pricinuiască vreun neajuns cuiva, și celor care s-au predat, și prizonierilor ; a lăsat orașul neatins și a permis locuitorilor să-și cultive ogoarele, fără să le impună vreun tribut. De la Darius, cînd era învingător, aceștia n-ar fi putut obține mai mult.

După aceea, Alexandru a atribuit neamul uxiiilor după supunerea lui, satrapiei Susei ; în urma împărțirii trupelor între el și Parmenio îi dădu ordin acestuia să mărșăluiască pe drumul de cîmpie, iar el cu trupe ușor înarmate porni pe creasta munților, ale căror șiruri se întind fără întrerupere pînă în Persia. După pustiirea întregii regiuni, în ziua a treia intră în Persia, iar în ziua a cincea, în defileul care poartă numele de Porțile Susei.

Ariobarzanes ocupase cu 25000 de pedestrași acest defileu, o regiune acoperită de stînci scobite și pretutindeni povîrnite, pe vîrfurile cărora ședeau barbarii la adăpost de primejdia lăncilor și săgeților, într-adins liniștiți, aidoma unor oameni temători, pînă în momentul cînd ar pătrunde o trupă prin defileul foarte îngust.

Cînd barbarii văzură că macedonenii pornesc către ei, fără să țină seama de primejdia care-i pîndea, rostogoliră pe povîrnișurile munților stînci de o mărime uriașă care, lovind în căderea lor de multe ori și alți bolovani întilniți în cale,

se prăvăleau cu o forță și mai mare, strivind nu numai câte un ostaș izolat, ci grupuri întregi. Ploua de pretutindeni nu numai pietre aruncate cu praștiile, ci și săgețile. Dar pentru niște ostași viteji nu numai această situație era foarte jalnică, ci și faptul că macedonenii erau răpuși fără să riposteze și fără să se răzbune și, pentru că, erau doborâți de parcă-ar fi fost niște fiare prinse într-o capcană. De aceea minia lor se transformase în turbare. Încleștându-se cu mâinile de stîncile care ieșeau mai mult în relief ca să ajungă la dușman, încercau să urce, ajutîndu-se unul pe altul, însă aceste stînci, smulgîndu-se din loc datorită faptului că se agățau de ele în același timp prea multe mîini, cădeau asupra celor care le clintiseră. De aceea trupele macedonene nu puteau nici să stea pe loc, nici să se urce, nici să se apere cu ajutorul scuturilor transformate în broască țestoasă, cînd barbarii prăvăleau asupra lor stînci atît de uriașe. Alexandru se simțea parcă sugrumat nu numai de obidă, ci și de rușinea de a fi vîrît oastea la voia întîmplării în acest defileu și și într-o asemenea primejdie. Pînă în acea zi fusese neînvins, neîncumetîndu-se la nici o acțiune zadărnică : intrase în defileul Ciliciei fără să sufere vreun neajuns ; marea însăși îi deschisese un nou drum către Pamphylia. Iată că de astădată, cu tot norocul său, fusese prins ca într-o capcană, suferind acest eșec. Și nu exista un alt mijloc decît să se înapoieze pe unde venise. De aceea, dînd semnalul de retragere, îndesîndu-și rîndurile și așezîndu-și scuturile unul lingă altul deasupra capetelor, poruncește trupelor să facă drumul întors, ieșind din defileu. S-au parcurs astfel 30 de stadi.

IV. Alexandru își instalează apoi tabăra într-un loc deschis din toate părțile și încep să chibzuiască nu numai ce trebuie de făcut, ci să consulte și prezicătorii, stăpînit fiind și de superstiție. Dar ce-i putea prevesti atunci Aristander ? De aceea blestemînd sacrificiile făcute fără rost, ordonă să fie chemați toți cei care cunoșteau aceste regiuni. Aceștia îi arătau că există un drum sigur și lipsit de acoperiri prin Media, însă regelui îi era rușine să-și părăsească ostașii căzuți, fără să-i înmorminteze : potrivit datinilor din străbuni, nu era o ceremonie mai solemnă pentru ostași ca aceea a înmormîntării tovarășilor de arme căzuți pe cîmpul de luptă ; de aceea ordonă să fie chemați și prizonierii pe care-i capturase de curînd. Între aceștia era unul care cunoștea și limba greacă, și limba persană, care-i spuse că Alexandru în zadar își duce oastea în Persia, luînd-o pe coamele munților : sînt poteci prin codri, care cu anevoință pot fi străbătute numai de către un om ; aceste poteci sînt acoperite de frunziș, dar crengile întrepătrunse și aproape împletite ale copacilor, fac ca acești codri să nu se mai sfîrșească.

Într-adevăr, Persia este închisă într-o parte de culmile neîntrerupte ale munților. Acest șir muntos care se întinde pe o lungime de aproape 1600 de stadii și 170 de stadii în lățime, ține de la Munții Caucaz pînă în Golful Persic, și acolo unde dispar munții, se înfățișează un nou obstacol : marea. La poalele munților se întinde o cîmpie largă, cu pămînt roditor, populată de numeroase sate și orașe. Rîul Araxes ¹ care străbate aceste cîmpii, își

¹ Araxes curge în vecinătatea orașului Persepolis. Se varsă în lacul sărat Bachtigan și nu în Medus, cum greșit scrie Curtius Rufus (azi Aras).

are apele sale formate din nenumărate torente, vărsându-le în râul Medus¹. Acest râu, mai mic decât afluentul al căror ape le primește, își îndreaptă cursul spre mare, către miazăzi. Nu există un alt râu mai potrivit pentru creșterea plantelor, și întreaga suprafață pe care o udă e transformată într-un covor de flori. Platanii și plopii acoperă malurile râului așa fel încît, celor care privesc de departe, li se pare că dumbrăvile înșirate de-a lungul malurilor râului Medus continuă codrii munților. Rîul adumbrit de copaci curge pe o albie săpată în pămînt, străjuită de dealuri cu vegetație bogată, care-și scaldă poalele în apa acestui râu. Nu există în întreaga Asie o regiune mai sănătoasă și mai încîntătoare. Aici clima e temperată pe de o parte de șirul de munți ca un lanț neîntrerupt, de culoare închisă datorită codrilor umbroși, care micșorează arșița soarelui, de pe altă parte clima e îndulcită de mare, care scaldă ținutul făcînd să adie asupra uscatului o briză călduță.

După ce prizonierul a terminat descrierea, regele l-a întrebat dacă cele ce a spus le-a aflat din auzite, sau le-a văzut cu ochii săi proprii. El a răspuns că a fost cioban și a străbătut toate acele poteci, că în două rînduri a fost luat prizonier, o dată de perși în Lycia și a doua oară de dînsul. Atunci Alexandru își aminti deodată de răspunsul dat lui de un oracol pe care-l consultase, care suna astfel : „O călăuză lyciană îl va conduce pe dînsul în Persia“. De aceea îi făgădui prizonierului atît cît îi impunea nevoia de față și cît se cuvenea față de situația acestuia ; Alexandru ordonă apoi să-l îmbrace și să-l înarmeze ca pe un ostaș ma-

¹ Medus izvorăște din munții Mediei, străbate Persia și se varsă în Araxes, adică invers de cum relatează Curtius Rufus (azi Pulnus).

cedonean, și pentru ca totul să meargă strună, să-i arate lui drumul, oricît de greu și de plin de prăpăstii ar fi ; căci dinsul va porni într-acolo însoțit de o mină de oameni, lăsîndu-l să creadă, poate, că acolo pe unde el însuși cutreierase ca să-și pască vitele, Alexandru nu se va duce în scopul de a-și cîștiga glorie și un renume nemuritor. Însă prizonierul tot stăruia să spună cît de greu e drumul, mai ales pentru oameni înarmați. Atunci regele îl liniști : „Află că nici unul din cei care mă vor urma, nu vor șovăi să meargă pe unde îi vei conduce tu“.

Ca urmare, îl lăsă pe Craterus cu paza taberei în fruntea trupelor de pedestrași cu care se obișnuise și cu acele unități pe care le comanda Meleagru, împreună cu o mie de arcași călare. Alexandru îi dădu instrucțiuni lui Meleagru, să nu schimbe nimic din înfățișarea taberei și să dea dispoziții să se facă într-adins mai multe focuri, pentru ca barbarii să creadă că regele macedonean se găsește acolo. Dar dacă totuși Ariobarzanes va afla că Alexandru a pornit pe hățașuri povîrnite și dacă va încerca să detașeze o parte din trupele sale, pentru a pune stăpînire pe drumul său de acces, atunci Craterus să caute să-l țină pe loc pe Ariobarzanes și, vîrînd panică în acesta, să-i creeze o diversiune, lăsîndu-l să creadă că e amenințat de o primejdie apropiată. Dacă, dimpotrivă, regele îl va induce în eroare pe vrăjmaș și va pune stăpînire pe pădure, cînd Craterus va auzi zarvă la barbari, care vor colinda în sus și în jos pentru a se lua pe urmele lui Alexandru, să nu șovăie să pornească pe același drum pînă acolo, de unde fuseseră alungați în ajun, căci acel loc va fi liber, deoarece dușmanii se vor năpusti asupra sa.

La veghea a treia Alexandru porni la drum în tăcere, fără să mai dea semnalul cu trîmbița, către potecile indicate de prizonier. Ostașii săi ușor înarmați au primit ordin să-și ia cu dinșii hrană pentru trei zile. Însă — în afară de faptul că trebuia să treacă peste stînci inaccesibile și steiuri povîrnite care, ascunzînd urmele potecilor, îi induceau în eroare pe macedonenii — și zăpada troienită de viscole le îngreua marșul pînă la istovire. Oamenii parcă alunecau în niște gropi, scufundîndu-se în zăpadă ; în timp ce erau ajutați de camarazii lor să se ridice, în loc să poată ieși la suprafață cu ajutorul acestora, îi tîrau și pe aceștia după ei ; măreau teama și noaptea, și regiunea necunoscută, și călăuza (în care nu se știa dacă se poate avea destulă încredere). Dacă prizonierul îi va înșela pe cei care-l păzeau, scăpîndu-le din mînă, macedonenii vor putea fi prinși ca niște fiare sălbătice într-o capcană ; de încrederea și de viața unui singur prizonier depindea și salvarea lui Alexandru și a lor.

În sfîrșit, macedonenii au ajuns pe creastă. La dreapta drumul ducea către Ariobarzanes. Acolo Alexandru îl lăsă pe Philotas și pe Coenus împreună cu Amyntas și cu Polypercon, avînd cu ei o trupă de ostași ușor înarmați ; deoarece călăreții erau amestecați cu pedestrașii, le dădu instrucțiuni să înainteze pe nesimțite pe acolo pe unde padina era acoperită din belșug cu iarbă grasă : li s-au dat călăuze din rîndurile prizonierilor. El, împreună cu scutierii săi și cu escadronul de cavalerie denumit *agema*, înainta cu mare avoindă pe o potecă greu accesibilă, însă mai îndepărtată de posturile fixe ale dușmanilor. Venise amiaza și macedonenii obosiți aveau nevoie de odihnă, căci le mai rămăsese de străbătut un drum

tot atit de lung cît parcurseră, cu deosebire că acesta era mai puțin povînit și mai ușor de parcurs. De aceea, după ce ostașii și-au refăcut forțele cu ajutorul hranei și somnului, la veghea a doua Alexandru îi sculă. Restul drumului a fost, într-adevăr, străbătut fără mare trudă, însă în locul unde creasta munților cobora treptat către poale într-o pantă din ce în ce mai lină, o surpătură uriașă ca un hău, formată de căderea torenților, rupsese drumul. Se mai adăugă încă un neajuns : crengi de copaci, împletite între ele și imbinat una cu alta, formaseră un fel de gard neîntrerupt. Ca urmare, o neagră deznădejde îi cuprinsese pe toți, încît cu greu își țineau lacrimile să nu plîngă. Mai cu seamă întunericul stîrnea groaza în macedoneni, căci, chiar dacă mai străluceau pe cer stele, copacii acoperiți cu un frunziș neîntrerupt îi împiedicau să vadă ceva ; nici măcar auzul nu le era de vreun folos, deoarece vîntul, bătînd cu furie în pădure, făcea să răsune mai puternic zgomotul provocat de lovirea crengilor între ele, stîrnindu-se un zgomot mai mare ca suflatul vîntului. În sfîrșit, mult așteptata lumină a făcut să dispară toate grozăviile pe care le produsese întunericul nopții. Acum se putea ocoli genunea într-un timp mai scurt și fiecare a început să-și fie propria sa călăuză. Urcară mai întii pe un pisc înalt ; acolo fu zărit un post dușman. Bine înarmați, macedonenii răsar în spatele barbarilor care nu se temeau de un asemenea neașteptat atac tocmai acolo : puțini dintre aceștia se încumetară să se măsore cu macedonenii dar au fost doborîți. Ici se auzeau gemetele muribunzilor, colo se vedeau chipurile îngrozite ale celor care se îndreptau în goană spre ai lor ; înainte de a încerca să opună cea mai mică rezistență, se pun

toți pe fugă. Zgomotul luptei ajungînd pînă în tabăra pe care o comanda Craterus, acesta își scoate trupele din tabără pentru a ocupa defileul unde în ajun fuseseră opriți macedonenii. În același timp și Philotas și Polypercon și Amyntas și Coenus, care primiseră dispoziții să înainteze pe un drum diferit, stîrnesc o nouă panică în barbari. Cu toate că vedeau strălucind pretutindeni armele macedonenilor, deși erau asaltați din două direcții, barbarii dădură totuși o bătălie memorabilă. Eu cred că uneori împinși de nevoie chiar și cei mai lași sînt capabili de acte de curaj; de multe ori însăși deznădejdea zămislește noi nădejdi. Fără arme asupra lor perșii se încheștau cu brațele de macedonenii înarmați și, fiind înzestrați cu trupuri uriașe, se prăvăleau de-a valma la pămînt, lovindu-i cu armele acestora pe mulți dintre adversari. Cu toate acestea Ariobarzanes, însoțit de 40 de călăreți și 5000 de pedestrași, a reușit să străpungă încercuirea, trecînd prin mijlocul liniei de bătaie a macedonenilor, după ce a curs mult sînge și din partea alor săi, și a macedonenilor. El se grăbea să ocupe Persepolis¹, capitala regiunii. Însă nefiind lăsat să intre în oraș de străjile orașului și după aceea trupele macedonene luîndu-se de îndată pe urmele sale, Ariobarzanes dădu o nouă luptă, în care-și pierdu viața împreună cu toți fugarii care-l însoțiseră și Craterus a ajuns acolo după un marș forțat.

¹ Persepolis, capitala Persiei, era așezată în bazinul rîului Cyrus, la 13 km de vărsarea sa în Araxes (azi Istachar). În persană i se spunea Parsagada. Curtius și Arrianus le menționează ca două orașe diferite, în mod eronat însă.

V. Alexandru și-a întărit tabăra în locul unde bătuse trupele dușmanilor. Cu toate că împrăștierea și punerea pe fugă a dușmanilor era o dovadă că Alexandru izbîndise asupra lor, totuși, datorită șanțurilor foarte adînci și înclinate, lăsate în mai multe locuri ca obstacole, drumul fusese rupt și de aceea trebuia să se înainteze încet-încet și cu precauție, deoarece el se temea nu atît de capcanele întinse de vrăjmași, cît de natura terenului, favorabil capcanelor.

Pe cînd Alexandru mărșăluia, i-a fost înminată o scrisoare din partea lui Tiridates, intendentul tezaurului regal, prin care i se aducea la cunoștință că cei care locuiesc în oraș, cînd au auzit de sosirea sa, vor să jefuiască tezaurul ; deci, grăbească-se să pună mîna pe aceste comori părăsite de Darius ; drumul e ușor de străbătut, cu toate că e brăzdat de riul Araxes. Dintre calitățile acestui rege n-aș putea releva nimic mai mult ca repeziunea acțiunilor sale : după ce și-a lăsat pe loc trupele pedestre, mergînd călare toată noaptea împreună cu trupele de cavalerie, au ajuns în zorii zilei la Araxes, obosiți de atîta drum străbătut. În apropiere existau niște sate ; după ce le distruse, cu materialele de acolo el construi un pod solid pe piloni de piatră.

Macedonenii nu se găseau la o mare depărtare de oraș, cînd ieși în întîmpinarea regelui Alexandru un jalnic convoi de oameni, despre care trebuie să amintesc ca de o pildă unică în felul ei, ca puține altele, de ceea ce înseamnă vitregia soartei : erau ca la 4000 de prizonieri greci pe care persanii îi supuseseră la felurite chinuri : după ce le tăiaseră unora picioarele, altora mîinile și urechile, pe deasupra, pentru a fi vreme îndelungată obiect de batjocură, scriseseră cu

fierul roșu literele barbarilor pe trupurile lor și, pentru că își dădeau seama că acești greci au trecut acum sub dominația altui rege, călăii lor nu i-au oprit să iasă în calea regelui Alexandru. Acești greci păreau nu chipuri de oameni, ci stranii fantome, neputându-se recunoaște în ei nimic altceva decât glasul ; de aceea, plângînd, vărsaseră de astă dată șiroaie de lacrimi cum nu vărsaseră vreodată. Avîndu-se în vedere metodele felurite prin care fusese torturat fiecare din ei, pentru cei care priveau acești oameni mutilați prin caznc, comune tuturor, însă totodată deosebite între ele, nu se putea trage o concluzie care dintre ei era cel mai nenorocit. Dar cînd au început să strige că Iupiter, răzbnătorul Greciei, le-a deschis în sfîrșit ochii, se părea că toți fuseseră supuși unor torturi asemănătoare.

Alexandru, ștergîndu-și lacrimile pe care le vărsase, îi îndemnă să nu-și piardă cumpătul : ei își vor vedea orașele, soțiile și copiii lor. Apoi își întări tabăra la două stadii distanță de oraș. Grecii ieșiseră din tabără, ca să chibzuiască ce-ar fi cel mai potrivit să-i ceară regelui Alexandru ; deoarece unii găseau cu cale să-i ceară a-și stabili domiciliul în Asia, alții, să se întoarcă la vetrele lor, se spune că Euctemon din Cyme¹ li s-a adresat în felul acesta :

„Aceia cărora ne-a fost rușine să ieșim din bezna temniței, spre a cere ajutor, iată că acum dorim să arătăm Greciei semnele caznelor noastre (de care nu se știe dacă ne e rușine mai degrabă decât ne pare rău), de parcă ar fi vorba de un spectacol vesel. Cei care-și tăinuiesc nenorocirile, le suportă cel mai bine, și nu există

¹ Localitate din Eolia.

o patrie mai scumpă pentru cei nefericiți ca singurătatea și uitarea de starea lor de mai înainte ; căci cei care dau mare importanță miliei altora, nu știu cât de repede se usucă lacrimile pe obraz. Nimeni un simte o dragoste sinceră pentru cel care stirnește compătimire, căci, pe de o parte, nenorocirea înseamnă izvor de lacrimi, dar pe de alta fericirea înseamnă trufie. Astfel, fiecare om, cînd se ocupă de soarta unui semen de-al său, nu face altceva decît se gîndește la propria-i soartă. Dacă n-am fi nenorociți, și unii și ceilalți, de multă vreme ne-am fi stirnit groază unul celuilalt. Ce-i de mirare că omul fericit caută semenul aidoma cu el ? Vă implor, deoarece de multă vreme ne-am trăit traiul, să mergem să căutăm un loc unde să ne ascundem hidoșenia noastră ! Credeți voi că vom putea produce plăcere soțiilor noastre cu care ne-am căsătorit tineri ? Iar vlăstarii noștri în floarea vîrstei și în culmea fericirii își vor recunoaște părinții roși de mușegaiul temnițelor ? Și cîți din mijlocul vostru sînt în stare să străbată atîtea țărîmuri ? Departe de Europa, surghiuniți în străfundurile Orientului, bătrîni, girbovi, mutilați, lipsindu-ne o bună parte din mîdulare, vom putea noi îndura, de bună seamă, ceea ce i-au istovit de puteri pe ostașii înarmați și pe învingători ?

Și apoi pe soțiile noastre de-aici, unica noastră mîngîiere, și pe micuții noștri prunci îi vom țîri după noi, sau îi vom lăsa aici ? Pe cei care vor sosi acasă împreună cu ei, nimeni nu se va grăbi să-i recunoască. Vom părăsi, prin urmare, imediat aceste ființe dragi care sînt de față, cînd nu știm că o să-i vedem pe cei care voim să-i vedem ? Așadar trebuie să rămînem mai departe

ascunși în mijlocul celor care au început să ne cunoască în starea această nenorocită !“

Așa a vorbit Euctemon. Împotriva părerii acestuia Theaetetus atenianul a început să vorbească astfel :

„Nici o ființă cu inimă bună nu-și va judeca pe semenii săi după înfățișarea lor trupească, pe care nu natura ci cruzimea dușmanilor i-a mutilat, făcându-i nenorociți. Cel căruiia îi e rușine de o nenorocire pricinuită de întâmplare, merită să fie lovit de orice neajuns : căci ar însemna să ai o părere cumplită în legătură cu soarta noastră de oameni muritori și să-ți pierzi nădejdea în mila semenului tău, pentru că ai dreptul să i-o refuzi acestuia. Zeii ne oferă ceea ce noi niciodată n-am fi îndrăznit să dorim : patrie, soții, copii și tot ceea ce oamenii prețuiesc întocmai ca viața, ori răscumpără prin moartea lor. Deci, pentru ce să nu scăpăm din această temniță ? Cu totul altfel este în patrie văzduhul cu aerul pe care îl respirăm, cu totul altfel se înfățișează lumina cerului. Datinile, religia, folosirea limbii rîvnite chiar de barbari, toate aceste avantaje, firește, vor fi trecute cu vederea de la sine, nu pentru un alt temei, decît pentru faptul că mutilați și doborîți într-un așa hal de aceste nenorociri, am fost siliți să ne lipsim și de ele. De bună seamă, eu mă voi întoarce la penații mei și în patria mea și voi profita de binefacerea atît de mare a regelui Alexandru, chiar dacă există printre voi unii pe care să-i rețină dragostea pentru o soție, sau pentru copiii pe care în viața sa de sclav a fost silit să-i recunoască : totuși, cei pentru care patria este mai scumpă ca orice pe lume, să-i părăsească !“

Puțini fură de părerea acestuia : pe ceilalți i-a învins obișnuința mai puternică decît natura. Ei s-au înțeles să-i ceară regelui Alexandru să le desemneze un loc pentru așezări. În acest scop fură numiți o sută de delegați. Convins că aceștia îi vor cere ceea ce el însuși se gîdea să le dea, Alexandru le spuse : „Am poruncit să vi se pună la dispoziție vite de povară, care să vă transporte, precum și fiecăruia dintre voi cite o mie de dinari. După ce vă veți întoarce în Grecia, mă voi strădui să dovedesc că chiar dacă ați avut parte de această nenorocire, nimeni să nu creadă că situația lui e mai bună ca a voastră !”

Acești schilozi izbucnind în lacrimi, își ațîneau ochii către pămînt și nu îndrăzneau nici să-și ridice privirile, nici să rostească vreun cuvînt ; în cele din urmă, cînd regele îi întrebă care-i cauza acestei tristeți, Euctemon îi dădu același răspuns pe care îl dăduse în adunare. Alexandru, cuprins de milă nu numai pentru soarta lor, cît și pentru simțămîntul de părere de rău pe care-l nutreau, porunci să i se dea fiecăruia cite 3000 de dinari : le-a mai adăugat și cite zece rînduri de veșminte, vite mari și mici, precum și grîu, pentru a putea însămînța și lucra ogorul, care li se va atribui.

VI. A doua zi Alexandru, convocînd pe comandanții trupelor, le arată că nu există vreun oraș mai înverșunat împotriva grecilor ca Persepolis, capitala vechilor regi ai Persiei ; de acolo s-au revărsat acele faimoase armate de invazie ale perșilor ; de acolo a pornit mai întîi Darius și apoi Xerxes, nelegiuitul război împotriva Euro-

pei. Trebuie să se supună glasului strămoşilor care le-a poruncit nimicirea acestui oraş !

După ce-au părăsit oraşul barbarii s-au şi împărşiat fiecare pe unde teama îl împingea, cînd Alexandru, fără să mai zăbovească o clipă, şi-a condus acolo falanga. El cucerise pe de o parte numeroase oraşe pline de bogăţiile regilor persani, pe de alta primise supunerea altora, însă bogăţiile fără număr ale acestui oraş întrecuseră tot ce văzuse în trecut.

În acest oraş barbarii grămădiseră comorile Persiei întregi ; erau strînse acolo grămezi uriaşe de aur şi argint şi nemaipomenite cantităţi de veşminte, stofe şi mobilă, procurate nu numai spre a fi folosite, ci şi pentru a oglindi luxul. De aceea chiar învingătorii se războiau între ei cu armele ; cei care puseseră mina pe o captură mai preţioasă era socotit duşman şi fiindcă nu puteau păstra toate obiectele pe care puseseră mîna, nu le mai înşfăcau, ci le stabileau preţul. În schimb veşmintele regilor persani erau sfîşiate în bucăţi, cînd fiecare trăgea de vreuna din ele. Spărgeau cu tirnăcopul vase preţioase artistic lucrate ; nimic nu mai rămînea neatins, nimic nu mai era luat întreg, ci, aşa cum fiecare putea să smulgă cîte ceva, ducea cu sine cîte un braţ sau cîte un picior rupt de la o statuie. În timpul cuceririi oraşului Persepolis s-au petrecut nu numai scene de lăcomie, ci şi tot felul de cruzimi : încărcăţi cu aur şi argint macedonenii măcelăreau trupurile prizonierilor, a căror persoană era pentru ei fără valoare. Pretutindeni erau sfîrtecaţi cei întîlniţi în cale, pe care mai înainte preţul mic dat pentru ei îi făcuse să n-aibă nici o valoare. De aceea mulţi dintre duşmani şi-au ridicat singuri viaţa de bunăvoie. Îmbrăcaţi cu cele mai scumpe

veșminte, s-au aruncat de pe înălțimea zidurilor și ei, și soțiile și copiii lor. Unii și-au dat foc locuințelor, fiindcă credeau că vrăjmașul avea să facă același lucru puțin mai târziu, pentru a arde și ei de vii împreună cu ai lor. În cele din urmă Alexandru a dat ordin să nu se atingă nimeni de persoana și podoabele femeilor.

Îi fu predată o cantitate atât de mare de bani, încît aproape că nimănui nu-i venea a crede. Dar chiar dacă vom sta la îndoială asupra altor lucruri, trebuie să credem că în tezaurul orașului s-au găsit 120000 de talanți ; pentru a-i transporta, Alexandru a poruncit să fie aduse vite de povară și cămile și de la Susa și din Babylon (căci el hotărîse să ia cu sine acești bani pentru nevoile războiului). S-a mai adăugat la această sumă 6000 de talanți, proveniți cu prilejul cuceririi orașului Parsagada¹. Cyrus fondase orașul Parsagada, pe care guvernatorul său, Cobares, îl predă lui Alexandru.

Regele Alexandru, după ce lăasă 3000 de macedoneni pentru paza orașului, ordonă ca Nicarchides să asigure apărarea fortăreței din Persepolis. Și Tiridates care-i predase tezaurul și-a păstrat demnitatea pe care o îndeplinise sub Darius.

A fost lăsată acolo o mare parte din armată și din bagaje, sub comanda lui Parmenio și a lui Craterus. El, însoțit de o trupă formată dintr-o mie de călăreți și pedestrași ușor înarmați, pătrunse în interiorul teritoriului Persiei propriu-

¹ După Curtius Rufus Parsagada ar fi un alt oraș decît Persepolis ; în realitate e identic cu Persepolis, Parsagada fiind denumirea persană a acestuia.

zise, sub constelația Pleiadei¹; deși îi produceau neplăceri ploile neîntrerupte și vremea greu de suportat, totuși Alexandru s-a încăpăținat să meargă înainte pînă acolo unde intenționase să ajungă. Au dat de un drum acoperit cu zăpezi, iar tăria gerului aspru îl înghețase. Sălbăticia locurilor și pustietățile inaccesibile îi îngrozeau pe ostașii macedonenii obosiți, care credeau că au ajuns să vadă cu ochii lor marginile pămîntului. Ei priveau încremeniți toate aceste nesfîrșite regiuni lipsite de vreo urmă de activitate omenască și-l sfătuiră pe Alexandru să se întoarcă, înainte de a fi lipsiți de lumina cerului.

Regele macedonean se stăpîni și nu-și dojeni ostașii intrați în panică, în schimb descălecă de pe cal, și începu să pășească pe zăpada și pe gheața întărită; le-a fost rușine să nu-l urmeze, mai întii prietenilor² și apoi comandanților săi în subordine, în cele din urmă ostașilor. Cel dintîi regele, spărgînd gheața cu tîrnăcopul și-a croit drumul pentru sine, ceilalți au imitat pilda lui. În sfîrșit, după ce au străbătut păduri aproape neumblate, au găsit rare urme de trai omenesc, precum și turme rătăcitoare de vite, și locuitori, care locuiau în niște colibe risipite, crezînd că sînt la adăpost de atacuri, datorită potecilor neumblate. Cînd au zărit trupele dușmanilor, aceștia i-au ucis pe cei dintre ai lor care nu pu-

¹ Constelația Pleiadei, compusă din șapte aștri, aproape de Constelația Taurului, care nu e vizibilă decît o anumită perioadă a anului, era folosită de cei antici pentru stabilirea orarului de noapte. Pleiada apunea la începutul lui aprilie (după Plinius, *op. cit.*, XVIII, 26).

² Prietenii regelui erau suita regelui macedonean, marii demnitari, curtenii, corpul său de gardă. Fiind cei mai viteji și mai devotați comandanți, luau parte la consiliile de război, secundîndu-l pretutindeni pe Alexandru.

tuseră să-i urmeze, și s-au îndreptat către munții acoperiți de troieni. De acolo prin convorbiri cu prizonierii, încetul cu încetul, după ce le-a fost imblinzită sălbăticia, s-au predat lui Alexandru; acesta n-a luat nici o măsură aspră împotriva celor care au făcut act de supunere.

După ce au fost pustiite ogoarele Persiei și s-au pus un mare număr de sate, s-a ajuns în ținutul locuit de marzi, un neam războinic, deosebindu-se mult de ceilalți perși prin felul lor de viață. Se hrăneau cu carne de vite și animale sălbatice. Femeile acestora, potrivit felului lor de a fi, n-au firi mai blinde. Au părul lung și zbîrlit și un veșmînt scurt deasupra genunchiului. Își leagă fruntea cu o bandă de praștie; aceasta servește și ca podoabă pentru cap și ca armă. Dar Alexandru a supus și acest neam, subordonîndu-l puterii sale, cuprins de același avînt și ajutat de același noroc. Însă, după 30 de zile de cînd plecase din Persopolis, s-a întors tot acolo. După aceea a răsplătit cu daruri pe prietenii săi și pe ceilalți, pe fiecare după merit: astfel a împărțit aproape tot ce capturase în Persepolis.

VII. Dar toate aceste calități sufletești fără seamăn, acel caracter, cu care i-a întrecut pe toți ceilalți regi, cea statornicie în înfruntarea tuturor primejdiilor, cea promptitudine în întreprinderea și ducerea la bun sfîrșit a acțiunilor, lealitatea față de popoarele învinse, spiritul iertător față de prizonieri, puterea de înfrîmare în ce privește plăcerile îngăduite și obișnuite, toate acestea Alexandru le-a adumbrat prin patima băuturii. În vreme ce vrăjmașul și rivalul său la stăpînirea imperiu-

lui, Darius, se pregătea din nou cu cea mai mare strășnicie de război, deoarece populațiile Persiei supuse de curînd, pe care le învinsese Alexandru, nu priveau cu ochi buni noua dominație, regele macedonean se ținea de ospete, la care luau parte și femeile, nu femei din acelea pe care e păcat să le necinstești, ci curtezane deprinse să trăiască cu ostașii într-un desfrîu ce depășea orice limită. În rîndurile acestora era una Thais, care într-o zi, beată criță, strigă că Alexandru va dobîndi cea mai mare recunoștință din partea tuturor grecilor, dacă va porunci să se dea foc palatului regilor Persiei. Toți cei a căror orașe le-au distrus barbarii așteaptă aceasta.

Părerea rostită cu voce tare de o curtezană în stare de beție o mai susținură încă vreo doi, și ei amețiți peste măsură de băutură. La rîndu-i și regele Alexandru, în loc să fie stăpînit de cumpătare, dimpotrivă, fu cuprins și el de o dorință și mai aprigă în această privință. „Așadar — grăi el — să răzbunăm Grecia și să dăm foc orașului !” Toți se încălziseră din pricina băuturii. Prin urmare, ca niște ființe în stare de ebrietate se ridicară de la ospăț, ca să dea foc orașului, pe care, atunci cînd erau cu arma în mînă, îl cruțaseră. Cel dintîi care a pus foc palatului a fost regele Alexandru, după el musafirii, slujitorii și curtezanele. Palatul fusese construit în mare parte din lemn de cedru ; acest lemn luă repede foc și răspîndi pînă departe incendiul. Cînd armata, care nu cantona departe de oraș a văzut incendiul, crezînd că el se datorește întîmplării, a alergat să dea ajutor, însă cînd ostașii au intrat în vestibulul palatului, l-au văzut pe regele însuși agitînd făcliile. Ca urmare, lăsînd de o parte apa pe care o aduseseră, începură să arunce în

foc materii potrivite pentru propagarea lui. Acesta a fost sfîrșitul pe care l-a avut capitala întregului orient, care pînă atunci impusese legi atîtor neamuri, patria atîtor regi, cîndva singura pricină de spaimă pentru toți grecii ; din acest oraș porneau ca un potop invaziile, cu o flotă alcătuită din o mie de vase și cu oștiri, în vremea cînd se construia un pod peste mare și se străpungeau munții pentru a se construi un canal pe unde să treacă apele.

După mistuirea orașului de către foc, Persepolis nu s-a mai refăcut de-a lungul veacurilor care au urmat după distrugerea lui. Regii macedoneni au avut sub dominația lor alte orașe pe care acum le au părții ; din Persepolis nu s-ar mai găsi nici o urmă dacă nu le-ar dezvălui riul Araxes ; acesta curgea nu departe de zidurile lui ; de aici locuitorii ținutului cred mai degrabă decît știu că Persepolis se găsea la o distanță de 20 de stadii.

Maccionenilor le-a fost rușine că un oraș atît de vestit a fost distrus de regele lor pe cînd benchetua la un ospăț. De aceea au dat cu totul altă întorsătură faptei lui ; născocind o altă versiune mai serioasă, au lăsat să se creadă că acest oraș trebuia neapărat distrus. Cît privește pe Alexandru, îndată ce odihna i-a limpezit mintea îngreuiată de beție, se știe că a regretat fapta, însă a declarat că perșii ar fi oferit o mai mare satisfacție grecilor, ispășind pedepsele meritate, dacă ar fi fost siliți să-l vadă pe dînsul stînd pe tronul și în palatul lui Xerxes.

A doua zi Alexandru i-a dat ca răsplată 30 de talanți călăuzei lyciene, cu sprijinul căruia intrase în Persia. De aici a trecut pe teritoriul Mediei, unde i-au venit în cale efectivele de com-

pletare formate din ostașii recrutați în Cilicia : erau cinci mii de pedestrași și o mie de călăreți. Ambele trupe le comanda Platon atenianul. Cu aceste forțe de întărire, Alexandru hotărî să-l urmărească pe Darius.

VIII. Darius ajunsese de acum la Ecbatana¹. Acest oraș era capitala Mediei : acum îl stăpînesc partii, fiind reședința lor de vară. Darius hotărîse să se ducă apoi la bactrieni, însă temîndu-se să nu fie întrecut prin repeziciune de Alexandru, și-a schimbat și planul, și drumul. Alexandru se găsea la o depărtare de 1500 stadii de el, însă i se părea că totuși această distanță nu este destul de mare față de repeziciunea cu care se deplasează Alexandru. De aceea făcea pregătiri mai degrabă de război decît de fugă; îl urmau 30000 de pedestrași, printre care se găseau 4000 de greci, a căror credință față de regele Darius rămăsese neschimbată pînă la capăt ; în afară de aceasta mai dispunea de 3300 de călăreți, mai ales bactrieni, pe care îi comanda Bessus, guvernatorul Bactriei.

Cu această oaste Darius s-a abătut puțin de la drumul caravanelor, poruncind slujitorilor și străjilor însărcinate cu paza bagajelor să meargă înainte. După ce și-a convocat consiliul de război pentru consfătuire, le-a spus următoarele : „Dacă

¹ Ecbatana, capitala Mediei, reședința de vară a regilor persani și ulterior a regilor parți, era situat pe contrapanta muntelui Orontes (azi Alwend), pe creasta căruia se găsea fortăreața orașului înconjurată de șapte rînduri de ziduri. Acolo era palatul regal și un templu al lui Esculap (azi Hammadan).

soarta m-ar fi alăturat unor oameni netrebnici care preferă orice fel de viață unei morți onorabile, mai degrabă aş amuți decît mi-aş bate de-a surda gura, rostind vorbe de prisos, însă eu sînt convins de vitejia şi credința voastră mai mult decît aş fi vrut, prin dovezile date de voi; mai mult, trebuie să mă străduiesc să fiu demn de asemenea prieteni, în loc să mai stau la îndoială că vă veți comporta la fel ca mai înainte. Din atîtea mii de supuși asupra cărora am domnit, voi m-ați urmat pînă la capăt, după ce am fost învins în două rînduri şi am fugit în urma înfrîngerii. Credința şi statornicia voastră față de mine mă fac să cred că sînt încă regele vostru. În orașele mele domnesc trădătorii şi dezertorii însă, pe Hercule, nu ca să fie socotiți vrednici de o cinste atît de mare, ci pentru ca prin aceste recompense primite de ei să fie ademenite şi sufletele voastre.

✓ Cu toate acestea ați vrut mai degrabă să împărtășiți soarta mea, decît să treceți de partea învingătorului şi, ca urmare, meritați mai mult ca oricare să vă răsplătească zeii în numele meu, dacă eu nu voi putea să vă răsplătesc; şi v-o jur, zeii vă vor răsplăti! Viitorimea nu va fi atît de mută şi faima voastră atît de neînsemnată, încît să nu vă ridice pînă în slava cerului, elogiindu-vă după cuvenitele voastre merite! De aceea chiar dacă aş fi plănuît să fug, gînd de care tare se îngrozeşte sufletul meu să-l nutrească, tot aş fi pornit să-i înfrunt pe vrăjmași, bizuindu-mă pe vitejia voastră. Căci pînă cînd voi mai trăi ca un surghiunit în propriul meu regat? Pînă cînd voi mai fugi ca un rege venetic, venit de peste hotare, străbătînd din hotar în hotar regatul meu, cită vreme mi-e îngăduit să-mi redobîndesc ceea

ce am pierdut, încercîndu-mi norocul prin război, sau încheindu-mi sorocul vieții printr-o moarte onorabilă, în afară de cazul că ar fi mai potrivit să aștept bunul plac al învingătorului, după pilda lui Mazaeus și a lui Mithrenes, și să primesc o biată domnie peste un singur biet neam, astfel încît Alexandru să vrea mai degrabă să asculte de glasul gloriei decît de glasul minici? Nici zeii nu vor permite ca cineva să-mi smulgă această diademă de pe capul meu și nici să mi-o lase, ca unui milog. Eu, cît voi fi în viață, niciodată nu voi pierde această putere și numai cînd mi se va stinge din pieptu-mi ultima suflare, atunci se va stinge și regatul meu!

Dacă voi sînteți însuflețiți de asemenea simțăminte, dacă aceeași lege domnește peste cugetul vostru, nimeni nu va fi în stare să se atingă de libertatea voastră. Nici unul din voi nu va fi silit să îndure disprețul macedonenilor, nimeni dintre voi, privirea trufașă a învingătorului. Fiecare cu dreapta lui ori va purcede la răzbunarea atîtor neajunsuri suferite, ori le va curma. De bună seamă, prin pilda mea voi arăta tuturor cît de schimbătoare e soarta. Și nu pe nemeritate mă aștept la o întorsătură a soartei mai prielnică pentru mine. Dar dacă zeii își întorc fața de la războaiele drepte și legitime împotriva cîștigătorilor, măcar atît vor îngădui, ca vitejii să moară cu cinste respectînd legea onoarei. În numele faptelor de arme ale strămoșilor mei, care, dominînd peste întregul Orient, s-au bucurat de o glorie nepieritoare, în numele acelor eroi care au impus cîndva Macedoniei să le plătească tribut, în numele atîtor flote trimise împotriva Greciei, în numele atîtor trofee cîștigate de regii persani, vă rog și vă implor să fiți însuflețiți de

simțămintele și de avîntul demn de noblețea și neamul nostru, să îndurați cu aceeași statornicie, cu care ați îndurat urgiile din trecut, tot ce vă va rezerva soarta în viitor ! În ce mă privește, voi dobîndi o faimă care va dăinui de-a pururi în amintire, fie printr-o biruință strălucită, fie printr-o înfrîngere rușinoasă !“

IX. În vreme ce Darius rostea asemenea cuvinte, imaginea primejdiei atît de apropiate vîrise groaza în sufletele tuturor, încît nimănui nu-i venea vreun gînd ca să dea drumul glasului. Atunci Artabazus, cel mai vechi dintre prietenii regelui, despre care am spus mai sus că fusese oaspetele lui Filip, vorbi astfel :

— „Ei bine, noi, îmbrăcîndu-ne în cele mai prețioase veșminte și gătindu-ne cu cele mai impunătoare arme cu putință, îl vom urma pe rege pe cîmpul de bătaie și nu vom da înapoi în fața morții, însuflețiți de aceleași gînduri cu care am nădăjduit cîștigarea biruinței !“

Ceilalți au încuviințat atitudinea și vorbele rostite de Artabazus. În schimb Nabarzanes, care luase parte la același consiliu, cu complicitatea lui Bessus, s-au înțeles între ei să săvîrșescă o ticăloșie nemaiauzită înainte : hotărîseră să-l înșfăce și să-l vire în lanțuri pe regele lor cu ajutorul ostașilor pe care îi comandau amîndoi. Planul lor era acesta : dacă Alexandru îi va urmări pe ei cu războiul, aveau să i-l predea pe Darius viu, pentru a intra în grațiile învingătorului și în felul acesta, negreșit, Alexandru le va acorda o mare prețuire, pentru că l-au capturat pe Darius ; dacă, dimpotrivă, ei vor putea scăpa

de urmărirea lui Alexandru, atunci, prin omorirea lui Darius, vor pune mina pe tronul persan și vor dezlănțui din nou războiul contra macedonenilor. După ce-au plămădit în mintea lor multă vreme nelegiuita crimă, Nabarzanes, pentru a pregăti toate mijloacele înfăptuirii ticăloaselor lor nădejdi, luînd cuvîntul în adunare, vorbi astfel :

— „Știu prea bine că părerea care mi-o voi da, la prima rostire, nu va fi de fel plăcută auzului ; însă și medicii vindecă boli mai grave prin leacuri neplăcute prin amăreala lor, și cîrmaciul, cînd se teme de un naufragiu, aruncă în mare orice încărcătură, pentru a redobîndi convingerea că poate salva vasul.

Totuși, eu nu te sfătuiesc să-ți pricinuești vreun neajuns, ci să te salvezi și pe tine și să-ți păstrezi regatul printr-un mijloc sănătos. Ducem acest război în pofida vrerii zeilor, iar ursita nu încetează a-i lovi cu înverșunare pe perși. Avem nevoie de noi auspicii cu alte prevestiri. Încredințează și auspiciile și puterea altuia care va purta titulatura de rege pînă va pleca vrăjmașul din Asia, iar după izbîndirea asupra dușmanului, acela își va înapoia ție tronul. Rațiunea e chezașe că toate acestea așa se vor întîmpla în scurtă vreme. Bactria este neatinsă : indienii și sacii¹ sînt sub puterea ta, ai la îndemînă atîtea popoare, atîtea oștiri, atîtea mii de călăreți și de pedestrași pentru a-ți reface forțele de luptă, măcar că povara războiului care va fi dus de aci înainte, va fi mai grea decît eforturile irosite pînă acum. Pentru ce ne năpustim, ca niște fiare sălbatice în calea pierzării noastre, cînd nu ne trebuie așa ceva ?

¹ Sacii erau o populație scitică care-și aveau așezările în regiunea stepei chircize.

Însușirea dintii a vitejilor este a privi cu dispreț moartea mai degrabă decît de a urî viața. Adesea cei nevojnici, de sila sfortărilor, sînt nevoiți să facă un tîrg rușinos pentru propria lor existență, în schimb cei viteji înfruntă cu cerbie orice vi-tregie, încercînd orice mijloc. De bună seamă, cea din urmă din toate încercările vieții este moartea, pe care să nu pregetăm a o înfrunta cum trebuie. Ca urmare, dacă ne îndreptăm către Bactria, care constituie pentru noi cel mai sigur adăpost, Bes-sus, guvernatorul acestui ținut, să ocupe tronul pentru împrejurările de față; el îți va înapoia puterea care îi va fi încredințată pentru a ți-o păzi, ție, care ești regele îndreptățit și legitim al acestui imperiu!“

Nu-i de mirare că Darius nu și-a putut înfrîna revolta sufletească, cînd și-a dat seama că în spa-tele acestor cuvinte atît de ticăloase se ascunde o nelegiuire și mai cumplită. De aceea îi strigă ast-fel: „O, tu, cel mai netrebnic dintre sclavi, ți-ai găsit în sfîrșit momentul prielnic mult așteptat pentru a-ți dezvălui planurile tale criminale!“ Scoțîndu-și sabia din teacă, se părea că-l va ucide, și l-ar fi ucis, de bună-seamă dacă Bessus si bac-trienii, sub pretextul că vor să-l roage pe Darius, arătînd chipurile unor oameni triști, dar care erau gata să-l vire în lanțuri pe Darius, dacă s-ar fi încapățînat cu atitudinea lui, nu l-ar fi înconjurat repede. Între timp Nabarzanes izbutise să scape pe furiș și în curînd și Bessus o luă pe urmele lui, după care dădură ordin să se separe de restul ar-matei trupele pe care le comandau amîndoi, pen-tru a se consfătui în taină. Luînd cuvîntul pentru a-și da o părere potrivită cu situația de față, Ar-tabazus căută să-l îmbuneze pe Darius, amintin-du-i neîncetat de situația în care se găsea acum :

„Să îndure cu răbdare și cu resemnare fie nerozia, fie rătăcirea alor săi, oricine ar fi ei ! Alexandru se ține pe urmele lor și, chiar dacă toți și-ar face cu prisosință datoria lor, tot Alexandru va rămâne pentru perși primejdia cea mai mare ; și atunci ce s-ar mai întâmpla dacă perșii care l-au însoțit în fuga lui, se vor înstrăina de dinsul ?”

Cu anevoință a ascultat Darius sfatul lui Artabazus, și cu toată că hotărâse să ridice tabăra, plecând de acolo, deoarece toți cei de acolo aveau sufletele tulburate, a rămas în același loc ; însă Darius și încremenit, și doborât de mîhnire și totodată cuprins de deznădejde, s-a închis în cortul său.

Ca urmare, în tabăra lui Darius, în care ostașii nu se mai supuneau ordinului nici unuia, spiritele erau agitate, fiecare acționînd de unul singur cum îl tăia capul. Nu se mai chibzuia în comun, ca mai înainte, spre a se lua o hotărîre. Patron, comandantul trupelor grecești, ordonă alor săi să ia armele și să fie gata de a-i executa dispozițiile. Perșii plecaseră. Bessus era cu bactrienii lui și încerca să-i atragă de partea sa și pe perși, punînd accent pe Bactria și pe bogățiile acestui teritoriu și totodată și pe primejdiile care-i pîndesc pe cei care rămîn locului. Însă aproape toți perșii au fost de părere că ar fi o nelegiuire să-și părăsească regele. În timpul acesta Artabazus îndeplinea toate atribuțiile de comandant suprem : trecea din cort în cort, îi îndemna pe persani, îi povățuia cînd pe fiecare în parte, cînd pe toți laolaltă, și n-a încetat pînă nu s-a convins îndeajuns că-i vor executa dispozițiile. În schimb greu l-a înduplecat pe Darius să mai imbuce ceva și să-și abată gîndurile negre, pentru a-l hotări să întreprindă vreo acțiune.

X. În schimb Bessus și Nabarzanes iau hotărîrea să-și aducă la îndeplinire crima urzită mai înainte, fiind înfierbîntați de rîvna domnici : cîtă vreme Darius era teafăr și nevătămat, nu puteau nădăjdui că vor ajunge la o putere atît de mare. Căci la acele neamuri măreția regilor e mai presus de toate ; barbarii se adună laolaltă numai la auzul numelui lui, iar la atitudinea de prosternare față de soarta lui de altădată nu renunță nici cînd regele lor e căzut în restriște. Ceea ce dădea imbolduri ticăloaselor lor suflete era teritoriul Bactriei în fruntea căruia se găseau, și faptul că nu-l întrecea nici unul dintre neamurile de pe acele tărîmuri nici prin arme, nici prin bărbați, nici prin întinderea suprafeței. Bactria cuprinde o treime din Asia ; puhoiul uriaș de tineri era deopotrivă numericeste cu efectivele armatei pe care o pierduse în lupte Darius. De aceea îl priveau cu dispreț nu numai pe Darius, ci și pe Alexandru, avînd intenția să-și recruteze forțe din Bactria, dacă vor izbuti să pună mîna pe tron.

După ce-au chibzuit multă vreme în fel și chip, cei doi găsiră cu cale să-l captureze pe rege cu ajutorul trupelor din Bactria, gata oricînd să execute orice ordin și să trimeată un crainic lui Alexandru, pentru a-i aduce la cunoștință că ei îl țin sub pază pe Darius, viu. Dar dacă Alexandru își va manifesta disprețul pentru trădarea lor, lucru de care se temeau, aveau de gînd să-l ucidă pe Darius și apoi să se îndrepte către Bactria împreună cu trupele neamurilor lor. Însă nu puteau pune fățiș mîna pe Darius, deoarece atîtea mii de perși aveau să sară în ajutorul regelui lor ; în afară de aceasta celor doi le insufla teamă și fidelitatea perșilor.

Ca urmare, ceea ce nu putuseră duce la îndeplinire prin violență, încercară să obțină prin vicleanie : cei doi hotărîră să se prefacă spunînd că le pare rău de plecarea lor de acolo și că vor să se dezvinovătească în fața regelui, pentru faptul din pricina căruia Darius și perșii rămăseseră conșternați. Între timp sînt trimiși oameni de-ai lor care să-i ațîțe pe perși. Ei izbutesc să schimbe și simțămintele ostașilor, unora dîndu-le nădejdi, în alții virînd teama. Le arată că-și expun viața primejdiilor, pierind sub ruinile imperiului persan, în schimb Bactria le stă la dispoziție, deschizîndu-se în fața lor, și această provincie îi va primi copleșindu-i cu averi și bogății, cum nu-și pot închipui cu mintea lor.

Pe cînd înfățișau ostașilor aceste avantaje, se nimeri să sosească Artabazus, fie din ordinul lui Darius, fie din propriul său îndemn, declarînd că lui Darius i-a trecut supărarea și că ei își vor păstra rangul, bucurîndu-se de prietenia lui. Cei doi prefăcîndu-se că lăcrimează, cînd se dezvinovăteau, cînd îl rugau pe Artabazus să le susțină cauza în fața lui Darius și să-i transmită acestuia rugămintele lor. Însă după trecerea nopții, mai înainte de răsăritul soarelui, Bassus și Nabarzanes împreună cu ostași bactrieni se prezentară în vestibulul cortului comandantului suprem, sub pretextul că-și îndeplinesc îndatoririle obișnuite. În realitate pentru a-și tăinui crima premeditată. Dînd semnalul de plecare, Darius se urcă în car după vechiu-i obicei.

Nabarzanes și ceilalți ticăloși, prosternîndu-se la pămînt, s-au prefăcut că aduc cinstire celui pe care scurt timp după aceea aveau să-l pună în lanțuri : au vărsat lacrimi chiar, în semn de dovadă a căinței lor : atît de mîrșave sînt unele firi

omenești, oricând gata să se prefacă ! După aceea i-au adresat rugăminți fierbinți lui Darius, din fire un om plin de blindețe și lipsit de prefăcătorie, pe care l-au determinat nu numai să le acorde crezare în cele ce declarau, dar chiar să și plângă. Dar nici măcar atunci n-au simțit căință pentru nelegiuirea plănuită, cind aveau privirile ațintite asupra lui Darius. Nesinchisindu-se de primejdia care-l amenința, Darius se grăbea să scape, pentru a nu cădea în mîinile lui Alexandru, singurul de care se temea.

XI. Patron însă, comandantul grecilor, a dat îndrumări alor săi, să ia asupra-și armele și să-și imbrace platoșele, care mai înainte erau transportate cu carele de poveri și să fie gata și cu atenția încordată, așteptînd orice ordin. El mergea în spatele carului lui Darius, căutînd un prilej de a i se adresa, intrucît presimțise ticăloșia lui Bessus ; însă Bessus, temîndu-se de acest fapt, nu se depărta de carul lui Darius, mai degrabă ca unul care îl păzea pe Darius ca să nu fugă, decît ca unul care-l însoțea. Multă vreme Patron a șovăit ; de multe ori s-a oprit să-și deschidă gura ca să-i vorbească, și-și ținea privirile ațintite asupra regelui, șovăind între atitudinea de credință și teamă. Cînd Darius și-a îndreptat ochii spre dînsul, a poruncit eunucului Bubaces, care-l însoțea, fiind în rîndurile celor mai apropiați de car, să-l întrebe pe Patron ce vrea să-i comunice. Patron îi răspunse că vrea să vorbească cu el, însă să nu fie în preajma lor nici un martor și, ordonîndu-i-se să se apropie mai mult, îi spuse lui Darius fără tălmaci (căci Darius era

cunoscător al limbii grecești) : „Rege, din 50000 de greci, puțini am mai supraviețuit, însoțindu-te cu credință, oricare ți-ar fi soarta. Și în situația ta de acum am rămas la fel așa cum am fost cînd tu erai în culmea puterii și orice tărîmuri vei alege le vom străbate împreună cu tine pentru a ne întemeia o nouă patrie, o nouă vatră. Și succesele și insuccesele tale ne-au legat viețile noastre de-a ta. În numele acestei credințe neclintite te rog și te implor, poruncește să-ți instaleze cortul în tabăra noastră și îngăduie ca noi să-ți facem de pază pentru siguranța persoanei tale. Noi am renunțat la Grecia. Pentru noi Bactria nu înseamnă un scop al vieții noastre. Toată nădejdea ne ești tu. O, dacă ai fi și nădejdea celorlalți ! Nu stă în firea mea să vorbesc mai multe. Deși sînt un străin de neamul tău și născut pe alte tărîmuri, nu ți-aș cere să-ți asigur paza persoanei tale, dacă aș fi convins că vreun altul ți-ar putea-o face !“

Bessus, cu toate că habar n-avea de limba greacă, totuși, sub imboldul presentimentelor sale, credea că Patron, negreșit, i-a adus la cunoștință ceva lui Darius în privința sa și îndoiala i s-a spulberat în urma relatării situației de către un tălmăci, care prinsese cîteva cuvinte. Însă Darius, atît cît se putea citi în privirile sale, fără să se îngrozească, începe să-l întrebe pe Patron pentru care temei îi dă acest sfat. Acesta, socotind că nu trebuie să mai amine, îi spuse : „Și Bessus și Nabarzanes uneltesc împotriva ta. Te amenință cea din urmă și cea mai grea primjdie și pe tine și oastea ta ; această zi va fi ultima fie pentru paricizi ¹ fie pentru tine !“ Ne-

¹ Paricizi — etimologic termenul înseamnă „ucigașul tatălui“ — erau considerați și cei care-și omorau regele.

greșit, Patron ar fi cîștigat glorie dacă l-ar fi salvat pe regele persan. N-au decît să ridă de mine cei care sînt încredințați că faptele omenești se desfășoară după bunul plac al întîmplării oarbe ; aceștia nu văd că printr-o înșiruire și o înlănțuire a cauzelor ascunse și hotărîte de ursită cu mult mai înainte, fiecare om își împlinește ursita sa după o lege neschimbătoare. Darius, desigur, i-a răspuns, că „deși îi este cunoscută credința grecilor, el niciodată nu se va despărți de compatrioții săi ; e mai greu pentru dînsul să-i condămnă decît să se lase trădat. Preferă ca orice îi va aduce soarta, să îndure în mijlocul alor săi, decît să devină un dezertor. Tîrziu își sfîrșește zilele, dacă ostașii săi nu vor ca el să mai rămînă în viață !“

Pierzînd nădejdea de a-l mai putea salva pe rege, Patron se înapoie la ostașii pe care-i comanda, gata să înfrunte orice vitregie, pentru a-i rămîne credincios.

XII. Pe Bessus îl cuprinsese o aprigă dorință să-l ucidă numaidecît pe rege : însă temîndu-se că nu va mai putea intra în grațiile lui Alexandru dacă nu i-l va preda viu, amînă pentru noaptea următoare planul crimei ; ca urmare începuseră să-i aducă mulțumiri lui Darius, fiindcă izbutise să scape cu iscusință și cu spirit de precauție de uneltirile unui trădător, care aștepta sprijin din partea lui Alexandru : Patron i-ar fi adus ca ofrandă vrăjmașilor capul regelui persan ; nu e de mirare că un om plătit cu bani ca să lupte este atît de venal ; fără familie, fără vatră, un surghiunit care pribegeste pe tot pămîntul, un duș-

man care trece dintr-o tabără într-alta la semnul celui care îi oferă mai mult. Atunci cînd se dezvinovătea, luînd pe zeii patriei ca martori ai fidelității sale, Darius îl aproba cu privirile, nestînd la îndoială că i se aduc la cunoștință fapte adevărate ; dar se ajunsese într-o astfel de situație, încît era tot așa de periculos să nu le acorde crezare alor săi, cît și de a se lăsa înșelat. 30000 de oameni erau cei a căror ușurătate și aplecare spre crime îi înspirau teamă ; în schimb Patron avea numai 4000 de oameni. Dacă s-ar fi încrezut în aceștia din urmă, oferindu-le salvarea vieții sale, își dădea seama că acest lucru ar fi însemnat, ca, prin condamnarea necredinței compatrioților săi, să furnizeze acestora o scuză pentru crima lor : de aceea dorea mai degrabă să fie doborît, fără s-o merite, decît să ofere prilejul unei justificări legale.

Cu toate acestea i-a răspuns lui Bessus, care încerca să se dezvinovățească de urzeala complotului : „Dînsul a constatat la Alexandru nu numai spirit de dreptate, ci și vitejie. Se înșeală cei care așteaptă de la acesta răsplata pentru trădarea lor : nu mai există vreun altul mai îndîrjit ca Alexandru pentru a-l apăra și a-l răzbuna.”

Începu să se lase amurgul cînd perșii, după ce-și lăsară armele după obiceiul lor, se împrăștiară pentru a-și procura din satul învecinat cele necesare traiului ; în schimb bactrienii, așa cum primiseră dispoziție din partea lui Bessus, ședeau cu armele deasupra lor. Între timp Darius ordonă să fie chemat la dînsul Artabazus, înșiruindu-i ce-i adusesese la cunoștință Patron. Artabazus nu mai șovăi să-l convingă că trebuie să treacă în tabăra grecilor ; și perșii îl vor urma, cum se va duce vestea că Darius este amenințat de primejdie. Atunci Darius, resemnîndu-se cu soarta sa

și nemaifiind în stare să recurgă la sfatul nimă-nui pentru a se salva, îl îmbrățișează pe Artabazus în care avea să vadă cel din urmă reazem în restriștea sa ; apoi vărsînd multe lacrimi și unul și celălalt, regele îi poruncește lui Artabazus, care se împotriva, să se depărteze de din-sul ; cu capul acoperit, pentru a nu-l vedea cînd pleacă scoțînd gemete, așa cum se pleacă de la rugul care mistuie trupul celui răposat, se aruncă cu fața la pămînt.

Atunci și străjerii din corpul său de gardă care se cuvenea să apere persoana regelui, riscîndu-și viața pentru el, s-au împrăștiat care încotro, incredințați că nu vor putea rezista forțelor înarmate pe care le și vedeau sosînd. De aceea în cortul lui Darius domnea o liniște și o singurătate profundă, doar vreo cîțiva eunuci stînd în jurul regelui, fiindcă nu aveau unde să se ducă. Însă Darius, îndepărtîndu-i pe toți din jurul lui, multă vreme rămase cu mintea răvășită de tot felul de gînduri. Apoi, simțînd că-l chinuie singurătatea pe care puțin mai înainte o căutase ca o mîngiere a sufletului său chinuit, porunci să fie chemat Bubaces. Aruncîndu-și privirile asupra acestuia, i se adresă astfel : „Plecați de aici ! Purtați-vă voi înșivă singuri de grijă, voi, care ați dovedit credință pînă în ultima clipă regelui vostru, așa cum se cuvine ! Eu aici îmi aștept sentința hotărîtă de ursita mea. Te miri poate pentru ce nu-mi ridic eu însumi viața ? Prefer să mor ucis de mina ticăloasă a altuia, decît de mina mea !” După rostirea acestor cuvinte eunucul făcu să răsune nu numai în cort, ci și în toată tabăra vaietele sale. Alergară înăuntru și alți persani și, sfîșiindu-și veșmintele, începură să deplingă soarta regelui, scoțînd strigăte și urlete

cum fac barbării. Când au ajuns aceste strigăte pînă la ei, perşii, înmărmuriţi de teamă, nu mai îndrăzniră nici să ia armele, ca să nu fie nevoiţi să se încaiere cu bactrienii, dar nu se încumetară nici să stea liniştiţi, ca să nu pară că-şi părăsesc regele într-un mod mişcesc. În toată tabăra nu erau decît strigăte confuze scoase în fel şi chip, fără ca vreunul dintre comandanţi să dea vreun ordin.

Ai lor i-au adus la cunoştinţă lui Bessus şi lui Nabarzanes că regele Darius şi-a ridicat singur viaţa. Strigătele de jale îi induseseră în eroare. De aceea, dînd pîteni cailor, cei doi ticăloşi alergară în galop, însoţiţi de cei pe care îi aleseră pentru săvîrşirea crimei. După ce au intrat în cortul lui Darius, pentru că eunucii le-au adus la cunoştinţă că regele e în viaţă, ei au poruncit să fie înşfăcat şi pus în lanţuri. Regele Darius care, puţin mai înainte, suit în carul său regesc, fusese obiectul unui cult divin, fiind copleşit de onoruri de compatrioţii săi, după ce a devenit prizonierul sclavilor săi fără intervenţia vreunei forţe duşmane, este pus într-un car murdar, acoperit cu piei de animale în toate părţile. Bănetul regelui şi toate obiectele de preţ sînt jefuite, de parcă ar fi fost vorba de aplicarea dreptului războiului şi, încărcăţi de prăzile capturate prin cea mai cumplită dintre crime, făptaşii se-aştern pe fugă.

Împreună cu cei care primiseră să se supună ordinelor sale şi cu trupele de greci, Artabazus se îndreptă către Parthiene¹, încredinţat că oriunde va fi mai în siguranţă decît în preajma şi

¹ Parthiene sau Partia, regiune situată la sud de Hyrcania (Marea Caspică).

sub ochii paricizilor. Copleșiți de făgăduielile lui Bessus, mai cu seamă pentru că nu mai aveau nici o căpetenie pe care s-o urmeze, perșii au căutat să se uncască cu bactrienii pe care i-au ajuns din urmă după un marș de trei zile. Și pentru ca să nu se spună că nu i se dau onoruri regale lui Darius, îl legară cu cătușe și lanțuri de aur, ca și cum soarta s-ar fi gândit la o nouă bătăie de joc. Și pentru a nu putea fi recunoscut după veșmintele regești, ei au acoperit căruța cu piei murdare ; vitele de povară le mînau oameni care nu-l văzuseră niciodată pe Darius, pentru că să nu poată fi recunoscut în timpul marșului de cei care ar fi întrebat cine e ; gărzile îl urmau de departe.

XIII. Cînd a auzit că Darius a plecat din Ecbatana, Alexandru, părăsind drumul prin care se pătrundea în Media, porni în urmărirea lui cu tot dinadinsul. El ajunsese în Tabes¹, (acesta e un oraș întărit la extremitatea regiunii Paractacene²) ; acolo dezertorii îi dau de știre că Darius se îndreaptă într-o goană disperată către Bactria. După aceea află date mai sigure de la un babilonian, Bagestances, că într-adevăr regele Darius este în viață, însă îl amenință o mare primejdie, fie de a fi ucis, fie de a fi pus în lanțuri ca prizonier. După ce-și convocă la sfat mai marii oștirii sale, Alexandru le spuse : „Ne-a mai rămas de îndeplinit o însărcinare foarte grea, dar de foarte scurtă durată. Nu departe de noi se află

¹ Oraș întărit de la granița dintre Media și Persia.

² Regiune muntoasă situată între granițele Mediei și Persiei.

Darius lipsit de rangul său, ori poate chiar omorît de ai săi. Victoria noastră depinde de faptul de a pune mîna pe persoana lui. Prin repeziciunea acţiunii vom reuşi să ne atingem acest scop atît de înalt !” Toţi într-un glas strigă că sînt gata să-l urmeze ; să nu le cruţe nici sforţările, să nu-i ferească nici de primejdii. Aşadar, Alexandru îşi conduce fără zăbavă trupele mai mult alergînd decît mărşăluind, fără să facă undeva vreun popas în timpul nopţii, după eforturi aşa de mari depuse în timpul zilei.

Astfel a parcurs cinci sute de stadii¹ şi macedonenii au ajuns în satul unde Bessus îl făcuse prizonier pe Darius. Acolo el pune mîna pe Melon, un tălmaci al lui Darius : fiind beteag, acesta nu se putuse ţine pe urmele trupelor lui Bessus şi, surprins de repeziciunea deplasării lui Alexandru, se prefăcea că a dezertat din oastea persană. Din gura acestuia Alexandru află cele petrecute. Însă pentru că oştenii săi erau ruşi de oboseală şi aveau nevoie de odihnă, Alexandru îşi alege 6000 de călăreţi purtînd numele de dimachi² ; aceştia mergeau călare, purtau o armură grea şi, ori de cîte ori împrejurările şi poziţiile le-o impuneau, luptau în chip de pedestraşi.

La Alexandru care acţiona în felul acesta se prezintă Orsillos şi Mithracenes care, scîrbiţi de crima lui Bessus, dezertaseră din armata acestuia ; dinşii îi aduseră la cunoştinţă lui Alexandru că perşii se găsesc la o depărtare de cinci sute de stadii ; ei înşişi îi vor arăta un drum mai scurt. Alexandru privi cu satisfacţie sosirea acestor transfugi. De aceea în prima seară, călăuzit

¹ Circa 90 km.

² Dimachi, cuvînt grecesc care înseamnă ostaşi care luptă şi ca pedestraşi şi călare.

de cei doi, pornește cu o trupă de călăreți ușor înarmați pe drumul indicat, ordonând falangei să-l urmeze cu cea mai mare repeziciune cu putință. Alexandru cu trupele sale înaintînd în ordine de bătaie pe patru coloane, își dirija marșul în așa fel încît primele unități să poată face joncțiunea cu ultimele. Macedonenii înaintaseră 300 de stadii, cînd le-a ieșit în cale Brochubellus, fiul lui Mazaeus, cîndva guvernatorul Siriei. Și el fiind transfug, dădu de știre că Bessus nu se găsește la o distanță mai mare de 200 de stadii de acolo ; că oastea lui mărșăluia în neorînduială ca una care n-are nici un motiv să-și ia măsuri de precauție, și că se pare că au de gînd să se îndrepte către Hyrcania. Dacă Alexandru se grăbește, va da peste aceste trupe împrăștiate. Pînă în acel moment Darius era în viață. Transfugul prin spusele sale îi dăduse și mai aprige imbolduri lui Alexandru de a-l ajunge pe Bessus. De aceea dînd pînteni cailor, macedonenii pornesc într-un galop nebunesc. De-acum începu să se facă auzită larma dușmanilor care-și vedeau de drumul lor, însă un nor de praf le răpea vederea, de aceea Alexandru se opri puțin din mers, pînă să se așeze și să dispară praful.

Acum barbarii îi observaseră pe macedoneni care, la rîndul lor, recunoscuseră coloanele trupelor dușmane îndepărtîndu-se. Lupta dintre cele două tabere n-ar fi fost cu sorți egali de izbîndă, dacă Bessus și-ar fi manifestat tot atît de vie hotărîrea de a lupta, cum fusese cînd săvîrșise crima. Într-adevăr, barbarii erau superiori lui Alexandru și prin număr și prin forțe ; în afară de aceasta, trupele lui Bessus erau odihnîte, pe cînd ale lui Alexandru aveau să pornească la luptă obosite. Însă numele lui Alexandru și faima

lui, care într-un război constituie factorul cel mai important, stîrni panică în rîndurile trupelor lui Bessus, punîndu-le pe fugă. Bessus și ceilalți complici ai fărâdelegii sale, alăturîndu-se de căruța unde era transportat Darius, începură să-l îndemne să se urce pe un cal, ca să scape de urmărirea dușmanului prin fugă. Darius însă strigă că au sosit zeii răzbnării în ajutorul său și, implorînd buna-credință a lui Alexandru, le declară că el nu vrea să-i însoțească pe ucigași. Atunci, aprinși de ciudă și mînie, aceștia aruncară cu lăncile asupra regelui și-l lăsară doborît la pămînt, copleșit de numeroase răni. Ei rănișeră și caii căruței de povară, ca să nu poată merge mai departe, omorînd și doi dintre sclavii care-l însoțeau pe Darius. După săvîrșirea acestei crime, pentru a împrăștia și ascunde urmele fugarilor, Nabarzanes se îndreaptă către Hyrcania, iar Bessus către Bactria. Părăsiți de căpeteniile lor, barbarii se împrăștiară care încotro, unde îi mîna pe unii firea, pe alții nădejdea de scăpare ; se adunară la un loc numai 500 de călăreți, neștiind ce e mai bine de făcut : să se împotrivească, ori să fugă.

Alexandru, dîndu-și seama de panica dușmanilor, trimite pe Nicanor cu o parte de călăreți, ca să taie retragerea vrăjmașilor. El se avîntă pe urmele lor împreună cu restul trupelor. Au fost nimiciți cam vreo 3000 de dușmani care opuseră rezistență, fără să dea vreo luptă ; cît privește restul trupelor lui Bessus care erau mîinate din spate ca o turmă de vite, regele Alexandru ordonă să fie cruțate de măcel. Nici un prizonier nu fu în stare să-i indice unde e căruța cu Darius. Fură cercetate rînd pe rînd toate căruțele care puteau fi oprite : nu exista însă nici o urmă în

legătură cu fuga regelui. Doar vreo 3000 de călăreți l-au putut urma pe Alexandru, însă trupele macedonene care mărșăluiau mai încet, culegeau de pe drum unități întregi de fugari. E de necrezut, însă prizonierii capturați erau cu mult mai numeroși decât cei care-i capturau : într-o asemenea măsură li se tociseră simțurile, soarta orbindu-i pe dușmanii intrați în panică, încît nu și-au dat seama de numărul mic al macedonenilor, comparativ cu marea lor mulțime.

În vremea aceasta caii înhămați la căruța lui Darius, fără nici un vizitiu la cîrmă, se depărtaseră de drumul caravanelor, și după ce au rătăcit pe o distanță de 4 stadii, se opriseră într-o vale oarecare, istoviți și de arșiță și totodată și de răni.

Nu departe de locul acela exista o fîntînă către care s-a îndreptat, în urma indicațiilor date de cei care cunoșteau ținutul, macedoneanul Polystratus, înnebunit de sete ; și, pe cînd sorbea apă din casca sa plină, văzu niște cai cu coapsele străpunse de lănci și care trăgeau să moară. Mirîndu-se că acești cai au fost loviți cu lăncile în loc să fie capturați, dădu de Darius pe jumătate mort...

CARTEA A ȘASEA

-

I. ¹ ...Agis ² porni la atac unde lupta cea mai grea era în toi și, după doborîrea celor care rezistau cu mai multă îndirjire, respinse și puse pe fugă o mare parte din vrăjmași. Învingătorii de pînă acum începură s-o ia la sănătoasa și pînă a ajunge într-o cîmpie, urmăriți cu înverșunare de adversari, au căzut cu nemiluita, fără împotrivire, dar îndată

¹ Începutul cărții lipsește în toate manuscrisele. Curtius relatează aici evenimentele din Grecia, Iliria și Tracia, răscoala grecilor împotriva macedonenilor (în fruntea răsculaților era Agis al II-lea, regele spartanilor), primele succese ale grecilor, asediul orașului Megalopolis de către macedoneni.

² Agis al II-lea, regele Spartei (338—330 î.e.n.) a încercat să răzvrătească polisurile grecești împotriva hegemoniei macedonene în timpul absenței lui Alexandru cel Mare din Europa, ocupat cu expediția împotriva perșilor. Agis izbutise să concentreze o armată de 20 000 ostași, pornind ofensiva contra lui Antipater, lăsat de Alexandru să guverneze Grecia. Simultan și fratele său Agesilaos pornise în fruntea unei flote puternice spre Creta, pentru a se uni cu flota persană. Agis a fost însă învins de macedoneni la asediul orașului Megalopolis, căzînd în luptă.

ce au găsit o poziție unde puteau ține piept atacatorilor, lupta s-a desfășurat cu forțe egale. Totuși, regele lacedemonienilor se remarcă între toți nu numai prin felul armelor și înfățișarea sa, ci și prin strășnicia curajului fiind singurul care n-a putut fi biruit de nimeni. El era ținta atacului dezlănțuit asupra sa din toate părțile, fie de aproape, fie de mai departe : multă vreme rotindu-se fulgerător în toate părțile cu armele asupra sa, Agis primea loviturile lăncilor dușmane în scut, sau se ferea prin mișcările abile ale corpului de altele. În cele din urmă însă, când o lance i-a străpuns coapsa, pentru că pierduse mult prea mult sânge, a fost nevoit să înceteze lupta. Scutierii săi purtându-l pe scut, l-au transportat degrabă în tabără pe Agis, care abia mai putea suporta zdruncinăturile din pricina rănilor primite.

Cu toate acestea lacedemonienii n-au încetat să ducă mai departe lupta, și îndată ce au putut ocupa o poziție mai prielnică pentru ei decât pentru vrăjmași, strângându-și rîndurile, ținură piept liniei de bătaie macedonene, care se revărsa asupra lor în valuri succesive. Nu s-a transmis în amintirea oamenilor vreo altă bătălie mai îndirjită ca aceasta. Oștile a două neamuri, cele mai vestite în războaie, luptau cu sorti egali de izbîndă. Lacedemonienii purtau în sufletele lor amintirile străvechilor lor fapte de arme, macedonenii aveau sub ochi gloria lor prezentă : primii luptau pentru libertatea lor, ultimii pentru cîmpirea celorlalți ; lacedemonienii erau lipsiți de comandantul lor, macedonenii, de o poziție prielnică de luptă.

Peripețiile atît de numeroase întimplate toate într-o singură zi, făceau să crească și la o tabără și la cealaltă cînd nădejdea, cînd teama, ca și cum soarta într-adins ar fi hotărît această bătălie, în

care cei mai viteji luptători să fie deopotrivă de tari. Însă îngustimea locului în care se încheștasera luptătorii celor două tabere nu permitea desfășurarea tuturor forțelor ; de aceea erau mai numeroși cei care asistau ca spectatori la această luptă decât cei care se avîntau în ea, iar cei care erau în afara primejdiei de a fi loviți de lăncile aruncate, își îmbărbătau prin strigăte și unii și ceilalți pe camarazii lor de arme.

În cele din urmă linia de bătaie a lacedemonienilor slăbi treptat, ostașii abia mai puțin să-și țină în miini armele care le lunecau din cauza nădușelii ; curînd pierdură din teren și, sub presiunea macedonenilor, începură să dea bir cu fugiții pe tot frontul. Îvingătorii urmăreau trupele lacedemonienilor, puse pe fugă și împrăstiate și, după ce străbătură în goană tot intervalul, pe care-l ocupase linia de bătaie a lacedemonienilor, căutau să pună mina pe Agis în persoană. Acesta, băgînd de seamă fuga trupelor proprii, porunci să fie lăsat jos. Încercînd să vadă dacă trupul său e în stare să fie la înălțimea sufletului său neînfricat, cînd simți că îl părăsesc puterile, se lăsă să cadă în genunchi : punîndu-și repede casca pe cap și ocrotindu-și corpul cu scutul, își agita cu dreapta lancea, provocîndu-i pe vrăjmași, dacă vreunul ar fi îndrăznit să se apropie ca să-i ia ca trofeu armele, cînd era la pămînt. Dar nu s-a ivit nimeni care să se încumete să se măsoare cu el piept la piept ; de aceea Agis fu improșcat cu o grindină de lănci și sulite, pe care el le arunca înapoi asupra adversarilor, pînă cînd o lance îi străpuse pieptul gol. Agis smulse lancea din piept, își aplecă capul vlăguit, lăsîndu-l să cadă încet-încet pe scut, apoi, pierzîndu-și suflarea odată cu singele, se prăbuși fără viață pe armele sale. Au

căzut în această bătălie 5300 de lacedemonieni, iar din rîndurile macedonenilor nu mai mult de o mie de ostași ; în schimb nu s-a întors nici unul în tabără fără să fi fost rănit.

Această biruință a pus la pămînt nu numai Sparta și pe aliații ei, ci și toate acele polisuri și neamuri care așteptaseră să vadă unde precum-pănește soarta războiului. Antipater își dădea prea bine seama că cetățile care-i felicitau pe macedoneni pentru victorie, nutreau în sufletul lor cu totul alte simțăminte ; însă dorința sa de a pune capăt războiului, îl îmboldea să dea aparența că se lasă să fie indus în eroare. Și, cu toate că se bucura din toată inima de succesele obținute, totuși se temea de invidia acelor oameni, deoarece operațiunile militare întreprinse erau de proporții mult prea mari, încît el, un simplu locțiitor al lui Alexandru, să le poată face față. Într-adevăr, Alexandru dorise victoria asupra vrăjmașilor, însă faptul că Antipater a fost cel care a izbindit asupra lor îi trezea o nemulțumire pe care n-o putea trece sub tăcere, la gîndul că acesta i-a răpit din gloria care se cuvenea să fie numai a sa. De aceea Antipater, care cunoștea prea bine caracterul lui Alexandru, nu s-a încumetat să dicteze el însuși condițiile învingătorului ; în schimb a consultat consiliul grecilor, întrebîndu-i ce măsuri hotărâsc ei să se ia. Lacedemonienii n-au cerut altceva decît să li se permită să-și trimeată regelui Alexandru împuterniciții : Alexandru le-a acordat iertarea pentru răzvrătirea lor, în afară de instigatori. În privința megalopolitanilor ¹ al cărui oraș a fost

¹ Megalopolis înseamnă în grecește Orașul cel Mare. A fost capitala Arcadiei și centrul Peloponesului, fiind fondat de generalul tebanilor Epaminonda după victoria de la Leuctra în 370 î.e.n. (azi Shinano).

asediat de compliciti răzvrătirii, el a ordonat ca aheienii¹ și etolienii² să plătească 120 de talanți. Așa s-a sfârșit acest război care izbucnise brusc, însă când au început primele operațiuni militare, Alexandru îl biruise pe Darius la Arbela³.

II. Îndată ce Alexandru s-a văzut scăpat de gri-jile mai amenințătoare, ca unul căruia îi tihnea mai bine să se simtă împovărat de sarcinile răz-boiului decît să huzurească în liniște și pace, a fost prins în mrejele plăcerilor de tot felul, astfel încît el, pe care nu-l putuseră înfrînge armele perșilor, a fost învins de viciile lor : banchet pînă în zorii zilei, o nesănătoasă înclinare către excesul de băutură și abuzul de nopți albe, către jocuri și patima desfriului cu curtezancele care roiau în juru-i. Toți cei din anturajul său, adoptînd moravurile străine, au început să-și schimbe felul lor de a fi. Însușindu-și aceste moravuri, Alexandru s-a deprins cu ele de parcă de cînd lumea erau ale sale, însă prin această atitudine a dat o lovi-

¹ Ahaia, regiune în Pelopones între golful Corint, Elida, Arcadia și Sicyon. Stat federativ (ligă) din 12 polisuri, al cărui centru politic și religios era la Aegium. Era guvernat de o adunare generală (*synclitos*) avînd în frunte un hiparh și un strateg.

² Etolia, regiune din Grecia centrală, situată între Golful Corint și Locrida (la sud), Dorida și Malida (la est), Ftiotida și Dolopia (la nord) și Acarnania (la vest). Stat federativ (ligă) condus tot de o adunare generală, un hiparh și un strateg.

³ E vorba de victoria lui Alexandru cel Mare de la Gaugamela, în mod eronat localizată la Arbela. Totodată relevăm o inadvertență cronologică : Bătălia de la Megalopolis s-a dat la 330 î.e.n., cea de la Gaugamela în 331 î.e.n.

tură atît de puternică compatrioţilor săi, stirnind deopotrivă uimire în ochii lor, încît a început să fie privit de majoritatea prietenilor ca un străin de neamul macedonean. Căci aceşti oameni legaţi puternic de pămîntul natal prin primele lor deprinderi, obişnuîţi să ducă o viaţă cumpătată, mulţumindu-se cu o hrană frugală pentru a-şi îndeplini numai nevoile fireşti, fură împinşi de Alexandru în mijlocul viţiilor populaţiilor străine şi totodată şi învinse. De aici în nenumărate rînduri au fost urzite comploturi împotriva vieţii sale, s-au ivit răzvrătiri în mijlocul ostaşilor săi, iar din cauza conflictelor izbucnite între ei, o stare de adîncă nemulţumire : de aici şi Alexandru era sub imboldul cînd a miniei, cînd a bănuielilor, stări sufleteşti întreţinute de o teamă neîntemeiată, şi de alte simţăminte : atitudini şi comportări asemănătoare acestora, care vor fi relatate în cele ce urmează.

Astfel, în vreme ce Alexandru îşi petrecea ziua şi noaptea în banchete interminabile, ghiftuiala ospetelor era presărată cu distracţii între diferitele feluri de bucate servite la masă ; el nu se mulţumise să aibă în juru-i numai pe artiştii pe care îi chemase din Grecia, ci erau invitate şi prizonierele să cînte mesenilor cîntece din folclorul autohton, unele lipsite de valoare artistică, care sunau straniu pentru auzul unor străini. Printre aceste femei, Alexandru remarcă o femeie cu un chip mai brăzdat de tristeţe în comparaţie cu celelalte semene ale sale, şi care, stăpînită de un sentiment de pudoare, căuta să opună rezistenţă cînd celelalte o împingeau să iasă mai în faţă. Era de o frumuseţe fără seamăn, şi ceea ce o scotea şi mai mult în vileag era o atitudine de demnitate învăluită în pudoare, ceea ce-i mărea şi mai mult

farmecul frumuseții. Cu ochii ațintiți la pământ și străduindu-se din răspuțeri să stea cu fața acoperită, această atitudine i-a trezit bănuiala lui Alexandru că face parte dintr-un neam prea nobil prin obirșia sa, pentru a se da în spectacol, participând la desmățul comesenilor. De aceea, cînd a fost întrebată cine este, ea a răspuns că e nepoata lui Ochus, care de curînd fusese regele persilor, născută din fiul acestuia ; a fost soția lui Hydaspes. Soțul fusese o rudă apropiată a lui Darius, și comandase o mare oaste a lui Darius.

Alexandru mai păstrase în străfundurile sufletului său ceva rămășițe din străvechile-i virtuți. De aceea, cuprins de respect pentru soarta unei femei de viță regească și pentru numele vestit al lui Ochus, porunci ca prizoniera să fie pusă nu numai în libertate, ci să i se înapoieze și averile, să i se caute bărbatul, pentru ca, după ce va fi găsit, acesta să-și recapete soția. A doua zi îi dădu instrucțiuni lui Hephaestion, ca să dea dispoziții să-i fie aduși toți prizonierii la palat. Acolo, cercetînd noblețea fiecăruia, îi despărți pe cei de neam mare de poporul de rînd, cînd află că se disting prin originea lor nobilă. Se găseau acolo o mie de asemenea captivi, în rîndurile cărora îl descoperi pe Oxathres, fratele lui Darius, mai vestit decît ceilalți prizonieri nu atît prin situația sa personală, cît prin caracterul său. Cu prilejul ultimelor capturi se pusese mîna pe o sumă de 26000 de talanți ; din această sumă s-au destinat 12000 de talanți spre a fi distribuiți ca gratificație ostașilor. O sumă egală cu aceasta a dispărut, fiind însușită de paznicii tezaurului. Mai era acolo și un nobil persan, Oxydates, care, fiind condamnat de Darius la pedeapsa cu moartea, era ținut în lanțuri în temniță. Alexandru îl pușe nu nu-

mai în libertate, ci îi încredință și satrapia Mediei. Pe fratele lui Darius îl primi în corpul suitei sale, păstrându-i toate onorurile vechiului său rang.

De acolo Alexandru plecă și ajunse în Parthiene, pe atunci locuită de un neam necunoscut, devenit acum cel dintii dintre toate populațiile care-și au așezările între Eufrat și Tigru și se întind pînă la Marea Roșie. Sciții au ocupat cele mai roditoare regiuni de cîmpie și astăzi fiind niște vecini supărători. Sciții au așezări și în Europa, și în Asia. Cei care locuiesc mai sus de Bosforul cimerian¹ fac parte din Asia; în schimb cei care locuiesc în Europa se întind în linie dreaptă din stînga Traciei pînă la Borystenes² și de aici pînă la Tanais³, un fluviu adînc. Nu există nici o îndoială că sciții, care sînt fondatorii imperiului parților, au pătruns în Asia nu din regiunea Bosforului, ci din Europa. Pe acele vremuri exista un oraș vestit, numit Hecatonpylos⁴, fondat de greci; Alexandru și-a instalat tabăra acolo, transportîndu-și proviziile din toate părțile. Acolo s-a răspîndit iar un zvon neîntemeiat, fără să i se cunoască sorigintea, datorat mai degrabă vieții de trîndăvie și de desmăț, și anume că regele Alexandru, satisfăcut de isprăvile pe care le-a săvîrșit, a hotărît să se întoarcă în Macedonia cit mai neîntîrziat. Ostașii aleargă ca niște smintiți, cotrobăind prin corturi și-și pregătesc bagajele pentru drum; ai

¹ Bosforul Cimerian este strîmtoarea Ieni-Kale, între Marea Azov și Marea Neagră.

² Borystenes este fluviul Nipru.

³ Tanais este fluviul Don.

⁴ Hecatonpylos — adică orașul cu o sută de porți, era situat la sud-est de Marea Caspică, pe teritoriul Parției. Către acest oraș convergeau toate drumurile Sciției către sudul Asiei (azi Shahrud).

fi putut crede că li s-a dat semnalul pentru strângerea poverilor din toată tabăra. Zarva aceasta pricinuită ici de cei care-și căutau camarazii lor de corturi, colo de cei care încărcau pove-
rile în căruțe, ajunge pînă la Alexandru. Ceea ce contribuisese la îndreptățirea acestui zvon răspîndit cu atîta ușurință, a fost faptul că ostașii greci primiseră ordin să se întoarcă la vetrele lor, după ce Alexandru distribuise fiecărui călăreț cîte 6000 de dinari, iar pedestrașilor cîte o mie de dinari de om. Macedonenii credeau că le-a sosit și lor ceasul pentru a scăpa de militărie.

Alexandru era de-a dreptul consternat, deoarece hotărîse să pătrundă pînă la fluviul Indus și pînă în cele mai îndepărtate țărîmuri ale Orientului ; de aceea adună în cortul său pe comandanții de trupe ; cu lacrimi în ochi li se plînsese că e oprit toc-mai în toiul glorioasei sale cariere, și silit să se înapoieze în patrie cu înfățișarea unui om mai degrabă învins decît învingător. Și nu-i sta în cale lașitatea ostașilor săi, ci pizma zeilor care au stirnit acest dor neașteptat în sufletele celor mai viteji oameni, care totuși se vor întoarce puțin mai tîrziu în aceeași patrie cu o mai mare glorie și faimă. Atunci firește că ostașii, fiecare în parte, își oferiră contribuția, cerînd să li se încredințeze cele mai grele însărcinări ; toți îi făgăduiau ascultarea fără șovăială, dacă binevoiește să le îmbuneze sufletele printr-o cuvîntare avîntată, spunîndu-le ce se cuvine să facă. Nicicînd nu s-au văzut niște ostași mai abătuți și mai descumpăniți ca atunci, deși în atîtea rînduri putuseră fi înflăcărați, adăpîndu-se la entuziasmul sufletului său. Alexandru le spuse că așa va face. Ei n-au altă însărcinare decît să pregătească mulțimea pentru a-i da ascultare. Și după ce fură luate

toate măsurile îndeajuns de potrivite situației impuse de împrejurări, ordonă să fie convocate trupele la adunare, unde rosti următoarele cuvinte :

III. „Cînd voi, ostași, vă aruncați privirile asupra mărețelor fapte de arme pe care le-am săvîrșit, nu e cîtuși de puțin de mirare că jînduiți și după odihnă și doriți să vă bucurați din plin și de glorie. Ca să nu-i mai pomenesc pe illiri, triballi, Beoția, Tracia, Sparta, pe ahei, Peloponesul și alte țări și noroade pe care le-am supus, unele eu însumi, altele din ordinele și sub auspiciile mele, iată că începînd primele operațiuni militare de la țărmurile Helespontului, am eliberat de sub jugul cotropitor al tiraniei barbarilor Caria, Lydia, Cappadocia, Frigia, Paflagonia, Pamfilia, Pisidia, Cilicia, Siria, Fenicia, Armenia, Persia, țara mezilor și Parția, care sînt acum sub stăpînirea noastră. Mi-am întins stăpînirea peste mai multe teritorii decît alții care au cucerit numai orașe și nu știu dacă în înșiruirea marelui lor număr n-am trecut cu vederea pe unele. De aceea, dacă aș fi convins că este un fapt sigur stăpînirea acestor țări pe care le-am cucerit cu o repeziciune atît de mare, ostași, eu, într-adevăr, aș alerga în zbor la vatra mea, la mama ¹ și la surorile mele și la ceilalți concetățeni, chiar dacă voi ați sta stavilă în calea plecării mele, pentru ca să mă bucur din toată inima de gloria și de renumele cîștigate împreună cu voi, mai degrabă acolo unde ne așteaptă răsplata cea mai rodnică a victoriilor noastre, bucuria de a fi cu copii,

¹ E vorba de mama sa Olimpia și de surorile sale, Cleopatra, soția regelui Epirului, precum și de Cyana și Thesalonice, născute lui Filip de o altă soție.

soțiile și părinții noștri, de a ne bucura de pace, odihnă și de stăpînirea în tihnă a bunurilor cucerite prin vitejia noastră. Dar în noul imperiu (dacă vrem să mărturisim adevărul) căruia abia i s-a pus temelia, cu niște barbari care cu greu își pleacă grumazurile lor țepene sub jug, e nevoie de timp, ostași, pînă cînd aceștia își îmblînzesc firea și pînă cînd își mai lasă din moravurile lor sălbatice, căpătînd noi deprinderi mai pașnice. Și roadele pămîntului au nevoie de vreme pînă se coc ; cu atît mai mult chiar ființele lipsite de orice sensibilitate, sfîrșesc pînă la urmă prin a se da pe brază și modela, potrivit unei legi naturale, prin transformarea lor în mai bine ; Ce ? Credeți voi că atîtea noroade deprinse cu dominația altui monarh și cu numele lui, fără nici un fel de legătură cu noi, nici prin religie, nici prin obiceiuri, nici prin limbă, au intrat de-a pururi sub stăpînirea noastră din ziua cînd au fost înfrinți în bătălie ? Aceste neamuri sînt ținute în friu prin armele voastre, dar în adîncul ființei lor nu se simt supuse și, dacă se tem în prezența voastră, cînd veți lipsi de aici vor deveni din nou vrăjmașii voștri. Avem de-a face cu niște fiare sălbatice, care o dată ce au fost capturate și închise în cușcă, numai vremea îndelungată le face să se îmblînzească, pentru că prin firea lor nu posedă însușirea de a se îmblîzi de la sine.

Și eu vă vorbesc vouă așa fel, de parcă toate neamurile care au fost sub stăpînirea lui Darius ar fi fost supuse de noi prin forța armelor. Nabarzanes a ocupat Hyrcania. Asasinul Bessus nu numai că este stăpînul Bactriei, dar ne și amenința. Soguenii, dahii, massageții, sacii, indienii trăiesc în neatîrnare. Toate aceste popoare, îndată ce ne vor vedea plecînd de aici, se vor lua pe urmele noastre. Căci ei aparțin aceleiași ramuri de po-

poare, pe cînd noi sîntem niște străini și niște venetici. Fiecare ascultă cu sufletul mai împăcat de ai săi, chiar cînd cel care îi guvernează le insuflă prin domnia lui tiranică mai multă frică ca oricare altul. Ca atare, noi sau trebuie să renunțăm la tot ce-am cucerit, sau să ocupăm ceea ce n-avem încă. Așa cum într-un trup bolnav medicii nu mai lasă nimic care să producă răul, și noi trebuie să tăiem din rădăcină distrugînd tot ce se împotrivește puterii noastre. Adesea o neînsemnată scînteie, dacă nu i se dă atenție, poate aprinde un uriaș incendiu. Nu ești niciodată în siguranță, cînd nu-i dai nici o importanță vrăjmașului, privindu-l de sus; pe cine îl vei disprețui datorită nepăsării tale, îl vei face să fie și mai puternic.¹

Nici Darius însuși n-a primit imperiul persan prin drept de moștenire, ci s-a urcat pe tronul lui Cyrus cu sprijinul binevoitor al eunucului Bagoas. Să nu credeți că Bessus va ocupa tronul liber al imperiului persan cu mare trudă. Negreșit, noi am săvîrșit o greșeală dacă l-am învins pe Darius numai pentru ca să încredințăm comanda imperiului unuia din sclavii săi, care s-a încumetat să săvîrșească cea mai odioasă și cea din urmă dintre crime, și anume, și-a ucis regele², pe însuși regele său care, ajuns pe muchie de cuțit, a fost nevoit să recurgă chiar la ajutor străin, și — pe cînd desigur, noi, învingătorii lui, l-am fi cruțat — în schimb el l-a ținut în lanțuri ca pe un prizonier, iar în cele din urmă, ca să nu poată fi salvat de noi, l-a ucis. Veți îngă-

¹ Să se remarce valoarea axiomatică a acestor reflecții, general valabile.

² Darius Codomanul a venit la tronul Persiei după regele Ochus. Între aceștia doi a domnit și Ochus Aries, asasinat de Bagoas.

dui voi să stea pe tron acesta, pe care eu mă grăbesc să-l răstignesc pe cruce, ca să-și ispășească binemeritata pedeapsă pentru fărădelegile săvârșite, față de toți regii și neamurile și față de credința pe care el a încălcat-o ? Dar, pe Hercule, dacă vi se va aduce la cunoștință în curînd că același ins pustiește orașele grecești sau Helespontul, de ce mare durere veți fi cuprinși voi la gîndul că un Bessus s-a înfruptat și se bucură din roadele victoriei noastre ? Atunci veți porni în toată graba, pentru a vi le redobîndi ? Atunci veți lua armele ? Dar cu cît e mai lesne să-l nimicim acum, cînd e cuprins încă de panică și cînd abia dacă e în toate mințile sale ! Ne mai rămîne să întreprindem doar un marș de patru zile, noi care am bătătorit cu tălpile noastre atîția nămeți, am trecut atîtea fluvii, am străbătut atîtea creste de munți. Nu ne mai stă în cale ca stavilă o marc¹ ca aceea care, ridicînd talazuri uriașe, se revărsase, acoperînd drumul pe care mărșăluiam noi. Nu mai întîlnim aici defileurile Ciliciei, ori poziții defavorabile, unde să fim ținuți în loc. Pretutindeni cîmpie și numai cîmpie. Sîntem pe pragul victoriei. În schimb în tabăra adversarilor n-au rămas decît niște fugari, un pumn de oameni, ucigașii stăpînului lor. Pe Hercule, va fi o faptă ieșită din comun, demnă de a fi socotită mai presus decît oricare alta prin renumele și gloria pe care le veți transmite urmașilor, cînd se va ști că voi i-ați pedepsit pe ucigașii dușmanului vostru, Darius, stingîndu-vi-se din suflete ura împotriva lui și cînd se va mai ști că nici un ticălos nu v-a scăpat de miini. După aducerea la

¹ Se referă la Marea Pamfiliei, partea Mediteranei din sudul Asiei Mici.

îndeplinire a acestei îndatoriri, cu cît credeți voi că vor fi mai aplecați în fața voastră și mai supuși perșii, cînd vor înțelege că războiul pe care l-ați întreprins voi e un război sfînt și legitim și că voi sinteți înverșunați împotriva crimei lui Bessus, nu împotriva numelui său ?“

IV. Cuvîntarea lui Alexandru a stirnit în sufletele soldaților o însuflețire fără seamăn, toți cerîndu-i să-i conducă unde vrea ; Alexandru n-a mai așteptat să se răcească avîntul lor și de aceea în trei zile a ajuns pînă la hotarele Hyrcaniei, unde l-a lăsat pe Craterus cu trupele de sub comanda lui împreună cu detașamentul care-l avea în frunte pe Amyntas ; acestor forțe le-a mai adăugat șase sute de călăreți și tot atîția arcași ¹, pentru a apăra Parthiene împotriva incursiunilor barbarilor ². Îi ordonă lui Erigyius să conducă carele cu bagaje pe drumul din cîmpie, dîndu-i și o escortă cu slabe efective. În schimb Alexandru, împreună cu falanga și pedestrimea, după ce străbătu o sută cincizeci de stadii, își întări tabăra în valea pe unde se pătrunde în Hyrcania. Acolo se găsea o dumbravă adumbrită de copaci foarte înalți și deși ; solul acestei văi este roditor datorită apelor care își iau izvoarele în stîncile înalte ce domină regiunea udată din belșug. Rîul Ziobetis ³ își

¹ Alexandru dispunea de un corp de arcași cu efective de două mii de oameni care luptau și ca pedestrași și călări. Erau macedoneni și crețani.

² Se referă la incursiunile tapurilor, populație învecinată cu Hyrcania. Tapurii au luptat în corpul de cavalerie a lui Darius și ulterior în cel al lui Alexandru.

³ Rîu care n-a fost identificat cu exactitate. Probabil curgea prin Parția.

trage obirșia de la poalele munților, curgînd pe o lungime de vreo trei stadii pe o singură albie ; apoi albia îngustă întîlnește în cale o stîncă ce-i stăvilește cursul, și-i împarte apele în două brațe egale, lăsîndu-le liberă curgerea la vale. De acolo riul pornește ca un torent, curgînd vijelios, datorită stîncilor povîrnite printre care și-a croit el valea și aici dispăre sub pămînt. Trei sute de stadii acest rîu curge ascuns sub pămînt ; apoi reapare din nou de parcă și-ar avea obirșia într-un alt izvor, croindu-și o nouă albie mai largă ca în prima sa parte, pentru că își întinde acum apele pe o lățime de 13 stadii ; însă rîul din nou își îngustează albia, strîngîndu-și apele între maluri și se varsă la sfîrșit într-un alt rîu, care poartă numele de Ridagnus¹. Locuitorii din vecinătatea lui afirmă că oricine a coborît în peștera care e mai aproape de izvoare, reapare în locul unde rîul își deschide o nouă ieșire. De aceea Alexandru porunci ca doi oameni să-și dea drumul în locul unde apa intră în subterană și trupurile acestora ieșiră de la sine acolo unde rîul revenea la suprafață, macedonenii apărînd în fața ochilor celor care fuseseră trimiși ca să-i culeagă din apă.

Alexandru făcuse popas timp de patru zile în aceste locuri, pentru a-și odihni și întrema ostașii, cînd i s-a înmînat o scrisoare din partea lui Nabarzanes care în complicitate cu Bessus îl ucisese pe Darius. Cuprinsul scrisorii era următorul : „El n-a fost dușmanul lui Darius, ba dimpotrivă, l-a povățuit să procedeze așa cum crezuse el că e folositor, dar pentru că dăduse regelui său sfaturi izvorîte din buna sa credință, era cît pe-acî să fie dat pierzării de Darius. Acesta plănuiase să incre-

¹ Rîu în Parția, care are ca afluent pe Ziobetis.

dințeze paza persoanei sale, în pofida oricărui drept uman și sacru, mercenarilor străini, acuzându-și de lipsă de fidelitate compatrioții care păstrasera o credință neclintită vreme de 230 de ani. El, Nabarnazes, văzându-se în primejdie și tîrit în prăpastie, împins de nevoie, a recurs la acest mijloc. La rîndul său și Darius, după ce i-a ridicat viața lui Bagoas, s-a justificat în fața poporului său că a înlăturat un trădător. Bieții muritori n-au nimic mai scump ca viața. Din dragostea pentru viață a fost împins la această măsură extremă; însă el a procedat astfel executînd mai degrabă ceea ce a fost necesar, decît ceea ce ar fi dorit. În nenorocirea comună, fiecare își are soarta sa. Dacă Alexandru îi dă poruncă să se prezinte la dînsul, el va veni fără a se teme de ceva. Lui nu-i e frică de faptul că un rege atît de mare ca Alexandru o să-și calce cuvîntul dat. Un zeu nu obișnuiește să-i înșele pe zei. De altfel, dacă Alexandru crede de cuviință că el nu e vrednic să i se acorde crezare, are la îndemină destule posibilități să-și caute urdeva un loc de refugiu. Un bărbat de curaj își găsește o patrie oriunde își va alege un loc de ședere.“ Alexandru nu șovăi să-și dea cuvîntul de onoare ¹, după formulele de uz la perși, că nu va suferi nici un neajuns dacă va veni.

Totuși, regele se deplasă în dispozitiv de marș pe patru coloane și în ordine, trimițînd iscoade înainte din timp în timp pentru a face recunoașterea regiunii. Trupele ușor înarmate mărșăluiau în avangardă : falanga venea după ea, iar în spatele pedestrimii urmau poverile. Atît populația război-

¹ La Perși legămîntul confirmat prin darea cuvîntului de onoare se manifesta prin strîngerea mîinii drepte între cei care se angajau să-și respecte angajamentul luat, sau prin reprezentanții lor.

nică din aceste regiuni ¹, cit și natura terenului cu drumuri de acces greu de străbătut, erau motive de îngrijorare pentru Alexandru. Căci exista o vale care ducea pînă la Marea Caspică. Regiunea avea o formă alungită asemănătoare cu două brațe : centrul ușor curbat forma un arc amintind de luna nouă cu colțurile ascuțite, cercul nefiind închis pînă la capăt. În stînga văii își aveau așezările cercetii ² și mosynii ³ și chalibii ⁴, în cealaltă parte se află, leucosirienii ⁵ și cîmpiile amazoanelor. Valea se învecinează cu primele populații spre miazănoapte, iar cu ceilalți, în direcția apusului.

Marea Caspică are o apă mai puțin sărată în comparație cu celelalte mări. În apele sale cresc șerpi de o mărime uriașă ; culoarea peștilor este cu totul deosebită de a celorlalți. Unii îi spun Marea Caspică, alții Marea Hyrcaniei ; există oameni care cred că mlaștinile Maeotice ⁶ se varsă în Marea Caspică ⁷ și aduc drept temei faptul că apele ei sînt mai dulci la gust decît a celorlalte mări și aceasta contribuie la micșorarea salinității, datorită amestecului apei mlăștinoase cu apa mării. În spre miazănoapte întinsul mării acoperă țărmurile

¹ Acestea erau triburi din Hyrcania.

² Populație din rîndul triburilor sarmatice care-și avea așezările pe coasta Mării Negre. Curtius Rufus în mod eronat îi situează în regiunea Caspice.

^{3,4} Populații care locuiau în regiunile de coastă din nordul și estul Mării Negre, nu ale Mării Caspice, cum greșit relatează Curtius Rufus.

⁵ Leucosirienii (sirienii albi, în grec.) erau vechii locuitori ai Cappadociei.

⁶ Mlaștinile Maeotice (Marea de Azov), comunică cu Marea Neagră, nu cu Marea Caspică, cum eronat scrie Curtius Rufus.

⁷ Cei vechi credeau că Marea Caspică era un golf al Oceanului Indian.

împingîndu-și pînă departe pe uscat valurile, în urma cărui fapt se formează o lagună, datorită revărsărilor de mari proporții. De îndată ce se schimbă poziția astrilor, apele mării reintră în făgașul lor normal și, retrăgîndu-se cu aceeași forță cu care au năvălit, ele redau pămîntului înfățișarea lui naturală. Unii au crezut că Marea Caspică este o depresiune care pornește din India și se adîncește pînă în Hyrcania și povîrnișul ei, așa cum s-a spus mai sus, apoi, coboară treptat pînă se formează o vale fără margini.

De aici Alexandru înaintă douăzeci de stadii mergînd pe o potecă foarte greu de străbătut, străjuită de o pădure și pe acolo torenții și smîrcurile îi întîrzieau marșul ; pentru că nu întîlni în cale nici un vrăjmaș, pătrunse în această regiune ajungînd în cele din urmă în locuri mai puțin sălbatice. În afară de tot felul de mijloace de aprovizionare care erau din belșug în acea regiune, a dat peste niște livezi de pomi încărcăți cu fructe de o mărime nemaîntîlnită, pămîntul fiind cit se poate de prielnic pentru creșterea viței de vie cu rod foarte bogat. E foarte răspîndit un cîpac¹ cu aspect de stejar din a căror frunze picură foarte multă miere, însă dacă locuitorii n-o culeg înainte de răsăritul soarelui, sucule dulce al frunzelor dispăre la apariția celei mai mici călduri.

De acolo, Alexandru înaintase treizeci de stadii, cînd i-a ieșit în întîmpinare Phrataphernes care s-a predat împreună cu cei care fugiseră după moartea lui Darius. Regele macedonean i-a primit cu bunăvoință și după aceea a ajuns în orașul întărit Arves². Aici i-au ieșit în cale și Craterus

¹ Se referă la anumiți arbori din a căror scoarță se extrăgea un suc dulce.

² Localitate neidentificată.

și Erigyus. Au adus cu dînșii pe Phradates, guvernatorul neamurilor tapurilor. Iertarea celui care a făcut act de supunere în fața lui Alexandru a constituit pentru mulți un îndemn de a apela la spriritul de clemență al regelui macedonean. Acesta l-a numit satrap al Hyrcaniei pe Minapis care, fiind trimis în surghiun pe vremea domniei lui Ochus, își găsise refugiul la Filip, tatăl lui Alexandru. El i-a încredințat lui Minapis și guvernarea ținutului locuit de tapuri.

V. Alexandru ajunsese pînă în străfundurile Hyrcaniei, cînd Artabazus, despre care am spus mai sus că a fost cel mai credincios satrap al lui Darius, s-a prezentat împreună cu rudele lui Darius, cu proprii săi copii și cu o mică trupă de ostași greci. Alexandru i-a întins dreapta în momentul întîlnirii lor, căci el fusese și oaspetele lui Filip cînd fusese trimis în surghiun, pe vremea domniei lui Ochus, dar, pentru motivul că îi rămăsese credincios pînă în ultimul moment lui Darius, nu putea fi privit cu ochi buni de Alexandru. Cu toate acestea, întrucît regele macedonean l-a primit cu atenția cuvenită, Artabazus i s-a adresat acestuia astfel : „Mă rog zeilor să te bucuri toată viața de fericire și noroc ! Cît privește persoana mea, deși sînt mulțumit în celelalte privințe, sînt necăjit de un singur lucru și anume că, ajuns la capătul bătrîneții mele, nu mai am putința să mă bucur mult de bunătatea ta !” Artabazus era în vîrstă de 95 de ani. Nouă feciori tineri, toți născuți din aceeași mamă, îl însoțeau pe tatăl lor. Artabazus îi așeză în dreapta lui Alexandru, urîndu-le să trăiască atîta timp cît vor fi de folos acestuia. Regele

Alexandru de cele mai multe ori obișnuia să meargă pe jos. Cu acest prilej a dat dispoziție să se aducă și pentru dînsul și pentru Artabazus cai, pentru ca nu cumva bătrînul să se simtă rușinat că merge călare, cînd dînsul merge pe jos.

După ce în urma acestei întîmplări a fost instalată tabăra, Alexandru ordonă să fie chemați grecii pe care îi adusese Artabazus ; aceștia însă îi răspund că, dacă nu va acorda încrederea lacedemonienilor și celor din Sinope¹, ei vor hotărî măsurile pe care trebuie să le ia. Lacedemonienii își trimiseseră împuterniciții la Darius. După înfrîngerea acestuia, se alăturaseră trupelor de greci din solda perșilor. Alexandru refuzînd să le primească orice garanție de angajament și orice promisiune, le dădu ordin să se prezinte în fața sa, pentru a le aduce la cunoștință ce hotărîre va lua în privința soartei lor. Șovăind multă vreme, deoarece se exprimau tot felul de păreri, în cele din urmă îi făgăduiră că vor veni. În schimb Democrates atenianul, care întotdeauna se împotrivea cu cea mai mare strășnicie puterii macedonene, pentru că își pierduse nădejdea în iertare, și-a ridicat singur viața, străpungîndu-se cu sabia. Ceilalți lacedemonieni, așa cum hotărîseră, s-au pus la dispoziția lui Alexandru : erau 1 500 de ostași, în afară de cei 90 de împuterniciți trimiși la Darius. Ostașii au fost încadrați în unitățile macedonene pentru completarea efectivelor. Ceilalți au fost trimiși la vetrele lor, în afară de lacedemonieni, în privința cărora Alexandru dădu ordin să fie puși sub pază.

Marzii erau un neam care-și aveau așezările în vecinătatea Hyrcaniei, fiind deprinși să ducă o

¹ Colonie a Miletului, fondată pe țărmul sudic al Mării Negre, în Paflagonia.

viață sălbatecă și trăind din jafuri. Aceasta era singura populație care nu-și trimisese soli și se părea că nici nu vrea să-i execute dispozițiile. De aceea regele, indignat că un singur neam îl poate împiedica să fie neînvins, lăsă poverile sub paza unui detașament și, însoțit de trupele sale ușor înarmate, porni împotriva marzilor. Mărșăluise toată noaptea, așa că în revărsatul zorilor avu dușmanul sub ochi. Ceea ce a urmat a fost mai degrabă o busculadă decît o luptă după toate regulile războiului. Alungați în neorînduială de pe înălțimile pe care le ocupaseră, barbarii se împrăștiară care încotro. Macedonenii puseră stăpînire pe satele cele mai apropiate care fuseseră părăsite de vrăjmași. În schimb trupele macedonene nu puteau înainta în interiorul ținuturilor marzilor fără mari riscuri. Crestele munților erau acoperite cu codri deși de nestrăbătut și presărate de stînci inaccesibile ; locurile pe unde existau platouri lipsite de acoperire barbarii le fortificaseră cu un sistem nou de apărare : au plantat în pămînt anumiți copaci mari în rînduri dese, îndoindu-le cu mîna crengile tinere, pe care din nou le-au vîrit în pămînt : ca urmare, trunchiurile acestor copaci s-au întărit și mai mult, îngroșîndu-se de parcă ar fi avut două rădăcini. Noii copaci nu sînt lăsați să crească în voia lor, după legile naturii, ci sînt îmbinați unul cu altul, alcătuiind un fel de rețea vie și, intrucît au un frunziș foarte des, ei acoperă tot pămîntul ; în felul acesta s-a format o leasă neîntreruptă și de nestrăbătut ca niște lanțuri ascunse care, închizînd drumul, împiedicau orice acces.

Nu există decît un singur mijloc de a-și croi o trecere : tăierea copacilor din pădure cu topoarele, dar și aceasta era o operație greu de întreprins.

Căci noduri dese întăriseră trunchiurile, iar cren-gile copacilor întrepătrunse și încurcate între ele, asemenea unor arcuri suspendate în aer, făceau ca loviturile topoarelor să n-aiibă nici un efect, datorită ramurilor prea mlădioase. La rîndu-le locuitorii, aidoma fiarelor sălbatice la pîndă, deprinși să se furișeze printre tufișuri, intraseră în desişul codrului și-i hărţuiau p_e macedoneni, potopindu-i cu lăncile și săgețile, fără să fie văzuți. Trupele macedonene, întocmai vînătorilor care cercetează cu atenție toate ascunzișurile, au izbutit să-i nimicească pe cei mai mulți marzi. În cele din urmă Alexandru ordonă să se încercuiască pădurea și, dacă se va găsi vreun loc deschis pe unde să se poată pătrunde, pe acolo să se dezlănțuie atacul. Însă pentru că locurile nu erau cunoscute, destul de mulți macedoneni care se rătăciseră prin codru fură luați prizonieri de marzi și împreună cu aceștia fu capturat și calul lui Alexandru (i se spunea Bucefal), la care acesta ținea mai mult ca la ceilalți armăsari ai lui, căci Bucefal nu se lăsa încălecat de nimeni în afară de Alexandru, iar ori de cîte ori acesta voia să-l încalece, își îndoia de la sine genunchii pentru a-l primi pe spatele său : toată lumea era încredințată că Bucefal își cunoștea perfect adevăratul stăpîn pe care-l purta în spate.

Regele macedonean înfuriîndu-se mai mult pentru acest motiv, sub imboldul acestei obide poruncește să i se caute calul și printr-un tălmaci cere să se aducă la cunoștință marzilor că, dacă nu i-l vor înapoia, nu va mai lăsa pe nici unul din ei în viață. Îngroziți de această amenințare, marzii îi aduc calul și totodată îi prezintă și daruri. Cu toate acestea Alexandru nu putu fi înduplecat să-și potolească minia și de aceea ordonă să se

taie toată pădurea și, grămădind și pământ cărat din munții din jur, făcu acolo o movilă mare pe acel platou acoperit cu crengi. Cînd toată movila a ajuns la o înălțime respectabilă, barbarii, pierzînd nădejdea că vor mai putea stăpîni regiunea pe care o ocupaseră, s-au predat lui Alexandru împreună cu tot neamul lor. Regele macedonean, după ce a primit ostategii din partea marzilor, le-a ordonat să asculte de comanda lui Phradates, subordonîndu-se acestuia.

De acolo se întoarse după cinci zile de marș în tabăra sa permanentă. Pe Artabazus îl trimise la casa lui, după ce l-a copleșit cu onoruri de două ori mai mari decît îi acordase Darius. După aceea oastea macedoneană a ajuns în capitala Hyrcaniei, unde Darius avea un palat. Acolo i-a ieșit în întîmpinare Nabarzanes care acordase crezare cuvîntului dat de Alexandru că nu-l va pedepsi și s-a prezentat în fața lui cu daruri nemaipomenit de mari. Între aceste daruri era și Bagoas, un eunuc de-o frumusețe fără seamăn și în floarea tinereții; Bagoas fusese favoritul lui Darius și acum în urmă a devenit și favoritul lui Alexandru. Numai datorită faptului că Alexandru a fost cît se poate de impresionat de rugămințile acestui eunuc, a fost iertat Nabarzanes.

Așa cum am spus mai sus, în imediata vecinătate a Hyrcaniei se găsea neamul amazoanelor¹, care își aveau așezările în cîmpia Themiscyra din jurul riului Thermodon. Peste ele domnea regina Thalestris, a cărei putere se întindea între munții

¹ Populație unde domnea matriarhatul, care-și avea așezările în bazinul riului Thermodon (azi Termeh) în Pont; capitala era Themiscyra. Întrevederea lui Alexandru cu regina amazoanelor este de domeniul fanteziei, nefiind atestată istoricește decît de Curtius Rufus.

Caucaz și riul Phasis. Thalestris, arzind de dorința de a-l vedea pe Alexandru, ieși din hotarele regatului său și, pe cînd se găsea la o distanță nu prea mare, trimise înainte niște crainice care să-i aducă la cunoștința lui Alexandru că a sosit regina amazoanelor, tare dornică să-i facă o vizită și să-l cunoască. Acordîndu-i fără zăbavă permisiunea de a-l vizita, Thalestris, după ce porunci celorlalte amazoane să rămînă pe loc, se înfățișă lui Alexandru, însoțită de 300 de femei. Îndată ce ajunse în fața regelui macedonean, descălecă repede singură de pe calul său, ținînd în mîna dreaptă două lănci. Amazoanele nu-și acoperă tot corpul în veșminte, căci au pieptul dezgolit în partea stîngă, iar restul e acoperit cu un văl. Veșmintul cu falduri, strîns cu un nod, nu coboară mai jos de genunchi. Își păstrează un singur sîn cu care își alăptează numai vlăstarii de neam femeiesc ; sînul drept și-l ard, pentru a-și putea încorda mai ușor arcul și a lansa săgețile.

Thalestris îl privea pe Alexandru neînfricătat ; ea îl măsura cu ochii în sus și-n jos, negăsind că după înfățișare ar putea fi la înălțimea faimei lui ; căci toți barbarii nutresc un simțămînt de venerație numai față de acele persoane înzestrate cu un trup impunător ; ei cred că sînt în stare să săvîrșească mari isprăvi numai acei oameni pe care natura i-a învrednicit cu un chip și o înfățișare cu adevărat fără seamăn. Dar cînd Alexandru a întreat-o ce pofteste de la el, regina amazoanelor n-a șovăit să-i declare că a venit la dînsul ca să se unească cu el, pentru a zămisli copii din conviețuirea lor ; ea este demnă de a da naștere unor vlăstari care să-i fie moștenitorii imperiului său. Ființele de viță femeiască le va păstra la dînsa, pe cele de gen bărbătesc le va da tatălui lor.

Alexandru a întrebat-o pe regină dacă vrea să se războiască cu dînsul ; ea a declarat că şi-a părăsit regatul, rămas acum fără nici un fel de apărare şi a stăruit în cererea sa de a nu o lăsa să plece acasă fără să i se împlinească nădejdea. Dorinţa atît de aprigă a acestei femei după dragoste, mai puternică decît a lui Alexandru, l-a determinat pe acesta să rămînă acolo cîteva zile. Pentru a-i satisface dorinţele reginei amazoanelor, Alexandru a convieţuit cu ea timp de 13 zile. După aceea ea s-a dus în regatul său, iar Alexandru s-a îndreptat către Parthiene.

VI. Aici, într-adevăr, Alexandru şi-a lăsat friu liber patimilor, iar spiritul de cumpătare şi de modestie, virtuţi care străluceau îndeobşte la fiinţele ce au parte de cel mai mare noroc în viaţă, au făcut loc trufiei şi desfriului. Moravurile patriciale, puterea ţinută în friu, datorită deprinderii transmise de regii macedoneni şi comportarea lor îndatoritoare, toate aceste atitudini Alexandru le socoti că nu sînt la înălţimea măreţiei sale, şi de aceea se strădui să imite fastul desfăşurat la curtea regilor persani, consideraţi că au o putere egală cu a zeilor. Le pretindea macedonenilor să se prosterne la pămînt în faţa sa în semn de adoraţie şi se străduia să-i deprindă treptat, treptat, cu atitudini şi slujbe demne de sclavi pe compatrioţii săi, învingătorii atîtor neamuri, făcîndu-i să fie deopotrivă cu prizonierii. Astfel îşi încunună capul cu o diademă de purpură brodată cu alb, la fel cum avusese şi Darius, îmbrăca veşminte persane, fără să simtă nici un fel de jenă sau teamă că schimbarea distincţiilor învingătorilor cu ale

învinsului este un semn prevestitor de nenoroc. Alexandru declara că el nu face altceva decât că poartă asupra sa trofee peșilor, dar la drept vorbind Alexandru împrumutase și moravurile lor, căci veșmintele fastuoase aduceau după sine trufia. Scrisorile pe care le trimitea în Europa erau semnate cu pecetea vechiului său inel, pe cînd acelea pe care le trimitea în Asia erau imprimate cu pecetea inelului lui Darius, ca să iasă puternic în vileag că în sufletul unei singure ființe nu încap destinul a doi oameni.

Însă cei din suita sa și din garda călare (adică cei care dețineau primele ranguri în armată), în pofida repulsiei, n-au îndrăznit să refuze executarea dispozițiilor sale și s-au îmbrăcat cu veșminte după moda persană. Trei sute șazeci de concubine, tot atîtea cît avusese și Darius, îi umpleau palatul. Ele erau însoțite de eunuci, și ei deprinși să îndeplinească rolurile femeiești. Vechii ostași ai lui Filip, făcînd parte dintr-un neam neîncalinat către plăceri, își manifestau fără înconjur repulsia față de acest lux și aceste apucături urite imitate de la străini. În întreaga tabără domnea aceeași stare de spirit și glasul lor grăia la fel : „Prin această victorie macedonenii au pierdut mai mult decît au cîștigat cu prilejul acestui război ; iată că și ei înșiși au ajuns să fie învinși, fiind siliți să se deprindă cu obiceiurile străine, împrumutate de la un neam cu totul diferit de al lor. Oare cum se vor întoarce ei în cele din urmă la ai lor și cum vor arăta cînd li se vor înfățișa îmbrăcați întocmai ca prizonierii lor ? Le crapă obrazii de rușine ! Regele lor seamănă mai degrabă cu învinșii decît cu învingătorii și regele Macedoniei, Alexandru, s-a transformat într-un satrap al lui Darius !“

Alexandru, dîndu-și seama că atît fruntașiii suitei sale cit și oștenii săi se simt groaznic de jigniți, încercă să le reciștige dragostea prin acte de dărnicie și prin daruri, însă, după părere mea, oamenilor liberi nu le face nici un fel de plăcere cîmpotarea de sclavi, oricît de scump vor fi plătiți. De aceea, ca să nu se împingă lucrurile pînă într-acolo încît să izbucnească o răscoală, Alexandru s-a gîndit că trebuie să preîntîmpine această situație, înlocuind tihna printr-un război; într-adevăr, prilejul s-a și ivit la vremea potrivită; căci îmbrăcînd veșminte de rege, Bessus, poruncise să i se spună de-acum încolo Artaxerxes și aduna în juru-i trupe de sciți și din rîndurile populației învecinate din ținuturile fluviului Tanais. Aceste vești i le transmitea lui Alexandru Satibarzanes. Alexandru, primind actul acestuia de supunere, îl puse guvernatorul ținutului pe care-l condusesese mai înainte. Și pentru că ostașii armatei sale se mișcau cu anevoință datorită faptului că erau împovărați în timpul deplasării lor de trofee și de tot felul de obiecte de lux, Alexandru ordonă să fie depozitate într-un singur loc mai întii propriile sale lucruri, apoi cele ale întregii sale oștiri, în afară de strictul necesar. Exista o cîmpie destul de întinsă, unde fură transportate căruțele încărcate cu bagaje. În vreme ce toată ostășimea aștepta încordată să audă ce are de gînd să poruncească, Alexandru dădu dispoziții să fie luați caii de la căruțe; după ce puse foc mai întii bagajelor sale, ordonă ca și celelalte să cadă pradă flăcărilor.

Astfel fură arse chiar de posesorii lor trofee capturate pe care în atitea rînduri nu le-au putut salva din orașele dușmanilor decît numai stingînd focul. Nici unul însă nu îndrăznea să se plîngă de

ceea ce capturase cu prețul vieții lui, cită vreme în același foc erau mistuite și bogățiile regelui. Însă numaidecît rațiunea le-a potolit necazul și, recăpătînd buna dispoziție pentru a porni la război și făcînd toate pregătirile necesare, își exprimau bucuria că, decît să piară disciplina militară, mai bine să-și piardă bagajele. În schimb moartea neașteptată a lui Nicanor, fiul lui Parmenio a pricinuit o adîncă durere în sufletele tuturor. Alexandru, mai îndurerat ca toți, dorea să facă un popas pentru ca să aibă loc funeraliile ; însă lipsa de provizii îl sili să se grăbească. De aceea, după ce fu lăsat în acel loc Philotas împreună cu 2 600 ostași ca să îndeplinească cele convenite pentru cinstirea fratelui său decedat, el porni împotriva lui Bessus.

Pe cînd se găsea în plin marș, i-au fost înmîinate din partea satrapilor o sumă de rapoarte din care află că Bessus în fruntea unei oștiri îi iese în întîmpinare cu gînd de război, dar că Satibarzanes, pe care Bessus îl numise acum satrap peste regiunea locuită de arieni, l-a părăsit pe Alexandru rupîndu-se de el. De aceea Alexandru, deși pornise împotriva forțelor dușmane ale lui Bessus, încredințat că cel mai bun lucru e să preîntîmpine o primejdie din partea lui Satibarzanes, porni cu trupele de armament ușor și cu cavaleria pentru a-l nimici mai întîi pe acesta și, după un marș forțat executat în timpul nopții, îl luă prin surprindere pe Satibarzanes. Acesta și-a căutat refugiul în Bactria cu 2 000 de călăreți (căci nu putuse concentra imediat un număr mai mare de trupe) ; ceilalți s-au dus și au ocupat poziții pe muntii învecinați.

Acolo era un masiv muntos foarte abrupt înspre partea apuscană, în schimb în partea dinspre răsă-

rit muntele avea o pantă mai lină, însă năpădită de numeroși copaci, dispunînd și de un izvor care nu seacă niciodată și din care țîșnește o vîină bogată de apă. Circumferința acestui munte este de 32 de stadii. Pe creastă se întinde un platou acoperit de o pajiște. Acolo dispuseră dușmanii să stea mulțimea inaptă de război. În locul unde regiunea nu era stîlcoasă, ei făcură fortificații, grămădind trunchiuri de copaci și stînci. Erau 13 000 de dușmani înarmați. Alexandru îi lăsa lui Craterus sarcina asedierii acestora, iar el se grăbi să o ia pe urmele lui Satibarzanes. Dar cînd află că pînă la acesta este o distanță prea mare, se înapoie pentru a termina cu cei care ocupaseră înălțimile.

În primul rînd ordonă să se curețe întregul teren pe unde trebuia să înainteze, apoi, pentru că întîlni în cale stînci și povîrnișuri inaccesibile, se gîndi că toate eforturile sale vor fi zadarnice în fața unui teren atît de dificil din pricina obstacolelor naturale. De aceea, întrucît Alexandru era din fire un om căruia niciodată nu-i plăcea să se dea învins în fața unor obstacole, pentru că era greu și să înainteze, dar totodată și primejdios să se întoarcă, se frămînta în fel și chip urzind tot felul de planuri, așa cum se întîmplă oricărui dintre noi cînd primele soluții ni se par proaste. Norocul l-a ajutat și de astă dată cînd șovăiala era în toi, sugerîndu-i soluția cea mai potrivită pe care cu mintea sa n-a putut-o găsi.

Bătea tare vîntul dinspre apus și ostașii doborîseră un mare număr de copaci, încercînd să-și croiască un drum printre stînci. Datorită arșitei cumplite a soarelui, acest arboret se aprinsese de la sine. De aceea, Alexandru dăte poruncă să se arunce peste grămada încinsă și alți copaci pentru

a se întreține incendiul. Stringindu-se repede o mulțime de trunchiuri de copaci, s-a ajuns cu ei pînă la creastă. Atunci focul, pus din toate părțile, cuprinse tot mormanul, iar vîntul sufla pojarul înspre chipurile dușmanilor. Fumul acoperise cerul ascunzîndu-l privirilor, întocmai unui nor uriaș. Trosneau copacii încinși de para focului. Chiar acolo unde ostașii macedoneni nu puseseră foc acesta se întindea văzînd cu ochii. Barbarii încercau să scape cu viața de cel mai cumplit dintre chinuri, pîrjolul, dacă cumva focul părea că se mai potolește în vreun punct; însă în locul unde flăcările îi lăsau să-și croiască un drum liber, acolo nimereau peste macedonenii care îi înfruntau. Ca urmare barbarii pieriră doborîți în diferite chipuri: unii se azvîrliră în mijlocul vilvătăilor, alții de pe vîrfurile stîncilor; cîțiva ajunseră ținta loviturilor macedonenilor; numai un mic număr căzură prizonieri pe jumătate prăjiți.

De acolo Alexandru se înapoie la Craterus care asedia orașul Artacoana¹. Craterus, după ce făcuse toate pregătirile în acest scop, aștepta sosirea regelui, lăsîndu-i acestuia cîntea de-a cuceri orașul, cum se cuvenea de altfel. Ca urmare Alexandru dădu ordin să înainteze turnurile pe roate. Îngroziți la vederea acestora și întinzînd miinile rugătoare de pe înălțimea zidului, bactrienii începură să-l imploare pe Alexandru să-și reverse mînia asupra lui Satibarzanes — care purta răspunderea peste această acțiune de răzvrătire — și să-i cruțe pe ei, că se vor preda lui. Alexandru se îndură și dăruie viața, ridicînd nu numai asediul, ci lăsînd locuitorilor toate bunurile lor neatinse.

¹ Capitala Ariei n-a putut fi localizată topografic.

După părăsirea acestui oraș, Alexandru fu întâmpinat de noile contingente de trupe venite pentru completarea efectivelor sale. Zoilus adusesse 500 de călăreți din Grecia; Antipater trimise din Italia 3 000 de ostași: 130 de călăreți tesalieni îl însoțeau pe Filip; din Lydia sosiră 2 600 de ostași străini însoțiți de încă 300 de călăreți proveniți din aceeași țară. Cu aceste întăriri Alexandru se duse în ținutul drangilor¹, un neam războinic. Erau sub comanda satrapului Barzaentes, complicele lui Bessus la omorîrea regelui Darius. Barzaentes, temindu-se de pedeapsa pe care o merita, se refugie în India.

VII. Alexandru își instalase tabăra de nouă zile. El, care fusese nu numai nebiruit de nici o forță din afară, dar fusese și la adăpostul oricărui atac, de astădată devenise ținta unui complot urzit de compatrioții săi. Dymnus, un om care se bucura de o neînsemnată încredere și trecere în ochii lui Alexandru, se îndrăgostise de un tânăr, dorind să și-l facă prieten: numele lui era Nicomachus. Într-o bună zi acest Dymnus, aidoma unei ființe împietrite, din privirile și chipul căruia se putea citi că e prada unui zbucium grozav, fără să mai fie un alt martor lingă el se retrase cu tânărul Nicomachus într-un templu și-i aduse la cunoștință că are să-i dezvăluie o taină care trebuie tăcută sub tăcere desăvârșită. Cum Nicomachus stătea încordat așteptînd mărturisirile tainei, Dymnus îi ceru în numele afecțiunii reciproce și a legăturilor pe care le chezăuiau sufle-

¹ Locuitorii Drangianeii își aveau așezările în regiunea lacului Zareh din Afganistanul de azi.

tele amîndorura să declare prin jurămint că va îngropa în tăcere taina pe care i-o va încredința. Convins că ceea ce îi va dezvălui Dymnus va putea fi tănuuit fără să fie nevoie să devină sperjur, Nicomachus îi jură luînd ca martori pe zeii de față. Atunci Dymnus îi dă în vileag că s-a pus la cale un complot împotriva regelui macedonean căruia i se va face de petrecanie peste trei zile și că el ia parte la acest plan urzit împreună cu alți oameni curajoși și de seamă. Auzind aceste cuvinte, Nicomachus îi răspunse răs-picat că el n-a înțeles să depună un jurămint în scopul săvîrșirii unui paricid și că nu poate fi silit prin nici o opreliște religioasă de a păstra taina acestei odioase fărădelegi.

Simțind că-și pierde mințile de atîta iubire și frică, strîngînd cu înfrigurare dreapta concubinului său și vîrsînd lacrimi, Dymnus îl conjură mai întii să ia parte la această urzeală și la înfăptuirea planului, dar dacă nu poate s-o facă, măcar să nu-l trădeze pe dînsul, care i-a dat atîtea dovezi de dragoste și i-a dezvăluit, ca semn al celei mai puternice chezașii, o taină, riscîndu-și viața, cu toate că n-a izbutit să-i cîștige încrederea spre a-i fi complice. În cele din urmă vîzînd că Nicomachus se încăpățînează în atitudinea sa de a privi cu aversiune această nelegiuire, Dymnus căuta să vîre spaima în el, amenințîndu-l cu moartea : conspiratorii își vor inaugura frumoasa lor faptă prin uciderea lui Nicomachus. Apoi i se adresă spunîndu-i cînd că e o ființă slabă, cînd că e fricos ca o femeie, cînd trădător al iubirii sale, cînd îi făcea tot felul de promisiuni, că-i va da marea cu sarea (ba ajunsese între timp să-i fîgăduiască că-l va face chiar rege) ; în modul acesta îi tot ispîtea în fel și chip sufletul lui Nicomachus,

care simțea o cumplită repulsie față de o crimă atît de odioasă. După aceea Dymnus, scoțîndu-și sabia din teacă, îi îndreptă ascuțișul cînd spre gîtul lui Nicomachus, cînd spre al său și, datorită atît rugămintilor cît și amenințărilor, sfîrși prin a-i smulge acestuia nu numai declarația că va îngropa totul în tăcere, ci și făgăduința că va lua parte alături de el la faptă. În realitate Nicomachus, înzestrat cu un caracter neșovăielnic și cu un sentiment de demnitate surprinzătoare la un astfel de om, nu se clinti din hotărîrea sa luată la început, în schimb se prefăcu că din dragoste pentru Dymnus nu se va da înapoi să execute orice faptă. După aceea, începu să-l iscodească cu cine s-a întovărășit la săvîrșirea acestei acțiuni atît de importante : este de foarte mare însemnătate să știe ce oameni vor porni să săvîrșească cu mîinile lor o faptă atît de nemaipomenită. Dymnus, cu mințile rătăcite și de dragostea sa pentru Nicomachus, și de crima pusă la cale, cînd îi mulțumea, cînd îl felicita pe Nicomachus că n-a șovăit să se alătore unor tineri atît de curajoși ca Demetrius, din garda personală a lui Alexandru, Peucolaus, Nicanor ; acestor nume le mai adăugă și pe Aphobetus, Iolaus, Dioxenus, Archepolis și Amyntas.

Despărțindu-se de Dymnus după această convorbire, Nicomachus destăinui tot ce aflase fratelui său (al cărui nume era Cebalinus). Hotărîră amîndoi că Nicomachus să rămînă în cortul său, pentru ca nu cumva, dacă va intra în cortul regelui, el, care nu avea obiceiul să se ducă la Alexandru, conspiratorii să bage de seamă că au fost trădați. Cebalinus însuși rămase la intrarea în cortul regelui (nici lui nefiindu-i permis accesul

la Alexandru) și aștepta pe vreunul din prima suită regească care să-l introducă la Alexandru.

Întîmplarea a făcut ca după plecarea tuturor celorlalți, numai Philotas, fiul lui Parmenio (nu se știe pentru care temei), rămăsese în cortul regelui. Cebalinus, cu chipul cutremurat de emoție, avînd întipărite în trăsăturile feței toate semnele unei mari tulburări, îi dezvăluie lui Philotas ceea ce aflase de la fratele său și stăruie din răsputeri să nu mai zăbovească o clipă, dezvăluind totul regelui. Copleşindu-l cu laude pe Cebalinus, Philotas intră la Alexandru și, după ce au stat multă vreme amîndoi împreună, discutînd despre tot felul de lucruri, nu-i pomenește nimic lui Alexandru din ceea ce aflase de la Cebalinus. Către seară Cebalinus, văzîndu-l pe Philotas că vrea să intre în vestibulul cortului regesc, îl oprește și-l întrebă dacă i-a dezvăluit lui Alexandru taina încredințată. Philotas însă motivă că regele n-a avut plăcerea să-i dea ascultare, după care s-a depărtat de lîngă el. În ziua următoare, Cebalinus îl întîmpină din nou pe Philotas care tocmai sosea la cortul regelui și în momentul cînd acesta vrea să intre îi amintește de cele ce-i comunicase el în ajun. Philotas îi răspunde că va avea grijă de toate acestea. Totuși, nici de astă dată nu-i dezvăluie regelui ceea ce auzise.

Lui Cebalinus această situație începu să-i dea de bănuie. De aceea, convins că nu trebuie să i se mai adreseze lui Philotas, destăinuie unui tînar de neam nobil (pe nume Metron), care avea în sarcina lui comanda peste depozitul de arme, ce crimă se pune la cale. Metron, ascunzîndu-l pe Cebalinus în depozitul de arme, îi dezvăluie fără zăbavă regelui, care întîmplător tocmai se îmbăia, ce i-a adus la cunoștință Cebalinus. Regele, tri-

mișind slujitori ca să-l înșface pe Dymnus, intră în depozitul de arme. Acolo Cebalinus în culmea bucuriei strigă : În sfârșit, iată-te teafăr și nevătămat, scăpat din mâinile trădătorilor !“

Punându-i apoi fel de fel de întrebări în privința faptelor pe care trebuia să le cunoască, Alexandru află de-a fir a păr totul. Stărui din nou să-l întrebe cîte zile s-au scurs de cînd Nicomachus l-a informat pe Philotas asupra complotului. Și intrucît Cebalinus îi mărturisi că au trecut trei zile, Alexandru, socotind că prin comportarea sa acesta nu dă dovadă că e un om în care se poate avea încredere, intrucît cele auzite de el prea tirziu i le-a adus la cunoștință, porunci să-l pună pe Cebalinus în lanțuri. Cebalinus începu să strige sus și tare că chiar din clipa în care aflate urzeala complotului a alergat la Philotas, dar cele destăinuie de el au fost trecute de Philotas sub tăcere. Regele din nou îl întrebă pe Cebalinus dacă s-a dus la Philotas, dacă a stăruit să-i ajungă la ureche cele aflate și pentru că Cebalinus a continuat să susțină ceea ce-i spusese, Alexandru, ridicînd mâinile către cer și vărsînd lacrimi, începu să geamă și să se zbuclume fiindcă unul din oamenii săi cei mai apropiați, care-i fusese cel mai drag din toți, în loc să-i arate recunoștință, îl lovește atît de amarnic.

În acest răstimp Dymnus, dîndu-și seama pentru care pricină e chemat de rege, a încercat să se sinucidă, rănindu-se grav cu sabia cu care era înțimplător încins, dar la intervenția rapidă a gărzii regale fiind împiedicat să-și ridice viața, a fost transportat în cortul regelui. Alexandru, scrutîndu-l cu privirea, îi grăi astfel : „Ce rău atît de cumplit ți-am făcut, Dymnus, pentru ca Philotas să fie văzut de tine mai demn ca mine

însumi de tronul Macedoniei ?“ Însă Dymnuș parcă amuțise : nu rosti un cuvînt. În schimb scoase un geamăt, își întoarse privirile de la rege, ca să nu-i vadă chipul și numaidecît se prăbuși la pămînt, fără viață.

Alexandru dădu ordin ca Philotas să vină în cortul regal și cînd acesta se înfățișă, i se adresă astfel : „Cebalinus, care merită pe bună dreptate osînda, ispășind cu viața vina sa, dacă într-adevăr a tănuțit timp de două zile complotul urzit împotriva mea, se dezvinovățește, spulberînd acuzația acestei crime și pune pe seama ta, Philotas, toată vinovăția pentru că el susține că ți-a adus fără întîrziere totul la cunoștință. Cu cît gradul de prietenie care ne leagă e mai strîns, cu atît ticăloșia prefăcătoriei tale e mai mare, însă eu mărturisesc că prefer s-o pun pe seama lui Cebalinus decît pe seama ta. Tu ai în mine un judecător pătînit, dacă te vei putea dezvinovăți pentru fapta pe care n-ar fi trebuit s-o săvîrșești !“ La acestea, Philotas, fără să i se citească pe ochi vreun semn că e pradă vreunei tulburări sufletești, îi răspunse că Cebalinus, într-adevăr, i-a dus la cunoștință ceea ce i-a spus un tînăr stricat, dar dînsul n-a acordat nici un crezămînt unui individ atît de ușuratic, temîndu-se să nu ajungă de risul și de batjocura tuturor, dacă îi aduce la cunoștință regelui o ceartă între doi destrăbălați care se bălăcesc într-un rușinos desfriu, trăind unul cu celălalt. Dar fiindcă Dymnus și-a ridicat singur viața, oricare ar fi fost lucrurile, nu s-ar fi convenit să le treacă sub tăcere. Apoi, îmbrățișîndu-l pe rege, începe să-l roage să țină seama de trecutul său mai degrabă decît să ia în considerație greșeala pe care a putut-o săvîrși, păstrînd tăcere, cîtă vreme nu există nici o dovadă de vreo faptă reprobabilă,

care să i-o imputeze. N-aş putea spune cu uşurinţă dacă regele i-a dat crezare lui Philotas, sau dacă şi-a înăbuşit minia în adîncul sufletului său ; el îi întinse mîna drept cheazăşie a împăcării şi-i declară că, după părerea sa dînsul mai degrabă a dispreţuit decît a tăinuit anume denunţul lui Cebalinus.

VIII. După ce Alexandru şi-a convocat la consfătuire prietenii, la care totuşi însă n-a fost invitat şi Philotas, ordonă să fie introdus Nicomachus. Acesta destăinui regelui de-a fir a păr aceleaşi fapte pe care le dezvăluisese fratelui său. Craterus făcea parte din micul număr al celor la care Alexandru ţinea cel mai mult şi, datorită acestui fapt, Philotas nu-l privea cu ochi buni, duşmănindu-l pentru că se bucura de mai multă trecere în faţa regelui. Pe de altă parte Craterus ştia că Philotas împuiase urechile lui Alexandru cu ridicarea în slăvi a vitejiei şi a serviciilor sale aduse regelui şi din această pricină ajunsese să fie suspectat de Alexandru nu pentru o comportare ticăloasă, ci pentru atitudinea sa trufaşă. Socotind că nu va găsi un alt prilej mai potrivit de a-şi doborî adversarul său şi, ascunzîndu-şi ura faţă de Philotas sub haina devotamentului faţă de Alexandru, Craterus vorbi astfel :

„O, Alexandre, dacă te-ai fi consfătuît cu noi şi la începutul acestei stări de lucruri ! Noi te-am fi povăţuit, dacă voiai să-l ierţi pe Philotas, să-l laşi mai degrabă să nu-şi dea seama cit de mult îţi datorează ţie, decît virînd în el spaima morţii şi să-l sileşti să se gîndească mai întîi la primejdia sa decît la binefacerile pe care le-ai adus

tu. Căci el va putea întotdeauna complota contra ta, în schimb tu nu-l vei putea întotdeauna ierta. În al doilea rînd să nu crezi că prin iertare îl vei putea schimba pe acela care a îndrăznit să săvîrșească o astfel de nelegiuire ! Asemenea indivizi știu că cei care s-au bucurat pînă la capăt de iertarea ta, nu mai pot nădăjdui mai mult, căci n-au ce să mai nădăjduiască. Dar ei știu că Philotas, chiar dacă va voi să se potolească, copleșit de cîință ori înduplecat de bunătatea ta, în schimb tatăl său, Parmenio, comandantul unei oștiri atît de importante, și care se bucură de o veche autoritate în ochii ostașilor săi și al cărui prestigiu nu mai are mult să-l ajungă pe al tău, nu va suporta cu inima împăcată gîndul că îți va rămîne ție dator toată viața, fiindcă i-ai salvat fiul. Unele binefaceri primite sădesc în noi în loc de recunoștință, sentimentul urii. Lui Philotas îi va fi rușine să mărturisească fătîș că a meritat moartea. El face parte din clica celor care vor prefera să se știe că a primit o lovitură jignitoare, decît că i-a fost lăsată viața. Să știi însă că vei fi nevoit să duci o grea luptă pentru salvarea ta. Ne-au mai rămas în afară destui vrăjmași, spre care ne vom duce neapărat, pentru a-i urmări. Apără-ți viața de dușmanii din casa ta ! Dacă îi alungi pe aceștia, mie nu mai mi-e teamă de dușmanii din afară !“

Așa a vorbit Craterus. Și ceilalți convocați la consiliu erau convinși că Philotas, dacă n-ar fi fost autorul principal, sau complice la complot, ar fi avut de gînd să înlăture dovezile participării la consiprație. „Căci — spuneau ei — ce om curat sufletește și cu cugetul senin, făcînd parte nu numai din rîndurile intimilor regelui, ci chiar din ultimele straturi ale poporului, la auzul faptelor care

i-ar fi fost aduse la cunoștință n-ar fi alergat într-un suflet la rege să-l pună în gardă ? Nici măcar pilda lui Cebalinus, care a destăinuit fratelui său cele aflate, n-a stîrnit vreun răsunset în inima lui Philotas, fiul lui Parmenio, comandantul suprem al cavaleriei, deși regele îi împărtășea acestuia toate tainele sale. Philotas s-a prefăcut că regele n-a avut vreme să-i dea ascultare, pentru ca denunțatorul să nu caute pe altul căruia să-i aducă la cunoștință fapta. Nicomachus deși fusese legat prin opreliștea jurămîntului depus în fața zeilor, s-a grăbit totuși să-i descărce cunoștiința. În schimb lui Philotas, după ce și-a petrecut aproape toate ziua în distracții și desfătări, i-a venit tare greu ca să se ducă să-i spună despre complot doar cîteva vorbe, de care depindea însăși viața regelui, deși s-a întreținut cu acesta într-o lungă convorbire și poate fără vreo importanță. «Dar poate-ar spune cineva, — n-a acordat crezare unor băiețandri care îi aduseseră la cunoștință asemenea fapte !» Atunci de ce a amînat lucrurile vreme de două zile întocmai ca o ființă care acordă crezare denunțului ? Philotas ar fi trebuit să-l alunge pe Cebalinus dacă, într-adevăr, l-ar fi considerat pe acesta un denunțator ordinar, pe care nu se poate pune temei. Orice om, cînd e în primejdie viața sa, face minuni de vitejie, riscînd totul. Dar cînd teama pentru viața regelui lor este îndreptățită, atunci oamenii trebuie să creadă orice : trebuie să-ți pleci urechea chiar și în fața acelor care aduc la cunoștință lucruri neîntemeiate !» Ca urmare toți hotăresc ca Philotas să fie supus unei anchete severe, pentru a-l sili să-și denunțe pe toți complicii care au luat parte la această nelegiuire.

Regele îi concedie pe cei chemați, sfătuindu-i să păstreze tăcere asupra celor discutate în consiliu. Dă ordin să se aducă la cunoștința trupelor că vor pleca de acolo a doua zi, cu scopul de a nu se trîmbița și da vreun indiciu asupra hotărîrii care urma să fie luată. Ba Philotas a fost poftit să ia cu regele masa, care avea să fie pentru el cea din urmă, și regele nu numai c-a cinat cu el, ci s-a și întreținut într-o atmosferă de mare familiaritate cu acela pe care îl condamnase. Apoi, pe la veghea a doua, cînd toate luminile fură stinse, însoțiți de cîțiva ostași, intră în cortul regelui Hephaestion și Craterus și Coenus și Erigyius, toți patru din rîndul intimilor lui Alexandru, precum și Perdicas și Leonnatus, din rîndurile scîtierilor¹.

Aceștia au dat ordin ostașilor care făceau de gardă aproape de cortul comandantului suprem, să stea de veghe cu armele asupra lor. La toate drumurile de acces fuseseră postați călăreți, cu ordinul de a păzi toate drumurile, ca nu cumva să ajungă unul la Parmenio, care se găsea atunci în Media, în fruntea unei uriașe forțe militare.

Atharrias însoțit de trei sute de călăreți intrase în cortul regelui. Îi mai fură dați la dispoziție încă zece slujitori credincioși, fiecare avînd în subordine a cîte zece oameni înarmați. Ei fură repartizați pentru a înșfăca pe ceilalți complotiști. Atharrias, trimis cu cei 300 de oameni ai săi la Philotas, încercă să forțeze intrarea și casa zăvorîtă a acestuia, însoțit de cincizeci de tineri dintre cei mai hotărîți ; el ordonase celorlalți să înconjoare

¹ Scutierii (în lat. *armigeri*), făceau parte din corpul de gardă a lui Alexandru, selectați din rîndurile nobilimii macedonene și a celor care se distingeau pe cîmpul de luptă.

din toate părțile casa, ca un cumva Philotas să poată scăpa prin vreo ieșire tainică. Acesta, fie că se simțea cu totul în siguranță, fie din inconștiență, era scufundat într-un somn adinc. Atharrias îl și înșfăcă pe acesta toropit de somn. În cele din urmă, când s-a trezit din somn, în vreme ce era virit în cătușe, fu auzit rostind următoarele cuvinte : „O, rege, răutatea vrăjmașilor mei a fost mai tare ca bunătatea ta !” N-a mai rostit o vorbă mai mult și acoperindu-i-se capul, a fost adus încortul regelui.

A doua zi regele a dat dispoziție ca toată ostășimea să vină înarmată la adunare. Veniseră cam vreo 6 000 de ostași ; în afară de aceștia umpluseră cortul regelui și o mulțime mare de slujitori și ordonanțe. Scutierii îl tirau în mijlocul lor pe Philotas, ca să nu poată fi văzut de mulțime înainte de a se adresa regele ostașilor.

După străvechile legi macedonene, regele era cel care ancheta, iar armata judeca și pronunța sentința (în vreme de pace însă poporul avea jurisdicția), iar rechizitoriul regelui n-avea valabilitate dacă sentința dată nu era pronunțată în urma hotărârii unanime a armatei. De aceea în primul rînd este adus leșul lui Dymnus în fața adunării ostașilor, cei mai mulți dintre ei neavînd cunoștință ce anume plănuiise și pentru care pricină își ridicase viața.

IX. Apoi regele ieși în fața adunării ostașilor, putîndu-i-se citi pe chip zbuciumul său sufletesc. Și tristețea suitei sale oglindea o stare de spirit care-i făcea pe toți cei de față să se aștepte la un eveniment nu lipsit de hotărîri grave. Multă vreme

regele stînd cu privirile aţintite la pămînt, părea o fiinţă împietrită ca o statuie a durerii. În cele din urmă, reculegîndu-se, se adresa ostaşilor astfel :

„Eram cît pe-aci, ostaşi, să fiu smuls din mijlocul vostru, pierind prin fărădelegea cîtorva ticăloşi. Sînt în viaţă mulţumită providenţei şi milostivirii zeilor. Totodată priveliştea impunătoarei voastre adunări mi-a dat imboldurile revărsării unei cumplite minii împotriva criminalilor, mai cu seamă că întotdeauna singura răsplată a vieţii mele o consider pe acea de a-mi putea arăta recunoştinţa faţă de aţiţi bărbaţi foarte viteji care şi-au dovedit cu prisosinţă vrednicia faţă de mine“.

Cuvintele lui Alexandru au fost întrerupte de gemetele şi suspinele ostaşilor macedoneni, căci, toţi izbucniră în lacrimi. Atunci regele continuă să le spună : „Cît de puternic impresionaţi veţi fi în sufletele voastre cînd vă voi da în vileag cine sînt făptaşii nelegiuirii ! Mă îngrozesc, vai, să-i pomenesc în faţa voastră şi mă stăpînesc să le rostesc numele, ca şi cum ar fi în măsură să se dezvinovăţească. Însă trebuie să-mi sting din suflet orice amintire a dragostei mele de altă dată faţă de ei şi să vă dezvălui conjuraţia săvîrşită împotriva mea de nişte ticăloşi. Dar cum aş putea trece sub tăcere o nelegiuire atît de cumplită ? Parmenio, ajuns la vîrstă atît de înaintată, faţă de care eram legat atît eu cît şi tatăl meu prin atîtea binefaceri şi recompense, el, care e cel mai înaintat în vîrstă dintre toţi prietenii mei, s-a oferit să fie căpetenia unei crime atît de odioase. Philotas, unealta lui, lucrînd în numele lui Parmenio, i-a ridicat împotriva mea pe Peucolaus şi pe Demetrius şi pe acest Dymnus, al cărui trup fără viaţă

il vedeți în fața voastră, precum și pe ceilalți complici la o asemenea nebunie !“

Întreaga adunare fremăta de indignare și de strigăte de jale, cum se întâmplă îndeobște într-o mulțime de oameni și mai cu seamă într-o mulțime de ostași în sufletul cărora a fost stirnit fie avîntul, fie revolta.

Ieșind apoi în fața adunării, Nicomachus și Metron și Cebalinus expun fiecare faptele pe care le denunțaseră. Însă nici unul din cei trei nu pomenea în declarațiile lor de numele lui Philotas, ca făcînd parte dintre făptașii crimei. De aceea, după ce toți și-au înăbușit în suflet revolta stirnită, declarațiile denunțătorilor au fost ascultate în tăcere. După aceea regele spuse : „Ce intenții credeți voi că a avut acela care n-a rostit o vorbă despre indiciile în legătură cu cele relatate ? Că fapta aceasta nu e născocire goală, o dovedește însăși moartea lui Dymnus. Lui Cebalinus, fără să fie absolut sigur de faptele pe care le denunța, nu i-a fost o clipă frică de cazne. Metron, la rîndu-i n-a zăbovit o clipă ca să se descarce de o taină aflată de el, încît n-a pregetat cîtuși de puțin să dea repede buzna în locul unde mă îmbăiam. În schimb numai Philotas nu s-a temut de nimic, n-a crezut nimic. O, ce suflet mare ! Să simtă el vreun zbucium sufletesc la auzul primejdiei care amenința viața regelui său ? Să se schimbe el la față ? Să-și arate neliniștea la auzul unor fapte atît de cumplite ? Nu-i de mirare ! Tăcerea ascunde intenția unei crime, iar lacoma nădejde de domnie i-a îmboldit sufletul, împingîndu-l orbește către această cutremurătoare fără-de-lege, mai cutremurătoare decît care nu mai poate fi alta. Tatăl său, Parmenio, este guvernatorul Mediei. Philotas însuși, mai presus decît mine în multe privințe, pen-

tru că are în subordinea sa nenumărați comandanți de oștire, își ridică și mai sus capul, nutrind năzuințe și mai mari decît pot încăpea într-o asemenea ființă. Sînt privit cu dispreț de el, pentru că sînt lipsit de moștenitori, pentru că n-am copii. Dar Philotas se înșeală amarnic. Voi îmi sînteți copiii mei, părinții mei, rudele mele ; cită vreme sînteți voi în viață, eu nu duc lipsă de moștenitori !“

Se pusese mîna pe o scrisoare a lui Parmenio, pe care acesta o scrisese fiilor săi Nicanor și Philotas. Dîndu-i-se citire, scrisoarea nu furniza nici o dovadă clară asupra vreunui plan criminal urzit, pentru că în esență cuprinsul ei suna astfel : „În primul rînd aveți grijă de voi, apoi de ai voștri. Numai așa vom ajunge unde sîntem hărăziți de destin să ajungem !“ Regele adaugă apoi. „Cuprinsul scrisorii a fost așa fel întocmit încît, în ipoteza că ar fi ajuns în mîinile fiilor săi, să poată fi înțeleasă de cei ce știau prea bine de ce e vorba, dar dacă ar fi fost interceptată de alții, să-i inducă în eroare pe cei care habar n-aveau de dedesubtul lucrurilor. Dar Dymnus — ar putea obiecta cineva — deși i-a indicat pe ceilalți complici la crimă, n-a pomenit de loc numele lui Philotas !. Tocmai acest lucru este cea mai puternică dovadă nu a nevinovăției, ci a atotputerniciei sale, pentru că în felul acesta el insuflă teama chiar acelorora de care ar putea fi trădat, pentru a nu-l dezvălui tocmai pe el, atunci cînd fac declarații în care e vorba de planurile lui. Însă pe Philotas îl învinovățește chiar felul său de viață. Atunci cînd Amyntas, care mi-a fost văr, a urzit un complot împotriva vieții mele în Macedonia, Philotas s-a alăturat acestuia, devenind complicele lui. Philotas e cel care a dat-o pe sora sa în căsătorie lui

Attalus, cel mai înverșunat dintre adversarii mei. Cînd i-am scris, potrivit drepturilor rezultate din legăturile noastre de rudenie, cît și de prietenie, în cel fel s-a rostit oracolul lui Jupiter Hammon în privința soartei mele, el a îndrăznit să-mi răspundă la scrisoare că mă felicită, firește, că am fost primit în rîndul zeilor, în schimb îi deplînge pe aceia care își duc viața, avînd deasupra lor un stăpîn mai presus de oameni prin soarta sa. Acestea sînt dovezile care m-au făcut să mă înstrăinez de multă vreme de el, datorită acestei atitudini de vrăjmășie și datorită faptului că mă pizmuiește pentru gloria mea. Toate acestea, ostași, le-am înăbușit în sufletul meu, pe cît mi-a stat în putință. Căci mi se părea că se rupe ceva în inima mea, dacă-i cobor în ochii mei pe cei copleșiți de mine cu onoruri. Însă nu vorbele sînt cele care merită pedeapsă și trebuie ca atare pedepsite. Din aruncarea vorbelor nesăbuite s-a ajuns pînă acolo, încît ascuțitul sabiei să-și spună ultimul cuvînt. Dacă vreți să mă credeți, Philotas e cel care a îndreptat ascuțitul sabiei sale către pieptul meu, dacă și-a permis s-o îndrepte. La cine să recurg, ostași ? Cui să-i încredințez paza vieții mele ? L-am pus pe acesta să fie singur comandant suprem peste cavalerie, elita trupelor unei oștiri, alcătuită din frunțașii tineretului celui mai nobil ; i-am încredințat siguranța vieții mele, nădejile mele, biruințele mele, toate le-am lăsat pe scama lui, în paza lui. Pe tatăl său l-am ridicat la același înalt rang la care m-ați ridicat și voi pe mine : am pus sub comanda și jurisdicția lui Media, cea mai bogată dintre provincii, cu atîtea mii și mii de cetățeni și aliați. Unde căutasem un sprijin, tocmai de acolo mă pîndește primejdia. Mai fericit aș fi fost să fi căzut luptînd pe cîmpul de bătăie, victima unui

vrăjmaș, decît să cad de mîna unui concetățean de-al meu ! Astăzi, după ce-am scăpat de primejdiile din afară, singurele de care m-am temut, iată-mă acum căzut în aceste primejdii de care nu s-ar fi cuvenit să mă tem. În atîtea rînduri v-ați obișnuit să-mi cereți, ostași, să-mi cruț viața, neprimejduindu-mi-o. Iată, acum sînteți în măsură să mă ajutați să fac ceea ce m-ați sfătuit și mă sfătuiți mereu să fac : îmi caut scăparea apelînd la brațele voastre, la armele voastre ; în disprețul vrerii voastre, eu nu vreau să trăiesc, dar dacă vreți să trăiesc, într-un singur fel accept viața : să fiu răzbunat !“

După aceea Alexandru ordonă să fie adus în fața tuturor Philotas cu mîinile legate la spate, și cu capul acoperit cu o manta veche. E la mintea oricui că asupra tuturor celor de față stîrnise o puternică impresie această priveliște atît de cumplită și înfățișarea acestuia, care cu puțin mai înainte fusese ținta pizmei oricui. În ajun acești ostași prezenți îl văzuseră pe Philotas comandant suprem al cavaleriei, se știa că prînzise cu regele și, deodată, Philotas ajunsese ținta privirilor lor nu numai ca acuzat, ba fiind legat și în lanțuri. Tuturor le trecea prin minte și soarta lui Parmenio, un comandant atît de strălucit, un cetățean atît de vestit care, pierzîndu-și de curînd doi fii, pe Hector și Nicanor, fusese vîrit în aceeași cauză, deși acum nu se găsea de față, alături de singurul fiu pe care i-l lăsase această nenorocire. Amyntas, unul dintre capii de oștire ai lui Alexandru, a stîrnit din nou indignarea adunării, care începea să șovăie în simțăminte înclinînd spre milă, prin cuvinte pline de înverșunare la adresa lui Philotas, spunînd : „Macedonenii trădați ar fi fost dați toți pe mîna barbarilor ; nici unul din ei nu s-ar mai fi

intors la soția sa, în patria sa și la părinții săi ; toți ar fi ajuns de rîsul și batjocura dușmanilor, întocmai ca un corp trunchiat cu capul tăiat, fără suflet, într-o țară străină, fără nume !“

Vorbele lui Amyntas, în pofida așteptării sale, nu fură deloc pe placul regelui, deoarece, amintindu-le ostașilor macedoneni atît de soții cît și de patrie, acest fapt contribuia la scăderea avîntului în îndeplinirea celorlalte îndatoriri.

Apoi luă cuvîntul Coenus ; acesta, deși rudă prin alianță cu Philotas, prin căsătoria surorii sale cu acesta, totuși și-a atacat cumnatul mai violent ca oricare, strigînd din răsuputeri că Philotas este un paricid, căci a vrut să-și ucidă regele ; că e un ucigaș al patriei, al armatei. El smulsesse de jos un bolovan, care din întîmplare segăsea la picioarele sale, ca să-l arunce asupra lui Philotas, însă, după cum au crezut cei mai mulți, din dorința de a-l scăpa de a fi pus la cazne. Dar regele i-a reținut mîna lui Coenus, declarînd că acuzatului trebuie să i se dea putința de a-și apăra cauza, că dînsul nu va îngădui ca Philotas să fie judecat altfel.

Atunci i se ordonă lui Philotas să vorbească. Acesta însă, fie datorită remușcărilor pentru această crimă, fie că-și pierduse mințile din cauza mărimii primejdiei care-l amenința, impietrise și nu îndrăznea nici să-și ridice ochii de la pămînt, nici să deschidă gura. Apoi, izbucnind în lacrimi și simțînd că-l părăsesc puterile, se prăbuși peste cel care-l ținea. După ce-î fură șterse lacrimile de pe obraz cu mantaua sa și-și reveni în simțiri, treptat-treptat își recăpătă și glasul, pârînd că vrea să vorbească. Atunci regele, privindu-l, îi spuse : „Macedonenii sînt cei care te vor judeca. Te întreb dacă ai de gînd să vorbești în fața lor în graiul strămoșesc !“ Atunci

Philotas îi răspunse : „În afară de macedoneni, majoritatea celor de față vor înțelege mai ușor ce voi spune dacă mă exprim în același grai de care te-ai folosit tu cînd le-ai vorbit, nu pentru alt motiv, cred, decît pentru că tu ai vrut să fii înțeles de cei mai mulți dintre ci !“ Atunci regele exclamă : „Ei, ostași, vă dați seama că Philotas e singurul care simte dezgust pînă și de graiul strămoșesc ? Căci lui i-a fost silă să-și învețe măcar limba patriei. N-are decît să vorbească cum îi e mai la îndemînă, ca să se simtă în largul lui. Luați aminte numai că simte dezgust pentru datinele și de graiul nostru strămoșesc !“ După rostirea acestor cuvinte Alexandru părăsi adunarea.

X. Atunci Philotas grăi astfel :

„Dacă e ușor pentru un om nevinovat să-și găsească cuvintele potrivite, în schimb pentru un biet nenorocit căzut în restriște e greu să-și păstreze cumpătul în alegerea cuvintelor. Căci eu, găsindu-mă așezat între conștiința mea nepătată și soarta mea atît de nedreaptă, nu știu cum să dau glas inimii mele și să mă plec și în fața acestor împrejurări. Într-adevăr, cel mai bun judecător al cauzei mele nu este de față : pentru care motiv n-a vrut să-mi dea ascultare ? Pe Hercule, Alexandru, după ce a luat cunoștință de întreaga mea cauză, ascultînd ambele părți, și pe acuzat și acuzatori, este singurul în măsură atît să mă osîndească, cît și să mă absolve de pedeapsă. Necunoscînd adevărul, eu nu pot nădăjdui că am să fiu achitat în lipsa lui, cită vreme am fost condamnat cînd a fost de față. Dar, cu toate că apărarea unui om vîrît în lanțuri este nu numai za-

darnică și fără rost, ba chiar supără prin dovezile aduse, prin care pare că-l informează nu numai în mod just pe judecător, dar îi oferă chiar probe concludente de respingere a capetelor de acuzație, totuși, oricare ar fi situația în care mi s-a permis să iau cuvîntul, eu nu mă voi lăsa în voia soartei, neapărîndu-mă, și nici nu mă voi purta în așa fel, încît să par că sînt împăcat cu gîndul că trebuie să-mi primesc cu resemnare sentința de condamnare.

Ei bine, eu încă nu-mi dau seama care e învinuirea care mi se aduce. Nici unul dintre complotiști nu pomenește de numele meu. Nicomachus n-a rostit un cuvînt despre mine, Cebalinus n-a putut ști mai mult din cîte a auzit. Și atunci regele crede că eu am fost căpetenia conjurației? Prin urmare Dymnus a putut trece sub tăcere numele celui sub ordinele căruia se afla, mai cu seamă atunci cînd la întrebările lui Nicomachus în privința complicilor săi, el ar fi trebuit să rostească numele meu, chiar dacă n-aș fi fost implicat în complot, pentru a putea fi mai lesne împins să facă destăinuiți cel care era ispitit să le facă? Căci după descoperirea complotului, el n-a trecut într-adins sub tăcere numele meu, așa fel încît să se poată învedera că și-a salvat un complice. Făcîndu-i mărturisiri lui Nicomachus, despre care era incredințat că nu-i va dezvălui taina în ce privește persoana sa însăși, după ce a înșirat numele tuturor celorlalți făptași, de mine n-a pomenit nimic: Vă rog, camarazi, să vă închipuiți că dacă Cebalinus n-ar fi venit la mine și n-ar fi vrut ca eu să nu știu nimic în privința conjurațiilor, mi-aș mai pleda eu oare cauza astăzi, cînd nimeni n-a pomenit de numele meu? Să presupunem că Dymnus (o ce bine ar fi fost să nu fi

murit!) ar fi vrut să mă salveze. Dar ceilalți ? Ei care, de bună seamă își vor mărturisi vina, oare în privința mea nu vor deschide gura să spună o vorbă ? Întotdeauna o nenorocire pe capul unuia îl face pe acesta mai egoist și mai rău, poate, pentru că atunci când va fi supus la cazne — meritate de bună seamă — se simte satisfăcut când și un altul suferă la fel ca el. Și apoi atîți complici nici când vor fi supuși la torturi nu vor mărturisi adevărul ? Cu toate acestea dacă nimeni nu cruță pe cel hărăzit morții, la rîndul său nici cel hărăzit morții nu va cruța pe nimeni !

Prin urmare eu trebuie să mă ocup de crima adevărată, aceasta fiind problema capitală «Pentru care motiv ai trecut sub tăcere faptul care ți-a fost adus ție la cunoștință ? Pentru ce i-ai dat ascultare, fără să-ți pese cîtuși de puțin ?» Această greșeală, de orice natură ar fi ea, eu ți-am mărturisit-o, și tu, Alexandre, — oriunde te afli acum — mi-ai iertat-o. Mi-ai întins mîna în semn de cheazășie a împăcării și m-ai poftit la masă și am mîncat împreună cu tine. Dacă mi-ai acordat crezare, sînt în afara oricărei vini ; dacă m-ai iertat, sînt scos din cauză ; în orice caz, respectă-ți propria ta judecată ! Ce-am săvîrșit ieri noapte după ce-am plecat de la masa ta ? Ce nouă fărădelege ți s-a mai adus la cunoștință că am săvîrșit, încît să-ți schimbi atitudinea față de mine ? Mă odihneam, fiind scufundat într-un somn adînc, găsind în somn o alinare pentru nenorocirea mea, cînd vrăjmași mei m-au trezit din somn și m-au vîrît în lanțuri. În ce parte a lumii un paricid și un trădător și-ar putea găsi alinarea într-un somn atît de adînc ? Criminalii, muștrați de cunoștiință, nu pot dormi. Sînt pradă zbuciumului, fiind urmăriți de furii nu numai pentru crima săvîrșită, ci

și plănuită. În schimb eu eram la adăpost de orice zbucium, mai întâi datorită nevinovăției mele, și în al doilea rînd pentru că aveam conștiința siguranței vieții, prin faptul că mi se întinsese mîna. Niciodată nu mi-a trecut prin cap să mă tem că răutatea și cruzimea vrăjmașilor mei vor fi mai tari ca spiritul tău iertător. Dar pentru a nu regreta că mi-ai dat crezare, îți reamintesc că toată povestea asta îmi era adusă la cunoștință de un copilandru care nu era în măsură să dovedească fapta prin nici un martor și nici s-o chezășuiască prin vreo dovadă convingătoare, și care, dacă i se dădea de la bun început ascultare, avea să vire în toată lumea groaza. Spre nenorocirea mea, cînd l-am ascultat vorbind, am crezut că mi-am plecat urechile să dau ascultare unei certe între doi desfrînați, legați între ei prin patimi murdare, și de aceea am privit cu suspiciune buna lui credință, pentru motivul că nu era denunțatorul faptului constatat personal, ci ceea ce istorisea el punea pe seama fratelui său declarînd că ar fi fost martor. Mi-a fost teamă să nu tăgăduiască apoi că i-a dat această însărcinare fratelui său Cebalinus și atunci eu să par un înș care pune în primejdie viața multora dintre prietenii regelui. Și în felul acesta, deși n-am pricinuit nici un neajuns nimănui, am nimerit peste unul care să vrea mai degrabă să pier decît să trăiesc nevătămat. Ce dușmăanii credeți voi că aș fi stirnit, dacă m-aș fi năpustit asupra unor nevinovați, ca să-i nimicesc ?

Da, Dymnus și-a ridicat singur viața. Oare aș fi putut eu ghici ce avea de gînd să facă ? Cîtuși de puțin. În acest chip moartea lui Dymnus, singurul fapt care a contribuit la precumpănirea denunțului în defavoarea mea, totuși nu era în măsură să atîrîne atît de greu în balanță, de vreme ce mie mi

s-a adresat mai întâi Cebalinus și nu altuia. Dar vă jur, dacă aș fi fost complicele lui Dymnus la o crimă atât de odioasă, n-ar fi trebuit să-i ascund realitatea timp de două zile, neaducându-i la cunoștință că am fost trădați ; apoi pentru mine nimic nu ar fi fost mai ușor decât să fac să dispară Cebalinus din mijlocul nostru. Mai apoi, după ce am primit denunțul a cărui taină trebuia s-o păstrez, am intrat singur în odaia de dormit a regelui, încins și cu sabia. Pentru ce am aminat omorîrea regelui ? Pentru ce nu m-am încumetat să-l ucid fără ajutorul lui Dymnus ? Așadar Dymnus era capul conjurației ? Iar eu mă ascundeam în umbra lui, eu, Philotas, care năzuiam să mă urc pe tronul Macedoniei ? Dar pe care dintre voi l-am ademenit cumpărîndu-l cu daruri ? Cine e comandantul suprem, cine e comandantul de trupe pe care l-am cultivat, acordîndu-i tot felul de favoruri ?

Mi s-a mai adus imputarea că privesc cu dispreț graiul nostru strămoșesc, că mă dezgustă moravurile macedonenilor ; prin urmare în felul acesta cred eu că pot năzui la dobîndirea unui imperiu pe care îl disprețuiesc ? Dar de multă vreme graiul patriei noastre s-a stricat din pricina contactului cu alte neamuri. Atît învingătorii cît și învinșii au trebuit să învețe o limbă străină. Dar vă jur, aceasta nu mă deservește mai mult ca faptul că Amyntas, fiul lui Perdiccas, a uneltit împotriva regelui Filip. De faptul că am fost prietenul lui Amyntas nu mă gîndesc să mă apăr, ca și cum nu s-ar fi convenit să leg prietenie cu fratele regelui Filip. Dar dacă el a fost ridicat la un rang înalt unde soarta a vrut să-l ridice, era necesar să-i acord respectul convenit și pentru aceasta oare eu sînt vinovat ? Spuneți-mi voi, rogu-vă, pentru că n-am

avut darul profeției ca să ghicesc viitorul, oare trebuie ca, o dată cu criminalii să piară și prietenii lor, deși aceștia n-au nici o vină ? Dacă acest lucru este întemeiat, pentru ce am fost lăsat atita vreme în viață ? Iar dacă acest lucru este lipsit de temei, pentru ce abia acum sînt dat pierzării ?

Sînt acuzat că am scris că-i deplîng pe cei care sînt nevoiți să trăiască sub stăpînirea unui rege care se crede fiul lui Iupiter ! Tu, credință în prietenie și tu, primejdioasă libertate de a te exprima fățiș, dînd un sfat pornit din inimă, m-ați înșelat ! Voi sînteți forțele care m-ați împins să nu trec sub tăcere ceea ce simțeam că trebuie să spun răspicat ! Da, mărturisesc că i-am scris acestca regelui, nu despre rege. Căci n-am crezut să stîrnesc ura împotriva lui Alexandru, ci mi-era teamă în cea ce privește persoana sa. Găseam de cuviință că era mai demn pentru Alexandru de a se recunoaște în tăcere vlăstarul lui Iupiter, decît să se laude în gura mare și în auzul tuturor. Dar pentru că răspunsul oracolului e fără greș, putîndu-i-se acorda crezare fără doar și poate, atunci zeul să fie martorul procesului meu ! Țineți-mă legat în lanțuri pînă cînd va fi întreat Ammon dacă eu am urzit într-ascuns această crimă învăluită în mister. Divinitatea care i-a hărăzit regelui nostru cîntea de a-l socoti fiul său nu va îngădui nici unuia dintre cei care au uneltit împotriva vieții odraslei sale să scape cu viață. Dar dacă voi sînteți convinși că torturile sînt mai sigure ca oracolele, nu dau înapoi să primesc acest mijloc prin care vreți să aflați adevărul.

Cei acuzați de vini capitale sînt îndeobște asistați, de părinții lor : de curînd mi-am pierdut doi frați. Pe tatăl meu nu sînt în măsură să vi-l prezint ca să-l vedeți în persoană și nici nu îndrăz-

nesc să-l invoc, pentru că la rîndul lui și el se află sub amenințarea aceleiași grave acuzații. E lipsit de însemnătate faptul că un om, pînă de cîrînd tatăl atîtor copii și căruia nu i-a mai rămas nimic în viață decît un singur fiu menit să-i fie sprijin la bătrînețe, să se vadă acum lipsit și de unicul său copil urmînd să fie și el urcat pe propriul meu rug ? Iată de ce, prea scumpul meu tată, și tu vei muri din pricina mea și o dată cu mine ! Eu sînt cel care-ți distrug viața, eu cel care sting bătrînețea ta ! De ce m-ai mai zămislit pe mine, un nefericit, cînd zeii îmi sînt potrivnici ? Oare pentru a culege de la mine aceste roade care pentru tine sînt păstrate ? Nu știu care e mai de plins : tinerețea mea sau bătrînețea ta ! Eu sînt smuls vieții și hărăzit morții cînd mă găsesc în floarea tinereții, în plinătatea puterilor, în schimb ție călăul îți va lua ultima suflare a vieții, doborîndu-te pe tine care, dacă soarta ar fi vrut să aștepte, ai fi putut să-ți închizi ochii în chip firesc ca orice bătrîn ajuns la capătul vieții.

Pomenirea tatălui meu mi-a dat imbold să relev cu cită sfiiciune și prevedere ar fi trebuit să arăt ceea ce mi-a adus la cunoștință Cebalinus. Căci Parmenio, cînd a aflat că medicul Filip plănuia să-l otrăvească pe rege, i-a scris acestuia o scrisoare prevenindu-l să nu bea leacul pe care medicul hotărîse să i-l dea. Oare i s-a dat crezare tatălui meu ? Scrisoarea sa n-a strînit cea mai mică încredere în sufletul regelui. Chiar eu însumi, ori de cîte ori i-am raportat regelui ce auzisem, mă concedia, luîndu-mă peste picior. Dacă și cînd aducem la cunoștință ceva important sîntem priviți cu dispreț, și cînd îl trecem sub tăcere sîntem suspectați, ce trebuia atunci să facem ?“

Deoarece unul din mulțimea celor care se aflau acolo a strigat : „Să nu uneltești împotriva bine-făcătorului tău !“, Philotas replică : „E drept ceea ce spui, oricine ai fi tu. Ca urmare, dacă am uneltit, nu mă dau înapoi să-mi primesc osînda : și îmi sfîrșesc apărarea, pentru că ultimele cuvinte au apărut supărătoare urechilor voastre !“. După aceea Philotas fu dus de acolo de cei care-l păzeau.

A

XL Era printre căpeteniile armatei macedonene un oarecare Bolon, strașnic luptător și vechi ostaș care, pornind de jos, promovase de la ultimul grad pînă la rangul care-l avea atunci, dar care habar n-avea ce atitudine trebuie să ia în timp de pace și cum să se comporte cu cetățenii. Pentru că ceilalți tăceau Bolon împăunîndu-se cu îndrăzneala sa nesăbuită, începu să le amintească macedonenilor acestea : „Care macedonean nu s-a trezit de atîtea ori dat afară din locuința pe care o ocupase, pentru ca în schimb drojdia sclavilor lui Philotas să se instaleze în locul de unde fuseseră goniți camarazii lor de arme ? Căruțele lui încărcate cu aur și argint mișunau prin toate satele, în vreme ce nici unul dintre tovarășii de arme nu-și putea găsi loc în vecinătatea locuinței sale, căci slujitorii săi, postați prin toate colțurile, ca să nu-i tulbure nimeni liniștea în timpul somnului, țineau toată lumea la distanță, pentru ca zgomotul sau mai bine-zis tăcerea convorbirilor în șoaptă să nu trezească cumva această femeie delicată. Lua în derîdere pe țărani noștri cărora le spunea frigieni, paflagonieni și nu simțea nici un pic de rușine că el, născut în Macedonia, își as-

cultă printr-un tălmăci compatrioții care vorbeau în limba maternă. Și acum vrea să mergem la Ammon pentru a-l consulta, el, care l-a învinuit pe Iupiter de minciună, când zeul l-a recunoscut pe Alexandru drept fiu al său; cu alte cuvinte i-a fost teamă să nu stîrnească pizma oamenilor un titlu oferit de zei. Atunci cînd se uneltea împotriva regelui și prietenului său, Philotas nu l-a mai consultat pe Iupiter : în schimb acum ne trimite la oracol, ca să aibă vreme să-l încunoștiințeze pe tatăl său care comandă în Media, pentru ca, cu banii care au fost dați în păstrare, acesta să ademenească pe toți ticăloșii, făcîndu-i complici la crima sa. Voi veți trimite oameni la oracol nu ca să-l întrebe pe Iupiter ceea ce ați aflat din gura regelui, ci ca să-i aducă mulțumiri și să împlinească rugăciunile voastre, pentru ținerea în viață a celui mai bun dintre regi !“

Atunci întreaga asistență a fost cuprinsă de furec și indignării. Ostașii din corpul de gardă au fost primii care au dat semnalul prin strigăte că asasinul trebuie sfîșiat în bucăți. Philotas, care se temea că avea să îndure chinuri mai grele, asculta toate aceste manifestări, negreșit nu fără tulburare în suflet. Dar Alexandru, revenind la adunare, fie ca să-l supună la cazne pe Philotas, ținîndu-l sub o strașnică pază, fie pentru a afla întreaga situație pînă la cel mai mic amănunt, amîna pentru a doua zi deliberarea și, deși începeau să se lase umbrele amurgului, totuși ordonă să fie convocați prietenii săi. Într-adevăr, toți ceilalți fură de părere ca Philotas să fie ucis cu pietre, după obiceiul macedonenilor ; Hephaestion însă și Craterus și Coenus susținură părerea că Philotas trebuie supus la torturi pentru a spune adevărul ; ca urmare și ceilalți, care avuseseră altă părere,

trecură și ei de partea celor dintii. După concedierea consiliului, Hephaestion împreună cu Craterus și cu Coenus se duc să-l ancheteze pe Philotas. Alexandru, după ce l-a chemat la dînsul pe Craterus și s-a întreținut cu el (nu se știe ce-au discutat împreună), s-ă retras în ungherul cel mai retras al locuinței sale și acolo, fără să aibă pe nimeni în preajma sa, a așteptat pînă noaptea tîrziu rezultatul anchetei.

Cei însărcinați cu schingiuirea își înșiruiră sub ochii lui Philotas toate instrumentele de tortură. Acesta însă le-a luat înainte, adresîndu-se astfel : „Ce mai zăboviți să-l răpuncți pe vrăjmașul regelui, pe asasinul regelui, care a mărturisit că a vrut să-l ucidă ? Ce mai e nevoie și de anchetă ? Da, m-am gîndit la acest fapt, am vrut acest fapt !” Craterus îi ceru să mai declare o dată ce-a mărturisit și atunci cînd va fi supus la cazne. Atunci Philotas e înfășcat și, în timp ce e legat la ochi, în timp ce e despuiat de veșminte, el invoacă pe zeii patriei, drepturile omului, vorbe rostite unor urechi bine astupate. E supus apoi celor mai cumplite chinuri și întocmai ca un osîndit la execuția capitală, este dezghinat de vrăjmașii săi care îl torturează cît mai cumplit ca să fie pe placul regelui. La început, cu toate că flăcările făceau să-i sfîrșie carnea, cu toate că după aceea loviturile de ciomege cădeau cu nemiluita, nu atît pentru a-l face să mărturisească, cît pentru a-l pedepsi, Philotas fu în stare să nu rostească un cuvînt, să nu scoată un geamăt, însă după ce trupul său ajunsese tot o umflătură din cauza plăgilor, el nu mai putu să îndure loviturile de bici pe trupul gol, pe care le simțea pînă în măduva oaselor, și de aceea le făgădui că, dacă vor pune capăt torturilor, le va spune tot ce doresc ei să știe. Tot-

odată însă le ceru să jure pe capul lui Alexandru că încetează anchetarea și că-i îndepărtează pe călăi. Îndeplinindu-i-se ambele cereri, el se adresă lui Craterus astfel : „Craterus, spune-mi, ce vrei să declar ?” Acesta, indignat că Philotas își bate joc de el, chemă din nou călăii. Atunci Philotas îi ceru să-i dea un scurt răgaz să-și revină în simțiri și-i va dezvălui tot ce știe.

În vremea aceasta cei mai nobili din rîndurile cavaleriei, și mai cu seamă aceia care erau înrudiți cu Parmenio, cînd s-a răspîndit zvonul că Philotas e supus torturilor, temîndu-șe de aplicarea legii macedonene care prevedea ca rudele celor care complotaseră împotriva regelui să fie ucise împreună cu acesta, unii își ridicaseră singuri viața, alții își căutaseră refugiul pe munți neumblați și în imensitatea deșerturilor ; în toată tabăra se răspîndi o cumplită panică, pînă cînd regele, aflînd de această stare de lucruri, puse să se aducă la cunoștința tuturor prin crainici că legea privitoare la punerea la cazne a rudelor celor vinovați nu va fi aplicată.

Nu se poate ști bine care a fost realitatea și în privința lui Philotas, dacă acesta a vrut să scape de chinurile torturilor printr-o minciună sau a consimțit să spună adevărul, deoarece se știe că și cei care mărturisesc adevărul și cei care spun neadevăruri urmăresc un singur scop cînd sînt torturați : să nu mai sufere. De aceea Philotas spuse : „Voi știți prea bine ce prietenie era între tatăl meu și Hegelochus. E vorba de acel Hegelochus care a căzut pe cîmpul de luptă. Acesta a fost cauza tuturor nenorocirilor noastre. Căci în ziua cînd regele a poruncit să fie salutat ca fiu al lui Jupiter, el s-a indignat și a spus : «Așadar, noi îl recunoaștem ca rege pe acela care îl dispre-

tuiește pe tatăl său, Filip ? S-a isprăvit cu noi dacă putem răbda una ca asta ! Nu numai pe oameni îi disprețuiește, ci chiar și pe zei acela care pretinde să i se spună zeu ! Noi l-am pierdut pe Alexandru, ne-am pierdut regele ! Iată-ne ajunși pradă unui om orgolios și păcatului trufiei care nu poate fi suportată nici de zei, cu care se socotește deopotrivă, nici de semenii săi, de care se desparte. Vărsându-ne sîngele pentru el, oare nu ne-am făcut un zeu care să ne disprețuiască și să-i fie silă că vine să stea printre muritorii de rînd ? Credeți-mă că și noi, dacă sîntem bărbați adevărați, vom fi adoptați de zei. Cine i-a pedepsit pe cei care l-au ucis pe bunicul său Archelaus, cine mai apoi pe Alexandru, cine pe Perdiccas ? Acesta i-a iertat chiar și pe ucigașii tatălui său !»

Aceste lucruri le-a spus Hegelochus la masă ; și a doua zi, în revărsatul zorilor, eu am fost chemat de tatăl meu. Avea o față mohorită și mă vedea și pe mine posomorit, căci aflaserăm ce anume ne pricinuia neliniște. De aceea, ca să știm dacă Hegelochus s-a exprimat în felul acesta sub influența băuturii, sau vorbele lui au fost rodul unor frămîntări mai îndelungate și cu un substrat mai adînc, am găsit cu cale să-l chemăm la noi. Hegelochus s-a prezentat și, după ce-a repetat întocmai aceleași cuvinte rostite mai înainte, a mai adăugat că, dacă vom avea curajul necesar de a lua asupra noastră conducerea acțiunii, el se angajează să îndeplinească rolul secundar, subordonîndu-ni-se nouă ; dacă ne lipsește curajul, întreg acest plan va fi îngropat sub tăcere. Dar Parmenio găsi cu cale că nu e momentul de a se trece la acțiune atunci, cită vreme Darius mai e în viață ; căci cel care avea să culeagă roadele omorîrii lui

Alexandru avea să fie dușmanul persan și nu din-sul, și dimpotrivă, dacă Darius va dispărea din viață, se vor înfrupta din roadele suprimării regelui Alexandru ucigașii lui, punînd mîna pe Asia și întregul orient.

Încuviințindu-se planul, în acest scop fiecare se angajează solemn, jurînd unul față de altul. În ce privește rolul lui Dymnus, eu n-am nici o cunoștință, însă după ce v-am mărturisit toate acestea, îmi dau seama că n-are nici un rost să-l socotesc că n-a făcut parte din rîndul complotiștilor.“

Philotas fu din nou supus torturilor și, în vreme ce îl înțepau pe față și în ochi cu lăncile, anchetatorii izbutiră să-l facă să dezvăluie și această ultimă crimă. Deoarece călăii îl constrîngeau mai departe să înșiruie de-a fir a păr tot planul conjurației, Philatos declară : „Deoarece Bactria părea că avea să-l țină în loc pe Alexandru încă multă vreme, el, Philotas, s-a temut ca nu cumva tatăl său în vîrstă de 70 de ani, comandantul unei armate atît de puternice, dispunînd de sume uriașe de bani, dați lui în păstrare de Alexandru, să nu se stingă din viață în acest timp, și atunci el, lipsit de aceste mijloace atît de mari, nu mai avea sens să-l omoare pe regele Alexandru. De aceea s-a grăbit să ducă la bun sfîrșit această acțiune întreprinsă, cîtă vreme răsplata o avea în mîinile sale ; dacă nu sînt convinși că tatăl său n-a fost părtaș la această acțiune, el nu se va da înapoi să suporte punerea sa din nou la cazne, deși nu mai e în stare să îndure nici o suferință !“

Sfătuindu-se împreună, anchetatorii găsiră de cuvîntă că torturile au durat destul, că nu mai e nevoie să fie continuate și de aceea se înapoiară la rege. A doua zi, Alexandru ordonă să se dea

citire în public declarațiilor pe care le făcuse Philotas și să fie și acesta adus pe sus, pentru că nu mai era în stare să se țină pe picioare și să meargă. Deoarece Philotas recunoscuse totul, fu adus în față și Demetrius, cel dintâi pe care el l-a acuzat de complicitate la crimă. Deoarece acesta a tăgăduit totul cu înverșunare și cu o tărie sufletească uimitoare, fără ca trăsăturile feței sale să trădeze ciuși de puțin că ar fi contribuit și el cu ceva la complotul împotriva regelui Alexandru, ba a cerut chiar să fie supus la torturi pentru confirmarea spuselor lui, Philotas, rotindu-și ochii în jur, și-i aținti asupra unui oarecare Calis care nu se găsea la o distanță prea mare de acolo și-l pofti să vină mai aproape.

Deoarece Calis, cuprins de tulburare, refuză să vină lângă Philotas, acesta îi spuse : „Cum adică, vei răbda ca Demetrius să stăruie în minciună și ca eu să fiu din nou supus torturilor ?” Calis își pierduse și glasul și-i pierise și sîngele din obraz. Macedonenii începură să-l bănuiască pe Philotas că vrea să implice în acest complot și oameni cu totul nevinovați, deoarece numele acestui tînăr nu fusese pomenit nici de Nicomachus și nici chiar de Philotas însuși în toiul torturilor ; dar cînd Calis s-a văzut înconjurat din toate părțile de capii de oștire ai lui Alexandru, a mărturisit că și Demetrius și el însuși au făcut parte din complot.

Ca urmare toți cei al căror nume au fost citate de Nicomachus, la un semnal dat fură uciși cu pietre după obiceiul macedonean. Alexandru, într-adevăr scăpase nu numai de o mare primejdie care-i amenințase viața, dar și de primejdia de a fi privit cu ură de compatrioții săi, pentru că și

Parmenio și Philotas, cei mai de frunte dintre prietenii săi, dacă n-ar fi fost recunoscuți public că sînt vinovați, n-ar fi putut fi condamnați fără să se stîrnească revolta în rîndurile întregii sale ostășimi. În felul acesta ancheta a avut două aspecte : cît timp Philotas a tăgăduit complotul, turtura li se părea că torturarea acestuia e o dovadă de cruzime din partea lui Alexandru, însă după ce Philotas a mărturisit adevărul, a dispărut orice compătimire din partea prietenilor săi.

CARTEA A ȘAPTEA

I. Aşa cum ostaşii macedoneni fuseseră încredinţaţi că osîndirea şi execuţia lui Philotas au fost meritate şi îndreptăţite atîta timp cît urmele negliurii acestuia erau proaspete, la fel, după ce dispăruse din ochii lor cel pe care-l uriseră, ura li s-a transformat în milă. Acest simţămînt fusese trezit şi de strălucitele calităţi ale acestui tînăr şi de faptul că bătrînul său tată îşi pierduse toţi feciorii. Într-adevăr, Parmenio fusese cel dintîi care-i deschisese lui Alexandru drumul către Asia, care luase parte cot la cot cu acesta la toate primejdiile comandînd întotdeauna pe cîmpul de bătaie aripa stîngă şi care fusese apreciat de Filip drept cel mai bun prieten al său. Parmenio dovedise atîta devotament lui Alexandru înoît, pentru suprimarea lui Attalus¹, regele a preferat să se slujească numai de el şi de nimeni altul. Aceste gînduri se vîntu-

¹ Attalus, regele Pergamului, renumit prin bogăţiile lui, era unchiul soţiei a doua a lui Filip; el îl insultase pe Alexandru, care era fiul Olimpiei, prima soţie a lui Filip, repudiată de acesta. Parmenio l-a suprimat pe Attalus din ordinul lui Alexandru.

rau prin mințile ostașilor macedoneni și regelui îi erau aduse la cunoștință toate aluziile care oglindeau revolta lor. Alexandru însă nu se sinchisi de fel de această stare de lucruri și, știind prea bine din proprie experiență că activitatea sa de orice natură face să dispară pornirile urite, dădu dispoziții ca toți să fie prezenți în fața cortului său. Când Alexandru a aflat că ostașii sînt de față în mare număr, a ieșit în fața adunării.

Acolo Atharrias, de bună seamă de comun acord cu Alexandru, a început să ceară ca să compară în fața tuturor Lyncestes Alexandru ¹ care, cu mult înainte de complotul lui Philotas, voise să-l răpună pe rege. Dat de gol de doi denunțatori, așa cum am spus mai sus, Lyncestes era întemnițat de mai bine de doi ani. S-a dovedit că acesta uneltise uciderea regelui Filip, în complicitate cu Pausanias. Însă deoarece fusese cel dintîi care îi adresase lui Alexandru salutul cu titulatură de rege, îi fusese suspendată execuția, nu însă și învinuirea. Pe atunci și rugămintele lui Antipater, socrul lui, contribuiseră la îmblînzirea miniei, desigur îndreptățită, a regelui macedonean. Însă zbuciumul care mocnea s-a dezlănțuit, căci actuala primejdie i-a stîrnit noi griji prin reîmprosfătarea în minte a vechii primejdii.

De aceea Alexandru Lyncestes fu scos din temniță, dîndu-i-se poruncă să se apere împotriva acuzației ; în schimb el, deși se tot gîndise în fel și chip în acest interval de trei ani la apărarea sa, totuși acum, șovăind și tremurînd, din toată pledoaria pe care o pregătise, abia putu să îngăimeze cîteva cuvinte ; aceasta din pricină că nu numai

¹ Alexandru Lyncestes era fratele celor doi asasini ai lui Filip. Această chestiune s-a discutat în cărțile pierdute (cartea întîi și a doua).

memoria îi slăbise, dar nici mintea nu-i mai era întreagă. Nici unul dintre cei de față nu se îndoia că această stare a lui Lyncestes de întunecare a minții este o dovadă a conștiinței vinovate și nu o tocire a memoriei. Drept urmare, unii din cei care se găseau în imediata lui vecinătate, în timp ce el se căznea să-și aducă aminte ceva, l-au străpuns cu lăncile. După ce i-au scos leșul de acolo, regele ordonă să fie introduși Amyntas și Simmias, căci Polemon, mezinul celor trei frați, izbutise să fugă îndată ce aflase că Philotas este supus la cazne.

Tustrei fuseseră cei mai intimi prieteni ai lui Philotas ; datorită protecției lui ei ajunseseră să fie ridicați la cele mai înalte demnități. Și regele își amintea că aceștia îi fuseseră recomandați lui de Philotas cu cea mai mare stăruință. De aceea nu încapă îndoială că și ei au fost părtași la ultima consfătuire pentru uciderea lui Alexandru : de multă vreme îi deveniseră suspecti în urma unei scrisori primite de la mama sa Olimpia, care îl sfătuia să-și apere viața împotriva lor, însă Alexandru, în pofida faptului că simțea oroare să dea crezare unor urzeli mai ticăloase, acum, înduplecat de dovezile de netăgăduit, a dat ordin să fie întemnițați ; căci nu putea exista vreo îndoială asupra faptului că în ajunul zilei în care se descoperise crima lui Philotas, aceștia avuseseră cu el o întrevedere tainică. Fratele lor, care fugise atunci când Philotas era anchetat, prin fuga sa a dat în vileag adevăratul motiv : participarea la complot. De curînd chiar, împotriva obișnuinței, sub pretextul îndeplinirii funcțiunii lor, ședeau în preajma lui Alexandru, fără vreun motiv îndreptățit, în vreme ce ceilalți fuseseră îndepărtați cît mai mult : Alexandru, mirîndu-se că-i vede îndeplinindu-și cu atîta zel slujba lor, deși nu erau de rînd, avusese

un puternic fior de teamă și din cauza excesului lor de zel, de aceea s-a retras în grabă lângă scutierii săi care-l însoțeau îndeaproape. În afară de aceasta, s-a mai adăugat și faptul că în ajunul zilei când s-a descoperit complotul lui Philotas, Antiphanes, secretarul lui Alexandru însărcinat cu problemele intendenței cavaleriei, după ce i-a adus la cunoștință lui Amyntas să dea vreo câțiva din caii săi, potrivit uzului, călăreților care-și pierduseră caii, acesta i-a dat un răspuns plin de aroganță, spunându-i că, dacă nu renunță la cererea sa, în scurtă vreme are să știe cine e el. Într-adevăr, violența în limbaj, cuvintele îndrăznețe rostite la adresa regelui însuși nu erau altceva decât dovezile și mărturiile urzelilor lor criminale; dacă aceste acuzații sînt adevărate, acești oameni merită aceeași pedeapsă ca și Philotas, dar dacă nu sînt adevărate, el le pretinde să dovedească netemeinicia acuzărilor.

Atunci fu adus în fața tuturor Antiphanes care, în depoziția sa, dezvălui faptul că nu i-au fost predați caii ceruți: că pe deasupra i-au fost adresate vorbe amenințătoare, rostite cu aroganță de Amyntas. Atunci Amyntas, dîndu-i-se voie să ia cuvîntul în apărare, vorbi astfel: „Dacă regele nu are nimic împotriva, cer să mi se scoată lanțurile, în timp ce-mi susțin apărarea“. Regele dispuse să li se scoată lanțurile la amîndoi frații. Și pentru că Amyntas își exprimă dorința să-și reia și însemnele sale de scutier al regelui, Alexandru dădu ordin să i se dea lui Amyntas și lancea¹. După

¹ Lancea era o sulită lungă și cu vîrf plat și lat, servind ca săgeată și ca sulită. Avea o curea care ajuta călărețului s-o poarte și era arma cavaleriei. Curtius Rufus vorbește și de o lance a pedestrimii, un fel de prăjină cu vîrf de fier.

ce-și luă arma în mîna stîngă și se îndepărtă de locul unde cu puțin mai înainte zăcuse leșul lui Lyncestes, Amyntas grăi astfel :

„Oricare ar fi sfîrșitul care ne așteaptă pe noi, o, rege, declarăm că ție îți vom datora soarta noastră dacă vom avea norocul să supraviețuim, iar dacă vom avea un sfîrșit tragic, acesta îl vom pune pe seama soartei. Ne pledăm cauza fără să fi fost pronunțată dinainte sentința asupra noastră, și bucurîndu-ne că sîntem liberi și sufletește și trupește. Ne-ai înapoiat și însemnele noastre cu care obișnuiam să te însoțim. De aceea te rog să-mi îngădui a mă apăra, respingînd ultima învinuire, pe care ne-ai adresat-o.

Noi, o, rege, sîntem cu conștiința curată față de tine, fiindcă n-am rostit nici un cuvînt urit la adresa măreției tale regești. Aș putea afirma chiar că tu de multă vreme te-ai ridicat deasupra oricărei situații de a fi pizmuit, dacă n-aș socoti că pentru mine ar fi primejdios ca tu să crezi că rostind cuvinte lingușitoare nu urmăresc altceva decît să-mi ascund adevărata mea față.

De altfel, chiar dacă vreunul dintre ostașii tăi, fie cu forțele vlăguite în timpul marșului, fie în toiul primejdiilor unei bătălii, fie rămas în cort fiindcă era bolnav sau își îngrijea rănile, ar fi rostit la adresa ta vreo vorbă mai aspră, noi am fi meritat, prin faptele noastre vitejești, ca tu s-o pui mai degrabă pe seama împrejurărilor, decît a simțămintelor noastre adevărate. Cînd s-a întîmplat ceva mai tragic, îi socotim pe toți vinovați. Ridicăm mîinile chiar împotriva propriilor noastre ființe pentru a ne pedepsi, chiar dacă nu ne urîm. Înșiși părinții, cînd ies în întîmpinarea copiilor lor, le par acestora și nesuferiți și urîcioși. Și dimpotrivă, cînd sîntem răsplătiți cu daruri, cînd sîntem

copleșiți cu recompense, cine ne mai poate suporta ? Cine e în stare să tempereze pornirile noastre nestăvilite ? Ostașul nu-și poate stăpîni nici indignarea, nici bucuria. Ne lăsăm tîrîți de-a valma de toate pasiunile. Aducem muștrări, elogi, sîntem cuprinși de milă, de mînie, totul depinde la noi de impresia momentului. Cînd ne bucurăm la gîndul că mergem pînă în India și pînă la Ocean, cînd ni se perindă prin fața ochilor chipurile soției, copiilor, imaginea patriei ! Însă toate aceste gînduri, toate aceste glasuri ale celor care se adresează unii altora amuțesc deodată cînd se aude semnalul goarnei. Toți alergăm să ne reluăm locul în rîndurile unităților noastre și toate pornirile de mînie care au izbucnit în corturi se revarsă asupra dușmanilor. O, dacă și Philotas n-ar fi greșit deoît numai cu vorba !

Și acum să mă întorc la motivul pentru care sîntem acuzați. Departate de mine gîndul de a tăgădui prietenia pe care am avut-o cu Philotas, ba chiar mărturisesc că am căutat-o și că am tras mari foloase de pe urmele ei. Oare Philotas nu era fiul lui Parmenio ? N-ai vrut tu ca el să facă parte din suita ta, să fie în imediata ta apropiere, și mai presus de toți ceilalți prieteni, acordîndu-i tu însuși această înălțătate ? Te mai miri atunci pentru ce noi l-am cultivat ? Pe Hercule, dacă vrei să asculți adevărul, o, rege, tu ești pricina primejdiei noastre : căci cine altul a făcut ca spre Philotas să alerge toți cei care voiau să intre în grațiile tale ? Prin recomandarea lui Philotas am fost ridicați la rangul pe care-l deținem în prietenia ta. El se bucura de atîta vază în ochii tăi, încît noi puteam recurge la trecerea lui, pentru a-i fi în grații și totodată ne și puteam teme de el. Dacă noi n-am greșit, neieșind de fel din cuvîn-

tul tău, oare n-am depus toți jurământul dictat de tine, că vom avea aceiași prieteni și aceiași dușmani pe care îi ai tu ? Legați printr-un asemenea jurământ de credință față de tine, puteam noi oare întoarce spatele aceluia pe care tu îl socoteai mai presus de toți ? Ca urmare, dacă aceasta constituia o crimă, în jurul tău ai prea puțini oameni nevinovați. Ba, pe Hercule, nu vei găsi nici unul. Căci toți au vrut să fie prietenii lui Philotas ; dar totodată nu toți oîți voiau erau în stare să-i obțină prietenia. Prin urmare, dacă tu nu faci o distincție între complici și prieteni, de bună seamă nu vei separa pe cei care au vrut să fie prietenii lui Philotas, de cei care într-adevăr au și fost.

Dar ce dovezi ți se aduc despre complicitatea noastră ? Oare nu acelea că în ajun Philotas s-a întreținut cu noi cu familiaritate și fără alți martori ? Însă eu n-aș fi în stare să mă dezvinovățesc, dacă în ajunul acelei zile mi-aș fi schimbat ceva din vechiul meu fel de viață și din obiceiurile mele. Acum însă, și de asemenea și în acea zi suspectă, noi n-am făcut altceva decât ceea ce obișnuiam să facem în toate celelalte zile și de aceea obișnuința aceasta a noastră va spulbera orice învinuire. Oare discuția cu Antiphanes privitoare la cai a avut loc în ajunul zilei în care s-a descoperit complotul lui Philotas ? Dacă Antiphanes vrea ca noi să fim socotiți oameni suspecti numai pentru că nu i-am dat caii în acea zi, atunci nici el nu se poate dezvinovăți de culpa pentru care motiv i-a cerut. Nu se știe pe cine trebuie să-l învinuiești : pe cel care refuză să-și dea ce e al său, sau pe cel care pretinde să ia ce nu-i aparține ? În orice caz e mai justă cauza celui care nu dă ce-i aparține, decât a celui care pretinde să i se dea ce nu-i aparține.

Într-adevăr, o, rege, am avut zece cai ; din aceştia Antiphanes a împărţit opt celor care-şi pierduseră caii. Mai rămăsesem numai cu doi. Şi acest om atît de trufaş şi totodată atît de nedrept vroia să-mi ia şi aceşti doi cai, încît m-am văzut nevoit să mi-i păstrez cu orice preţ pentru mine, pentru că la război nu voiam să lupt ca pedestraş. Nu tăgăduiesc că am vorbit cu conştiinţa unui om liber faţă de cel mai laş individ, care nu îndeplineşte o altă slujbă în cadrele armatei decît împărţea caii străini capturaţi celor care au de gînd să lupte. Iată-mă că, silit de acest neajuns sînt nevoit să dau socoteală pentru vorbele mele şi lui Alexandru şi lui Antiphanes.

Da, pe Hercule, şi mama ta a pomenit în scrisoarea adresată ție, despre noi, ca despre nişte duşmani ai tăi. Dea zeii ca zbuciumul pentru fiul ei să fie luminat de înţelepciune, iar sufletu-i îngrijorat să nu plăsmuiască născociri neîntemeiate ! Dar pentru care motiv nu-şi dezvăluie în scris pricina temerii sale, şi, în sfîrşit, de ce nu-l dă în vileag pe făptaş ? Datorită căror fapte sau căror vorbe ale noastre a fost atît de impresionată, încît ți-a scris ție această scrisoare de ți-a vîrît un cui în inimă ? O, în ce groaznică situație mă găsesc eu, de vreme ce probabil nu e mai priemjdios să tac decît să vorbesc ! Dar, oricare îmi va fi situația, vreau mai degrabă să-ți displacă apărarea mea, decît să rămînă în picioare acuzația.

Da, vei afla tot adevărul din cele ce voi spune : negreşit, ți-aduci aminte că atunci cînd mă trimiteai să-ți recrutez ostaşi din Macedonia, tu mi-ai spus că în casa mamei tale stau ascunşi numeroşi tineri, în plinătatea puterilor. De aceea mi-ai dat îndrumări, ca să n-am pe nimeni altul şi nimic altceva în vedere decît pe tine şi intere-

sele tale și ca urmare să ți-i aduc la tine pe cei care se codesc să se înroleze sub drapel. Și, într-adevăr, m-am conformat întocmai ordinelor tale, executându-ți dispozițiile cu un zel mai puternic decît mi-ar fi dictat interesele mele. De acolo ți-am adus pe Gorgias și pe Hecataeus și pe Gorgotas, ale căror servicii îți sînt de mare folos. De aceea n-ar fi o nedreptate strigătoare la cer dacă, neexecutîndu-ți ordinele atunci, aș fi fost pe bună dreptate pedepsit, și ca acum să-mi pierd viața pentru că ți-am executat ordinele ? Căci mama ta nu are un alt motiv de a ne prizoni decît pentru că noi am socotit interesele tale mai presus de faptul de a intra în grațiile unci femei. Ți-am adus 6 000 de pedestrași și 600 de macedoneni ; o bună parte din rîndurile acestora nu m-ar fi urmat dacă eu mi-aș fi permis să fiu delăsător față de cei care refuzau să se înroleze sub drapel. Concluzia e că, deoarece mama ta e atît de pornită împotriva noastră, pentru temeiul pe care ți l-am invocat, e de datoria ta să-ți îmblinzești mama, căci tu ești cel care ne-ai trimis pe noi, în calea dezlănțuirii mîinii ei!“

II. Tocmai în vremea cînd Amyntas își pleda astfel cauza, sosiră cei care, fiind trimiși în urmărirea fratelui lui Amyntas, Polemon, despre care am vorbit mai sus că fugise, îl aduceau înapoi vîrit în lanțuri. Adunarea ostașilor înverșunată împotriva lui Polemon, cu greu a putut fi oprită să-l ucidă numaidecît pe acesta prin lapidare, după obiceiul macedonean.

Cu toată această stare de lucruri Polemon nu se înspăimîntă cîtuși de puțin și spuse : „Nu vă

cer nici o tavaoare pentru mine. În schimb vă cer să nu se facă din fuga mea un cap de acuzare împotriva fraților mei, care n-au absolut nici o vină. Dacă nu pot să mă apăr, justificându-mă pentru ce-am fugit, numai asupra mea să cadă această vină ! Cu atît mai lipsiți de vină sînt frații mei, cu cît eu, care am fugit, sînt cel suspect !“

Cuvintele lui Polemon fură încuviințate de întreaga adunare. Apoi începură toți să Tăcrimeze : atît de repede mulțimea își schimbase simțămintele, trecînd de partea învinuiților, încît ceea ce pînă acum constituise pentru ei un foarte grav punct de acuzatie, precumpănea de astă dată în favoarea sa.

Polemon era un tînăr în prima floare a vîrstei. El făcuse parte din rîndurile călăreților care fuseseră fără seamăn de zdruncinați sufletește de torturile la care fusese supus Philotas și pe care groază căre-î cuprinsese pe ceilalți îl contaminase și pe el. Părăsit de camarazii săi de arme, pe cînd șovăia între hotărîrea de a se înapoia și aceea de a fugi, a și fost înșfăcat de cei care fuseseră trimiși pe urmele lui. Polemon începu să verse lacrimi și să se bată cu pumnii în cap, fiind nespus de îngrijorat nu numai în privința soartei sale, ci și datorită faptului că frații săi erau amenințați de primejdii din pricina sa. Această schimbare a situației impresionase nu numai adunarea ostașilor, ci și pe însuși regele Alexandru ; numai unul singur era de neîmpăcat, și anume, unul dintre frați. Acesta, aruncîndu-i lui Polemon o privire îngrozitoare, îi strigă : „Atunci ar fi trebuit, smintitule, să verși lacrimi cînd dădeai pîteni calului, tu, fugar de lîngă frații tăi și tovarăș al dezerterilor ! Nenorocitul, încotro fugeai și de cine te depărtați ? M-ai împins pe mine, care am ajuns

să fiu pus sub acuzație capitală, să rostesc vorbe grave, învinuindu-te ca un acuzator !” Polemon mărturisi că, de bună seamă a greșit, dar greșeala față de frații săi e cu mult mai gravă decât față de sine însuși.

Atunci, într-adevăr, nimeni nu și-a mai stăpinit nici lacrimile, nici strigătele prin care îndeobște mulțimea își dă în vileag simțămintele. Toată lumea într-un glas ceru regelui Alexandru să cruțe viața unor nevinovați, și unor viteji adevărați. Și prietenii săi, prinzînd momentul prielnic pentru a-și arăta și ei compătimirea lor, se ridicară în picioare și, vărsînd lacrimi, adresară rugămintele lor regelui. Acesta, după ce s-a făcut liniște, spuse următoarele : „Și eu, prin părerea mea, îi absolv de orice vină pe Amyntas și pe frații lui. Voi însă, tineri, doresc ca mai degrabă să uitați de mărinimia mea decât să vă aduceți aminte de primejdia prin care ați trecut. Întoarceți-vă la posturile voastre, păstrîndu-mi aceeași credință, așa cum și eu mi-am recăpătat încrederea în voi. Dacă n-aș fi cercetat cu de-ămănuntul tot ceea ce mi s-a raportat, rana mea tare adîncă ar fi putut da oricui de bănuît. Dar e mai bine pentru voi că ați putut să vă dezvinovați, decât să rămîneți sub bănuială. Gîndiți-vă că nimeni nu va putea fi absolvit de pedeapsă dacă nu-și va apăra cauza, dovedindu-și nevinovăția. Îar tu, Amyntas, iartă-l pe fratele tău ! Iertarea lui Polemon va fi cheazășia că te-ai împăcat din toată inima cu mine !”

După ridicarea adunării, Alexandru ordonă să fie chemat în fața sa Polydamas. Acesta era omul cel mai devotat al lui Parmenio, fiind deprins să stea în permanență în preajma lui pe cîmpul de bătaie. Polydamas, fiindcă se simțea cu cugetul

curat, a intrat în cortul regesc, dar pentru că i se poruncise să se prezinte împreună cu frații săi, foarte tineri și necunoscuți de rege, datorită vârstei lor necoapte, toată încrederea sa s-a prefăcut în îngrijorare, astfel încît a început să fie copleșit de tulburare, gîndindu-se mai degrabă la ceea ce ar putea să-i pricinuiască lui vreun neajuns decît la faptul cum l-ar putea preîntîmpina.

Ostașii din garda regelui care primiseră acest ordin au și adus în fața lui Alexandru pe cei chemați. Atunci Alexandru îi porunci lui Polydamas, căruia îi pierise sîngele din obraji de teamă, să se apropie de dînsul și, după ce-i îndepărtă pe toți din juru-i, se adresă astfel : „Am fost toți deopotrivă ținta lui Parmenio care ne-a urzit pieirea, dar în primul rînd eu și cu tine am fost induși în eroare, sub pretextul prieteniei. De aceea am hotărît să recurg la sprijinul tău pentru a mă sluji, urmărindu-l și pedepsindu-l pe Parmenio (îți dai seama ce mare încredere îți acord !). Eu îi voi ține ca ostateci pe frații tăi pînă îți vei îndeplini această misiune. Pleacă de îndată în Media și înmînează-le personal capilor de oaste din subordinea mea aceste scrisori. E nevoie să mergi cu cea mai mare repezițiune pentru a ajunge acolo, depășind iuțeala zvonurilor. Vreau ca tu să sosești acolo noaptea, iar a doua zi să aduci la îndeplinire instrucțiunile care îți vor fi date în scris. Vei duce la Parmenio două scrisori, una din partea mea, cealaltă scrisă și iscălită cu numele lui Philotas. Inelul cu pecetea acestuia se găsește în mîinile mele. În felul acesta tatăl va crede că fiul său însuși a pus pecetea și cînd te va vedea nu va avea nici un fel de teamă !”

Revenindu-și în fire de pe urma acestei spaima așa de mari, Polydamas îi făgădui că-și va duce

la bun sfârșit misiunea chiar cu mai mult zel decât i se pretinde. Felicitat și copleșit cu fângăduințe, dezbrăcându-se de haina pe care o avea, se îmbracă cu un veșmînt arab. I-au fost dați ca însoțitori doi arabi, a căror soții și vlăstari rămîneau ostategii lui Alexandru în timpul acesta. Transportați pe cămile și străbătînd locuri pustii datorită secetei, ei au ajuns după 11 zile la locul de destinație. Dar înainte de a-i fi anunțată sosirea Polydamas își îmbracă din nou veșmintele macedonene și ajunge pe la veghea a patra în cortul lui Cleander (acesta era o căpetenie de oști de-a regelui Alexandru). După ce îi înmînă scrisorile, hotărîră să meargă împreună la Parmenio în zorii zilei, pentru că aduseseră scrisori și pentru ceilalți.

Tocmai erau pe punctul să sosească la Parmenio, cînd i s-a adus la cunoștință acestuia că a venit Polymadas. Parmenio, în timp ce își exprima bucuria pentru sosirea și revederea prietenului său și totdeauna era dornic să afle ce face regele (căci de o lungă bucată de vreme nu mai primise nici o scrisoare din partea lui Alexandru), dădu poruncă să fie poftit la el Polydamas. Locul ales de Parmenio ca reședință de guvernator dispunea de un vast teren, izolat de restul locuințelor, în care se găsea o dumbravă încîntătoare cu pomi plantați de mîna omului. Asemenea parcuri constituiau pentru regii persani și pentru satrapii lor cea mai fermecătoare desfătare. Parmenio se plimba prin acest parc, aflîndu-se în mijlocul căpeteniilor de trupe cărora li se transmisese ordinul lui Alexandru de a-l suprima pe guvernatorul Medici. Însă aceștia hotărîseră să aducă la îndeplinire această poruncă în momentul în care Parmenio va începe să citească scrisorile înmînate

lui de Polydamas. Când l-a văzut pe Parmenio venind de departe cu chipul unui om transportat de bucuria revederii, solul aleargă în întîmpinarea lui ca să-l îmbrățișeze : după cuvenitul schimb de saluturi, Polydamas îi înmînă scrisoarea adresată lui de regele Alexandru. Parmenio, în timp ce rupea pecetia scrisorii, îl întrebă pe Polydamas ce mai face regele. El i-a răspuns că va afla acest lucru din cuprinsul scrisorii. După ce termină de citit, Parmenio spuse : „Regele pregătește o campanie militară împotriva Arachosiei. E mereu neobosit și nici o clipă nu stă locului pentru a se odihni ! Ar fi vremea după ce a dobîndit o glorie atît de mare, să se mai cruțe !” Apoi luă și cea de a doua scrisoare trimisă în numele lui Philotas și începu s-o citească cu voioșie, ceea ce se putea constata de pe chipul lui. Atunci Cleander îi străpunge coapsa cu sabia și după aceea îl lovește în gîtlej ; ceilalți îl copleşesc cu lovituri, deși nu mai dădea vreun semn de viață.

Cînd află de uciderea lui Parmenio, garda care staționa la intrarea în parc, fără a cunoaște cauzele acestui omor, se duce în tabără, dă alarma, aducînd la cunoștința ostașilor fapta, și ațîță trupele. Luîndu-și armele, soldații pornesc toți către parcul unde se săvîrșise crima. Ei strigă cu glas tare că, dacă nu le vor fi predați în mîna lor Polydamas și ceilalți complici al acestei nelegiuiri, vor dărîma zidul care înconjoară parcul și toți vor ispăși prin sîngele lor moartea comandantului. Cleander ordonă să fie introduse căpeteniile lor, le dă citire scrisorilor scrise și semnate de regele Alexandru, pentru a fi aduse la cunoștință tuturor ostașilor ; în scrisori erau înșiruite uneltirile și complotul lui Parmenio împotriva regelui lor, precum și rugămințile acestuia de a-l răzbuna.

În felul acesta cunoscută fiind porunca regelui, s-a pus capăt nu numai indignării, ci și agitației. După ~~ce~~ majoritatea oștaşilor s-au împrăștiat au mai rămas locului vreo cițiva care au cerut să li se îngăduie să îngroape trupul lui Parmenio. Multă vreme au fost refuzați, pentru că Cleander se temea să nu-l supere pe rege prin această măsură. Dar pentru că aceștia s-au încăpăținat să-și repete cererea lor, Cleander, socotind că trebuie să le spulbere acest motiv de nemulțumire, le-a îngăduit să îngroape trupul lui Parmenio, după ce i-a tăiat capul care a fost trimis regelui Alexandru.

Acesta a fost sfârșitul lui Parmenio, un bărbat strălucit și în timp de război, și în timp de pace. Obținuse numeroase succese fără să fie regele lângă el, ba mai mult, Alexandru n-a săvârșit nici o faptă strălucită de arme fără să-l aibă în preajma sa pe Parmenio. Alexandru, un rege care s-a bucurat de un noroc fără seamăn în viață prin succese neîntrerupte, a fost mulțumit de el. La vîrsta de 70 de ani Parmenio a îndeplinit funcțiile unui cap de oștire ca un comandant în floarea tinereții și în nenumărate rînduri și rolul unui simplu ostaș ; a fost înzestrat cu o minte ascuțită și mîină vitează fiind foarte prețuit de comandantii săi și îndrăgit ca nimeni altul de mulțimea ostășimii. Nu se poate ști cu toată siguranța dacă aceste calități l-au împins să rîvnească după tron sau l-au făcut numai să dea de bănuiră că țintește tronul, deoarece domnește îndoiala asupra adevărului în sine ; nici măcar atunci cînd faptele erau încă proaspete nu s-a putut stabili cu siguranță dacă Philotas, ajuns la capătul suferințelor din pricina cumplitelor torturi, a spus adevărul în privința unor fapte care nu puteau fi do-

vedite, sau a recurs la minciună pentru a scăpa de chinuri.

Pe cei despre care aflate că au deplins moartea lui Parmenio în văzul celorlalți, Alexandru socoti să trebuie să-i despartă de restul trupelor sale și de aceea îi încadră într-o singură cohortă, dându-le comandant pe Leonidas, care fusese cândva în cele mai strînse relații cu Parmenio. În această cohortă erau încadrați aproape toți aceia care nu erau bine văzuți de Alexandru din diferite motive. Pentru că el voia să cunoască starea de spirit a ostașilor săi, le-a adus la cunoștință că au voie să scrie familiilor lor în Macedonia, că dînsul va încredința scrisorile curierilor săi, pe care îi va trimite personal și care le vor înmîna familiilor lor, deci să le dea cu toată încrederea.

Fiecare a scris rudelor fără ocolișuri, cum a simțit: pentru unii milităria e o povară apăsătoare, dar pentru cei mai mulți nu e o ocupație neplăcută. Ca urmare au fost reținute scrisorile celor care-și exprimau mulțumirea, precum și ale celor care se plîngeau de viața lor ostășească; după aceea Alexandru porunci ca cei care se plînseseră din întîmplare în scrisorile lor că se simt dezgustați de militărie să formeze o cohortă care să-și instaleze tabăra separat de celelalte trupe, ca o înfierare a lor. El avea de gînd să se slujească de vitejia lor în război, în schimb dorea să-i despartă pe cei cu limba prea ascuțită de cei care-și plecau urechile la orice zvon.

Această hotărîre era poate prea lipsită de prudență (căci prin această umilință cei mai bravi dintre tineri se puteau socoti jigniți), însă ca în toate celelalte împrejurări, norocul statornic al lui Alexandru a făcut ca totul să precumpănească în favoarea sa. Dar n-au existat ostași mai plini de avînt în război ca aceștia: dorința de a face să

șteargă rușinea le da imbolduri la fapte eroice, și în afară de aceasta nici faptele lor vitejești nu puteau rămâne netrecute cu vederea față de numărul lor atât de mic.

III. După ce a rinduit astfel toate acestea, Alexandru numind un satrap pentru guvernarea arienilor, dă ordin să se aducă tuturor trupelor sale la cunoștință plecarea către țara arimaspiilor¹. Această populație avea acum un nume schimbat, căci se numeau evergeți, din vremea în care dăduseră un prețios ajutor armatei lui Cyrus, ajunsă într-o grea situație din cauza frigului și a lipsei de hrană, acordându-i cazare și alimente. Alexandru ajunsese în acea regiune după cinci zile de marș; acolo află că Satibarzanes, care trecuse de partea lui Bessus, din nou a făcut o incursiune împotriva arienilor cu o trupă de cavalerie. De aceea trimise acolo pe Caranus și pe Erigyus împreună cu Artabazus și Andronicus, cu un corp de 6 000 de pedestrași greci: erau însoțiți și de 600 de călăreți. Alexandru a organizat neamul evergeților timp de 60 de zile, dându-le în dar mari sume de bani pentru credința lor ieșită din comun față de Cyrus².

După ce l-a lăsat pe Amedines (acesta fusese un secretar al lui Darius) ca să-i guverneze, Alexandru îi supuse pe arachosii ale căror ținuturi

¹ Arimaspi sau ariaspi înseamnă arieni călare. După istoricul Arrianus ei își aveau așezările în bazinul râului Etymandros (azi Hilmend) din Drangiana. În grecește *evergetes* are sensul de *binefăcător*.

² Cu prilejul expediției acestuia în 530—529 î.e.n. contra massageților.

se întindeau pînă la Pontus Euxinus. Acolo îi ieși în întîmpinare oastea care fusese sub comanda lui Parmenio. Era constituită din 6 000 de macedoneni și 200 nobili, precum și din 500 de călăreți fără îndoială cei mai de elită dintre toți. Lui Memnon i-a fost încredințată guvernarea ținutului arachosiilor, lăsindu-i la dispoziție o garnizoană formată din 400 de pedestrași și 200 de călăreți.

Regele însuși intră cu oastea sa pe teritoriul unui neam care nu era cunoscut nici măcar de vecinii lor, deoarece nu întrețineau cu nimeni nici un fel de relații comerciale. Acești locuitori se numeau paropamisazi¹, neam de oameni sălbatici, mai puțin civilizați ca toți barbarii. Vitregia ținutului (neprielnice așezărilor normale) înăsprirea și firile acestor oameni. Majoritatea teritoriului lor se afla sub influența frigului glacial datorită vecinătății cu nordul ; spre răsărit, ei se învecinează cu bactrienii, iar spre miazăzi cu Marea Indiei². Locuitorii își zidesc colibele pe temelii de cărămidă și, pentru că pămîntul e lipsit de copaci, însăși coamele munților fiind fără vegetație, ei își construiesc casele în întregime din cărămidă, chiar și acoperișul. Însă construcția locuinței, mai largă la bază, pe măsură ce se înalță, se îngustează, astfel încît acoperișul ascuțit are forma unei prove de corabie. În creștet e lăsată o deschizătură prin care intră lumina soarelui. Viile și copacii, care au putut rezista în climatul acesta atît de aspru, sînt adînc îngropați în pămînt. În timpul iernii locuitorii rămîn izolați acolo. Cînd se topesc zăpezile,

¹ Paropamisazi erau locuitorii teritoriului de la poalele munților Paropamisus (Hindu-Kuș) care despart India de Bactriana. Acest teritoriu corespunde Kabulistanului de azi.

² Marea Indiei = Oceanul Indian.

ei ies la lumină, spre a se bucura de soare și văzduh. Îndeobște însă pământul acestui ținut este acoperit cu un strat atât de gros de nea, pe care o întărește gerul și frigul e aproape neîntrerupt, încît nu există nici urmă de păsări sau de fiare sălbatice. Lumina zilei, la drept vorbind, e mai degrabă o umbră aidoma beznei nopții care acoperă întregul ținut, încît cu anevoință pot fi zărite chiar lucrurile care sînt apropiate.

Oastea macedoneană ajunsă în aceste pustietăți lipsite de orice lucrare a mîinii omului a îndurat neajunsuri atât de mari, cum greu pot fi închipuite : a suferit de foame, frig, oboseală, deznădejde. Mulți au pierit din pricina gerului și a troienelor neobișnuite de zăpadă. Multora le-au înghețat picioarele, mai mulți și-au pierdut vederea. Cei mai mulți au fost decimați din cauza istovirii puterilor. Prăbușindu-se din cauza oboselii, ei își întindeau trupul pe gheață și, pentru că încetau să mai facă mișcări și viscolul era atât de tăios nu mai erau în stare să se ridice de jos oricîte efortări ar fi făcut. Camarazii lor îi zgîlțiau pe cei toropiți și singurul mijloc de a scăpa cu viață era să-i silească să meargă. Numai mișcarea îi făcea să simtă căldura vieții, măduarele recăpătînd astfel o fărîmă de vlagă. Macedonenii care izbutiseră să intre în colibele barbarilor, s-au refăcut repede ; însă negura era atât de deasă, încît locuințele nu puteau fi descoperite decît după fum. Locuitorii care nu văzuseră niciodată un străin în ținuturile lor, de astă dată, cînd au văzut deodată oameni înarmați, au încremenit de spaimă ; ei le-au oferit macedonenilor tot ce aveau în colibele lor, rugîndu-se să le crute viața.

Alexandru cutreiera în sus și în jos de-a lungul coloanelor de ostași, ridicîndu-i ici pe unii care

zăceau jos, colo lăsându-i pe alții care abia pășeau, să se sprijine pe umerii săi. Când în capul coloanei, când în centru, când la ariergardă, Alexandru era pretutindeni prezent, neprecupețindu-și eforturile pentru a-și putea continua drumul înainte. În sfârșit, s-a ajuns în locuri mai cultivate, unde armata macedoneană a făcut popas și cu hrana găsită din belșug ostașii și-au putut reface forțele : de asemenea și cei care nu putuseră să se țină în pas cu ei au sosit în această tabără.

De acolo trupele înaintară pînă în Munții Caucaz¹, al căror lanț desparte Asia printr-o culme neîntreruptă. Munții Caucaz au o față îndreptată spre mare, la sud de Cilicia și către Marea Roșie, cealaltă față o au către Marea Caspică și fluviul Araxes, și pornesc către regiunile pustii ale Scitiei. Munții Taurus, avînd dimensiuni mai reduse, se unesc cu Munții Caucaz. Înălțîndu-se din Capadocia, străbat Cilicia și se unesc cu munții Armeniei. Așadar aceste șiruri de munți, alcătuiind un lanț neîntrerupt se înfățișează ca un masiv continuu, pentru a scobori de unde coboară toate fluviile Asiei, unele vărsîndu-se în Marea Roșie, altele în Caspică, altele în Marea Hyrcaniei și Pontus Euxinus. Oastea macedoneană trecu Munții Caucaz în 17 zile. S-a văzut acolo o stîncă cu o circumferință de zece stadii și o înălțime de patru stadii. După tradiția antică acolo a fost legat în lanțuri Prometeu². La poalele acestui munte

¹ Caucaz (Grucasis înseamnă „munți înzăpeziți“). șirul de munți care despart Marea Neagră de Caspica. locuiți de sarmați și sciti, erau confundați de Curtius Rufus și Arrianus cu munții Hindu-Kuș.

² Prometeu, fiul titanului Japet și al Climenei, a furat focul din cer pentru a însufleți primul om făcut de el din lut și a fost pedepsit de Zeus să fie înălțuit pe o stîncă în munții Caucaz. A fost salvat de Hercule. Le-

a fost ales un loc de aşezare pentru întemeierea unui oraş. 7 000 de caucazieni şi de macedoneni în afară de ostaşii care nu mai erau apti pentru serviciul militar au primit aprobarea lui Alexandru de a-şi stabili domiciliul în noul oraş. Şi acest oraş a fost numit de locuitori Alexandria.

IV. În schimb Bessus îngrozit de repeziciunca cu care se deplasa Alexandru, după oficierea unui sacrificiu solemn, cum era obiceiul la aceste neamuri, se consultă la un ospăţ cu prietenii şi capii de oştire asupra războiului împotriva lui Alexandru. Îmbătaţi de vin, când încep să-şi ridice în slăvi forţele lor, când să privească cu dispreţ fie cutezanta, fie numărul neînsemnat al trupelor duşmane. Mai cu seamă Bessus, folosind un limbaj plin de îngîmfare că izbutise să pună mîna pe un tron printr-o fărădelege, aproape nemai-fiind în stare să-şi pună friu cugetului, începu să declare : „Faima duşmanilor a crescut, datorită nesăbuintei lui Darius. Căci acesta a ieşit în întîmpinarea macedonenilor în nişte defileuri atît de înguste al Ciliciei, cînd ar fi putut, repliindu-se, să-i atragă pe duşmanii neprevăzători în nişte regiuni lipsite de drumuri prin natura locului, cită vreme perşii dispuneau de atîtea fluvii care puteau fi folosite ca obstacole naturale, de atîtea ascunzători oferite de munţi, unde, dacă macedonenii ar fi fost surprinşi, n-ar fi avut posibilitatea nici măcar să fugă, necum să opună vreo rezisgenda simbolizează lupta omului cu forţele naturii, dezvoltarea civilizateiei omeneşti, lupta gîndirii libere împotriva dogmatismului hermetic de orice natură. Legenda lui Prometeu l-a inspirat pe Eschil, Goethe, Byron, Shelley, Beethoven, Victor Eftimiu ş.a.

tență. El găsește de cuviință să se retragă în Sogdiana și va pune stavilă în calea dușmanilor riul Oxus, asemănător unui zid de apărare, pînă cînd vor sosi într-o năprasnică goană puternicele forțe ale neamurilor învecinate, trimise într-ajutor. Căci vor veni chorasmii ¹, și dahii, și sacii, și indienii, și sciții care sălășluiau dincolo de fluviul Tanais. Aceștia sînt atît de uriași ca statură, încît macedonenii nu le pot ajunge cu înălțimea nici măcar pînă la umeri !¹⁴ Abia ținîndu-se pe picioare, toți strigară că această părere e cea mai sănătoasă din toate : ca urmare, Bessus făcu o mare risipă de vin la masă, poruncind să se înfrupte toți, de parcă ar fi avut să se războiască cu Alexandru, luîndu-se cu el de piept la masa de ospăț. La acest banchet se găsea și Cobares, med de neam, însă care, fără să pretindă că e atotștiutor, se bucura de o mare faimă prin arta magiei (dacă se poate spune despre magie că este o artă și nu un joc sau un artificiu la îndemîna oricărui înșelător); de altfel el era un om cumpătat și cinstit.

Acesta, adresîndu-se celor de față, spuse că el știe că pentru un om care se supune, e mai de folos să asculte de poruncă decît să dea altora sfaturi, deoarece cei care ascultă înfruntă aceleași primejdii care-i pîndesc pe toți, pe cînd cei care dau sfaturi atrag în primul rînd asupra lor primejdia. Bessus atunci îi oferî cupa cu vin pe care o ținea în mînă. După ce o luă, Cobares continuă: „Se poate spune despre firea muritorilor că e ticăloasă și neghioabă, pentru că orice om e mai puțin clarvăzător în treburile sale proprii decît în ale altora. Cei ce nu cer sfatul nimănui au o minte împiclită care-i împinge la pierzanie. Teama îi

¹ Triburi din Sogdiana care își aveau așezările în bazinul fluviului Oxus (Amu-Daria), la sud de Marea Aral.

împiedică pe unii să vadă mai departe, pe alții lăcomia, iar cîteodată însuși faptul că cred pătimaș în ceea ce gîndesc, căci niciodată trufia nu-ți deschide ochii mari, oprindu-te să te prăbușești. Doar ai dovedit prin propria ta experiență că fiecare socotește că soluția proprie este unica în lume sau cea mai perfectă din lume. Pe capul tău porți o povară mare : diadema regală ; pe aceasta trebuie s-o porți cu simțul măsurii, de nu, te va zdrobi sub greutatea ei — prevestire de care mă îngrozesc. E nevoie să cumpănești temeinic cu mintea, nu de a o lua orbește, razna !”

Adăugă apoi niște zicale răspîndite îndeobște la batrieni : „Cîinele fricos nu mușcă, ci numai latră cît mai tare. Fluviile cele mai adînci fac cel mai mic zgomot cînd curg la vale.» Aceste zicale pe care le-am depănat în fața voastră au rostul de a vă arăta ce-ar putea să însemne la barbari înțelepciunea“. Aceste vorbe rostite au făcut ca toți cei de față să stea cu sufletul la gură. Apoi Cobares îi dădu lui Bessus o povață mai degrabă folositoare decît plăcută :

„Regele Macedoniei prin repeziciunea acțiunilor sale fără seamăn se găsește în pridvorul palatului tău. Înainte de a te ridica de la această masă, el își va pune în marș trupele sale. Acum tu faci apel să-ți vină în ajutor armata de la fluviul Tanais și în calea armelor macedonene tu te opui cu fluviile. Cu alte cuvinte tu crezi că dușmanul nu va fi pe urmele tale și nu te va ajunge pe unde ai de gînd să fugi ! Drumul este comun pentru ambele tabere, însă pentru învingător e mai sigur. Poți fi incredințat că teama înaintează cu pași gigantici iar nădejdea e mai iute ca orice. Pentru ce nu te străduiești să intri în grațiile unora mai puternici ca tine ? Pentru ce nu te predai lui

Alexandru indiferent de felul cum se vor desfășura lucrurile, oîta vreme vei avea o soartă mai bună predîndu-te lui, decît războindu-te cu el ? Stai pe tronul altuia, încît ai putea să te lipsești de el destul de lesne. Fără îndoială, vei începe să fii un rege adevărat numai după ce vei fi pus pe tron de cel care ți-l poate oferi și lua. Iată un sfat sincer, despre care n-are rost să lungesc vorba. Un cal de rasă se conduce cu umbra biciuștii, pe cînd o mîrtoagă nu poate fi îmboldită să alerge nici chiar dîndu-i pîteni !“

Îndîrjit și datorită firii sale bătaioase și turmentat de atîta băutură, Bessus s-a infuriat atît de tare, încît cu anevoință a fost reținut de prietenii săi să nu-l ucidă pe Cobares (își scosese chiar sabia). Ceea ce e sigur e că Bessus a părăsit brusc banchetul, cu mintea răvășită. Cobares, profitînd de învîlmășeală, a reușit să se furișeze, găsindu-și refugiul la Alexandru.

Bessus avea 8 000 de bactrieni înarmați. Cîta vreme aceștia fuseseră încredințați că macedonenii se vor îndrepta mai degrabă spre India, din cauza climei aspre a Bactriei, executau fără șovăire ordinele lui Bessus, dar cînd aflară că Alexandru se apropie de ei se furișară pe nesimțite fiecare spre satele lor, părăsindu-l pe Bessus. Acesta, cu un pumn de partizani care îi rămăseseră nestrămutați în credință, după ce-a trecut fluviul Oxus, și-a dat foc ambarcațiunilor cu care trecuse riul, pentru a nu fi folosite și de dușman și se duse să-și strîngă trupe noi în Sogdiana.

Intr-adevăr, Alexandru, așa cum am spus mai sus, trecuse Munții Caucaz, însă din cauza lipsei de provizii ajunsese în situația ca armata să sufere de foame. Storcînd suc din susan, ostașii își ungeau mădularele cu ulei. Însă ulciul de susan costa

240 dinari amfora¹, mierea 390 de dinari, vinul 300; cît privește grîul, dispăruse cu totul sau se găsea foarte puțin. Barbarii le spun șure sau silozuri găurilor făcute în pămînt, unde-și depozitau grînele, ascunse cu atîta dibăcie, încît numai cei care le săpaseră mai puteau da de ele. Acolo își depozitaseră ei recolta de grîu. În lipsă de cereale, macedonenii se hrăneau cu pești din fluvii, cu diferite buruieni. Ba începuse să lipsească și acest fel de hrană, pînă cînd au început să-și taie vitele cu care își transportau poverile. Și-au întreținut viața cu carnea acestor vite, pînă au ajuns în Bactria.

Solul Bactriei posedă o natură variată, înfățișîndu-se sub diferite aspecte: în unele locuri, există mulți pomi fructiferi și vii încărcate cu roade îmbelșugate și gustoase. Pămîntul gras este udat de nenumărate izvoare și pîraie. Locurile mai mănoase sînt semănate cu grîu; restul servește pentru pășunatul vitelor. Mai exista pe o vastă întindere un deșert, acoperit numai cu nisip și nimic altceva. Aceasta este o regiune de-o uscăciune îngrozitoare, unde domnește o secetă cumplită și nici omul nu poate viețui, nici vegetația nu poate crește. Cînd bat vînturile dinspre Pontus Euxinus mătură tot nisipul șesurilor. Cînd nisipul se grămădește la un loc, privit de departe capătă înfățișarea unor dune, și atunci dispăre orice urmă din vechile drumuri. De aceea cei care străbat aceste cîmpii, observă și iau ca reper stelele, întocmai ca marinarii noaptea, care își cîrmuiesc mersul navelor după mișcarea astrilor pe bolta cerească, căci umbra din timpul nopții e mai clară ca lumina zilei. De aceea în timpul zilei regiunea

¹ Vas servind pentru depozitarea lichidelor și măsură de capacitate pentru lichide echivalentă cu 25 de litri.

nu e străbătută de oameni, deoarece aceștia nu găsesc nici o urmă de pași după care să se ia și pentru că strălucirea stelelor este întunecată de ceață. Dar dacă i-a prins pe vreunii vîntul care bate dinspre mare, îi îngroapă nisipul. În schimb acolo unde solul e mai mănos, și oamenii și caii sînt într-un număr uriaș, fiind mare belșug în toate prvințele : acesta e motivul pentru care bactrienii au reușit să aibă o cavalerie formată din 30 000 de călăreți. Bactria, capitala ținutului, e situată la poalele muntelui Paropamisus. Rîul Bactrius curge de-a lungul zidurilor orașului. De la acest rîu își trage numele și orașul și regiunea.

Pe cînd Alexandru făcea popasul aici, în tabără îi sosește știrea din Grecia că peloponesienii și lacedemonienii s-au răsculat. Ștafetele sosite cu însărcinarea de a-l informa pe Alexandru asupra acestei răscoale, i-au adus la cunoștință că răzvrătirea n-a fost înăbușită, dar că atunci cînd porniseră ei la drum, abia începuse. Îi mai sosește știrea și a altei primejdii : sciții care-și au așezările dincolo de fluviul Tanais vin în ajutorul lui Bessus. În același timp îi sînt prezentate rapoartele prin care era încunoștințat asupra operațiunilor militare desfășurate de Caranus și Erigyius în regiunea arienilor. Avusese loc o bătălie între macedoneni și arieni. În fruntea barbarilor se găsea dezertorul Satibarzanes. Cînd a văzut că lupta lîncezește, datorită faptului că forțele erau deopotrivă de tari, acesta merse călare pînă la primele rînduri ale liniei de luptă ; își scoase casca și, după ce-i opri pe-ai săi să arunce lăncile, provocă la luptă pe oricare dintre dușmanii care s-ar încumeta să se măsoare numai cu el piept la piept, spunîndu-le că el se va bate cu capul gol. Această semeție a înfumuratului barbar n-a putut-o su-

porta comandantul macedonenilor, Erigyius, care, deși ajunsese la o vîrstă înaintată, totuși nu-l întrecea prin vitejie, avînt și forță trupească nici un tînăr. Erigyius, scoțîndu-și și el casca, le arătă tuturor că are părul cărunt. „A sosit ziua — spuse el — în care voi arăta fie prin izbîndă, fie printr-o moarte încununată de slavă, ce prieteni și ostași are Alexandru !” Fără să mai adauge o vorbă în plus, se năpusti cu calul asupra vrăjmașului.

Ai fi putut crede că s-a dat ordin ca ambele fronturi de luptă să înceteze a mai arunca lăncile unul asupra altuia ; de îndată s-au retras ambele oștiri înapoi, pentru a forma la mijloc un spațiu liber mai mare, toată ostășimea fiind cu sufletul la gură nu numai la ceea ce avea să se întîmple cu comandanții lor, ci și cu soarta lor, deoarece fiecare dintre cele două tabere va avea parte de soarta pe care i-o va făuri-o comandantul lor. Mai întîi Satibarzanes și-a aruncat lancea, dar Erigyius a izbutit să evite lovitura printr-o ușoară aplecare a capului, apoi, dînd pîteni calului său, și-a aruncat cu toate puterile sarissa, care străpunse gîtul barbarului, ieșindu-i prin ceafă. Deși fusese aruncat jos de pe cal, barbarul tot mai lupta, apărîndu-se, însă Erigyius, scoțîndu-și lancea din rana adversarului, din nou o îndreptă asupra chipului lui Satibarzanes. Acesta se prinse cu mîinile de lance și, ca să moară mai repede, îl ajută pe dușman să-și termine fapta lui de arme. Barbarii, după pierderea comandantului lor pe care-l urmaseră mai degrabă siliți de nevoie decît de bună-voie, aducîndu-și aminte de mărinimia lui Alexandru, se predară ei și armele lor, lui Erigyius.

Regele fu în culmea bucuriei pe de-o parte de acest deznodămînt ; pe de altă parte însă era într-o oarecare măsură îngrijorat de răscoala spar-

tanilor ; totuși, suportă cu mare curaj vestea răscoalei lor, spunînd : „Spartanii n-au îndrăznit să-și dea în vileag planurile lor, înainte de a afla că el a ajuns la hotarele Indiei !“ Alexandru, continuînd să-l urmărească pe Bessus, își puse în mișcare trupele cînd îi ieși în cale Erigyus, aducîndu-i capul comandantului barbar ca un trofeu deosebit al acestui război.

V. Așadar, după ce i-a încredințat lui Artabazus guvernarea Bactriei, Alexandru lăsă acolo po-verile și bagajele sub paza unui detașament. Apoi, în fruntea unor trupe ușor înarmate, el pătrunse în deșertul Sogdiane, grosul oștirii macedonene mărșăluind noaptea. Faptul că lipsea apa, așa cum s-a spus mai sus, făcea ca setea să fie și mai cumplită datorită nu atît nevoii de a fi potolită, cît disperării. Pe o distanță de 400 de stadii nu s-a găsit nici o picătură de apă. Arșița soarelui de vară încinge nisipurile, care, cînd încep să se aprindă, parcă toată întinderea cît se vede cu ochii ar fi cuprinsă de văpăile unui uriaș incendiu, pîrjolind totul. Apoi o negură deasă pricinuită de cumplita arșiță învăluie lumina zilei și atunci cîmpiile capătă înfățișarea unei mări nemărginite și adînci. Marșul de noapte părea mai suportabil, pentru că roua și răcoarea dimineții reîmprospătau forțele omenesti. Însă o dată cu ivirea zorilor, apărea și arșița și seceta absorbea toată umezeala din zori a naturii. Chipurile oamenilor erau încinse de pară ; toată ostășimea simțea văpaia arșiții de parcă le-ar fi cuprins gura, măruntaiele și întreaga ființă. De aceea mai întii curajul începu să slăbească și apoi toți simțiră o sfîrșcală în trupuri. Însă le era rușine și să

se oprească locului, dar nu se încumetau nici să meargă mai departe. Un mic număr de macedoneni informați de cei care cunoșteau regiunea, făcuseră rost de provizii de apă ; în chipul acestora li s-a potolit puțin setea ; apoi însă crescînd arșița, din nou au simțit o și mai năprasnică nevoie de apă. De aceea au băut tot vinul și untdelemnul care-l mai aveau. Satisfacția momentană produsă de băutură le-a amețit atît de mult simțurile, încît le-a dispărut teama că vor mai suferi de sete și a doua zi. Dar, după aceea, îngreuiată de vinul băut, ostașii nu mai fură în stare nici să-și mai țină armele, nici să pășească mai departe, iar cei care nu apucaseră să bea, pentru că se isprăviseră băutura, păreau mai mulțumiți văzînd că tovarășii lor de arme, întrecînd măsura, erau nevoiți să vomeze tot ce băuseră.

Pe Alexandru, care se zbuciuma cumplit de aceste nenumărate neajunsuri atît de mari, îl înconjurară prietenii săi, rugîndu-l să nu uite că singurul leac pentru a-și întări trupele sale, izvorăște din sufletul său mare. În acea clipă cînd i se adresau astfel, din rîndurile celor care plecaseră înainte ca să aleagă locul pentru stabilirea taberei, îi ieșiră în întîmpinare doi ostași. Îndată ce-au dat peste rege, unul din cei doi, desfăcînd gura burdufului cu apă, umplu o ulcică pe care o avea la dînsul și i-o oferî regelui. Alexandru o primește ; întrebîndu-i cui duc apa, află din gura acestora că e destinată fiilor lor. Atunci înapoind cana plină cu apă, așa cum îi fusese oferită, le spuse : „N-aș putea răbda să-mi potolesc numai eu singur setea, cînd toți ceilalți suferă și nici n-aș putea împărți această apă la toți ostașii, cîtă vreme e atît de puțină. Alergați către feciorii voștri și dați-le apa lor, căci pentru ei ați adus-o !“

În sfîrșit Alexandru ajunsese, cam la lăsarea celor dintii umbre ale amurgului, la fluviul Oxus ; însă grosul trupelor sale nu putuse să se țină pe urmele lui. De aceea Alexandru ordonă să se facă focuri pe o măgură mai înaltă pentru ostașii care mergeau mai anevoie, ca să știe că nu se găsesc departe de tabără. Cît privește pe cei care ajunseseră acolo împreună cu avangarda, după ce și-au reîmprospătat repede forțele cu hrană și apă, au primit ordin unii să umple burdufurile cu apă, alții vasele și orice mijloc în care se putea transporta apa și să plece degrabă în ajutorul camarazilor de arme. Însă acei ostași care băuseră apă pe nerăsuflăte și peste măsură s-au sufocat și au murit. În felul acesta numărul celor care au pierit a fost mai mare decît pierderile suferite într-o bătălie. Cît despre Alexandru, fără să-și scoată de pe el platoșa, fără să mănînce ori să bea ceva, s-a oprit ca să-și aștepte trupele ce soseau mereu, și nu s-a retras spre a se îngriji și el de cele trupesti, pînă nu s-au perindat prin fața sa ultimele trupe din ariergardă ; într-un mare zbucium sufletesc s-a perpelit toată noaptea, fără să-și lipească geană de geană.

Dar nici a doua zi n-a venit cu bucurii pentru dînsul, pentru că nu dispunea de nici un fel de ambarcațiuni și nu putea ridica nici un pod, terenul din jurul apei fiind povîrnit și lipsit de orice împădurire și vegetație. De aceea luă hotărîrea la care nevoia îl împinse : distribui trupelor toate burdufurile, pe cele mai multe umplîndu-le cu paie. Sprijinindu-se pe burdufuri, macedonenii trecură riul, iar cei care trecuseră primii asigurau trecerea următorilor, pînă cînd ajunseră dincolo și ceilalți. În felul acesta, după șase zile toată

armata macedoneană era înșiruită pe malul celălalt.

Alexandru hotărise să pornească în marș în urmărirea lui Bessus, când află ce se petrece în Sogdiana. Dintre toți prietenii lui Bessus, cel care se bucura de cea mai înaltă prețuire în ochii lui era Spitamenes. Însă perfidia nu poate fi îmblânzită prin nici un fel de binefaceri. Spitamenes găsi cu cale să recurgă la vicleșug ca la mijlocul cel mai potrivit, mai cu seamă fiindcă era convins că răzbunarea regelui său Darius împotriva uci-gașului Bessus nu constituie o nelegiuire. Pretextul aparent al complotului urzit împotriva lui Bessus era răzbunarea lui Darius. Dar la drept vorbind Spitamenes nu-l ura pe Bessus pentru crima lui odioasă, ci pentru situația lui norocoasă. De aceea când află că Alexandru a trecut fluviul Oxus, Spitamenes atrase de partea planului său pe Dataphernes și pe Catenes, în care Bessus avea cea mai mare încredere. Aceștia se grăbiră să vină chiar mai repede decât li se ceru. Luând împreună cu ei opt tineri dintre cei mai curajoși, puseră la cale următoarea stratagemă :

Spitamenes se duse drept la Bessus și, îndepăr-tind orice alt martor, îi spuse că el a aflat că Dataphernes și Catenes plănuiesc să-i întindă o capcană lui Bessus, pentru a-l preda viu în mâinile lui Alexandru. Dar dînsul a pus mîna pe ei și i-a băgat în lanțuri. Simțindu-se obligat să-i fie recunoscător pentru acest serviciu atît de mare adus lui, Bessus îi mulțumește pe de o parte, dar pe alta, nerăbdător de a-i pedepsi pe vinovați, poruncește ca aceștia să fie aduși în fața lui. Cei doi, cu mîinile legate din propriul lor îndemn, fură conduși în fața lui Bessus de complicitii lor la complot. Aruncîndu-le o privire cruntă, Bessus se ri-

dică de la locul său ca unul care nu-și poate stăpîni mînia. Însă aceștia, renunțînd de astădată la orice prefăcătorie, îl înconjoară, îl leagă pe Bessus cu toată împotrivirea lui, îi smulg de pe cap diadema regală și-i sfîșie veșmintele cu care era îmbrăcat și pe care le luase ca trofeu de la regele ucis. Bessus le-a mărturisit că, într-adevăr, zeii sînt cei care îl pedepsesc pentru fărădelegea sa, dar adaugă că ei n-au fost nedrepti față de Darius, răzbunîndu-l în felul acesta, ci îi sînt prielnici lui Alexandru pe care chiar vrăjmașii lui l-au ajutat să obțină victoria. Nu se știe dacă mulțimea ostașilor nu s-ar fi răzbunat luînd apărarea lui Bessus ; însă cei care-l puseseră în lanțuri au mințit că au procedat așa din ordinul lui Alexandru și în felul acesta au vîrît groaza în cei șovăielnici. Punîndu-l pe Bessus pe un cal, îl duc ca să-l predea lui Alexandru.

În acest timp Alexandru, alegînd din rîndurile ostașilor săi cam vreo 900 care-și încheiaseră stațiul militar, acordă cîte doi talanți fiecărui călăreț și cîte 3 000 de dinari fiecărui pedestraș și-i trimise la vatră în patrie, povățuindu-i să facă copii. Aduse mulțumiri și celorlalți ostași care-i făgăduiră că-l vor sluji pînă la sfîrșitul războiului (Atunci i-a fost predat Bessus).

Se ajunsese într-un mic oraș. Locuitorii se numeau branchizi¹. Aceștia părăsiseră Miletul cîndva, din ordinul lui Xerxes, atunci cînd acesta se înapoia din Grecia în Persia și își întemeiaseră aici așezările, deoarece, pentru a-i fi în grațiile lui Xerxes, profanaseră templul lui Apolo, căruia

¹ Branchizii, numele unei familii coborîtoare din Branchus din Delfi ; membrii ei fuseseră preoții lui Apolo în orașul Didyme, aproape de Milet. Predînd lui Xerxes tezaurul templului, acesta le-a dat drept de azil spre a-i feri de răzbunarea compatrioților lor.

i se mai spune din Didyme¹. Branchizii nu-și pierduseră încă datinile străbune însă, vorbind acum două limbi, pierduseră întrucîtva din graiul băstinaș, adoptîndu-l pe cel al străinilor de neamul lor. Ei îl primesc de aceea cu mare bucurie pe regele Alexandru, predîndu-i acestuia orașul. Regele ordonă să fie convocați toți milesienii care slujeau în rîndurile trupelor sale. Numai că milesienii purtau o veche ură neamului branchizilor. Atunci el îngădui celor care fuseseră cîndva trădați să procedeze față de branchizi cum găsesc ei de cuviință, fie că îi tratează ca trădători, fie că preferă să-și amintească că sînt din aceeași baștină.

Pentru că părerile milesienilor erau împărțite, Alexandru le spuse că se va gîndi el ce e cel mai bine de făcut. A doua zi ieșindu-i în întîmpinare branchizii, Alexandru le ordonă să vină cu dînsul. După ce au ajuns în orașelul lor, el intră într-însul însoțit de o trupă ușor înarmată. Falanga a primit dispoziții să înconjoare zidurile orașului și, la un semnal dat, să jefuiască acest cuib de trădători, iar locuitorii lui să fie nimiciți toți pînă la cel din urmă. Branchizii lipsiți de apărare sînt căsăpiți pretutindeni și măcelul nu putea fi oprit nici de faptul că locuitorii se adresau călăilor lor în aceeași limbă, nici de faptul că purtau pe cap bentițele celor ce se roagă și nici rugămintele lor.

În sfîrșit, pentru a nu mai rămîne nici o urmă din acest oraș, se săpă pînă la temelia zidurilor, pentru a fi cu desăvîrșire năruite. Nu numai că fură tăiați copacii și dumbrăvile sacre, dar arborii fură smulși chiar din rădăcină, ca să rămînă pe aceste tărîmuri o pustietate nesfîrșită și un pă-

¹ Oraș ionian situat în vecinătatea Miletului (Asia Mică).

mînt sterp. Dacă această acțiune ar fi avut loc împotriva făptașilor înșiși ai trădării de odinioară, această cruntă răzbunare ar fi fost îndreptățită și n-ar fi apărut în ochii tuturor ca o faptă plină de cruzime : însă acum au ispășit vina trădării strămoșilor urmașii acestora, care nu văzuseră nici măcar Miletul și cu atît mai virtos nu-l putuseră preda lui Xerxes.

De acolo Alexandru înaintă pînă la fluviul T'ainais. Acolo i-a fost înfățișat Bessus nu numai legat în lanțuri, ci cu trupul despuiat de orice veșminte. Spitamenes îl ținea cu un lanț legat de gît, priveriște plăcută atît barbarilor cît și macedonenilor. Atunci Spitamenes i-a spus : „Eu am răzbunat pe cei doi regi ai mei, și pe tine, și pe Darius. Ți l-am adus ție pe ucigașul stăpînului său, prinzîndu-l în aceeași capcană, luîndu-mă după exemplu folosit de el. O, dacă Darius și-ar putea deschide ochii ca să se uite la această priveriște ! O, de-ar putea ieși din mormîntul său, el care nu merita să îndure aceste chinuri, dar care merita să aibă această consolare !“

Alexandru, după ce l-a copleșit cu laude pe Spitamenes, se întoarse spre Bessus și-i spuse : „Ce turbare de fiară sălbatică ți-a cuprins mintea, cînd te-ai hotărît întii să-ți vîri în lanțuri și apoi să-ți ucizi regele, care atîta bine ți-a făcut ? Pentru acest parcid tu nu te-ai răsplătit decît cu un fals nume de rege !“ Bessus n-a îndrăznit să se dezvinovățească pentru crima săvîrșită, însă a declarat că el a luat titulatura de rege pentru a putea încredința stăpînirea asupra neamului său lui Alexandru ; dacă n-ar fi procedat în felul acesta, altul i-ar fi luat-o înainte și ar fi ocupat tronul.

Regele Alexandru porunci să vină mai aproape de dînsul Oxathres, fratele lui Darius, care făcea

parte din corpul său de gardă și Bessus să fie predat în minile acestuia pentru ca, răstignit pe cruce, cu urechile și nasul tăiate, barbarii să-l ucidă, străpungându-l cu săgețile și să facă de strajă în jurul trupului lui; ca să nu fie atins de păsările de pradă. Oxathres îi făgădui că va avea el grijă de toate, dar adăugă că nimeni altul mai bine decât Catenas nu este mai în măsură să îndepărteze păsările de pradă, dorind să demonstreze iscusința fără seamăn a acestuia în tragerea cu arcul. Poate că acum când tragerea cu arcul este o deprindere îndeobște atât de răspîdită, nu mai stîrnește atîta admirație, însă cei care l-au văzut atunci pe Catenas au fost extraordinar de uimiți și i s-a acordat o mare prețuire. Toți cei care-l aduseseră pe Bessus au fost copleșiți cu daruri. Însă Alexandru a amînat supliciul lui Bessus, pentru a fi răpus în locul unde-i făcuse de petrecanie lui Darius.

VI. În acest timp macedonenii care ieșiseră din tabără, ca să caute furaje, fără să fie constituiți în coloană, fură atacați de barbarii care coboriseră din munți : mai mulți fură cei care au căzut prizonieri decît cei doborîți ; barbarii însă, mîinîndu-i din urmă pe prizonieri, s-au retras din nou în munți. Erau ca la 20 000 de tilhari. Luptau cu praștii și cu săgeți. În vreme ce Alexandru îi încercui, luptînd în rîndurile celor mai viteji ostași ai săi, a fost lovit de o săgeată, al cărui vîrf rămăsese înfipt în pulpa piciorului. Îndurerăți și înmărmuriți, macedonenii l-au adus pe brațe în tabără ; dar și barbarii au știut că Alexandru a fost scos de pe cîmpul de bătaie, căci ei observaseră totul de pe o mîgură înaltă.

De aceea a doua zi ei trimiseră la rege niște soli pe care el porunci numaidecît să fie primiți. Scoțîndu-și bandajele și prefăcîndu-se că rana primită nu e gravă, le arătă barbarilor piciorul. Aceștia, după ce-au fost poftiți să șadă jos, au declarat că atunci cînd au aflat de rănirea lui, au fost mai îndurerați ei înșiși decît macedonenii; dacă l-ar fi descoperit pe făptaș, l-ar fi predat în mîinile lui, pentru că a se bate împotriva zeilor înseamnă a săvîrși un sacrilegiu. De aceea tot neamul lor a făcut act de supunere, plecîndu-se în fața victoriei sale. După ce-și dădu cuvîntul și-și luă înapoi ostașii macedoneni capturați de barbari, regele primi supunerea acestui neam.

Pornind în marș mai departe de acolo, Alexandru era transportat de ostașii din garda sa¹ într-o lectică², pentru care și călăreții și pedestrașii au început să se sfădească între dînșii cine anume să-l transporte. Călăreții cu care de obicei regele pornea la luptă susțineau că această cinste intră în îndatoririle lor. Pedestrașii, care se deprinseseră să-și transporte camarazii de arme răniți, se plîngeau că li se răpește lor acest privilegiu tocmai cînd este de datoria lor să-și transporte suveranul, ei fiind cei mai îndreptățiți în această privință. Regele, auzind de această ceartă atît de înfierbîntată între cele două categorii de trupe și gîndindu-se că pentru dînsul va fi greu de ales și că cei

¹ Aceștia erau așa-numiții *hetairi* (tovarăși) sau *hypaspistai* (scutieri), corpul de gardă al lui Alexandru fiind alcătuit în general din nobili macedoneni.

² Mijloc de transport format dintr-un cadru de lemn amplasat pe patru suporti, deasupra căruia se găsea un baldachin, folosit înainte de expediția în Asia pentru transportul femeilor și al bolnavilor; în timpul acestei campanii a fost folosită pentru transportul răniților.

care nu vor fi desemnați se vor simți jigniți, a ordonat să-l transporte pe rînd și unii și alții.

De acolo, după patru zile s-a ajuns în orașul Maracanda¹; acest oraș este înconjurat de un zid lung de 700 de stadii, iar cetățuia are un al doilea zid; după ce lăasă acolo o garnizoană pentru apărarea orașului, regele pustiește și pîrjolește satele din împrejurimi. Sosesec apoi soli din partea sciților abieni²; fiind liberi de la moartea lui Cyrus, ei au declarat că se vor supune lui Alexandru și-i vor îndeplini ordinele. Se știa că aceștia erau cei mai corecți dintre barbari și că nu recurgeau la forța armelor decît dacă erau atacați. Prin practicarea unei libertăți măsurate și a egalității între toți ei îi considereau deopotrivă în rang pe cei din straturile de jos cu căpeteniile lor. Regele li se adresă cu bunăvoință și trimise pe unul dintre prietenii săi, cu numele de Berda, la acei sciți care-și au așezările în Europa ca să le aducă la cunoștință să nu treacă cu trupele lor dincoace de fluviul Tanais, fără ordinul său. Le recomandă să i se recunoască teritoriul, respectînd așezările acestor regiuni și să-i viziteze pe sciții care locuiesc în partea de sus a Bosforului.

Alexandru își alesese un teren unde să întemeieze un oraș pe malul fluviului Tanais; el hotărîse ca acest oraș să constituie un fel de bastion pentru neamurile supuse, și la care avea să se mai ducă în același scop. Însă sosindu-i vestea răzvrătirii sogdienilor, care au atras de partea lor și pe bastrieni, și-a amînat aducerea la îndeplinire a

¹ Oraș din Sojdiana, azi Samarcand din Bucharia, T'urchestan.

² Triburi nomade de sciți care-și aveau așezările la nord de fluviul Tanais (Don). Curtius Rufus comite o inadvertență situînd pe sciții abieni aproape de fluviul Iaxarte (Sir-Daria) și Marea Aral.

acestui plan. Răscoala o porniseră 7 000 de călăreți, care mai erau urmați și de altă ostășime subordonată lor.

Alexandru ordonă să fie chemați Spitamenes și Catenes, care i-l predaseră pe Bessus, încredințat că, cu sprijinul acestora, vor putea fi aduși la ascultare cei care ridicaseră armele împotriva lui. Însă autorii acestei răscoale era chiar Spitamenes și Catenes, la care Alexandru apelase ca s-o înăbușe; aceștia răspundiseră zvonurile că Alexandru dăduse ordin să se prezinte la dînsul întreaga cavalerie bactriană ca să fie măcelărită, că dînsii au primit acest ordin, însă au refuzat să execute dispozițiile lui Alexandru, ca să nu se săvîrșească împotriva compatrioților lor o nelegiuire ce nu poate fi ispășită. La fel cum n-au putut suporta crima lui Bessus, la fel nu pot suporta cruzimea lui Alexandru. De aceea pe cei care s-au răsculat din proprie inițiativă, ei i-au chemat să ridice armele fără mare greutate, pentru că le era teamă de pedepsirea lor de către Alexandru.

Regele Macedoniei, aflînd de trădarea celor doi transfugi, ordonă lui Craterus să asedieze orașul Cyropolis¹. La rîndul său, cucerește prin asediu un alt oraș, capitala acelei regiuni. Dînd semnal să ucidă pe toți tinerii, restul populației a căzut pradă în mîinile învingătorului. Orașul a fost distrus, pentru ca și celelalte populații să ia aminte prin exemplul urgiei suferite de acest oraș și să nu se mai răscoale. Memaceni², un neam puternic, hotărîseră să suporte asediul, socotind lupta nu numai o cale mai onorabilă pentru apărarea lor, dar

¹ Oraș fondat de regele persan Cyrus în Sogdiana. în bazinul fluviului Iaxarte (Sir-Daria).

² Memaceni, triburi de sciți care-și aveau așezările în Sogdiana, în bazinul fluviului Iaxarte.

și mai sigură. Pentru a-i împlinzi și convinge să renunțe la îndărătnicia lor, regele trimise înainte cincizeci de călăreți care să le aducă la cunoștință spiritul său iertător față de cei care s-au supus și atitudinea neiertătoare față de răsculații învinși. Aceștia au răspuns că nu se îndoiesc nici în privința bunei-credințe, nici a puterii regelui macedonean, și-i invită pe călăreții macedoneni să-și instaleze corturile în afara întăriturilor orașului, apoi îi primesc cu ospitalitate, dar când constată că aceștia, după ce s-au săturat bine, sînt scufundați într-un somn adînc, i-au atacat mișelește în timpul nopții și i-au omorît.

Alexandru, indignat peste măsură de această ticăloșie, asedie orașul, prea întărit însă ca să poată fi cucerit din primul asalt. De aceea dădu această însărcinare de a continua asediul lui Meleagru și lui Perdiccas. El se duse la Craterus care asedia Cyropolis, așa cum s-a spus mai sus. Alexandru hotărîse să cruțe orașul întemeiat de Cyrus ; căci, într-adevăr dintre toți regii altor neamuri pe nici un altul nu admirase mai mult ca pe Cyrus și pe Semiramida, despre care era încredințat că au fost cu mult mai presus de ceilalți, prin măreția lor sufletească și faptele lor strălucite. Însă încăpăținarea locuitorilor acestui oraș i-a aprins mînia. De aceea, după ce-a cucerit orașul, a ordonat să fie trecut prin foc și sabie. După distrugerea lui, pe bună dreptate îndirjit împotriva memaceniilor, Alexandru se înapoie la Meleagru și Perdiccas.

Dar nici un alt oraș n-a suportat asediul cu mai multă dirzenie ca Cyropolis, căci au căzut în luptă și cei mai viteji dintre ostașii săi și însuși regele a fost amenințat de o foarte mare primejdie : căci a fost lovit în cap atît de puternic de o piatră încît, după ce a simțit că i se pune pe ochi un vâl

de ceață, s-a prăbușit fără cunoștință la pământ ; ostășimea — acest fapt e absolut real — l-a plins de parcă l-ar fi pierdut. Însă Alexandru nu s-a lăsat doborât de asemenea lovituri care îi îngrozește pe alții ; deși nu-i fusese vindecată rana complet, a continuat cu o înverșunare și mai mare asediul, minia aprinsă de firea sa dându-i și mai mari imbolduri de a cuceri cît mai repede acest oraș. De aceea prin săparea unui tunel pe sub ziduri, s-a izbutit să se facă o spărtură cu ajutorul unei mine ¹, prin care spărtură forțele atacatoare macedonene au pătruns în oraș. După cucerirea orașului, învingătorul ordonă ca acesta să fie ras de pe suprafața pămîntului.

De acolo Alexandru îl trimise pe Menedemus cu 3 000 de pedestrași și 800 de călăreți la Maracanda. Spitamenes transfugul, după ce-a alungat garnizoana macedoneană de acolo, se închisese între zidurile acestui oraș, ai cărui locuitori nu-i aprobau trădarea. Totuși, pentru că nu erau în stare să i se împotrivescă, păreau că îl urmează în totul.

Între timp Alexandru se înapoie la fluviul Tanais și înconjură cu un zid tot spațiul unde era instalată tabăra sa. Zidul orașului avea o lungime de 60 de stadii. El porunci ca și acest oraș să poarte numele de Alexandria ². Lucrările construcției orașului au fost făcute cu o repeziciune atît de mare,

¹ Mina (lat. cuniculus) era un coridor, sau un tunel săpat de la baza de plecare a trupelor asediatoare pînă sub zidul cetății asediate. Căptușit la capăt cu material ușor inflamabil, pentru a se prăbuși în momentul asaltului, tunelul era incendiat provocînd prăbușirea zidului de deasupra minei, făcîndu-se o breșă în zid pe unde pătrundeau atacatorii. Această operațiune se executa noaptea, pentru a se realiza surpriza.

² Orașul Alexandria din Sogdiana, pe malul fluviului Iaxarte (Sir-Daria) a fost fondat în 329 î.e.n. (azi Kad-jend).

încît, după 17 zile de cînd începuseră să fie ridicate, zidurile și casele orașului fură terminate. Ostașii toți se luaseră care de care la întrecere, ca să demonstreze că-și îndeplinește însărcinarea dată cel dintîi (căci fiecare primise cîte o însărcinare anume); locuitorii noului oraș fură constituiți din prizonieri pe care stăpînii lor i-au răscumpărat cu bani, precum și din sclavi eliberați; după un lung șir de ani, datorită amintirii lui Alexandru, urmașii acestora au păstrat și acum anumite trăsături care-i deosebesc de ceilalți muritori.

VII. Însă regele sciților, a cărui putere se exercita asupra unui teritoriu situat dincolo de fluviul Tanais, socotind că acel oraș pe care macedonenii îl întemeiaseră pe malul fluviului a fost ridicat ca să le stea pe grumaz, l-a trimis pe fratele său, numit Carthasis, cu o mare trupă de călăreți, pentru a distruge acest oraș și a alunga trupele macedonene departe de fluviu. Fluviul Tanais desparte Bactria de Sciția¹ europeană. Cursul acestui fluviu constituie hotarul dintre Asia și Europa. Însă neamul sciților, care-și are așezările nu departe de Tracia, locuiește pe un teritoriu care se întinde dinspre răsărit către miazănoapte; ei nu sînt numai vecini cu sarmații, cum au crezut unii, ci teritoriul lor face parte din Sarmația². Acolo

¹ Inadvertență: Curtius Rufus greșește aici scriind că fluviul Tanais, adică Iaxartes (Sir-Daria), desparte Asia de Europa.

² Teritoriul delimitat de fluviile Vistula, Volga și Don pînă în Urali, locuit de sarmați sau sauromați care erau triburi nomade, înrudite cu sciții, unde domina matriarhatul.

sciții își au așezările în partea dreaptă ; așezări mai au ei și într-o altă regiune, situată dincolo de Istru¹. Celălalt hotar se află la extremitatea Asiei, unde locuiesc bactrienii. Regiunile situate mai spre miazănoapte sînt mai populate ; de acolo încep codrii neumblați și nemărginite pustiuri. Dimpotrivă, regiunile care se întind între fuvul Tanais și Bactria nu se deosebesc între ele prin gradul de civilizație. Aflat în situația de a se război el cel dintii cu acest neam, fără să fie pregătit de loc deoarece cavaleria inamică manevra sub ochii lui, cu toate că se simțea foarte slăbit din pricina rănii și abia putea vorbi, atît datorită hranei slabe cît și durerilor de cap, Alexandru își convocă prietenii la sfat.

Nu dușmanul îl înspăimînta, ci momentul neprielnic : bactrienii se răsculasera, sciții îl hărțuiau : el nu se simțea în stare să stea pe picioare, nici să meargă călare, nici să dea îndrumări alor săi, nici să-i îmbărbăteze. Amenințat de primejdii venite din două părți, aducea învinuiri și zeilor, plîngîndu-se că stă degeaba fără nici o activitate, el care prin repeziciune întotdeauna izbutise în trecut să le-o ia înainte celor care încercau să scape de el ; chiar și ai săi credeau că el se preface că e bolnav. Iată de ce Alexandru care, după ce-l biruise pe Darius, încetase să mai consulte pe cei cu harul prevestirii viitorului și pe prezicători, din nou s-a întors la superstiții, care nu sînt altceva decît niște plăsmuiri năstrușnice ale minții omenști : el ordonă lui Aristander, în care avea toată încrederea, să facă sacrificii pentru a cerceta cum se vor desfășura evenimentele viitoare.

Era datina ca haruspicii să examineze măruntaiele victimelor sacrificate în prezența regelui, și

¹ Dunărea de azi.

să-i aducă la cunoștință ce prevestesc acestea ; în acest timp Alexandru, pe cînd haruspicii scrutau viitorul cercetînd tainele lucrurilor, își pofti prietenii să stea cît mai aproape de dînsul, pentru ca vorbind mai încet să evite redeschiderea răni necicatrizate încă, dacă va face un efort de vorbire. Hephaestion, Craterus și Erigyus fuseseră admiși să stea împreună cu ostașii de gardă în cortul său. „Am fost prins într-o situație extrem de critică pentru mine, în schimb deosebit de prielnică pentru vrăjmași ; însă necesitatea stă mai presus de rațiune, mai cu seamă în război, cînd arareori ți-e îngăduit să-ți alegi momentul. Bactrienii s-au răsculat și acum, cînd stăm pe grumazul lor, ei caută să descopere de ce curaj sîntem însuflețiți într-un război cu un alt popor. Soarta nu ne îngăduie nici o șovăială. Dacă nu ne vom sinchisi de loc de sciți, lăsîndu-i în pace cu toate că au ridicat armele împotriva noastră și dacă ne vom îndrepta asupra celor care s-au răsculat, aceștia ne vor privi cu dispreț. Dacă pe de altă parte vom trece fluviul Tanais și le vom dovedi tuturor că prin sîngele și pieirea sciților noi sîntem pretutindeni de neînvins, cine va mai șovăi să se supună și să acorde ascultare învingătorilor Europei însăși ? Se înșală cel care caută să măsoare mărția gloriei noastre prin spațiul pe care îl avem de străbătut. Un singur fluviu ne desparte de sciți : dacă-l trecem, ne ducem cu armele în Europa. Și cît de multă prețuire trebuie să acordăm faptului că, în vreme ce cucerim Asia, hotărîm să cîștigăm trofee cu totul pe alte tărîmuri, și printr-o singură biruință să unim împreună, dintr-o dată, teritorii care par despărțite prin spații atît de uriașe ? Dar, pe Hercule, numai puțin dacă vom șovăi și sciții își vor înfige colții în spinările noastre

tre. Oare noi sîntem singurii care putem trece înot fluviile ? Multe din mijloacele datorită cărora am învins pînă acum se vor întoarce împotriva noastră. Soarta îi înşală şi pe cei care au fost învinşi prin arta războiului ; de curînd am dovedit printr-un exemplu cum se poate trece un fluviu pe burdufuri. Presupunînd că sciţii nu ştiu încă să ne imite, îi vor învăţa bactrienii aceasta. Şi apoi nu numai oastea sciţilor a venit pînă aici, ci mai sînt aşteptate să sosească şi alte oştiri. Astfel, evitînd războiul, nu vom face altceva decît să-l întreţinem, iar războiul pe care am putea noi să-l întreprindem, însă nu-l desfăşurăm, vom fi nevoiţi să-l primim, apărîndu-ne.

E limpede ca lumina zilei planul meu. Dar stau la îndoială dacă macedonenii vor îngădui bărbăţiei mele să-şi dovedească puterea, deoarece, din ziua în care am primit această rană, n-am mai mers călare, n-am mai făcut un pas pe picioarele mele. Dar, prieteni, dacă vreţi să mă urmaţi, voi fi sănătos. Am în trup destulă forţă ca să suport această oboseală sau, dacă am ajuns la capătul vieţii mele, la urma urmei prin ce faptă de arme voi pieri dobîndind cea mai mare glorie cu putinţă ?“

Alexandru rostise toate acestea cu glasul întreţaiat ca o fiinţă vlăguită, încît cu anevoinţă i-au fost auzite cuvintele de cei din preajma sa, şi ca urmare toţi au căutat să-l convingă pe rege să renunţe la un plan atît de temerar şi de hazardat, mai cu seamă Erigyus care, văzînd că nu izbuteşte cîtuşi de puţin să-l cîntească pe Alexandru din hotărîrea sa, a încercat atunci să recurgă şi să-l zdruncine prin superstiţii, în faţa cărora regele nu se putea împotrivi : el îi spuse lui Alexandru că zeii se împotrivesc planului său şi că e pîndit de o mare primejdie dacă macedonenii trec flu-

viul. Aristander ieșise în întîmpinarea lui Erigyus cînd acesta intră în cortul lui Alexandru și-i aduse la cunoștință că măruntaiele victimelor au fost neprielnice. Erigyus îi aduse la cunoștință lui Alexandru că acestea le-a aflat din gura prezicatorului. Regele se grăbi să-l întrerupă și indignat mai întîi, apoi cu obraji înroșiți de jenă, fiindcă-i fusese dezvăluită o superstiție pe care o ținuse tăinuită, ordonă să fie chemat Aristander. Cînd acesta sosi, Alexandru, privindu-l, îi grăi : „Ți-am cerut să faci un sacrificiu nu ca rege, ci ca un simplu particular ; pentru ce ai destăinuit altuia decît mie prevestirea pe care ai aflat-o ? Datorită destăinuirii tale, Erigyus îmi cunoaște tainele și gîndurile mele ascunse. Eu sînt sigur, pe Hercule, că el tălmăcește măruntaiele victimelor sub înriurirea temerilor sale. Însă eu îți poruncesc cu un calm mai presus decît cel care s-ar cuveni să nu-l am, să-mi spui ce ți-au indicat măruntaiele și ce-ai aflat din cercetarea lor, pentru a nu putea să tăgăduiești că ai spus ce-ai spus !“

Lui Aristander îi pierise tot sîngele din obraji și rămase încremenit, pierzîndu-și de teamă și glasul ; în cele din urmă, sub îmboldul aceleiași frici, ca să nu-l facă pe rege să mai aștepte întîrziîndu-l cu răspunsul, îi spuse : „Eu am prezis că te vei expune unor eforturi uriașe, dar nu că te amenință primejdia unui insucces. Nu cunoștințele mele în arta prezicerii mă neliniștesc, ci dragostea mea față de tine mă neliniștește. Îmi dau seama de faptul că ești cu sănătatea zdruncinată și știu prea bine de ce ești numai tu în stare să faci. Mi-e teamă că n-ai să poți face față încercărilor de-acum !“ Alexandru îi ceru să aibă încredere în steaua sa cea bună, căci zeii îi vor fi prielnici, pentru ca el să se bucure și de această glorie. Con-

sfătuindu-se apoi mai departe cu aceleași căpetenii în ce chip să treacă fluviul Tanais, sosi din nou Aristander care declară că niciodată n-a văzut măruntaie mai prielnice și mai de bună prevestire ca acum, în orice caz, cu totul deosebite, în comparație cu cele de mai înainte ; atunci au fost îndreptățite temeiurile îngrijorărilor sale, prevestirile actuale însă sînt fără seamăn de prielnice.

Dar știrile care-i fură aduse la cunoștința regelui numaidecît dădură în vileag anumite semne de adumbrire a succeselor lui Alexandru. Așa cum am spus mai sus, regele macedonean trimisese pe Menedemus ca să-l asedieze pe Spitamenes, autorul răscoalei bactrienilor. Acesta, aflînd de sosirea dușmanului, ca să nu fie încercuit și asediat între zidurile orașului și totodată convins că el e în stare să-l inducă în eroare pe vrăjmaș, fără să fie văzut, își instalează trupele în locurile unde știa că va sosi Menedemus. Acest drum era prielnic pentru a se întinde o capcană : acolo îi ascunse pe dahi. Căii acestora transportă fiecare cîte doi oameni înarmați, din care cu repeziciune descălecă cîte unul și toți aceștia, deveniți pedestrași, pun în ncorînduială lupta cavaleriei. Sprinteneala dahiilor este deopotrivă cu repeziciunea cailor.

Spitamenes ordonase dahiilor să înconjoare toată pădurea, apoi ieși în întîmpinarea dușmanului, atacîndu-l deschis și din lături și din față și din spate. Menedemus încercuit din toate părțile, deși nu dispunea de forțe egale numericește, totuși a rezistat multă vreme, strigînd mereu către ostașii săi : „Am căzut în capcanele întinse de dușmani prin înșelăciune pe aceste meleaguri ; macedonenilor nu le rămîne altă mîngîiere decît să moară vitejește, vînzîndu-și scump viața prin uciderea vrăjmașilor !“ Avînd un cal fără seamăn

de bun care, atunci cînd îi lăsase friul liber, îl dusesese de mai multe ori prin rîndurile dușmanilor, Menedemus făcu un adevărat măcel printre dahi. Dăr pentru că devenise singur ținta tuturor dușmanilor, Menedemus îl îndemnă pe unul dintre prietenii săi numit Hypsides să încalece calul său și să scape cu fuga. Dar în vreme ce rostea aceste cuvinte, își pierdu răsufllarea și trupu-i fără viață se prăbuși la pămînt.

Hypsides ar fi putut scăpa cu zile ; dar după pierderea prietenului său, a hotărît și el să nu mai supraviețuiască. O singură grijă avea : să nu moară fără să se răzbune. De aceea dînd pîteni calului, se năpusti în mijlocul dușmanilor și după o luptă de pomină, căzu doborît de o ploaie de săgeți și lănci. Macedonenii care supraviețuiseră măcelului, cînd l-au văzut și pe Hypsides căzînd, pun stăpînire pe o măgură ceva mai înaltă decît celelalte. Spitamenes hotărî să-i constrîngă prin înfometare pe acești macedoneni să capituleze. Au căzut în acea luptă 2 000 de pedestrași și 300 de călăreți macedoneni. Din prudență, Alexandru a tăinuit această înfrîngere, amenințînd cu moartea pe cei care supraviețuiseră acestei lupte dacă vor des-tăinui ce s-a întîmplat acolo.

VIII. Însă pentru că Alexandru nu putea suporta să se prefacă arătînd un alt chip, în contrast cu starea sa sufletească, se retrase în cortul său, situat într-adins pe malul fluviului. Acolo, fără un martor de față, cumpănind în mintea sa în fel și chip asupra situației și asupra hotărîrilor de luat, petrecu toată noaptea stînd de veghe, ridicînd de mai multe ori pieile cortului său, pentru

a observa cu atenție focurile dușmanilor, datorită cărora putea să-și dea seama cât de mari sînt efectivele forțelor acestora. Cum se iviră zorile, luîndu-și platoșa, păși în fața trupelor sale. Alexandru era atît de iubit de ostașii săi încît prezența lui le risipi gîndul vreunei primejdii care le-ar putea stîrni frica. De aceea, plini de voieșie și vărșînd lacrimi de bucurie, îl salută ; ei, care puțin mai înainte refuzaseră să mai lupte, acum îi cer cu înflăcărare să-i conducă la luptă. Alexandru le spuse că-și va transporta cavaleria și falanga pe plute ; el ordonă ca trupele ușor înarmate să treacă înot pe burdufuri. N-a dorit să rostească mai multe cuvinte ostașilor săi, dar nici regele n-a fost în stare să le țină un discurs, din pricina sănătății sale șubrede.

Însă macedonenii au construit plutele cu o atît de mare hărnicie, încît în trei zile au fost gata ca la douăsprezece mii. Acum cînd toate erau pregătite în vederea trecerii, douăzeci de soli sciți vin călare, după obiceiul țării lor, în tabăra lui Alexandru și cer să-i dea de veste regelui macedonean că ei vor să-și ducă la bun sfîrșit însărcinarea lor, înfățișîndu-i-se lui. Permițîndu-li-se să intre în cort și fiind poftiți să se așeze, sciții își ațintesc privirile asupra regelui macedonean ; eu cred că sciților, care prețuiesc sufletul omului după talia lui înaltă, privindu-l și găsindu-l că are o înfățișare modestă, li se părea că nu e la înălțimea faimei sale.

Sciții însă nu sînt ca barbarii ceilalți niște oameni neciopliți și lipsiți de inteligență. Ba se spune despre unii dintre ei că posedă destulă înțelepciune, fapt cu atît mai surprinzător, cu cît sînt un neam întotdeauna sub arme. Felul cum sciții s-au adresat și au vorbit regelui macedonean după știrile

care ni s-au transmis din gură în gură, se deosebesc probabil de moravurile oamenilor noștri sortiți unor vremuri mai civilizate și avînd o cultură mai aleasă ; dar, deși cuvîntarea lor ar putea stîrni disprețul unora, totuși nu se poate contesta adevărul spuselor mele ca istoric, de aceea voi relata fără nici o falsificare a adevărului faptele, așa cum ni s-au transmis ele prin tradiție. Deci, după cum am aflat, unul dintre sciți, cel mai vîrstnic, a vorbit astfel :

„Dacă zeii ar fi vrut ca talia ta să fie deopotrivă cu mintea ta ascuțită, întregul pămînt nu ți-ar fi fost îndeajuns. Cu o mînă ai atinge Orientul, cu cealaltă, Occidentul și după ce-ai obține aceasta, ai vrea să știi unde-și ascunde strălucirea soarele, acest astru atît de puternic. În felul acesta tu dorești să cuprinzi ceea ce nu poți cuprinde. Din Europa, te îndrepti spre Asia ; din Asia treci în Europa ; după aceea, dacă vei ajunge să învingi și să supui întregul neam omenesc, ai să porți războaie și cu pădurile și cu zăpezile și cu fluviile și cu fiarele sălbatice. Ce ? Tu nu știi că pomii mari cresc într-o perioadă îndelungată de timp, dar pot fi desrădăcinați într-o singură oră ? E un nerod cel care se uită la fructele lor, dar nu măsoară înălțimea pomilor. Ia seama ca, în timp ce tu te străduiești să ajungi în vîrfurile pomului, să nu cazi împreună cu crengile pe care ai pus mîna. Chiar leul ajunge cîteodată să devină hrană pentru cele mai mici păsări ; fierul cît e de fier, și rugina tot îl roade. Nimeni nu e atît de puternic încît să nu se teamă de nici o primejdie, chiar din partea unei ființe slabe.

Ce ai cu noi ? Noi n-am pus niciodată piciorul pe teritoriul tău. Oare nouă, care trăim în codrii nesfirșiți, ne e îngăduit să știm cine ești și de unde

vii ? Noi nu putem deveni sclavii nimănui, și nici nu dorim să poruncim altora. Ca să cunoști neamul sciților, ei bine, să știi că noi am primit, în dar, un jug pentru boi, un plug, o lance, o săgeată și o cupă. Pe acestea le folosim și pentru a ne ajuta prietenii, și pentru a lupta împotriva vrăjmașilor. Prietenilor le dăm roadele dobândite prin munca vitelor, facem libații ciocnind cu cupele de vin împreună cu prietenii, pe dușmani îi atacăm de departe cu săgețile, de aproape cu lăncile ; în feiul acesta l-am învins pe regele Siriei, și după aceea pe regii perșilor și ai mezilor și ni s-a deschis drumul pînă în Egipt.

Dar tu, care te fălești că ai venit să-i urmărești pe tilhari, nu ești altceva decît tot un tilhar pentru toate neamurile la care te-ai dus. Ai cucerit Lydia, ai ocupat Siria, pui mîna pe Persia, ții sub stăpînirea ta Bactria, ai pătruns pînă în India, acum îți întinzi miinile tale nesățioase și lacome chiar spre vitele noastre. La ce-ți slujesc bogățiile care nu fac altceva decît să-ți crească poftele de a avea și mai multe ? Tu ești cel dintîi dintre toți care, cu tot sațiul tău, ai stîrnit totodată și înfometarea, pentru că, cu cît vei avea mai mult, vei dori mai aprîg să ai ceea ce nu ai.

Nu-ți dai seama de cîtă vreme stai pironit în jurul Bactriei ? În timp ce i-ai supus pe aceștia, au început să ridice armele împotriva ta sogdienii. Din victoriile tale ți se zămislește războiul. Căci, cu toate că ești mai mare și mai puternic decît altul, totuși, nimeni nu vrea să suporte un stăpîn de alt neam asupra sa. Treci numai fluviul Tanais : îți vei da seama cît e de mare teritoriul Sciției ; cu toate acestea nu vei izbuti niciodată să cucerești Sciția. Sărăcimea noastră va fi mai iute decît oastea ta, care cară după sine prăzile atîtor neamuri. Iar

de vei crede că ești departe de noi, ne vei vedea din nou în tabăra ta cînd nur te aștepți. Căci cu aceeași iuțeală îi și urmărim pe dușmani și știm și să fugim de ei. Aud că pustietățile Sciției sînt luate în batjocură chiar în proverbele grecilor. Însă noi îndrăgim mai degrabă pustiiurile lipsite de orice agricultură decît orașele și ogoarele mănoase.

Prin urmare, ține-ți bine strîns în mîinile tale norocul : e tare lunecos și nu poate fi păstrat dacă el nu vrea. E un sfat sănătos. Viitorul are să-ți dovedească acest lucru mai bine ca prezentul : pune frîu succesor tale ; le vei dirigi mai lesne. Ai noștri spun că norocul n-are picioare, ci numai mîini și aripi. Cînd norocul îți întinde mîinile, prinde-l și de aripi. În sfîrșit, dacă tu ești zeu, trebuie să le faci bine oamenilor, nu să le iei ce-i al lor. Dar dacă tu ești om, ceea ce de altfel și ești, gîndește-te întotdeauna la aceasta. E o nerozie să nu te gîndești decît la lucruri care te fac să uiți de tine. Cei cu care nu vei purta război vor putea să-ți fie buni prieteni. Căci o prietenie încheiată între oameni egali între ei reprezintă o forță fără seamăn și în mod evident sînt egali între ei numai cei care nu-și măsoară puterile ca să vadă care sînt mai tari. Niciodată să nu crezi că-ți vor fi prieteni cei pe care îi vei învinge. Niciodată nu există prietenie între stăpîn și sclav. Chiar în timp de pace sînt respectate legile războiului.

Să nu crezi că sciții depun jurăminte, ca să-și întărească alianțele. Cultivînd buna-credință, sciții jură c-o vor respecta. Grecii au avut obicei de a se bizui pe chezășii ; ei își semnează tratatele încheiate, invocîndu-i pe zei ; religia noastră se întemeiază numai pe buna-credință. Cei care nu-i respectă pe oameni, își înșală și zeii. Tu n-ai ne-

voie de un prieten de a cărui bunăvoință și bunăcredință te îndoiești. Ba la urma urmei vei avea în noi străjerii Asiei și Europei. Noi ne învecinăm cu Bactria de care ne desparte fluviul Tanais. Dincolo de acest fluviu avem așezările noastre pînă în Tracia. Se spune că Macedonia e vecină cu Tracia. Gîndește-te bine dacă vrei ca noi, care sîntem vecinii ambelor tale imperii, să-ți fim prieteni sau dușmani !” Așa vorbi barbarul.

IX. Fată de acestea, regele Alexandru răspunde că el va urma calea destinului său, deoa-rece are încredere în el, precum și sfaturile lor întrucît ele îl povătuiesc să nu întreprindă nimic cu o cutezanță orbească și la voia întîmplării. Lă-sîndu-i pe soli să plece, Alexandru își imbarcă ostășimea pe plutele pregătite. La proră își rînduise trupele înarmate cu scuturi de hopliți ¹, că-rora le dăduse dispoziții să stea în genunchi, ca să fie mai la adăpost de loviturile săgeților. Înapoia acestora se găseau unitățile de-gești care mane-vrau balistele, acești ostași fiind proteguiți din ambele laturi și din față de trupele înarmate. Res-tul de trupe care se aflau înapoia balistelor, asigu-rau protecția vîslașilor care nu dispuneau de platoșe, această ostășime formînd broasca testoașă cu scuturile lor. Același dispozitiv a fost păstrat și în acele plute care transportau cavaleria. Cea mai mare parte din călăreți își trăgeau ținîndu-i de frîuri caii, care înotau înapoia pupelor. Cît despre cei care erau transportați pe burdufurile umplute cu paie, acestea erau protejați de plutele care mer-geau în față lor.

¹ Hopliții erau ostașii pedestri înarmați cu arme grele ai armatelor vechilor polisuri grecești.

Regele Alexandru, cu ostași aleși numai unul și unul, își dezlegă cel dintâi pluta și dădu ordin să se îndrepte cu toții către malul din față. Sciții își rînduiseră șirurile de călăreți chiar la marginea malului fluviului, pentru ca plutele să nu poată acosta la țarm. Dar în afară de faptul că oastea dușmană se înfățișa sub acest aspect, stînd în așteptare în fața țărmlui fluviului, ostășimea macedoneană care naviga pe Tanais fu cuprinsă de o cumplită panică : cîrmacii nu puteau diriguî cursul plutei, deoarece plutele erau împinse de curentul puternic al fluviului și ostașii, simțind că-și pierd echilibrul și temîndu-se să nu fie răsturnați în apă, stînjeneau manevrele vislașilor. Nici măcar cu arcurile nu puteau să tragă, orice sfortare ar fi făcut, deoarece în primul rînd se încordau, căutînd ca să se țină în picioare fără a se primejdui și în al doilea rînd se gîndeau să-l atace pe vrăjmaș. Salvarea lor le-a stat în baliste care lansau săgețile cu nemiluita și făcînd adevărate ravagii în rîndurile trupelor vrăjmașe de călăreți grămădite buluc, întîmpinîndu-i pe macedoneni cu o cutezanță orbească. La rîndu-le și sciții aruncară pe întrecute o ploaie de săgeți asupra plutei macedonene, încît aproape că n-a existat scut de macedonean să nu fie străpuns de mai multe săgeți în același timp.

Plutele începură de acum să acosteze la țarm, cînd linia de bătaie macedoneană înarmată cu scuturi se ridică și aruncă cu lăncile, de astă dată ținta fiind sigură, nimic nemaistînjînd efortul lansării lăncilor. Cînd văzură că sciții înspăimîntați caută să se retragă de la țarm cu caii, macedonenii săriră pe uscat, îmbărbătîndu-se unul pe altul și, îmboldiți de avînt, începură să execute o puternică presiune asupra rîndurilor de sciți în-

trați în neorînduială. Apoi pîlcurile de călăreți macedoneni, care-și aveau caii cu frîcle și zăba-
lele în gură, străpunseră linia de luptă a barbari-
lor. Între timp restul de trupe acoperite de prima
linie de luptători se pregăteau de atac. Însuși re-
gele Alexandru, deși era lipsit de forța necesară
avînd trupul bolnav, suplinea totuși această lipsă
prin tăria curajului său neînfricat. Cu toate că
nu-i putea fi auzit glasul, îmbărbătîndu-și-i pe ai
săi, totuși, în pofida faptului că rana de la cap
încă nu se cicatrizase bine, toți îl vedeau cum
luptă. Totodată fiecare își era sieși comandant.
Îmbărbătîndu-se unul pe altul, nemaiținînd seama
de salvarea lor toți se năpustiră în iureș asupra
sciților.

Atunci, într-adevăr sciții nu mai fură în stare
să suporte nici privirile macedonenilor, nici strî-
gățele lor și nici să mai înfrunte armele dușmani-
lor, ci toți, dînd frîu liber cailor (căci linia lor de
bătaie era alcătuită de cavalerie), o luară la fugă.
Regele Alexandru, deși nu putea suporta zdrun-
cinăturile galopului cu trupul său avînd rănile ne-
vindecate, s-a încăpățînat totuși să-l urmărească
pe vrăjmaș 80 de stadii. Simțînd că i se sleiesc pu-
terile, dădu dispoziție alor săi să se țină strîns
pe urmele sciților fugari, cît timp mai rămîne un
pic de lumină; fiindcă se simțea istovit și sufle-
tește, Alexandru se retrase în tabără și rămase
acolo. Deja macedonenii trecuseră de stîlpii lui
Bachus¹, părintele macedonenilor, ale cărui altare
erau formate din pietre așezate la mici distanțe,
și din niște copaci uriași ale căror trunchiuri erau

¹ După năstărilor lui Plinius în *Historia naturalis* exis-
tau asemenea altare ridicate pe teritoriul Sciției de Se-
miramida, Gytus și personajele mitologice Hercule și
Bachus (Dionysos), zeul vinului și al petrecerilor.

acoperite de iederă. Dar pe macedoneni, înverșunarea i-a mînat și mai departe ; ei s-au înapoiat în tabără pe la miezul nopții, după ce măcelăriseră numeroși dușmani, capturaseră și mai mulți prizonieri și puseseră mîna și pe 1800 de cai. Din rîndurile macedonenilor au căzut 60 de călăreți, și 100 de pedestrași ; în schimb au fost cam o mie de răniți.

Această expediție a lui Alexandru desfășurată în momentul în care o mare parte din popoarele din Asia ridicase armele, aduse acest continent la ascultare ; atunci s-a aflat de această biruință cîștigată la vremea cea mai potrivită. Pînă atunci se crezuse că sciții sînt de neînvins. După înfrîngerea lor, toată lumea a căpătat convingerea că nici un neam nu e în stare să se măsoare în luptă cu oastea macedoneană. Ca urmare sacii au și trimis o solie care să-i făgăduiască lui Alexandru că neamul lor se va supune ordinelor lui. Pe saci îi impresionase mai degrabă atitudinea iertătoare a lui Alexandru față de sciții învinși, decît vitejia lui : căci acesta i-a trimis la vetrele lor pe toți prizonierii sciți, fără nici un preț de răscumpărare, pentru a le dovedi că s-a luptat cu cele mai războinice neamuri, măsurîndu-se cu ele din motive de vitejie, nu sub imboldul urii. Ca urmare, după ce i-a primit cu bunăvoință pe solii sacilor, le-a dat ca însoțitor pe Elpinicos, deși foarte tînăr, pe care și-l apropiase sufletește pentru farmecul care-l răspîndea în jur, fiind în floarea tinereții. Elpinicos, deși era deopotrivă prin frumusețe cu Hephaestion, în ce privește înfățișarea trupească, în schimb prin gingășia lui feminină se deosebea de Hephaestion.

După ce-i dădu dispoziții lui Craterus să-l urmeze cu grosul trupelor sale, Alexandru se în-

dreptă în etape scurte către orașul Maracanda, din care Spitamenes, cînd a aflat de sosirea lui, fugise, ducîndu-se în Bactria. În felul acesta, Alexandru, după ce a străbătut în patru zile o uriașă distanță, a ajuns în locurile unde pierduse cei 2000 de pedestrași și 300 de călăreți de sub comanda lui Menedemus. El dădu dispoziții să li se îngroape osemintele într-un singur mormînt și oficie după datinile strămoșești ceremonia înmormîntării. Craterus, care primise ordin să-l urmeze cu falanga, a ajuns și el la rege. Pentru ca toți cei care se răsculaseră, ridicînd armele împotriva macedonenilor să îndure deopotrivăurgia războiului, Alexandru își împărți trupele în mai multe grupuri și le dădu ordin să treacă prin foc și sabie tot ținutul sogdian și tot tineretul să fie măcelărit.

X. Sogdiana este un teritoriu în cea mai mare parte pustiu. Deșerturile întinse au o lățime cam de 800 de stadii. Există un imens teritoriu în partea dreaptă a regiunii, pe unde curge un râu (Polymetus ¹ îi spun localnicii). Avînd un curs impetuos, albia fiindu-i îngustă din cauza malurilor apropiate, intră într-o peșteră și dispare sub pămînt. Dovada cursului său subteran este zgomotul apei care curge, în vreme ce solul sub care își are cursul un râu atît de mare nu se bucură de nici un fel de umezeală.

Au fost conduși în fața lui Alexandru treizeci de prizonieri sogdieni, din rîndurile celor mai nobili, înzestrați cu un trup de o vînjoșie fără seamăn;

¹ Rîu al Sogdianeii, afluent al fluviului Oxus (Amu-Daria), curge prin vecinătatea orașului Maracanda (azi Kohik sau Zerafșan).

aceștia, cînd au aflat printr-un tîlmaci că din porunca regelui Alexandru sînt duși la locul de execuție, au început să intoneze un cîntec care era expresia unei veselii deosebite și să-și manifeste prin dansuri și mișcările legănate ale trupului voioșia lor sufletească. Uimit de atitudinea lor bărbătească neînfricăată, fără seamăn, cu care mergeau la moarte, Alexandru a dat ordin să fie chemați în fața sa, întrebîndu-i care-i motivul voioșiei lor atît de ieșite din comun, cînd îi așteaptă chinurile morții. Ei răspunseră că, dacă un altul în locul lui le-ar fi ridicat viața, ei ar fi murit cu tristețea în suflet. Însă faptul că se întorc la strămoșii lor, trimiși la aceștia de un rege atît de mare, biruitorul tuturor neamurile lor, își sărbătoresc moartea glorioasă pe care vitejii și-o caută, rugîndu-se să aibă parte de ea, intonînd cîntece după datina străbună spre a-și vîdi bucuria. Atunci regele, admirîndu-le înalta ținută sufletească, îi întrebă : „Ei bine, dacă vă voi dărui viața, vă întreb, oare veți voi să trăiți fără a-mi fi dușmani ?“ Ei îi răspunseră că niciodată nu i-au fost dușmani, însă, fiind provocați și siliți să se războiască, i-au devenit dușmani. Dacă Alexandru ar fi căutat prin binefaceri să-i atragă și nu le-ar fi pricinuit neajunsuri, care de care s-ar fi străduit din răspuțeri ca să nu fie întrecuți de nimeni printr-o mai frumoasă comportare. Întrebîndu-i din nou care va fi cheazășia prin care se vor obliga să-i fie credincioși, ei i-au declarat că aceasta va fi viața lor pe care o vor primi prin bunăvoința lui și vor fi gata să i-o ofere din nou, cînd le-o va cere. Și într-adevăr, acești sogdieni nu l-au dezamăgit pe Alexandru, ținîndu-și făgăduința. Căci cei care fuseseră trimiși la vetrele lor le-au insuflat și compatrioților aceeași atitudine leală față de Alexan-

dru ; patru dintre ei au fost reținuți pentru a face parte din corpul de gardă, și aceștia n-au fost mai prejos de nici un macedonean prin dragostea lor față de Alexandru.

Regele macedonean îl lăasă pe Peucolaus cu trei mii de pedestrași în Sogdiana (căci nu era nevoie de o garnizoană mai mare ca aceasta acolo) și el se duse în Bactria. De acolo ordonă ca Bessus să fie dus la Ecbatana, ca să ispășească prin moartea sa uciderea lui Darius. Cam în decursul aceluiași zile Ptolemeu și Melamnidas au sosit la Alexandru aducând 3 000 de pedestrași și 1 000 de călăreți, care aveau să fie încadrați în rândurile trupelor de mercenari. A sosit și Asandru din Licia cu un număr egal de pedestrași și 500 de călăreți. Cu efective la fel de mari a venit și Asclepiodorus cu trupe înrolate în Siria. Antipater îi trimisese 8 000 de greci, dintre care 600 erau călăreți. Mărindu-și în felul acesta efectivele armatei sale, Alexandru porni în marș pentru a restabili liniștea în regiunea unde se pornise răzvrătirea și, ridicând viața instigatorilor răscoalei, după patru zile ajunse la fluviul Oxus. Pentru că curge cărînd mult mîl, din această pricină fiind totdeauna tulbure, apa lui nu e de loc bună de băut. De aceea ostașii purceseră să sape puțuri. Cu toate acestea, deși s-a săpat pînă la o mare adîncime, nu s-a dat de nici o urmă de apă, cînd s-a descoperit chiar în cortul regelui un izvor, pe care, pentru că fusese observat prea tîrziu, s-a zvonit că a țîșnit pe neașteptate ; regele însuși a vrut să se răspîndească credința că acest izvor a fost un dar al zeilor.

După ce a trecut rîul Ochus¹ și fluviul Oxus,

¹ Rîu în Margiana, avînd un curs paralel cu Oxus (Amu-Daria), însă de la nord spre sud și se varsă în Lacul Arius (azi Murghab — Tedjend).

Alexandru a ajuns în oraşul Margiana¹. În împrejurimile acestui oraş, au fost alese poziţii pentru ridicarea a şase fortăreţe : două îndreptate către miazăzi, patru privind spre răsărit ; distanţele între ele erau mici, pentru a se putea ajuta reciproc şi a nu fi nevoite să ceară sprijin de departe. Toate aceste fortăreţe fură ridicate pe măguri înalte. Scopul lor era de a ţine în friu neamurile supuse ; astăzi ele şi-au uitat de obârşia lor şi stau sub ascultarea celor pe care îi supuseseră atunci şi le dădeau porunci.

XI. Regele Alexandru a pacificat în modul acesta şi restul ţinutului Sogdiane. Un singur masiv² stîncos mai rămăsese neocupat, pe care-l stăpînea sogdianul Arimazes cu 30 000 de ostaşi, avînd depozite de provizii strînse dinainte, care puteau să-i ajungă şi timp de doi ani. Masivul stîncos avea o înălţime de 30 de stadii : lungimea circumferinţei era de 150 de stadii ; fiind povîrnit şi cioplindu-i-se marginile cu tîrnăcopul, devenise inaccesibil, pînă la el mergînd o singură potecă foarte îngustă. La jumătatea urcuşului există o peşteră a cărei intrare e îngustă şi întunecoasă, treptat-treptat însă ea se lărgeste din ce în ce mai mult, iar în fundul ei se găsesc nişte bolţi destul de înalte ; izvoare ţîşnesc de pretutindeni din pereţii peşterii şi apele lor, unindu-se, dau naştere unui rîu care curge la vale pe panta muntelui.

¹ Margiana sau Marginia, sau Antiochia Margiana, capitala Margiane, situată pe riul Margus ; regiunea face parte din Bactriana, aflîndu-se în vestul ei (azi Meru).

² Acest masiv era situat probabil în vecinătatea oraşului de azi Derbend din Turchestan.

După ce a privit multă vreme aceste poziții destul de dificile, regele a hotărît să plece de acolo ; după aceea însă l-a cuprins dorința de a dovedi că este în stare să supună și natura. Înainte de a-și încerca norocul prin asediarea dușmanului, l-a trimis pe Cophes (acesta era fiul lui Artabazus) la barbari, ca să-i convingă să-i predea înălțimea fortificată. Arimazes, bizuindu-se pe pozițiile locului, îi răspunse plin de trufie cîte în lună și în stele și-l întrebă între altele dacă Alexandru poate să zboare. Aducîndu-i-se la cunoștință lui Alexandru toate acestea, se înfurie așa de tare încît, convocînd la sfat pe cei cu care de obicei se sfătuia, le dete în vileag obrăznicia barbarului care-și bătea joc de macedonenii, spunînd că nu au aripi : el va face totul ca în noaptea următoare să creadă că, într-adevăr, macedonenii zboară. „Aduceți-mi trei sute de tineri dintre cei mai sprinteni, alegeți dintre diferite unități, și anume pe aceia care la casele lor sînt deprinși să-și mîne vitele pe hățașuri și locuri stîlcoase aproape inaccesibile“.

Aceștia număidecît îi făcură rost de tineri înzestrați în mod deosebit și cu sprinteneală și însuflețiți de avînt. Regele, uitîndu-se la ei, le spuse : „O, flăcăi dragi și scumpi tovarăși de luptă, cu oameni ca voi am trecut peste fortificațiile unor orașe necunoscute de nimeni pînă la mine ; am străbătut culmile munților acoperite cu troiene veșnice ; am pătruns în defilcurile Ciliciei ; am îndurat asprimea gerului Indiei, fără a mă lăsa învins. Și eu v-am dat destule dovezi despre mine și voi, la rîndu-vă, despre voi. Masivul stîncos pe care îl vedeți, are o singură intrare care e în mîna barbarilor, pe celelalte le neglijează, nu au nici un fel de străji, în afară de cei care stau în fața tabe-

rei noastre. Veți găsi o potecă, dacă veți socoti cu de-amănuntul tot ce v-ar putea furniza o posibilitate de a ajunge pînă în vîrf. Natura n-a creat nimic atît de inaccesibil, unde să nu puteți ajunge prin iscusința și vrednicia voastră. Noi am încercat să cucerim și ceea ce ceilalți n-au nădăjduit vreodată să cucerească : Asia. Acest continent e în mîna noastră. Urcați-vă pînă în vîrfurile muntelui; după ce-l veți ocupa, îmi veți face semnale cu niște văluri albe ; după ce voi înainta cu trupele eu voi atrage forțele dușmane asupra noastră, lăsîndu-vă în pace pe voi. Cel care va izbuti să pună cel dintîi piciorul pe vîrf, va primi ca recompensă 10 talanți ; cel care va ajunge al doilea, cu unul mai puțin și așa mai departe pînă la al zecelea. Dar eu sînt sigur că dărnicia mea are mai puțin preț în ochii voștri ca prietenia mea !“

Tinerii l-au ascultat pe Alexandru vorbind cu un astfel de avînt, de parcă ar fi și cucerit muntele. Lăsîndu-i să plece, ei își făcură rost de piroane de fier, pe care să le înfigă în crăpăturile stîncilor, și-și pregătiră și niște funii zdravene. Regele făcu un înconjur al muntelui stîncos și le porunci să-și înceapă cățărutul pe la veghea a doua, prin locul pe unde urcușul părea mai puțin anevoios și mai puțin povîrnit, urîndu-le apoi succes. Acești macedoneni, luîndu-și hrană cu ei pentru două zile, au început urcușul, înarmați numai cu săbii și cu lănci. La început urcușul l-au făcut cu piciorul ; apoi cînd au ajuns pe povîrnișul aproape de verticală, unii s-au cățărat prinzîndu-se cu mîinile de colțurile stîncilor, alții s-au urcat cu ajutorul nodurilor făcute din loc în loc ; alții au izbutit să înfigă piroane între stînci, făcînd un fel de scări pe care se sprijineau cînd se săltau în sus unul după altul. Ziua a trecut, efor-

turile depuse fiind însoțite de emoții. După atitea și atitea neajunsuri întâmpinate, le rămăseseră de înfruntat greutatea și mai mari, căci li se părea că masivul crește mereu în înălțime. Și uneori asistau la priveriști cutremurătoare, când unii care greșeau, punându-și piciorul unde nu trebuia fără să se asigure, se prăvăleau din înălțime la vale, oferindu-le prin nenorocirea unuia din ei pilda soartei care-l paște pe fiecare dacă nu e atent.

Cu toate acestea pînă la urmă ceata tinerilor ajunsese cu mare trudă, în pofida atîtor greutăți fără seamăn, în virful muntelui, toți sleiți de viață din cauza efortărilor neîntrerupte; unii se răniseră serios în anumite părți ale corpului. Și noaptea și somnul i-a prins la momentul potrivit. Întinzîndu-și trupurile la voia întâmplării prin scobiturile și pe colțarii stîncilor (greu de conceput că acestea le-ar fi putut oferi puțința unui dram de odihnă), totuși, uitîndu-și de primejdiile care-i amenințau, s-au odihnit pînă la ivirea zorilor. În sfîrșit, trezindu-se ca dintr-un somn adînc, scrutînd cu priviri vulturești văile și coclaurii aflați sub ei, neștiînd ce parte a masivului muntos ar putea încăpea și ascunde forțe atît de mari de vrăjmași, au băgat de seamă un fum care șerpuia dintr-o păsteră aflată mai jos de ei. Din faptul acesta au conchis că aceasta este ascunzătoarea dușmanilor. Ca urmare, au semnalat lui Alexandru cu vâlurile albe înfipte în lănci, așa cum se stabilise. Au constatat că din toată ceata lor și-au pierdut viața cu prilejul acestui urcuș 32 de persoane.

Regele Alexandru a rămas toată ziua cu ochii ațintiți spre virful muntelui, obsedat nu atît de dorința de a pune mina pe această poziție, cît frămîntat de soarta celor pe care îi trimisese să înfrunte o primejdie atît de mare; numai la sosi-

rea nopții, cînd bezna i-a răpit puțința urmăririi cu privirea a oamenilor săi, el s-a retras la odihnă. A doua zi, cînd încă întunericul nopții se îngîna cu ivirea zorilor, el a fost cel dintîi care a zărit semnalul cu vălurile care-l vesteau că ai săi au ajuns și au pus stăpînire pe vîrf. Dar în același timp schimbările petrecute în văzduh și faptul că locul cu pricina cînd era luminat de razele strălucitoare a soarelui, cînd dispărea cuprins de vălurile unei neguri ce se lăsase l-au silit pe Alexandru să se îndoiască dacă ceea ce a văzut nu e o deșartă nălucire. Însă cînd în cele din urmă văzduhul s-a luminat de tot, răspîndindu-se pretutindeni strălucirea soarelui, i s-a spulberat orice urmă de îndoială. Chemîndu-l pe Cophes, prin care îi ispitise pe barbari să vadă ce intenții au, îl trimise din nou la aceștia, ca să-i povățuiască măcar acum să ia o hotărîre prin care să scape cu viață. Dacă se vor încapățîna să se încreadă în strășnicia pozițiilor lor socotite inexpugnabile, să-i invite a-și arunca privirile înapoia lor și să le arate pe cei care puseseră stăpînire pe creasta muntelui.

Cophes, după ce a fost introdus la Arimazes, începu să-l povățuiască să predea muntele, asigurîndu-l că în felul acesta va intra în grațiile regelui macedonean, dacă nu-l va sili pe acesta, care e preocupat cu urzirea unor planuri mult mai importante, să piardă vremea țintuit cîteva ceasuri în loc, cu asediarea unei simple stînci. Arimazes, adresîndu-i-se cu o trufie și o impertinență și mai mare ca înainte, îi porunci lui Cophes să plece numaidecît. Acesta însă, luîndu-l de mîină pe barbar, îi ceru să iasă împreună cu dînsul afară din peșteră. Obținînd aceasta, tînărul i-arată pe creasta muntelui pe tinerii macedoneni, și ironizînd, pe

bună dreptate, această atitudine trufașă a lui Arimazes, îi spuse că, într-adevăr, ostașii lui Alexandru au aripă. În vremea aceasta în tabăra macedoneană se auzeau glasul trâmbițelor și strigătele întregii oștiri macedonene. Această situație, ai-doma celor mai multe împrejurări lipsite de vreun temei serios ale războiului i-a convins pe barbari să capituleze, pentru că, cuprinși de teamă, nu putură de loc să-și dea seama și să evalueze numărul mic al macedonenilor care se găseau în spatele lor. De aceea îl rechemară degrabă pe Cophes (căci acesta plecase, lăsându-i pradă panicii) și împreună cu el trimit și 30 de căpetenii ale acestor barbari, care să-i predea muntele, cu condiția să le îngăduie a pleca de acolo teferi și nevătămați.

Alexandru, deși se temea să nu care cumva barbarii, la vederea micului efectiv al tinerilor săi ostași, să se îndârjească, schimbându-și atitudinea, totuși, având încredere în norocul său, și înfuriindu-se împotriva lui Arimazes pentru ținuta sa trufașă și dirză, îi răspunse că nu primește nici o condiție din partea barbarilor. Arimazes atunci, crezând că situația sa e disperată măcar că avea la dispoziție atâtea mijloace ca să reziste, a coborât împreună cu rudele sale și cu cei mai nobili din neamul său în tabăra lui Alexandru. Toți aceștia fură stâlciți în bătai cu vergile din ordinul regelui și apoi răstigniți pe cruce chiar la poalele muntelui. Mulțimea celor care se predaseră au fost oferți în dar locuitorilor orașelor nou întemeiate, împreună cu banii capturați de la Arimazes. Lui Artabazus i-a încredințat sarcina apărării masivului muntos și a regiunii învecinate.

CARTEA A OPTA

I

I. Alexandru, cucerind stinca aceasta, a dobândit mai multă faimă decît glorie, deoarece datorită duşmanului care cutreiera în sus şi-n jos, s-a simţit nevoia să adopte o tactică corespunzătoare ; în acest scop şi-a împărţit armata în trei corpuri : un corp l-a pus sub comanda lui Hephæstion, al doilea sub a lui Coenus, iar el a luat comanda ultimului corp. Dar nu toţi barbarii se comportau la fel. Unii au fost supuşi prin luptă ; majoritatea însă s-a supus înainte de a se mai război. Regele a poruncit să li se dea acestora oraşele şi ogoarele acelor care în mai multe rinduri ridicaseră armele.

Dar bactrienii fugiţi pustiau împreună cu opt sute de călăreţi ai massageţilor satele învecinate. Attinas, guvernatorul acestui ţinut, ieşi cu trei sute de călăreţi ca să-i pedepsească, fără să aibă cunoştinţă de capcanele care i se întinseră. Într-adevăr, vrăjmaşii îşi ţineau camuflaţi în pădurea de lingă cîmpie trupe înarmate. Un pumn de barbari mînau nişte turme de vite, pentru a-i ademini să cadă în cursa întinsă pe macedoneni care,

fiind cu gîndul după prădăciuni, nu prevăzuseră capcana. De aceea Atînas cu trupa sa în neorînduială tăbări asupra lor, fără să intre în dispozitiv de luptă, ţinta lui fiind să pună mîna pe pradă. Dar îndată ce intrară în codru, barbarii care erau ascunşi acolo îi atacă pe macedoneni, luîndu-i prin surprindere şi-i măcelăriră pe toţi. Răsunetul acestui dezastru ajunsese repede la Craterus, care sosi acolo cu toată cavaleria, dar messageţii fugiseră. Au fost nimiciţi o mie de dahi şi prin aceste represalii sîngeroase s-a pus capăt răscoalilor în toată regiunea.

Alexandru, după ce-i aduse la ascultare şi pe sogdieni, ajunsese la Maracanda. Acolo întîlni pe Berdes, pe care-l trimisese la sciţii ce-şi au aşezările în regiunea de la nord de Bosfor. El veni însoţit de o solie din partea acestui popor. Phrathernes, guvernatorul Chorasmiei¹, situată în imediata vecinătate a messageţilor şi a dahiilor, îşi trimisese şi el împuterniciţii săi prin care să-i promită lui Alexandru că i se supune fără şovăire.

Sciţii îi cerură lui Alexandru să se căsătorească cu fiica regelui lor, iar în cazul că va găsi cu cale să nu primească această propunere, atunci să admită ca macedoneni cei mai de frunte să se însoare cu fiicele celor mai de vază căpetenii ale poporului lor. Ei îi făgăduiră că însuşi regele lor va veni să-i facă o vizită. Alexandru a ascultat cu bunăvoinţă ambele solii şi, în aşteptarea lui Hephæstion şi a lui Artabazus, îşi instală tabăra acolo. După sosirea acestora, se făcu joncţiunea tuturor trupelor. Alexandru în fruntea întregii sale oş-

¹ Chorasmia (azi Khârizm) era regiunea situată la sud de Marea Aral, în bazinul fluviului Amu-Daria (Oxus).

tiri porni în marș și ajunse într-o regiune cu numele de Bazaira ¹.

O dovadă izbitoare de bună stare a barbarilor care își aveau așezările pe aceste meleaguri e că întrețineau pe cheltuielile lor numeroase fiare sălbatice de soi bun, lăsându-le să crească în mediul natural al pădurilor, sau în anumite dumbrăvi. Pentru acest scop au ales anume vaste întinderi cu codri și plantații și privești încântătoare, unde se aude susurul a nenumărate izvoare care nu seacă niciodată. Aceste parcuri naturale sînt împrejmuite cu ziduri, iar vînătorii au la dispoziție turnuri unde se adăpostesc. S-a putut constata că un asemenea parc nu mai fusese călcat de picior de om timp de patru generații. În acest parc înțesat de arbori seculari a intrat Alexandru cu toate trupele sale și a dispus să se facă o vînătoare a fiarelor sălbatice. Alexandru era cît pe aci să fie atacat de una dintre aceste fiare, un leu de mărime neobișnuită, dacă Lysimachus ², care întîmplător se găsea lingă el și care după moartea lui Alexandru a devenit regele Macedoniei, n-ar fi intervenit cu un par ascuțit în sprijinul regelui. Dar Alexandru îi refuză ajutorul, spunîndu-i că e în stare și singur să doboare fiara, tot așa de bine ca și el : căci pe cînd vîna odată în Siria Lysimachus, deși

¹ Regiune din Sogdiana, situată în jurul Samarcandei de azi.

² Lysimachus, general macedonean, comandantul corpului de gardă a lui Alexandru cel Mare ; după moartea acestuia a devenit regele Traciei și Ioniei în urma înțelegerii cu ceilalți diadohi la 323 î.e.n. Prin alianța cu Seleucus după victoria de la Ipsus asupra lui Antigonos în 301, a anexat o parte din teritoriul Asiei Mici. A domnit pînă în 281 î.e.n. pierind în bătălia de la Curupedion împotriva lui Seleucus.

fusesse amenințat de o mare primejdie, întrucît un leu de o mărime nemaiîntîlnită îi sfișiasse umărul stîng pînă la os, izbutise totuși să doboare fiara. Aducîndu-i aminte de această întîmplare, Alexandru, fără vorbă multă, a dus la bun sfîrșit isprava, doborînd leul dintr-o singură lovitură și nu din mai multe. Povestea care s-a răspîndit că Lysimachus a fost trimis de rege să înfrunte orbește leul, e mai mult ca sigur că își are izvorul în întîmplarea despre care am vorbit mai sus.

Însă macedonenii, cu toate că Alexandru reușise să ducă la bun sfîrșit isprava — doborîrea leului — fără a fi ajutat de cineva, totuși hotărîră, după obiceiul țării lor, ca regele să nu plece nicio dată singur la vînătoare, să nu vîneze decît călare și să fie întotdeauna însoțit de cei mai de seamă oameni din suita sa, formată din fruntașii macedonenilor. După ce au doborît patru mii de fiare, Alexandru luă masa în acel parc cu toate trupele sale. Apoi se înapoie la Maracanda. Aici Artabazus, guvernatorul provinciei, își părăsi dragătoria, datorită vîrstei sale înaintate și atunci Alexandru încredință această provincie lui Clitus, cel care în bătălia de la rîul Granicus, văzîndu-l pe rege că luptă cu capul descoperit, l-a protejat cu scutul său și a retezat cu o lovitură de sabie mîna lui Rhazaces care își îndreptase sabia către capul regelui. Clitus era un veteran de-al lui Filip, fiind vestit și prin multe fapte de arme. Sora lui Clitus, Hellanice, fusese doica lui Alexandru și acesta o iubea ca pe mama lui. Pentru aceste motive Alexandru îi încredință lui Clitus guvernarea celei mai importante provincii din imperiu, socotindu-l cel mai devotat și mai potrivit pentru sarcina apărării ei. Clitus primi dispoziții de a se pregăti de plecare a doua zi și fu poftit de rege

devreme la un ospăţ grandios. La acest ospăţ Alexandru, înfierbîntat de prea multă băutură, începuse să ridice în slăvi tot ce săvîrşise, ca un om nu numai lipsit de modestie, ci şi stăpînit de o nemăsurată vanitate, încît cuvintele sale stîrneau o impresie neplăcută chiar pentru auzul acelor care ştiau că nu spune decît adevărul. Cei mai vîrstnici totuşi tăcură. Alexandru însă depăşi măsura ajungînd pînă acolo încît căută să adumbrească faptele de arme ale lui Filip, lăudîndu-se că el este autorul strălucitei victorii de la Cheroneea şi că gloria unei fapte de arme atît de vestite i-a fost răpită de răutatea tatălui său care l-a pizmuit. El spunea că în timpul unui conflict sîngeros între ostaşii macedoneni şi greci, slăbit de rana pe care o căpătase atunci, Filip căzuse la pămînt, şi numai prefăcîndu-se că e mort a izbutit să scape cu viaţă. Alexandru l-a ocrotit, acoperindu-l cu scutul său şi i-a doborît cu mîna lui pe toţi cei care se năpusteau să-i dea lovitura de graţie lui Filip. Dar tatăl său nu i-a mărturisit niciodată acestea ca un adevărat părinte, supărat că-i dătoarează fiului său viaţa.

Apoi, cu prilejul campaniei militare pe care o desfăşurase singur în Illiria el îi scrisese tatălui său că i-a biruit pe vrăjmaşi şi că illirii, în urma victoriei sale, au părăsit cîmpul de luptă în neorînduială. Filip n-a luat parte absolut la nici o luptă în Illiria. Deci demni de laudă nu sînt cei care se frămîntă să pătrundă în misterele de la Samotrace¹, în loc să treacă Asia prin foc şi sabie

¹ Samotrace, insulă în marea Egee, aproape de coasta Traciei. Misterele de la Samotrace, celebre în antichitate, erau oficiate în onoarea Cabirilor, divinităţi care personificau forţele telurice şi vulcanii. Astfel au fost identificaţi (Axieros) cu Demeter (Ceres) şi Casmillos cu Hermes (Mercur).

și s-o cucerescă, ci merită să fie proslăviți cei care printr-un curaj fără seamăn au realizat fapte mărețe, întrecînd orice închipuire. Acestea și altele asemănătoare le ascultau tinerii plini de încinare. Celor mai vîrstnici încă această atitudine a lui Alexandru față de memoria tatălui său nu le făcea plăcere, considerînd jignitoare vorbele lui Alexandru la adresa celui sub domnia căruia trăiseră multă vreme. Atunci Clitus, care nu era mai prejos de Alexandru în privința reputației de mare băutor, se întoarse către cei care se găseau în preajma mesei sale și le recită versuri din Euripide, dar așa fel recita, încît regele nu-i auzi decît glasul, nu și cuvintele. În aceste versuri¹ se spunea că rău au făcut grecii cînd au hotărît să fie scrise pe monumentele lor numai numele regiilor, cîtă vreme aceștia obțin victorii și cîștigă glorie cu sîngele altora. Deoarece Alexandru bănuia că prin versurile recitate s-au făcut aluzii răutăcioase la adresa sa, îi întrebă pe cei din preajma lui Clitus ce au auzit de la el. Dar cum aceștia nu îndrăzneau să spună, Clitus începu puțin cîte puțin să dea drumul la glas, și apoi din ce în ce mai tare amintea faptele de arme și războaiele din Grecia ale lui Filip, pe care el le socotește cu mult superioare celor prezente.

Atunci se iscă discuție între tineri și bătrîni. Regele care asculta, liniștit în aparență, cum Clitus căuta să-i scoboare meritele, neapreciindu-i gloria cum se cuvine, scăpără de minie. De bună seamă ar fi părut că-i dă ordin, dacă l-ar fi obligat pe Clitus să pună capăt acestei cuvîntări pline de semeție. Dar cum acesta nu înceta, regele turba de necaz. Ba Clitus îndrăzni să-l apere și pe Par-

¹ Aceste versuri erau din tragedia *Andromaca* a lui Euripide (v. 684 și urm.)

menio și sub influența vinului, cît și a unui ne-săbuit spirit de contradicție, consideră victoria lui Filip asupra atenienilor mai importantă decît distrugerea Thebei. Terminînd spuse :

„Dacă trebuie să murim pentru tine, Clitus este cel dintîi gata de jertfă, dar cînd tu ești judecătorul victoriei, răsplata cea mai însemnată o primesc cei care batjocoresc cu nerușinare memoria tatălui tău. Mi-ai încredințat regiunea Sogdiana, de atîtea ori răzvrătită, nu numai nesupusă, dar care nici nu se poate supune. Sînt trimis printre fiare sălbatice. Trec cu vederea lucrurile care mă privesc. Disprețuiești ostașii lui Filip, dar uiți că dacă n-ar fi fost bătrînul Atharrias, care să-i recheme pe tinerii care nu voiau să vină la luptă, am fi și acum la porțile Halicarnasului. Cum, numai cu acești tineri ai supus Asia? Sînt adevărate, după părerea mea, cuvintele pe care unchiul tău¹ le-ar fi spus în Italia : «El a luptat împotriva bărbaților, pe cînd tu lupti împotriva femeilor»“.

Din toate criticile exprimate fără vreun temei și la voia întîmplării, nimic nu l-a supărat mai mult ca elogioasa amintire a lui Parmenio. Regele își înăbuși totuși minia, mulțumindu-se să-i ordone lui Clitus să părăsească masa, adăugînd numai atît : „Dacă ai fi vorbit mai mult, poate mi-ai fi amintit că m-ai scăpat de la moarte, după cum te-ai lăudat de multe ori !“.

Dar deoarece Clitus cam întîrzie să se scoale, atunci cei care ședeau lingă el, îl luară de mîini și mai certîndu-l, mai sfătuindu-l, încercară să-l ridice de la masă. Pentru că-l îndepărtau, Clitus adăugă la vechile sale supărări și această indignare recentă, strigînd :

¹ Se referă la regele Alexandru al Epirului care a făcut o expediție în Italia (334—332 î.e.n.).

„Cu pieptul meu am apărat trupul regelui. Acum, după ce a trecut atîta timp de la un serviciu așa de mare, azi amintirea acestui fapt îi este odioasă !” Clitus impută regelui moartea lui Attalus și la urmă își bătu joc de oracolul lui Iupiter Ammon, care spunea că el este tatăl lui Alexandru. „E mai mult adevăr în ceea ce ți-am spus eu, decît în răspunsul ce ți l-a dat zeul, tatăl tău !”

Regele a fost cuprins de o furie pe care n-o putea stăpîni nicicînd nu era băut. Însă cum vinul îi întunecase judecata, sări repede de pe scaunul lui. Prietenii înfricoșați nu lăsară ci mai degrabă aruncară cupele lor pe masă și se ridicară cu toții, atenți la ceea ce va face regele aflat în culmea furiei.

Alexandru a smuls o sulită din mîinile unui ostaș de gardă și pentru că Clitus vorbind mereu, continua cu criticile a încercat să-l lovească, dar a fost oprit de Ptolemeu și Perdicas. Ei îl luară în brațe pe la mijloc și, cu toate eforturile lui, n-a putut să scape. Lysimachus și Leonnatus i-au smuls sulita. Regele făcu atunci apel la devotamentul ostașilor și, strigînd că el este făcut prizonier de cei mai buni prieteni ai săi așa cum s-a întîmplat nu de mult cu Darius, dădu ordin să sune goarna ca să se prezinte toți înarmați, la cortul regal. Atunci Ptolemeu și Perdicas cad în genunchi și-l roagă să-și potolească minia, aceasta turbată și să dea un răgaz supărării, iar mîine toate le va face cu judecată. Dar urechile lui erau surde, pentru că minia clocotea în el.

Rațiunea nemaifiind stăpînă pe el, Alexandru aleargă în vestibulul cortului și smulge o sulită de la un ostaș de gardă și se așază în prag, în locul pe unde trebuiau să iasă toți care luaseră parte la masă. Toți pleascră. Clitus ieși cel din urmă pe

întuneric. Regele întrebă cine este și după glas se cunoștea grozăvia crimei ce o pregătea. Clitus care uitase mînia sa, dar nu și pe a regelui, răspunse :
„Eu sînt Clitus și ies de la masă”. La aceste cuvinte regele îi înfipse sulita în coastă și, plin de sîngele celui care murea, îi spuse :

„Du-te acum la Filip, la Parmenio și Attalus !”

II. Natura nu a înzestrat prea bine ființa ome-nească, care îndeobște săvîrșește o faptă înainte de a cugeta asupra ei. Într-adevăr, după ce i-a trecut mînia și i s-a risipit fumul beției, regele abia atunci și-a dat seama, însă prea tîrziu, de gro-zăvia faptei săvîrșite. Atunci a constatat că a ri-dicat viața unui om care, chiar dacă și-a dat dru-mul la gură, vorbind fără înconjur ce gîndea și ce simțea, totuși, fusese un strălucit bărbat în răz-boi și, mai mult, Clitus îl salvase și de la moarte. Regele s-a transformat într-un odios călău, pedep-sind printr-o moarte îngrozitoare un om care și-a dat frîu liber gurii, vorbind sub înriurirea ne-fastă a băuturii. Tot vestibulul era stropit cu sîn-gele oaspetelui, care înainte fusese invitat la masă. Străjile cutremurate de acest fapt, stăteau deo-parțe ca înmărmurite. Iată însă că singurătatea trezește mai repede remușcarea, căci regele smulge săgeata din trupul celui ce zăcea la pămînt și și-o îndreaptă către dînsul. Era cît pe-aci să și-o înfigă în piept, dar săriră străjile și, cu toată împotrivi-rea lui, i-o smulg din mînă și îl duc pe brațe în cort. Acolo, culcat pe pămînt, făcea să răsune cor-tul de gemete, tînguii și vaiete. Își zgîria fața cu unghiile și-i ruga pe toți din jurul lui să nu-l mai lase să supraviețuiască, după o atît de apăsătoare

dezonoare. A petrecut toată noaptea într-un cumplit zbucium sufletesc. Atunci cercetă dacă nu cumva mînia zeilor a fost cea care l-a împins să săvîrșească o nelegiuire atît de cumplită.

Și-a adus aminte că n-a adus sacrificiul anual părintelui Bachus în ziua stabilită după datini. Deci fărădelegea a fost săvîrșită datorită beției la un ospăț, fiind semnul miniei neîndoielnice a zeilor. Ceea ce-l impresiona mai mult era faptul că îi vedea pe toți amicii săi îngroziți. Nimeni nu va mai îndrăzni să stea cu el de vorbă. Va trebui să trăiască viața însingurat ca fiarele codrului, stîrînd groaza în celelalte viețuitoare, dar totodată cuprins și el de teamă pentru sine.

Cum s-a luminat de ziuă, porunci să i se aducă în cort cadavrul care încă sîngera. Așezînd leșul în fața sa, îl podidiră lacrimile, rostînd următoarele : „Iată recunoștința pentru doica care m-a hrănit cu lapte și ai cărei vlăstari și-au dat viața amîndoi la Milet, pentru gloria mea. Aici fratele ei, singura-i mîngîiere după atîtea pierderi, a fost răpus de mîna mea la un ospăț ! Unde se va duce nenorocita ? Din toți ai ei eu singur mai trăiesc, singurul pe care nu-l va putea privi fără să se cutremure de groază. Și eu, ucigașul celor care mi-au salvat viața, mă întorc în patrie, nemai-putînd întinde doicei mele mîna care îi va aduce aminte de nenorocirile ei !” Și fiindcă lacrimile și tînguirile nu se mai curmau, prietenii au dispus să se ridice leșul. Trei zile a zăcut regele zăvorît. Capii de oaste și garda lui personală aflînd că el stăruie cu încăpăținare să moară, au dat buzna cu toții în cort și după nenumărate rugămînti — căci li se împotriva mereu — cu greu l-au convins să guste puțină mîncare. Aceștia, ca să micșoreze rușinea nelegiuirii săvîrșite, au declarat că Clitus

pe drept a fost pedepsit și s-ar fi opus să fie înmormintat dacă regele n-ar fi dat ordin să i se facă funeraliile. Astfel, stătu zece zile la Maracanda, mai ales ca să se întremeze sufletește. Trimise apoi pe Hephaestion cu o parte din trupe în regiunea Bactriei, ca să pregătească aprovizionarea pentru iarnă. Provincia, pe care o destinase lui Clitus, o încredințează lui Amyntas, iar el pleacă la Xenippa.¹ Acest ținut e vecin cu Scitia. Are nenumărate sate foarte populate, fiindcă rodnicia pământului nu numai că reține pe meleaгурile natale pe băștinași, dar îi atrage chiar și pe străini. Xenippa devenise locul de refugiu al bactrienilor exilați, pentru a nu se supune lui Alexandru. Dar când au aflat că regele a sosit acolo, au fost alungați de locuitori; erau aproape două mii cinci sute de bactrieni. Toți erau călăreți și chiar în timp de pace se deprinseseră să facă tilhării la drumul mare. Cruzei din fire, cruzimea lor crescuse datorită nu numai războaielor, ci și disperării că nu vor fi iertați. Atunci tăbăriseră pe neașteptate asupra lui Amyntas, căpetenia de oștire a lui Alexandru. Ciocnirile au durat multă vreme, fără ca vreuna din tabere să biruiască. În cele din urmă, după ce bactrienii și-au pierdut șapte sute dintr-ai lor, dintre care trei sute au căzut prizonieri, supraviețuitorii s-au împrăștiat care încotro, recunoscându-se învinși, de bună seamă nu fără pierderi pentru macedonenii. Într-adevăr, din rindurile macedonenilor au căzut optzeci de ostași și în afară de aceștia alți trei sute cincizeci au fost răniți. Totuși, chiar după a doua lor revoltă, bactrienii au fost iertați. După supunerea acestora, regele cu toată oastea ajunsese în ți-

¹ Regiune în Sogdiana, învecinându-se cu Scitia.

nutul numit Nautaca¹, unde era satrap Sisimithres. El avea doi copii făcuți cu mama sa, căci în această țară părinții se puteau căsători cu copiii lor. Cu oastea compatrioților săi, satrapul închisese defileul în locul cel mai îngust al teritoriului său prin puternice fortificații, acolo pe unde se putea intra în regiune. În față curgea un riu cu un curs vijelios, în spate era un masiv stincos care împiedica înaintarea întocmai ca un baraj. Locuitorii și-au săpat un tunel pe sub această stîncă. Exista o peșteră luminată numai la intrare. Înăuntru era beznă ca noaptea, nimeni neputîndu-se orienta fără făclie. Spre cîmpie ducea un coridor foarte lung, cunoscut numai de băștinași. Dar, deși acest defileu dispunea de poziții naturale prielnice și de puternice fortificații făcute de mina oamenilor și păzite de barbari, Alexandru ordonă totuși să se aducă berbecii și izbiră cu ei fortificațiile făcute de mina omenească, apoi cu prăștii și săgeți doborîră numeroși apărători. După ce macedonenii îl puseră pe fugă pe vrăjmaș, trecînd peste fortificațiile prăbușite, regele își instalează tabăra pe creasta masivului stîncos. Însă mai era riul care îi stăvilea calea. Curgînd din vîrfurile muntelui, el se unea cu alte riuri în vale, unde forma un lac imens, adînc, aidoma unei genuni, încît se părea că cu anevoință se putea trece peste el dincolo. Alexandru dădu ordin să se taie copaci și să se îngrămădească pietre. Barbarii neobișnuiți cu astfel de lucrări, cînd văzură cît de repede au ridicat macedonenii un zăgaz în apă, intrară în panică. Atunci regele, socotind că i-ar putea convinge să se supună însuflîndu-le teamă, îl trimise pe

¹ Nautaca, oraș în Sogdiana și bazinul fluviului Amu-Daria (Oxus), n-a fost identificat topografic cu exactitate.

Oxartes, din același neam cu ei, dar supus lui Alexandru, ca să convingă pe căpetenia lor să predea fortificațiile din munte și să facă și ei act de supunere. Totodată ca să vire și mai tare groaza în dușmani, apropie turnurile și balistele aruncau cît mai multe săgeți. Renunțînd la orice apărare, barbarii se retraseră către vîrfurile muntelui. Oxartes, văzîndu-l pe Sisimithres tremurînd de frică și fără nici o nădejde de izbîndă, îl sfătui să caute alianța macedonenilor, renunțînd la împotrivire prin forță și-l îndemnă să nu mai întîrzie înaintarea trupelor învingătoare ale lui Alexandru, care se grăbește să plece în India. Cine stă în calea lui Alexandru, urgia pregătită pentru alții, pe capul aceluia va cădea. Sisimithres primi să se supună. Însă mama lui care îi era și soție, declară că ea mai bine moare decît să cadă sub stăpînire străină. Ea îl convinse pe barbar să recurgă la calea apărării onoarei în locul salvării vieții și atunci lui îi fu rușine să constate că femeile prețuiesc mai mult ca bărbații libertatea. Așadar, plecînd crainicul păcii, Sisimithres se hotărî să înfrunte asediul. Dar comparînd forțele lui cu ale adversarului, îi păru rău că ascultat sfatul unei femei, mai degrabă pripit și neîhibzit decît necesar în acea împrejurare, și-l chemă repede pe Oxartes înapoi, spunîndu-i că el primește să se supună puterii regale, dar că-l roagă să nu-i aducă la cunoștință regelui hotărîrea și sfatul mamei sale, pentru ca în felul acesta să obțină iertare mai ușor. Oxartes mergea înainte, Sisimithres venea după el cu mama și copiii și cu toate rudele sale, fără să mai aștepte garantarea vieții pe care i-o făgăduise Oxartes. Regele trimise o ștafetă ca să le spună să se înapoieze și să aștepte că va veni el în persoană. Într-adevăr Alexandru a sosit, a sacrificat victime zeiței Minerva și Victoriei și

i-a redat lui Sisimithres comanda pe care o avea, sădindu-i nădejdea guvernării unei provincii și mai mari, dacă-i va rămâne prieten devotat. Sisimithres îi puse la dispoziție drept cheazășie pe cei doi fii ai săi, care primiră porunca de a-l urma pe rege în armata acestuia. Apoi regele lăsă acolo falanga și el plecă cu cavaleria să supună pe sogdienii care se răsculasera. Drumul era greu, plin de bolovani și stînci care îi împiedicau mersul, dar, de bine de rău, îl suportau. Caii nu numai că își tociseră copitele din cauza bolovanilor, dar avînd trupurile istovite de tot, cei mai mulți nu mai puteau merge, încît treptat-treptat coloana se rărea tot mai mult, sentimentul datoriei slăbea, așa cum se întîmplă cînd te cuprinde o oboseală mare. Totuși regele din distanță în distanță schimba caii și-i urmărea mereu pe fugari. Escorta lui obișnuită, formată din tineri nobili, îl părăsise, afară de Filip, fratele mai mic al lui Lysimachus, care deabia ajunsese și el bărbat, dar avea — cum ușor se va vedea — un caracter distins. Acest tînăr a mers pe jos — lucru de necrezut — cinci sute de stadii, însoțindu-l pe rege care era călare. Deși în multe rînduri Lysimachus îi oferise calul său, totuși n-a putut să-l depărteze de rege, măcar că purta pe el și platoșa și armele. Același tînăr, cînd macedonenii au ajuns într-o pădure în care se ascuseseră barbarii, s-a bătut cu o vitejie fără seamăn și l-a apărut pe rege care se lupta corp la corp cu dușmanul. Dar după ce barbarii fură alungați din pădure, energia de care dăduse acest tînăr dovadă în luptă îl părăsi. Deodată, cu tot corpul numai o apă de nădușeală și istovit de atîtea sfôrțări, se rezemă de tulpina unui copac. Dar cum, într-adevăr, arborile nu putea oferi un sprijin, regele îl luă pe brațele sale unde tînărul, fără să-și mai revină în fire,

își dădu sufletul. Dar și o altă durere tot așa de mare îl pîndi pe rege. I se aduse la cunoștință puțin mai înainte de a se întoarce în tabără că Erigyus, unul dintre cele mai strălucite căpelenii de oaste ai lui Alexandru, s-a stins din viață. Înmemntarea¹ amîndurora s-a făcut cu toată pompa și cu toate onorurile.

III. Alexandru hotărî să-i atace pe dahi, căci aflase că acolo se găsea Spitamenes. Dar zeița Fortuna¹, ca și în alte multe prilejuri, nepregetînd să-i fie prielnică, a hotărît ca această expediție să se facă fără rege. Spitamenes își iubea soția cu o mare pasiune. El o lua cu el pretutindeni în toate

¹ Grecii nu ardeau trupurile morților, ci le îngropau, dar țineau foarte mult să facă toate onorurile înmemntării. Cel ce nu le respecta era pedepsit. Ceremonia funerară avea trei momente: a) se expunea cadavrul o zi; b) se transporta la cimitir și c) se îngropa. Transportul și îngroparea se făcea a doua zi, înainte de răsăritul soarelui. Spălat, parfumat și îmbrăcat în alb răposatul era întins pe pat. Corul compus din bărbați și femei cîntau melodii triste. A doua zi mortul era îngropat cu obiecte casnice, de toaletă etc. La mormînt se ridica o stelă funerară, care se împodobește cu coroane de frunze și vase cu parfum. A treia zi, se aduceau noi ofrande și aceeași ceremonie se repeta a noua și a treizecea zi, cînd doliul se termina. În tot acest timp, familia purta haine negre sau de culoare închisă.

² Fortuna — Zeița norocului și a întîmplării, în gr. *Tiche*, a neprevăzutului, era fiica lui Zeus și adorată îndeosebi la romani. Fortuna este personificarea soartei bune sau rele, care urmărește pe fiecare om. Este ceea ce numim noi norocul. Formula grecească de binețe „*Tiche agate!*” înseamnă „*Noroc bun!*” În timp ce destinul este o forță oarbă și implacabilă, Fortuna este zeița ce-și pleacă urechile la toate rugăciunile noastre. Ea este zeița cu sentimente umanitare. Numele ei vine de la *Fors*, care însemnează pe lîngă „*putere*” și „*întîmplarea*”,

luptele, deși ea suporta cu greu faptul că erau nevoiți să treacă în fugă prin ținuturi străine. Obosită de atâtea neajunsuri, folosea ademenirile femeiești pe lângă soț ca să-l convingă să renunțe la fugă și-l sfătuia să încerce a obține iertarea din partea învingătorului Alexandru, îmbunîndu-l, căci de el tot nu poate scăpa. Avea cu Spitamenes trei vlăstari, acum vîrstnici. pe care, după ce-i trimise în brațele tatălui lor, îl rugă să aibă cel puțin milă de ei, căci ea, ca să-și facă mai convingătoare rugămințile sale, îi spuse că Alexandru este aproape. Spitamenes socoti că aceasta înseamnă trădare, nu un sfat. Crezînd că ea, bizuindu-se pe frumusețea ei, dorește desigur ca să ajungă cît mai degrabă în mîinile lui Alexandru, Spitamenes scoase sabia ca s-o înjunghie, dar fu oprit de frații ei care îi săriră într-ajutor. Îi porunci însă să piară din ochii lui. amenințînd-o cu moartea dacă-i va mai apărea în cale. Și ca să-i treacă necazul, petrecu nopțile cu concubinele sale. Dar dezgustul ce-l simțea față de cele cu care petrecea i-a aprins și mai mult dragostea ce o simțea pînă în străfundul inimii sale pentru soția sa, de-aceea se reîntoarce la dînsa, rugînd-o în mod stăruitor să nu-i mai dea astfel de sfaturi, ci să primească ceea ce a urzit destinul, că el mai degrabă îndură moartea decît să se supună lui Alexandru. Ea îi invocă faptul că așa a crezut că e mai bine, poate și dintr-o slăbiciune de femeie, dar că i-a vorbit foarte sincer. În viitor însă ea se va supune bărbatului. Bucuros

„neprevăzutul“. La greci era reprezentată cînd ca o nimfă, cînd ca tovarășă a destinului. E reprezentată pe monezi cu o femeie frumoașă, ținînd în mînă cornul abundenței, al bogăției și se sprijină pe o cîrmă de corabie, fiindcă ea hotărăște destinul omului în noianul întîmplărilor. aidoma mării ce-și mișcă mereu valurile.

de această supunere prefăcută, Spitamenes pregătește un ospăț ca de sărbători. Îngreunat de vin și mâncare, pe jumătate adormit, este condus în camera sa. Când soția sa văzu că Spitamenes doarme adînc, scoase o sabie pe care o purta ascunsă în veșmintele sale și-i tăie capul. Încredință capul unui sclav al ei, părtaș la această faptă; cu hainele pătate de sînge, ea sosi în tabăra macedonenilor, unde stărui să i se dea de veste lui Alexandru că are să-i comunice un lucru important pe care nu-l poate afla decît din gura ei.

El porunci să i se înfățișeze deîndată femeia. Când o văzu stropită de sînge, socoti că a venit să i se plîngă că a fost batjocorită. Ea-i spuse că dorește să între și sclavul pe care-l lăsase în vestibul. Ținînd ascuns în haine capul lui Spitamenes, acesta dădea de bănuît. Cercetat, arată ceea ce ținea ascuns. O paloare deosebită schimbase trăsăturile chipului lipsit de viață a lui Spitamenes, încît nu se mai putea cunoaște cine este. Cei din suită întrebare pe sclav care despre ce e vorba și ce este cu acest cap de om : raportîndu-i-se regelui, acesta ieși atunci din cort și cercetă și el situația. Sclavul îi spuse și el același lucru. Alexandru însuși află astfel adevărul. Atunci cînd cunoscuseră realitatea, rînd pe rînd fel și fel de gînduri îi frămîntau mintea. Regele era încredințat că i s-a adus un imens serviciu prin nimicirea unui transfug și unui trădător care, dacă ar fi trăit, i-ar fi întirziat punerea în aplicare a atîtor mari planuri¹. Pe de altă parte însă simțea repulsie față de această crimă de necrezut, deoarece o femeie care se bucura de iubirea deplină a soțului, părintele copiilor săi, l-a ucis prin violență. Totuși, simțămîntul de recunoș-

¹ Alexandru cel Mare proiectase expediția în India.

tință pentru serviciul adus făcu să i se șteargă din minte grozăvia acestei crime și ca urmare dădu poruncă să se aducă la cunoștință soției lui Spitamenes să părăsească de îndată tabăra, ca nu cumva acest exemplu de cruzime barbară să înruiască asupra obiceiurilor și caracterelor blinde ale grecilor.

Aflind de moartea lui Spitamenes, dahii îl puseră în lanțuri pe Dataphernes, complicele lui la răscoală; și-l predară lui Alexandru. Acesta, ușurat acum de noianul grijilor de față, hotări să repare nedreptățile făcute de guvernatorii provinciilor lor care, fiind din cale afară de-hrăpăreți, conduceau populațiile în mod tiranic. De aceea îi încredință lui Phrataphernes Hyrcania, pe marzi și pe tapuri și-i dădu însărcinarea ca Phradates pe care-l înlocuise să fie trimis la dînsul sub pază. În locul lui Arsaces, guvernatorul drangilor, îl puse pe Stasanor. Pe Arsaces îl trimise în Media, pe care trebuia să o părăsească Oxydates. După moartea lui Mazaeus Babylonia a fost pusă sub ascultarea lui Stamenes.

IV. După ce a dat aceste dispoziții, la începutul lunii a treia, Alexandru ridică tabăra de iarnă ca să pornească spre ținutul numit Gazaba¹. Prima zi marșul a fost fără peripeții. A doua zi vremea s-a schimbat și deși nu au fost furtuni, totuși timpul era mai întunecat decît în ziua precedentă, lăsînd să se vadă unele semne amenințătoare pentru a doua zi. În ziua a treia, din toate părțile fulgerele brăzdau neîntrerupt văzduhul. Luminile ful-

¹ Regiune situată la est de Nautaca (Sogdiana).

gerelor te orbeau cînd apăreau, iar cînd dispăreau era întuneric beznă. Pe ostașii în marș începu să-i doară nu numai ochii, ci îi cuprinse și teama. Cercul răsuna de bubuiturile continue ale tunetelor, ici și colo se vedeau trăsnetele căzînd. Cu urechile asurzite, coloana de ostași încremenită nu avea curajul nici să stea pe loc, nici să meargă. Deodată se dezlănțui o ploaie torențială cu grindină. La început ostașii căutară să se adăpostească cu armele asupra lor, dar, înghețîndu-le mîinile, nu-și mai puteau ține armele și nici nu știau în ce parte să-și întoarcă trupul, căci oriunde se îndreptau ca să evite furtuna, aceasta se dezlănțuia cu o violență și mai mare.

Atunci se rupseră rîndurile și ostășimea se împrăstie în fugă care pe unde putea prin toată pădurea. Mulți ostași își așterneau trupurile pe pămînt mai mult de frică decît de oboseală, deși frigul puternic transformase apa ploii într-un strat subțire de gheață. Alții ședeau strîns lipiți de trunchiurile arborilor, unde cei mai mulți găseau un sprijin și un adăpost. Unii își alegeau ei înșiși locul unde să moară, deoarece, stînd nemișcați, știau că pierd căldura vieții și-și dădeau duhul. Cei istoviți se simțeau cuprinși de o toropeală plăcută și, deși li se părea că în felul acesta se odihnesc, totuși nu se mai trezeau niciodată. Într-adevăr, furtuna nu numai că era violentă, dar dezlănțuirea acestei forțe dăunătoare lua proporții din ce în ce mai mari, iar lumina zilei, care îndeobște inseninează ființa omenească, în toiul acelei furtuni nu se deosebea cu nimic de întunericul nopții, ci dispărea cu totul în bezna codrului.

Regele era singurul căruia prăpădul fără seamăn nu-i încovoia cerbicia. Alerga în jurul ostașilor, îi aduna pe cei împrăștiați, îi ridica pe cei așternuți

pe jos pe pământul gol și le arăta fumul care se ridica din bordeie, la o oarecare depărtare și-i sfătuia să ocupe adăposturile cele mai apropiate. Ceea ce a contribuit mai mult la salvarea ostașilor săi a fost faptul că l-au văzut pe regele lor cu puterile nezdruincinate și la fel de tare, încît suportau cu seninătate neajunsurile care pe ci îi istoviseră. De rușine nu-l mai părăsiră. De altfel, în nenorocire nevoia aduce soluții mai salvatoare ca rațiunea, căci datorită ei a fost găsit mijlocul potrivit contra frigului. Ostașii au început să taie pădurile cu topoarele¹ și să facă grămezi de arbori, cărora le-au dat foc. Ai fi crezut că întreaga pădure e mistuită de foc și pară de la un cap la altul, și numai din loc în loc de-abia mai rămăsese cîte un mic spațiu pentru trupe.

Căldura focului reînvioră mădularele încrămite de frig și acum ostașii putură să răsufle în voie nemaifiind stînjiți de frig, iar respirația deveni normală. Unii se adăpostiră în bordeiele barbarilor pitite la marginea pădurii și pe care nevoia i-a ajutat să le descopere. Alții instalară o tabără pe pământul care era încă noroios. Dar între timp violența furtunii începu să se mai potolească. Această calamitate s-a încheiat cu pierderea a două mii de ostași, rîndași la cai și ordonațc.

Se povestește că au fost văzuți unii care, stînd rezemați de trunchiul arborilor, păreau nu numai că trăiesc, dar că și vorbesc unii cu alții, păstrîndu-și înfățișarea, din clipa în care i-a surprins moartea pe fiecare. Întimplător, un ostaș macedonean care, deși de-abia se tîra, nu se despărțise de

¹ Termenul latin „dolabrum“ înseamnă tirnăcop și topor, avînd o coadă lungă cu un cap dublu: o sulică groasă și ascuțită pentru găurirea și dislocarea zidurilor și un topor pentru tăierea copacilor.

armele sale, ajunse în cele din urmă în tabără. Regele cum îl văzu, deși și el își încălzea mădu-larele la foc, se sculă de pe scaunul său, luă armele ostașului rebegit de frig și în care de-abia mai pîl-pîia viața și-i porunci să se așeze pe scaunul său. Ostașul n-a știut multă vreme nici unde se odih-nește, nici cine l-a primit. În sfârșit, simțind în trup din nou căldura vieții, observă jîlțul regal și pe rege și, înspăimîntat, se sculă. Dar Alexandru, privindu-l, îi grăi astfel : „Ei bine, ostaș, îți dai tu acum seama cu cît e mai bună soarta voastră alături de un rege ca al vostru, decît a-ți duce viața sub un rege persan. Acolo a te așeza pe sca-unul regelui înseamnă moarte, la mine, viață !“

A doua zi, Alexandru adună pe toți amicii și co-mandanții de trupe și le spuse să se dea de veste tuturor ostașilor că vor fi despăgubiți de tot ce-au pierdut. Și făgăduința și-a îndeplinit-o, căci Sisi-mithres aduse un mare număr de vite, două mii de cămile și turme de animale mari și mici. Toate acestea fură distribuite deopotrivă tuturor ostași-lor, care în felul acesta fură despăgubiți de ce pierduseră și aveau și cu ce să se hrănească. Sco-țind în relief serviciul pe care l-a adus Sisimithres, regele ordonă ca trupele să ia hrana necesară pen-tru șase zile și se îndreptă către ținuturile locuite de saci. Aici făcură prădăciuni în toate regiunile și din prada luată îi dăruî lui Sisimithres treizeci de mii capete de vite. De aci, trecu în alt ținut, condus de un satrap binecunoscut, Oxyartes. Acesta se supuse autorității și puterii regelui, care îi încuviință să-și exercite mai departe pre-rogativele puterii, cerîndu-i numai ca doi din cei trei fii ai lui Oxyartes să intre în armata sa. Sa-trapul îi dădu și pe cel care-l lăsase pe lîngă el. Pregătise un ospăț cu un fast asiatic, la care îl in-

vită pe rege. Pe cînd petreceau cu multă veselie, intrară treizeci de fecioare de familie bună, între care se găsea și propria sa fiică cu numele de Roxana. Era de o neobișnuită frumusețe și de o deosebită distincție, lucru rar întîlnit la barbari. Deși era înconjurată de atîtea fete frumoase, ochii tuturor se îndreptau în primul rînd asupra ei și mai ales ai regelui, care nu-și mai putu înfrîna dorințele, mai cu seamă cînd era copleșit de norocul său fără seamăn din pricina căruia îndeobște omul își pierde cumpătul.

Așadar el, care văzuse pe soția lui Darius și pe cele două fete ale acestuia, cu care, în afară de Roxana, nici una nu se putea compara prin frumusețe, dar pe care nu le-a privit decît cu un sentiment de părinte, se îndrăgosti cu pasiune de această fecioară de un rang inferior față de celelalte care erau de viță regească. El susținea cu tărie că dacă perșii s-ar uni cu macedonenii prin căsătorii, imperiul său s-ar consolida, și numai așa ar dispărea rușinea învinșilor și orgoliul învingătorilor. Însuși Ahile, din care își trăgea el, obirșia, se căsătorise tot cu o prizonieră. „Să nu crezi că vreau să săvîrșesc vreo faptă josnică, ci doresc să mă căsătoresc cu ea în mod legitim !”

Tatăl primi cu voioșie spusele lui Alexandru, simțind o bucurie neașteptată, iar regele, cuprins de o mare pasiune, porunci să se aducă pîine¹ după obiceiul patriei. Aceasta era la macedoneni dovada cea mai sfîntă a căsătoriei ; pîinea se tăia cu sabia în două și fiecare din soți mîncă din pîinea ce i se da. Cred că cei care au creat acest obicei

¹ Această datină era comună tuturor populațiilor gefotracice și s-a transmis mai departe, rămînînd în continuare în uz și în regiunile țării noastre, cu prilejul cununilor religioase.

al neamului macedonean, prin această hrană simplă și puțin costisitoare au voit să arate celor care se căsătoresc că trebuie să se mulțumească în viață cu puțin. Astfel, regele Asiei și al Europei se căsători cu o fecioară care fusese adusă din mijlocul petrecerii la acest ospăț. Din această căsătorie se va naște acela care va domni asupra învingătorilor. Amicilor lui le era rușine să vadă că la un banchet cu vin și mâncare din belșug și-a ales un socru din rîndurile supușilor. Dar după moartea lui Clitus, libertatea de a vorbi deschis dispăruse și macedonenii încuviințau orice dînd din cap, făcînd cel mai slugarnic gest.

V. Dar cînd era gata să plece spre India și de acolo spre Ocean, ca să nu lase în urma sa ceva care să dea naștere la răscoale și să-l împiedice de la înfăptuirea planurilor sale, ordonă să i se aducă din toate provinciile treizeci de mii de tineri înarmați, pe care să-i aibă ca ostatici și militari. Îl trimise apoi pe Craterus să-i urmărească pe Haustanes și pe Catenes, care se revoltaseră. Haustanes a fost prins, iar Catenes a murit în luptă. Polypercon supuse țara care se numea Bubacene¹. Astfel, punînd totul în ordine, mintea lui era preocupată de expediția împotriva Indiei.

India era socotită ca o țară bogată nu numai în aur, dar și în pietre prețioase și perle. Avea mult fast și lux, dar nu strălucea printr-o măreție deosebită. Cei care o cunoșteau susțineau că tagma militară are podoabe încrustate cu aur și fildeș. De aceea Alexandru, ca să nu fie întrecut nici aici,

¹ Regiune neidentificată, fiind atestată numai de Curtius Rufus.

el, care-i întrecea pe toți din toate punctele de vedere, adăugă foi de arginți pe scuturile alor săi, frâie aurite la cai, iar platoșele¹ fură împodobite unele cu aur, altele cu argint. Regele ducea cu el în acest război o sută douăzeci de mii de soldați. Când totul era gata, socoti că a venit acum vremea îndeplinirii planului făurit cindva de mintea sa stăpînită de mindrie și începu să se gîndească cum ar putea să se bucure de onorurile divine. Nu se mulțumea că era numit fiul lui Iupiter, dar voia să fie crezut ca atare, ca și cum ai putea comanda sufletului la fel ca vorbelor. Ordonă ca macedonenii să-l salute după obiceiul persan, printr-un gest de venerație, prosternîndu-se pînă la pămînt. El, care pretindea o asemenea atitudine, era încurajat de firile lingușitoare, nenorocirea de totdeauna a regilor, căci lingușirea îi duce la pierzare mai des decît dușmanul. Dar aceasta nu se întîmpla din vina macedonenilor (căci nici unul dintre ei nu admitea să se strice ceva din datinile poporului), ci era vina grecilor, care prin corupție degradaseră cultivarea moravurilor cinstite. Un oarecare Agis² din Argos, care făcea cele mai proaste versuri după Choerilus și Cleon din Sicilia (acesta era

¹ În lat. e termenul *lorica* — (*platoșă*); la început se compunea numai din două bucăți de metal așezat pe corp, apărînd spatele și pieptul. Părțile platoșei se încheiau cu copci. Mai tîrziu, ambele părți ale platoșei se încheiau în partea dreaptă prin copci și se închideau în partea stîngă prin agrafe și două curele pe umăr. Se mai numea „lorica” o armură care consta dintr-o stofă pe care erau cusute lame de metal puse una peste alta ca solzii de pește sau aripile păsărilor. Această platoșă o purtau cavaleria perșilor, parților, sarmaților, ai căror cai erau acoperiți de o pătură pe care se fixau lame de fier ca solzii de pește.

² Agis, un poet mediocru din Argos, care l-a însoțit pe Alexandru în Asia, era un mare lingușitor al regelui.

lingușitor nu numai din fire, ci și neamul său¹ avea acest urit nărav), și alți oameni de nimic din orașele lor erau mai prețuiți de rege decât prietenii și comandanții celor mai mari armate. Acești lingușitori îl tămâiau care mai de care, ridicându-l în slăvi și spuneau cu nerușinare că Hercule și Bachus și Polux și Castor² sint mai prejos ca dinsul, o nouă divinitate. La o festivitate Alexandru porunci să se pregătească o masă cu un fast fără seamăn, la care să fie invitați nu numai prietenii săi cei mai buni, macedoneni și greci, ci chiar barbarii din familiile nobile. Regele, după ce stătu puțin la masă, gustînd din mîncare, se retrase.

Cleon, așa cum se hotărîse, rosti o cuvîntare în care își exprima admirația pentru gloria lui Alexandru. Înșirui apoi binefacerile de care se bucurase din partea lui și spuse că n-ar putea să-i mulțumească decât într-un singur fel : să-l proclame ca divinitate pe acela despre care toți știu că este în realitate un zeu, plătîndu-i-se numai cu cîteva boabe de tămîie pentru binefacerile lui atît de mari. La perși regele era trecut în rîndurile divi-

¹ Sicilienii aveau o proastă reputație de oameni de rea-credință, nesinceri, încît ajunseseră proverbiali.

² Castor și Pollux sint simbolul dragostei frățești. Se mai numeau și Dioscuri, născuți din tați diferiți. Tyndar, regele Spartei, avea ca soție pe frumoasa Leda ; pentru că a uitat să aducă jertfe zeiței Venus, zeița s-a răzbunat pe el. Astfel, pe cînd soția sa făcea baie într-un rîu, a venit la ea o lebădă urmărită de un vultur. Gonind vulturul, lebăda, care era Iupiter, s-a apropiat de ea și, din unirea lor, Leda i-a născut pe Pollux și Elena, care erau nemuritori, fiind copiii lui Iupiter ; în schimb Castor și Clitemnestra erau muritori, fiind vlăstarii lui Tyndar și ai Ledei. Castor și Pollux se iubeau foarte mult. Ei au luat parte la expediția argonauților. Castor era un admirabil imblinzitor de cai, Pollux renumit în pugilat. După moartea lor au fost ridicați în rîndul zeilor.

nităților nu numai din pioșenie, ci ca o dovadă de înțelepciune, căci într-adevăr măreția imperiului se bazează pe protecția și spiritul său salvator. Nici Hercule însă și nici Bachus n-au fost consacrați zei decât numai după ce au ajuns să nu mai fie pizmuiți de contemporanii lor. Cît despre urmași, ei vor crede pe cei de azi numai în măsura în care viața lor le va permite să gîndească la fel despre trecut. Dacă ceilalți vor șovăi, cînd regele va intra la masă el se va prosterna singur la picioarele lui. Dar acest lucru ar trebui să-l facă și ceilalți și mai ales cei înțelepți, căci ei trebuie să dea exemplu cum trebuie respectat cultul divin al regelui. Acest discurs se îndrepta fără îndoială împotriva lui Callisthenes¹. Seriozitatea acestui bărbat și sinceritatea lui nu-i plăceau regelui, ca și cum acesta singur i-ar fi oprit pe macedoneni să aducă la îndeplinire o asemenea propunere. Făcîndu-se tăcere, toți se îndreptară cu privirea către Callisthenes, care grăi astfel :

„Dacă regele ar fi fost de față la cuvîntarea ta, desigur nimeni, n-ar fi fost nevoit să-ți răspundă, căci el însuși ți-ar spune să nu-l silești să prăznuiască obiceiuri care nu sînt nici ale țării sale, nici ale neamului lui, nici să dai naștere prin asemenea atitudini lingușitoare la invidie pentru atîtea fapte de arme săvîrșite de el în chipul cel mai fericit ; dacă însă el lipsește, îți răspund eu în locul lui. Nici un fruct nu este în același timp și copt de

¹ Istoricul Callisthenes, născut în Olint la 368 î.e.n., era nepotul lui Aristotel. A fost crescut de Alexandru, care l-a luat în expediția din Asia. A devenit odios regelui prin sinceritatea și curajul lui de a spune adevărul. A scris o operă, *Persica*, în care istorisea expediția lui Alexandru în Persia. A scris istoria Macedoniei de la anul 387—346 și de la 335 î.e.n. pînă la moartea sa.

timpuriu și cu viață lungă. Acum tu nu-i dai onorurile divine regelui, ci i le iei. Trebuie să treacă timp ca să se creadă în divinitatea unui muritor și întotdeauna posteritatea e aceea care acordă oamenilor mari această favoare. Eu doresc ca nemurirea regelui să fie cît mai depărtată, pentru ca viața să-i fie cît mai lungă și măreția lui veșnică. Divinitatea îl urmărește pe om de la distanță cîteodată, dar nu-l însoțește niciodată. Ne dai exemple pe Hercule și pe Bachus consacrați ca zei ! Oare crezi că ei au devenit zei printr-o hotărîre luată la un ospăț ? Natura i-a răpit din ochii oamenilor mai înainte ca gloria lor să-i înalțe la cer. Adică cum, Cleon, eu și cu tine sîntem în măsură să facem zei ? Cum, din mîna noastră să primească regele împuternicirea divinității lui ? Aș vrea să-ți încerc puterea ta. Fă pe cineva rege, dacă poți face zei. E mai ușor să hărăzești cuiva cerul decît un tron ? Doresc ca zeii prielnici să fi auzit fără să se minie ceea ce a spus Cleon și să lase lucrurile să-și urmeze cursul lor fericit, cum au mers și pînă acum. Ei doresc ca noi să fim mulțumiți de datinile noastre. Nu-mi este rușine de patria mea și nu doresc să învăț de la cei învinși cum trebuie să-mi cinstesc regele, sau îi recunosc pe ei ca învingători, dacă sînt, și atunci primim de la ei legi, după care trebuie să ne conducem în viață !“

Cuvintele lui Callisthenes fură ascultate de toți cu plăcere, ca ale unui tribun apărător al libertății poporului. El obținuse nu numai încuviințări tacite, dar chiar cu glas tare, mai ales ale bătrînilor, cărora le venea greu să-și schimbe datinile lor vechi cu altele străine. Regele știa tot ce au vorbit și unul și altul, căci el se găsea alături, cu patul mascat de un covor. Trimise vorbă lui Agis și Cleon să termine discuțiile și să lase numai

pe barbari să se prosterneze la pământ, cînd va intra. Apoi, după cîteva clipe, ca și cum ar avea ceva important de făcut, intră repede în sala de ospăț. Persii se prosternară la pământ, în semn de venerație. Polypercon, care stă lângă rege, văzînd pe unul care atingea pământul cu barba, începu să-l sfătuiască în batjocură să lovească pământul mai tare. Această ironie făcu să izbucnească minia lui Alexandru, pe care de multă vreme n-o mai putea stăpîni. Atunci regele-i zise :

„Oare tu nu mă vei venera, sau pentru tine sint bătaie de joc ?“

* Polypercon răspunse că regele nu este demn nici de batjocură, nici de dispreț.

Atunci regele îl trase din pat și dădu cu el de pământ. Și cum căzuse cu fața spre pământ, Alexandru îi zise :

„Iată, și tu ai făcut același lucru de care, cu cîteva momente mai înainte, rîdeai că îl făcuse un altul !“

Apoi porunci ca Polypercon să fie vîrît în temniță, și masa luă sfîrșit.

VI. Pe Polypercon, după ce l-a ținut multă vreme la închisoare, în cele din urmă l-a iertat. Împotriva lui Callisthenes, suspectat de mai multă vreme, datorită atitudinii sale semețe, și-a manifestat o minie mult mai înverșunată. Prilejul de a se răzbuna nu întîrzie să sosească. Era un obicei, după cum am spus mai sus, ca toți vlăstarii familiilor de nobili, cînd au ieșit din copilărie intrînd în adolescență, să fie încredințați regelui, ca să indeplinească anumite servicii nu cu mult deosebite de cele ale sclavilor. Făceau de gardă noaptea cu

schimbul, cit mai aproape de camera unde se odihnea regele. Ei introduceau concubinele pe altă uşă decît cea păzită de gardă. Tot ei primeau caii de la rîndaşi, pe care vrea să-i călărească regele, şi-i conduceau la el. Îl întovărăşeau la vinat, în lupte şi îşi împodobeau minţea şi-şi înzestrau sufletul cu tot ce le putea da o cultură şi o educaţie aleasă. Se bucurau de un privilegiu de seamă : onoarea de a sta cu regele la masă. Nimeni n-avea dreptul să-i pedepsească cu bătaia în afară de rege. Cohorta¹ aceasta de tineri era un fel de pepinieră pentru viitorii capi de oştire şi guvernatori în Macedonia. Din sinul acestora au ieşit într-o vreme şi regi, pe ai căror urmaşi, după multe veacuri, romanii i-au exterminat.

Aşadar Hermolaus era un tinăr nobil care făcea parte din acest corp regesc de elită. Într-o zi, la o vînătoare, acesta a lovit cu suliţa un porc mistreţ care trebuia să fie doborît de rege. Din ordinul lui Alexandru Hermolaus a fost bătut cu vergile. Suportînd greu această dezonoare, el s-a plîns lui Sostratus, care făcea parte din această cohortă şi ţinea la el foarte mult. Cînd văzu plin de răni şi umflături trupul prietenului său, la care el ţinea atît de mult, şi mai avînd poate şi alte motive de a-l urî pe rege, numaidecît îl luă de mînă pe tînărul tare zbuciumat sufleteşte şi după ce-i ceru şi-i dădu cuvîntul de onoare, îl convinse să urzească împreună cu el un plan pentru uciderea regelui. N-au purces la desfăşurarea acţiunii, datorită naivităţii cu care au pus la cale complotul. Într-ade-

¹ Cohorta la început însemna adunare. La romani s-a introdus ca termen militar însemnînd unitate militară, a zecea parte din legiune, fiind divizată şi ea în 3 manipule, şi manipula în două centurii. În textul de faţă Curtius Rufus foloseşte termenul cohortă prin analogie.

văr, ei au ales cu chibzuință pe toți cei pe care-i socoteau devotați ca să ia parte la acest complot. Au socotit că sînt ca oameni devotați acestei cauze pe Nicostratus, Antipater, Asclepiodor și Philotas, care și ei la rîndu-le mai aduseră pe Anticles, Elaptenius și Epimenes. Dar nu era ușor să se ajungă la ținta propusă. Trebuia ca toți conspiratorii să facă de gardă în aceeași noapte, ca să nu fie stînjiți în acțiunea lor de ceilalți, străini de complot. Însă ei nu făceau de gardă toți o dată, ci pe rînd, unul într-o noapte, altul într-alta. De aceea, pentru a modifica rondul la gardă făcînd schimburi cu alții, precum și pentru celelalte pregătiri, ei au pierdut treizeci și două de zile.

În sfîrșit sosi și noaptea cînd conjurații izbutiră să fie de gardă toți împreună și veseli se felicitau de încrederea lor reciprocă, dovadă fiind scurgerea atitor zile, fără să se trădeze ceva. Nici unul nu-și schimbase atitudinea nici de teamă, nici avînd vreo altă nădejde, atît de multă ură nutreau împotriva regelui și atît de mare încredere aveau unul în altul. Conspiratorii pîndeau la ușa camerei în care regele lua masa, gata să-l conducă de aici în dormitor. Dar norocul lui Alexandru, de care a avut mereu parte, precum și buna dispoziție a comesenilor îi îndemna pe toți să bea vin din plin. Apoi glumele care se obișnuiau la ospete prelungiră masa. Conspiratorii erau veseli, fiindcă ei erau convinși că-l vor surprinde pe rege adormit. Apoi însă începură să fie îngrijorați ca nu cumva ospățul să dureze pînă la ziuă, căci dimineața ei trebuiau să lase rîndul de gardă altora și n-o să le mai vină rîndul decît după șapte zile. Nici nu puteau nădăjdui că pînă atunci toți vor rămîne credincioși planului. Cînd se apropie ivirea zorilor și masa se terminase, conjurații fiind veseli că li se oferă prile-

jul de a-și duce la îndeplinire planul nelegiuirii, deodată apărură o femeie care părea că nu este în toate mințile, cum s-a crezut, și care sta de obicei în locuința regelui. Aceasta trecea drept o ființă care are darul de a prezice viitorul. Femeia nu numai că se găsea în calea lui la ieșire, dar îi veni chiar în întâmpinare. După chip și după priviri arăta că e prada unor emoții. Femeia îl sfătui să reintre în sala de ospăț de unde plecase. Regele răspunse glumind că bun sfat îi dau zeii și-și chemă din nou prietenii la masa care s-a prelungit pînă la ora a șaptea din zi.

Veniră alții din cohorta de gardă și se așezară la ușile camerei de culcare. Conjurații totuși mai așteptau, deși garda lor se terminase : atît de puternică este nădăjdea, cînd a intrat adînc în sufletul omenesc. Regele le vorbi mai binevoitor ca niciodată, le spuse să se ducă să se odihnească, căci au stat toată noaptea în picioare. Le-a dat la fiecare cîte cincizeci de sesterți¹ și i-a lăudat că, deși timpul lor de gardă se terminase și le-au luat locul alții, ei tot au mai stat la datorie. Văzînd că li s-a spulberat orice nădejde, s-au întors acasă și toți așteptau din nou să le vină rîndul în următoarea noapte de gardă. Epimenes, fie datorită atitudinii pline de căldură pe care o manifestase regele față de el în comparație cu ceilalți conjurați, fie că socotea că zeii se împotrivesc planurilor lor, deodată s-a schimbat și s-a dus să destăinuie tot ceea ce pusese la cale, fratelui său Eurylochus, pe care nu voise să-l alăture urzelilor lor pînă acum. Toți

¹ Sesterțul, monedă romană folosită prin analogie de Curtius Rufus. De argint sau de aramă, sesterțul era o subdiviziune a monedei de argint, „denarius“, dinarul, care valora zece ași. Dinarul se dividea în două quinari și în patru sesterți. Sesterțul însemna $2\frac{1}{2}$ ași.

aveau sub ochi priveliștea torturilor lui Philotas. Numai decît Eurylochus îl înșfăcă pe fratele său și-l duse la palat. Aici, după ce sosi corpul de gardă, spuse străjerilor că are să aducă la cunoștința regelui ceva foarte important privitor la siguranța lui.

Ora la care veniseră, emoția care li se citea pe față și tristețea unuia din frați i-au tulburat pe Ptolemeu și Leonnatus, care făceau de strajă în pragul camerei de culcare a lui Alexandru. Deschid ușile, fac lumină și-l scoală pe rege moleșit de vin și somn. Acesta treptat-treptat se trezește și întrebă ce vor să-i dea de veste. Eurylochus îi spuse imediat că nu toți zeii și-au întors capul de la casa lui și că fratele său, deși a îndrăznit să fie complice la o crimă așa de nelegiuită, totuși acum se căiește și poate aduce dovezile cele mai sigure. Chiar în noaptea care trecuse, fusese pus la cale un atentat împotriva regelui. Pe autorii acestui plan ticălos regele îi bănuiește cel mai puțin. Atunci Epimenes îi povestește totul de la început, dînd și numele celor din complot. Desigur Callisthenes nu făcea parte din acest complot, dar avea obiceiul să-și plece ușor urechile la criticile și învinuirile aduse de tineri regelui. Unii mai spun că atunci cînd Hermolaus i s-a plîns lui că a fost bătut cu vergi din ordinul regelui, Callisthenes i-ar fi spus : „Să nu uite că și zeii sînt oameni !” Aceste cuvinte le-a spus ca o mîngîiere pentru suferința bătăii, ori ca să ațîțe și mai mult ura acestui tinăr ? Nu este lămurit. Trezindu-se din somnolența trupească și sufletească, regelui i se perindă prin fața ochilor pericolul mare din care scăpase. Dăruie îndată lui Eurylochus cincizeci de talanți și bunurile unui bogat pe nume Tyridates. Pe fratele său îl iertă mai înainte de a-l ruga el. Cit privește pe

autorii complotului, între care și Callisthenes, porunci să fie vițiți în lanțuri. După ce i-a adus la palat, obosit de excesul de vin și de veghe, a dormit toată ziua și noaptea următoare. A doua zi convocă un consiliu mare, la care chemă pe părinții și rudele celor învinuiți, care nu mai erau siguri de viața lor, fiindcă după o lege a macedonenilor trebuia să moară împreună cu cei vinovați toți care erau de același sînge cu el. Regele porunci să fie introduși conjurații, cu excepția lui Callisthenes. Aceștia au mărturisit totul fără șovăire. Toți cei de față au început să-i dezaprobe și să-i dojenească. Atunci regele i-a întrebat ce le făcuse el, ca să fie obiectul unui atît de odios atentat.

VII. Toți erau încremențiți. Hermolaus luă cuvîntul : „Fiindcă mă întrebi ca și cum n-ai ști, ei bine, noi am plănuit să te ucidem, fiindcă ai început să-ți exerciți puterea nu ca un suveran asupra oamenilor liberi, ci ca un stăpîn asupra sclavilor săi“.

Se ridică atunci Sopolis, tatăl acestuia, strigîndu-i că este asasinul tatălui său și, punîndu-i mîna la gură lui Hermolaus, spuse regelui că nu trebuie să-i mai dea ascultare unuia pe care crima și nenorocirile l-au înnebunit. Regele îl opri pe tatăl acestuia să mai vorbească și dădu ordin ca Hermolaus să declare ceea ce l-a învățat profesorul său, Callisthenes. Și Hermolaus continuă :

„Profit de bunăvoința ce mi-o arăți, ca să-ți spun ce am învățat de la nenorocirile noastre. Cîți macedoneni au scăpat de cruzimea ta ? Cîți, din rîndurile nobililor ? Attalus și Philotas, Parmenio, Alexandru Lyncestes și Clitus care, dacă ar fi de-

pins de vrăjmași, ar trăi și azi. Pe cîmpul de luptă ei te-au acoperit cu scuturile lor și au fost răniți pentru gloria și victoriile tale. Care a fost recunoștința ? Unul a stropit masa ta cu sîngele său, altul a suferit mai mult decît o moarte. Pe capii de oștire ai armatei tale i-ai trimis la cazne, dînd un trist spectacol perșilor pe care ei îi învinseseră. Pe Parmenio l-ai ucis fără să-l lași să se apere, iar de el te-ai folosit ca să-l ucizi pe Attalus. Căci rînd pe rînd cu mîinile unor nenorociți îi execuți pe alții, iar după ce te-ai slujit de ei pentru a săvîrși un omor, poruncești să fie și aceștia la rîndul lor uciși !“

Toți îl întrerupseseră. pe Hermolaus. Tatăl său scosese sabia să-i dea lovitura de grație, cînd l-a oprit regele, spunînd lui Hermolaus să continue și-i rugă pe auditori să asculte cu răbdare, că el nu face decît să adauge noi motive de tortură. Cu multă greutate liniștindu-se cei de față, Hermolaus urmă :

„Cu cîtă generozitate ne permiți să vorbim nouă, copiilor, care nu posedăm arta de a vorbi, cînd glasul lui Callisthenes este zăvorît în temniță, fiindcă numai el poate să vorbească ! De ce nu-l aduci aici ca să auzim ceea ce ar mărturisi ? Fiindcă ți-e teamă de vorba sinceră a unui om nevinovat și nici nu i-ai putea înfrunta privirile. Afirm cu tărie, Callisthenes n-a făcut nimic. Sînt aici cei care au pus la cale cu mine minunatul nostru plan, dar nu este unul care să mărturisească că și Callisthenes a fost alături de noi, deși moartea lui a fost hotărîtă de multă vreme de cel mai drept și cel mai îngăduitor dintre regi. Acestea sînt recompensele macedonenilor, de al căror sînge îți bați joc ca de ceva fără folos și fără valoare ! Treizeci de mii de măgari îți transportă aurul pe care l-ai luat de

la prizonieri, pe cînd ostașii nu-și duc acasă decît rănile gratuite. Toate acestea totuși le-am putut suporta pînă în clipa cînd ne-ai jertfit barbarilor și, însușindu-ți obiceiurile lor, ne-ai pus pe noi, învingătorii, sub jugul lor. Ești încîntat de costumul și deprinderile perșilor și privești cu ură obiceiurile patriei noastre. De aceea am vrut să-l suprimăm pe regele-perșilor, nu pe al macedonenilor. Tu ești un dezertor și în virtutea legilor războiului te urmărim. Ai voit ca macedonenii să îngenunche în fața ta și să te venereze ca pe un zeu. Tu tăgăduiești că Filip ți-e tată și, dacă s-ar ști că există o divinitate mai mare decît Iupiter, l-ai tăgădui și pe Iupiter însuși. Te miri că noi, oamenii liberi, nu mai putem suporta trufia ta? Ce să mai nădăjduim de la tine, dacă trebuie ori să murim nevinovați, ori să trăim în sclavie, ceea ce este mai cîmplit decît moartea? Tu dacă te vei putea îndrepta, mie îmi vei datora cel mai mult, pentru că din gura mea ai aflat ceea ce oamenii liberi nu pot răbda. Cruță-i pe toți, afară de noi! Bătrînii noștri părinți, cărora le răpești vlăstarii, să nu mai fie chinuiți! Poruncește ca noi să fim duși la moarte, pentru ca astfel să dobîndim libertatea pe care o așteptam prin moartea ta!“ Așa a vorbit Hermolaus.

VIII. Regele răspunse atunci în felul următor: „Hermolaus n-a spus decît lucruri neadevărate, aflate de la maestrul său, de aceea am avut răbdarea să-l ascult. Deși a mărturisit cea mai mare fărădelege, eu l-am ascultat totuși și v-am obligat și pe voi să-l ascultați știind că, dîndu-i voie acestui criminal să vorbească, va folosi cuvinte

izvorite din aceeași turbare care l-a împins să mă ucidă pe mine, deși trebuia să mă respecte ca pe un părinte. Nu de mult, la o vînătoare, cînd a avut o atitudine necuviincioasă, am dat ordin să fie pedepsit după datina patrici, folosind obiceiul celor mai vechi regi ai Macedoniei. Trebuia să procedez așa, căci și tutorii dau bătaie pupililor lor și bărbații, soțiilor. Permiteți și sclavilor să-i bată cu nuielele pe copiii de vîrsta acestuia. Iată în ce constă toată cruzimea mea față de el, pe care a vrut s-o răzbune printr-o crimă odioasă. Căci față de ceilalți care nu mă scot din sărute știți cît sînt de blind și e zadarnic să vă mai amintesc asta. Nu mă mir, pe Hercule, că Hermolaus nu admite pedepsirea celor ce ucid regii, cînd el a meritat osîndirea. Cînd îl laudă pe Parmenio și Philotas, prin asta își susține cauza. Alexandru Lyncestes în două rînduri a uneltit împotriva vieții mele. Prima dată l-am lăsat liber. Vinovat a doua oară, deși denunțat din două părți, i-am amînat pedepsa trei ani, pînă ce voi ați cerut să fie răsplătit așa cum o merita. Attalus, vă mai amintiți, era dușmanul meu cînd încă, nu începusem a fi rege. Cît privește pe Clitus, o, dacă nu m-ar fi silit să mă minii pe el ! Am răbdat cuvintele lui îndrăznețe prin care-mi adresa numai jigniri și mie, și vouă. Eu am răbdat cu mult mai mult decît a răbdat el cuvintele mele.

Iertarea regilor și a celor care guvernează nu depinde numai de caracterul lor, ci și de acela al supușilor lor. Supunerea îmblînzește asprimea comandanților. Cînd însă respectul a dispărut și cînd între cel mai mic și cel mai mare nu mai există nici o deosebire, atunci e nevoie ca violența să fie nimicită prin violență. Dar de ce să mă mir că sînt acuzat de cruzime de acela care a îndrăznit să mă acuze de zgîrcenie ? Nu vreau să vă chem pe fie-

care din voi în parte ca martor, nici să-mi fac dărnicia mea odioasă, deoarece știu că acest lucru nu v-ar fi plăcut, ci v-ar fi rușinat. Priviți acum întreaga-mi ostășime ! Înainte nu avea nimeni asupra lui decît armele. Acum ostași macedoneni se culcă pe paturi de argint, mesele și le împodobesc cu aur, duc cu ei cîrduri de sclavi. În sfîrșit, au capturat atîtea prăzi de lă dușmani, încît nu le mai pot duce.

Se spune că perșii pe care i-am învins, se bucură de deosebită cinstire din parte-mi. Dar aceasta nu este cea mai evidentă dovadă a modestiei mele, că eu comand într-adevăr celor învinși și nu mă port trufaș cu ei ? Am venit în Asia nu ca să răstorn toate popoarele, deczrădăcinîndu-le din temelie, nici, ca să aștern pustiul într-o jumătate a lumii, ci vreau ca acei pe care-i supun să nu blescheme victoria mea. În felul acesta puteți vedea că și ei luptă alături de voi și pentru imperiul vostru își varsă sîngele și ei, care, dacă m-aș purta tiranic, s-ar revolta numaidecît. Nu poți stăpîni multă vreme ceea ce ai cucerit cu sabia, în schimb recunoștința pentru faptele bune este veșnică. Dacă voim nu numai să trecem prin Asia, dar s-o și avem alături de noi, trebuie ca aceste popoare să se bucure de atitudinea noastră iertătoare. Credința lor statornică va face imperiul nostru puternic și veșnic ! Dè bună seamă dispunem acum de bogății mai mari decît putem duce cu noi, dar lăcomia este prea nesățioasă, căci vrea mereu să se toarne într-un vas care s-a umplut și acum se revarsă peste margini, pentru că nu mai încap nimic în el.

Se spune că vreau ca macedonenii să adopte obiceiurile asiaticilor. Da, eu văd la multe neamuri lucruri pe care le putem imita, fără să ne fie ru-

șine. Întrucît un imperiu atît de mare nu poate fi condus cum trebuie decît numai dacă cei supuși învață de la noi anumite deprinderi, atunci de ce să nu învățăm și noi de la ei ? Ceea ce m-a făcut aproape să rid a fost pretenția lui Hermolaus să-l reneg pe Iupiter ca părinte, cînd am fost recunoscut de oracol ca fiu al lui. Oare sînt eu stăpin pe răspunsurile pe care le dau zeii ? Mi s-a dat numele de fiu al lui Iupiter. A-l primi pentru ceea ce vrem noi să înfăptuim, n-a fost ceva împotriva firii. O, de m-ar crede și indienii că sînt zeu ! În război faima este totul, și de multe ori ține loc de adevăr chiar un fapt neadevărat, căruia i s-a acordat crezare.

Oare socotiți că am împodobit armele voastre cu aur și argint pentru că îndrăgesc luxul ? Am vrut să arăt popoarelor obișnuite să prețuiască aceste bogății că aurul și metalele prețioase sînt lucruri comune, pentru că macedonenii, așa cum nu fac caz de celelalte metale, nu fac nici de aur. Parcă am în față privirea lor, care nu se așteaptă să vadă la noi decît lucruri de proastă calitate și neînsemnate. Voi dovedi că noi n-am venit aici din lăcomie după aur și argint, ci ca să cucerim întreg pămîntul. Și gloria aceasta, asasinule, tu ai vrut s-o nimicești, iar pe macedoneni, după ce le-ai fi suprimat regele, să-i lași la cheremul popoarelor învinse.

Și acum mă sfătuiești să-i cruț pe părinții voștri. Nu e nevoie să știți ce am hotărît eu în privința lor, deoarece, dacă ei mai trăiesc în sufletul vostru și vă gîndiți că s-ar putea stinge din viață o dată cu voi, pedeapsa v-ar fi fost și mai dureroasă. Dar de multă vreme am desființat acest obicei ca să piară rudele și părinții nevinovați împreună cu asasinii. Ba chiar declar aici că toți își

vor păstra demnitățile pe care le-au avut. Cît despre Callisthenes al tău, care este singurul ce vede în tine un om, cîtă vreme tu ești un tâlhar, știm de ce vrei să-l aduc aici : ca să mai aud din nou înaintea tuturor din gura lui insultele ce mi le-ai aruncat în față pînă acum și pe care de la el le-ai învățat. Dacă ar fi fost macedonean, pe acest profesor foarte demn de un asemenea discipol l-aș fi pus să stea alături de tine. Dar el este grec din Olint și lui nu i se aplică aceleași legi !“

După rostirea acestor cuvinte, Alexandru a ridicat consiliul, iar pe cei condamnați i-a dat pe mîna tovarășilor lor de arme care făceau parte din aceeași cohortă. Aceștia, ca să dovedească prin cruzimea lor devotamentul față de rege, i-au ucis în cele mai mari chinuri. Callisthenes a fost supus și el torturilor pînă a murit. Nu fusese vinovat de complot împotriva vieții regelui, dar n-a știut niciodată să se adapteze felului de a fi al celorlalți curteni și să facă parte din tagma lingușitorilor. De aceea moartea acestuia a stîrnit în sufletele grecilor o ură neîmpăcată împotriva lui Alexandru, căci Callisthenes era înzestrat cu cele mai frumoase moravuri și era un om de o înaltă cultură. După ce fusese suprimat Clitus, nici el n-a mai vrut să-i supraviețuiască, dar a fost oprit de la moarte și readus la viață. De astă dată nu numai că și-a dat duhul, dar a murit pus la cazne, fără a se putea apăra. Mai tîrziu i-a părut rău lui Alexandru de această cruzime.

IX. Dar ca să nu prelungească, prea mult tihna și huzureala care nasc nemulțumiri, Alexandru ridică tabăra și porni spre India, căci con-

statase că în timp de război se bucură întotdeauna de o glorie mai strălucită decît după victorii.

India se întinde aproape în întregime spre răsărit. Lățimea ei este mai mare decît lungimea. Partea dinspre miazăzi se ridică aidoma unei culmi ¹ foarte înalte. Celelalte regiuni ale Indiei sînt ținuturi de șes, pe unde multe fluvii vestite, care își au obîrșia în Caucaz ² își croiesc liniștite albia prin cîmpii. Indul este mai rece decît celelalte fluvii. Apele sale se deosebesc puțin la culoare de apele mării. Gangele ³, fluviul cel mai important din toate, care pleacă din răsărit, se îndreaptă spre miazăzi, și cu albia în linie dreaptă curge de-a lungul unui lanț de munți înalți, apoi, întîlnind în calea lui stînci uriașe, se îndreaptă către răsărit. Un alt fluviu se varsă în Marea Roșie ⁴. El roade cu apele lui malurile și cară mulți arbori și foarte mult pămînt. Apele sale împiedicate de stînci sînt respinse deseori și unde găsește un sol prielnic formează lacuri și insule. Apele lui le mărește și riul Acesines ⁵. Cînd e aproape să se verse în mare,

¹ Se referă la Himalaia, cei mai înalți munți ai globului.

² Inadvertență: Nu poate fi vorba de Caucaz, ci de munții Hindu-Kuș, prelungirea șirului Himalaiei.

³ Gangele (de la sanscritul *gangam* = cel care merge repede), cel mai mare fluviu al Indiei ca volum de apă. Izvorește din Emodus (Himalaia), împarte India septentrională în două părți și se varsă în Oceanul Indian prin Golful Gangelui (Golful Bengal). Numai prin expediția lui Alexandru cel Mare a ajuns să fie cunoscut de greci și romani.

⁴ Marea Roșie (Mare Erythraeum) este porțiunea din Oceanul Indian care continuă spre sud Golful Persic. Așa i se spunea în antichitate.

⁵ Acesines, afluent al Indusului, după ce acesta primește apele rîurilor Hydaspe, Hydrastes și Hyphasis. Curtius Rufus îi situează vîrsarea în fluviul Indus mult mai la sud (azi Tșinab).

acesta este primit de Indus¹. Acolo unde apele și ale unuia și ale altuia se unesc, se produce o învolburare năprasnică, îngreunându-se vărsarea în Indus, deoarece apele lui Acesines, deși sînt respinse, totuși nu cedează.

Rîul Dyardenes e mai puțin celebru după nume, fiindcă udă părțile extreme ale Indiei²; în el trăiesc nu numai crocodilii, ca în apele Nilului, dar chiar delfini și alte animale necunoscute altor popoare. Etymandrul³, a cărui albie descrie multe curbe, are cursul abătut de locuitori pentru irigații. De aceea nu-i mai rămîne decît puțină apă în albia sa și se varsă în mare fără a i se cunoaște numele. Afară de acestea, multe alte riuri brăzdează cîmpiile, dar nu sînt cunoscute, fiindcă țărmurile lor nu sînt locuite. Dar cînd bate Acvilonul⁴, pîrjolește tot ce se află în apropierea mării. Acest vînt nu pătrunde în interiorul țării, căci e oprit de lanțul de munți, așa că aici domnește o climă blindă, prielnică pentru recolte. Dar în această parte a lumii sînt schimbări de anotimpuri astfel încît, atunci cînd în alte părți bîntuie arșița soarelui, India este acoperită de zăpadă, iar cînd în altă parte bîntuie gerul, în India este o căldură insuportabilă. Nimeni nu știe cauza acestei schim-

¹ Indus, marele fluviu al Indiei cu o lungime de peste 3500 km, are izvorul în platoul Tibetului din Munții Himalaia, formează granița Indiei dincoace de fluviul Gange și după un curs de 2500 km se varsă în Oceanul Indian prin două guri.

² India necunoscută de greci pînă la Darius I. fiul lui Hytaspas, era împărțită de cei vechi în India de dincoace de Gange și de dincolo de Gange. Ultimul teritoriu era foarte puțin cunoscut în antichitate.

³ Etymandru, rîul regiunii denumite Evergetae: izvorăște din Hindu-Kuș și se varsă în Lacul Zareh din Afganistan (azi Hilmend).

⁴ Vîntul de miazănoapte — un fel de crivăț.

bări a naturii. Cit privește culoarea mării care-i udă țărmurile, nu se deosebește de culoarea celorlalte mări. Numele este dat de regele Erythrus, ceea ce i-a făcut pe necunoscători să creadă că apa este roșie.

Pământul produce o mare cantitate de in, care este folosit la îmbrăcăminte a celor mai mulți. Există copaci a căror scoarță este atât de fragedă, încît se folosește drept papirus, pe care se scriu texte. Acolo trăiesc păsări care învață ușor să imite vocea omului. India are animale necunoscute la alte neamuri, deși nu sînt aduse din alte părți. În India se găsesc și rinoceri, dar aceștia nu se nasc aici. Elefanții sînt mai puternici decît acei care sînt domesticiți în Africa și mărimea corpului lor corespunde forței lor. Există râuri care cară aur și, avînd un curs leneș, își poartă apele încet și fără grabă. Marea aruncă la țărmuri perle și pietre prețioase. Și nu există altă cale mai bună de îmbogățire pentru băștinași, mai ales după ce s-au răspîndit cu alte țări străine aceste schimburi de podoabe ce împing pe om la păcat! Aruncate pe țărm de valuri sînt prețuite după pasiunea celor ce le doresc, fiindcă cererea și oferta unor astfel de mărfuri sînt hotărîtoare în ce privește prețul.

Acolo, ca pretutindeni, caracterul oamenilor este influențat de regiunea în care trăiesc. Indienii poartă un veșmînt de in lung pînă la glezne. Picioarele le încălță cu sandale, iar capul și-l învâluie într-o pînză de in. Își atîrnă de urechi pietre prețioase. Își împodobesc mîna deasupra pumnului și brațul cu brățări de aur; aceste podoabe nu le poartă toți locuitorii, ci numai nobilii ori cei bogați. Părul mai mult îl piaptănă decît îl tund. Barba e totdeauna nerasă. În schimb obrajii și-i rad, indienii avînd o piele foarte netedă. Luxul

regilor lor, pe care ei îl numesc fast, depășește toate ciudățeniile altor neamuri.

Cînd regele lor vrea să apară în public, slujitorii lui duc un vas de argint pentru ars tămîie, ca să răspîndească parfum pe tot drumul pe unde stabilise să fie purtat. El stă tolănit într-o lectică de aur și de jur-împrejurul lecticei atîrnă șiruri de perle. Stofa de in a veșmîntului cu care e îmbrăcat e împodobită cu aur și purpură. Lectica este escortată de oameni înarmați și de garda personală. În mijlocul escortei păsări atîrnate pe ramuri de arbori sînt așa fel dresate, încît, prin cîntecce lor să-i distragă regelui atenția de la lucrurile serioase. Palatul regal are numeroase coloane aurite, pe care de jur-împrejur le încolăcește o viță de aur, artistic lucrată. Păsările la care ei țin mai mult, sînt sculptate în argint cizelat cu o deosebită artă. În palatul regal oricine poate intra cînd regele își face toaleta părului, pieptănîndu-l și împodobindu-l. Atunci primește regele pe trimișii altor popoare și tot atunci face dreptate supușilor săi. După ce este descălțat de sandale, i se ung picioarele cu parfumuri. Ocupația de căpetenie a regelui este vinatul. Animalele care sînt hărăzite vînațoarei și sînt ținute într-un parc, el le vinează în murmurul rugăciunilor și cîntecului concubinelor. Săgețile lui sînt lungi de doi coți¹, și se lansează cu mare efort, dar cu mică eficacitate, căci efectul săgeții constă în ușurința cu care se minuieste, dar dacă e grea, săgeata e greu de minuit. Plimbările mai scurte regele le face călare. Cînd e vorba de o călătorie mai lungă, atunci regele se suie într-un car tras de elefanți și atunci toate

¹ Cotul are o lungime de 0,44 m ; înseamnă deci că săgeata e lungă de 0,88 m..

aceste uriașe animale sînt împodobite cu carapace de aur. Și ca să nu lipsească nimic din priveliștea unor moravuri decăzute, alaiul e urmat de un lung șir de curtezane purtate în lectice de aur. Cortejiul acestora e separat de cel al reginei, dar e la fel de fastuos. Femeile pregătesc masa. Ele toarnă la masă vinul, care la indieni se consumă destul de mult. Cînd regele a adormit datorită vinului și somnului, concubinele îl duc în camera lui de culcare, invocînd divinitățile nopții prin intonarea unui imn național.

În toiul atîtor viții, cine ar putea crede că există vreo preocupare pentru înțelepciune? Există totuși o categorie de oameni, primitivă, necioplită, pe care ei îi numesc înțelepți¹. După acești înțelepți, a muri mai devreme decît ți-a sorocit ursita, este foarte frumos. Cei pe care vîrsta îi slăbește sau care au o sănătate șubredă sînt arși pe rug de vii. A aștepta moartea este pentru ei o rușine în viață și de aceea indienii nu-i fac celui care se stinge din viață de bătrînețe nici un fel de funeralii. Ei socot că se pingărește focul dacă se arde un corp al unei ființe care nu mai respiră².

Acei care trăiesc în orașe, ducînd o viață obișnuită, se spune că observă mersul stelelor cu multă iscusință și prezic viitorul. Ei cred că nimeni nu poate grăbi ziua morții sale, dacă o așteaptă să vină fără frică. Ei³ consideră drept zei tot ce se

¹ Aceștia sînt yogii.

² Și Cicero în *De divinatione* (I, 25) și istoricul grec Diodor din Sicilia atestă un caz: indianul Cēkanos, contaminîndu-se pentru prima oară de o boală la 73 de ani, și-a dat foc și a ars de viu.

³ E vorba de preoții brahmani, care făceau parte din prima din cele patru caste indiene. Celelalte trei erau casta militară, casta comercianților și cea de a treia, a meșteșugarilor.

cultivă și mai ales arborii, pe care a-i vătăma înseamnă a săvârși o crimă capitală.

Împart luna în cincisprezece zile¹. Anul își păstrează durata cunoscută. Timpul îl măsoară după cursul lunii, dar nu ca majoritatea popoarelor, socotind zilele după luna plină, ci calculează zilele după cum coarnele lunii cresc de o parte și de alta a curburii. Din pricina aceasta indienii au lunile mai scurte, fiindcă măsoară durata lunilor după aceste faze ale lunii². Și multe alte amănunte se mai spun, dar nu mi se pare folositor să întrerup șirul povestirii mele.

X. Când Alexandru pătrunse în India, îi ieșiră în întâmpinare regii unor mici popoare pentru a se supune, amintindu-i că el e al treilea fiu al lui Iupiter, care a ajuns pînă la ei. Bachus³ și Hercule sînt cunoscuți indienilor, prin faima lor, acum însă îl văd cu ochii lor pe Alexandru însuși. Regele dădu ordin ca aceștia să fie bine tratați, avînd de gînd să-i folosească în chip de călăuze. Însă pentru că nimeni nu se mai prezenta din partea vreunui popor, trimise înainte pe Hephaestion și Perdicas să-i supună pe toți care refuzau să i se închine de bunăvoie. Le porunci celor doi

¹ Indienii nu considerau luna de 15 zile, cum greșit susține Curtius Rufus, ci o împărțeau în două, ca și chinezii.

² Lunile calendarului erau divizate după pătrarul lunii în două. Deci 24 luni formau un an solar întreg de 365 zile și jumătate.

³ Bachus se mai numea și „Liber”. Călătoria lui Bachus în India a fost inventată de poeți după epoca lui Alexandru. În piesele lui Euripide, Bactriana era punctul cel mai depărtat al călătoriei lui Bachus.

comandanți să înainteze pînă la fluviul Indus și acolo să construiască plute cu care să poată trece armata pe malul celălalt. Constatînd că au multe rîuri de trecut, macedonenii își construîră astfel vasele, încît să le poată desface, să le transporte cu carele și să le facă din nou la loc.

Regele porunci lui Craterus să-l urmeze cu falanga, iar el își luă locul în fruntea cavaleriei și trupeii ușor înarmate. Întîlnind cîțiva adversari în drum, printr-o ciocnire ușoară îi respinse pînă în orașul cel mai apropiat. În acest timp sosi și Craterus. Atunci, ca să vire spaima într-un popor care n-a cunoscut armele macedonenilor, Alexandru dădu ordin să nu cruțe pe nimeni, iar întăriturilor orașului pe care-l asedie să li se dea foc. Dar, pe cînd dădea ocol călare fortificațiilor orașului, fu atins de o săgeată. Totuși, cuceri orașul. Toți locuitorii lui fură uciși și chiar casele au fost distruse cu o cruzime sălbatică. După ce supuse și un neam necunoscut, ajunse la orașul Nysa¹. Își așezară tabără sub zidurile orașului într-un loc împrejmuît de pădure. Noaptea însă a fost un frig mai puternic ca altădată, încît ostașii dîrdîiau. Alt leac nu era decît focul. Atunci începură să taie pădurea și făcură un foc atît de mare, încît acesta se întinse și spre mormintele locuitorilor. Și cum aceste morminte erau făcute din cedru vechi², se aprinseră repede și focul se întinse pe o suprafață atît de mare, încît totul a fost mistuit de incediu, nemai-

¹ Nysa, oraș în India, fondat după mitologie de Bachus în cinstea doicei sale Nysa, situat la poalele muntelui Nishadha, la sud de culmea munților Meru, care are cea mai mare înălțime din tot șirul munților Hindu-Kuș, acolo unde aceștia se continuă cu Himalaia.

² Cedrul la cei vechi era considerat că are proprietatea de a păstra corpul unui mort fără a putrezi.

răminînd nimic pe o mare distanță. Se auzi întîi din oraș lătratul cîinilor, apoi zgomotul făcut de oameni. Atunci orășenii și-au dat seama că dușmanul se află la porțile orașului. Regele scoase trupele din tabără și înconjură fortificațiile. Cîțiva dușmani încercară să se împotrivească, dar fură nimiciți cu săgețile. Unii erau de părere să se supună, alții să se împotrivească prin luptă. Înștiințat de această nehotărîre a lor, regele plănuî numai să-i asedieze, pentru a evita orice măcel. În cele din urmă, vlăguiți de suferințele asediului, locuitorii se predară. Ei spuneau că orașul lor este întemciat de Bachus și că aceasta este adevărata lor origină. Orașul își avea așezările la poalele unui munte pe care locuitorii îl numesc Meros¹. De la acest nume grecii și-au luat libertatea de a plăsmui că Bachus a fost ascuns în coapsele lui Iupiter.

Regele, aflînd de la locuitori unde este situat muntele, trimise înainte alimente, iar el cu toate trupele urcă în virful muntelui. Pe munte crește multă iederă și viță de vie², și din el curg numeroase izvoare. Sint și pomi cu diferite fructe plăcute la gust, căci pămîntul hrănește de la sine semințele aduse din întîmplare. Laurul și nardul acoperă aceste stînci ca o pădure sălbatică. Cred că nu dintr-o inspirație divină, ci mai mult dintr-o bună dispoziție, macedonenii au fost îmboldiți să rupă frunze de iederă și de viță de peste tot și încununîndu-se cu ele pe frunte, să alerge prin toată

¹ Termenul *meron*, în sanscrită — *meru*, în greacă — *meros*, înseamnă *coapsă*. Acest termen explică mitul că Bachus a ieșit din pîntecele lui Iupiter, precum și evoluția semantică a cuvîntului, căci în latină *merum* însemnează *vin*. Deci Bachus, ca protector al viilor, s-a numit *Meron* și a dat numele lui și muntelui.

² Prezența iederei și viței în India a contribuit la credința grecilor că Bachus a trecut pe acolo.

pădurea ca și bachantele ¹. Glasurile atîtor mii de oameni care-l adorau pe zeul stăpîn al acestei păduri răsunau pe creasta muntelui, căci această manifestare zgomotoasă, pornită de la un mic grup, se întinsese repede, cum se întîmplă întotdeauna, la toată ostășimea și, ca și cum ar fi fost în timp de pace, se culcau pe iarbă și pe grămezile de frunze. Și regele însuși s-a molipsit de această veselie venită de la sine și a dat tuturor o masă îmbelșugată și vreme de zece zile oștirea l-a sărbătorit pe Bachus. Cine poate tăgădui că de multe ori gloria cea mai mare se datorește mai mult norocului decît virtuților personale? Căci pe cînd petreceau, deși erau moleșiți de mîncare și băutură, totuși dușmanul n-a îndrăznit să-i atace, ci intrase în panică datorită strigătelor și urletelor de Bacanală, deoarece lui i se părea că aude strigăte de luptă.

Macedonenii au mai avut acest noroc și cînd se întorceau de la țărmul Oceanului și cînd, beți, se apucaseră de orgii, deși se aflau în preajma lor dușmanii. De aici oastea macedoneană a trecut în ținutul ce se numește Daedala ². Aici locuitorii își părăsiseră casele și se retrăseseră în munții împăduriți, cu neputință de urcat. Trecu apoi spre orașul Acadira ³, pe care-l găsiră incendiat și pustiu, căci și de acolo locuitorii fugiseră.

¹ Bachantele erau preotesele lui Bachus. La sărbătoarea lui Bachus bachantele se dedau la tot felul de orgii; fiind îmbrăcate într-un anume fel și împodobite cu flori, alergau pe cîmp și pe drumuri, cîntînd și dansînd după mose copioase, stropite cu vin.

² Daedala, denumirea unei localități neidentificate cu exactitate. Este atestată și de istoricul Justinus. După istoricul Arrianus acești locuitori erau aspasioi care-și aveau așezările în regiunea munților Hindu-Kuş.

³ Acadira, localitate neidentificată; probabil era situată aproape de riul Choaspes.

Nevoia îl sili pe rege să schimbe tactica războiului. Împărți armata în mai multe corpuri de trupe, care apăreau în mai multe locuri deodată. Dușmanii fiind atacați cînd nu se așteptau, fură înfrinți, fiindu-le pricinuite multe pierderi. Ptolemeu cuceri cele mai multe orașe. În schimb Alexandru le-a cucerit pe cele mai mari. Apoi regrupă din nou trupele împărțite. Trecînd riul Choaspes¹, îl lăsă pe Coenus să asedieze un oraș bogat (numit de locuitori Beira²), iar el se duse la Masagas³. Regele Assacanus, care domnea acolo, murise de curînd și în locul lui guverna țara și orașul mama sa, Cleophis. Orașul era păzit de treizeci de mii de pedestrași, dar era apărat și prin pozițiile sale naturale și prin lucrări de fortificație. Într-adevăr, înspre răsărit orașul era străjuit de un riu vijelios care-și croise albie de ambele laturi printre niște stînci povîrnite, împiedicînd intrarea în oraș. La apus și miazăzi, natura parcă într-adins grămădise stînci deosebit de înalte, în pereții și la poalele cărora clocoteau în hăuri bulboane, ametoare săpate în năianul vremurilor la mare adîncime; și acolo unde se termina, se găsea un uriaș șanț, făcut de mîna omului, care împiedica intrarea. Un zid de treizeci și cinci de stadii înconjură orașul. Temelia era de piatră, iar în părțile de sus de cărămidă neărsă. Cărămizile erau legate printre ele cu mortar și întărite cu piatră din distanță în distanță, ca să stea fixe pe o fundație solidă și erau legate printr-o tencuială din pămînt și apă. To-

¹ Choaspes, riu din India, afluent al riului Kophen ce se varsă în fluviul Indus.

² Beira, oraș în India din regatul lui Assacanus.

³ Masagas, capitala regatului lui Assacanus (India). neidentificată topografic.

tuși, ca nu cumva construcția să se prăbușească vreodată, ea fusese întărită cu grinzi puternice, fixate din loc în loc și pe deasupra era pusă o podea care acoperea zidurile, folosită totodată și ca drum de umblat.

Pe cînd Alexandru cerceta fortificațiile, neștiind ce drum să apuce, fiindcă șanțurile adinci nu puteau fi umplute decît de cantități mari de pămînt și nici nu existau alte posibilități de a apropia mașinile de război de ziduri, deodată fu lovit de o săgeată lansată din înălțimea fortificațiilor. Săgeata îi intră în pulpa piciorului. Regele smulse vârful săgeții din picior și porni călare mai departe. Nici nu-și legă bine rana și continuă netulburat cercetarea terenului, fără a-și încetini mersul. Însă piciorul rănit i-atîrna pe crupa calului, sîngele se închegase și-și simțea piciorul rece, iar durerile începură să se accentueze. Se spune că Alexandru ar fi rostit atunci aceste cuvinte: „Sînt fiu al lui Iupiter, dar sufăr ca un muritor de rînd din cauza unei răni!”

Nu intră totuși în tabără, mai înainte de a cerceta totul și mai înainte de a da instrucțiuni de ceea ce voia să facă. Astfel, după cum fusese dat ordinul, au fost dărimate cîteva case dinafara orașului și s-a adus o mare cantitate de material ca să astupe șanțurile. Alții aruncară în aceste gropi trunchiuri de copați și grămezi de pietre. Deja nivelul șanțurilor umplute se înălța la suprafața pămîntului, unde se puteau ridica turnurile. Mulțumită avîntului ostașilor, lucrarea aceasta a fost gata în a noua zi. Alexandru, deși rana nu i se vindecase, veni să inspecteze lucrările. Lăudîndu-i pe soldați, dădu ordin să apropie mașinile de război de ziduri și din ele o grindină de săgeți căzu asupra asediaților. Aceștia nu cu-

noșteau asemenea lucrări și mai ales îi speriau turnurile mobile. Văzînd aceste turnuri uriașe puse în mișcare, fără să vadă cu ce mijloace, credeau că sînt împinse de o forță divină. Lăncile și săgețile pe care le aruncau balistele li se păreau prea grele și nu credeau că sînt făcute pentru muritori. Pierzînd orice nădejde de a mai apăra orașul, dușmanii s-au retras în fortăreață. Nemai-fiind altă scăpare pentru asediați decît supunerea, împuterniciții acestora coborîră ca să ceară iertare regelui, ceea ce și obținură.

Atunci regina veni cu un mare alai de femei din nobilime, oferind în cupe de aur vin pentru libații. Ea însăși îl puse pe fiul său, încă copil, să ingenuncheze în fața regelui macedonean și cu acest prilej obținu nu numai iertarea, dar și menținerea vechiului său rang. Ea și-a păstrat în continuare rangul, mai degrabă datorită frumuseții ei — spun unii — decît milei față de ea. Sigur este că mai tîrziu a născut un copil, căruia, oricine ar fi tatăl lui, regina i-a dat numele de Alexandru.

XI. De aici, Polypercon, trimis cu trupe către orașul Nora¹, i-a învins într-o ciocnire pe locuitorii lui care luptau în neorînduială. Apoi, fugărindu-i pînă în interiorul fortificațiilor Norei, i-a silit să-i predea orașul. Multe orașe necunoscute, părăsite de locuitorii lor căzură sub stăpînirea regelui. Locuitorii lor înarmați plecaseră și stabi-

¹ Oraș în India, atestat și de Arrianus, dar neindentificat cu exactitate.

liseră tabăra pe stîncă numită Aornis¹. Acest masiv stîncos, după tradiție, fusese asediat fără rezutat de Hercule, pe care un cutremur de pămînt l-a forțat să se retragă.

Pe cînd Alexandru sta nedumerit și privea masivul stîncos povîrnit în toate părțile și prăpăstios, un bătrîn cunoscător al acestor locuri veni la el cu doi copii și-i făgădui că îi va arăta o potecă de urcat dacă va fi răsplătit pentru acest serviciu. Alexandru hotărî să-i dea optzeci de talanți și-i reținu un copil drept cheazășie, iar pe bătrîn îl lăsă să plece ca să facă ceea ce se hotărîse. Un pîlc de ostași ușor înarmați fu pus sub ordinele lui Mylleas, secretarul² regelui. Stabiliseră să facă mai întîi un înconjur ca să-l deruteze pe potrivnic și apoi să ajungă în vîrful muntelui.

Masivul stîncos nu era cum sînt cele mai multe, cu urcușuri ușoare, domoale spre vîrf, ci se înălța brusc ca un con, cu baza mai largă și, cu cît se înălța, se subția terminîndu-se cu un vîrf ascuțit. Fluviul Indus, foarte adînc și închis între maluri povîrnite scâlda poalele masivului stîncos. De cealaltă parte existau prăpăstii și rîpe înalte. Nu era decît un singur mijloc ca să-ți faci drum : să

¹ Fortăreață pe o stîncă, neidentificată, probabil situată pe țărmul drept al fluviului Indus, aproape de Bazaira. *Aornis* este traducerea greacă a cuvîntului sanscrit *awarana* care înseamnă incintă pe o creastă, fortăreață, în gr. *acropolis*, însemnînd hiperbolic „înălțime unde nu pot ajunge păsările”.

² Secretar (*scriba*) la macedoneni era un poet de mare vază și încredere. Recrutați din clasa nobililor, secretarii erau însărcinați cu corespondența și contabilitatea. Secretariatul era un serviciu bine organizat cu subalterni pricepuți care se ocupau cu lista efectivelor unităților armatei, cu materialul de război și cu deconturile cheltuielilor.

umpli cu materiale acești coclauri prăpăstioși. Era un codru în apropiere, pe care regele dădu ordin să-l taie și să arunce în văgăuni numai trunchiuri de copaci, fiindcă ramurile cu frunze îi stînjeneau pe cei care le transportau. Regele cel dintii aruncă un trunchi de arbore. Trupele își manifestau buna dispoziție prin chiuțuri vesele și nimeni nu se codea de a lua parte la o muncă la care regele a pus cel dintii mina. În mai puțin de șapte zile hăurile au fost umplute. Atunci regele porunci ca arcașii și agrienii să încerce să se urce pe stîncă. Din propria sa cohortă alese treizeci de tineri voinici și-i puse sub comanda lui Charus și Alexandru, amintîndu-i acestuia din urmă să nu uite că poartă numele său. La început, fiindcă primejdia era așa de evidentă, regele so-văi să se expună și el personal. Dar cînd trîmbița a dat semnalul, îndreptîndu-se spre corpul său de gardă, dădu ordin să fie urmat și ca un bărbat de mare curaj se urcă cel dintii pe stîncă. N-a mai fost nici un macedonean care să stea pe loc, ci, părăsindu-și posturile, toți îl urmară pe rege din proprie inițiativă. Pentru unii însă acțiunea s-a încheiat cu un sfîrșit dezastruos, pentru că au alunecat de pe stîncă dreaptă și i-a înghițit fluviul care curgea la poalele stîncii. A fost o priveliște dureroasă chiar pentru cei care nu erau în primejdie, dar camarazii lor de arme prin moartea altora și-au dat seama de ce trebuie să se teamă. Mila se schimba în frică și nu-i mai deplîngeau atîta pe cei morți, cît propria lor soartă. Deja se urcaseră la o înălțime de unde nu mai puteau coborî fără primejdie decît numai învingători, căci barbarii rostogoleau stînci enorme asupra celor care urcau și dacă-i loveau în timpul suișului,

greoi și alunecos, îi doborau la pământ. Totuși Alexandru și Charus, pe care regele îi trimisese împreună cu treizeci de tineri de elită, atinseseră vârful muntelui și începuseră lupta de aproape. Dar pentru că barbarii îi atacau din poziții mai înalte, macedonenii aveau pierderi mai mari în răniți, fără a putea riposta. Atunci Alexandru, fără să uite de rangul și numele ce-l purta și de făgăduința făcută, s-a purtat pe cât de vitejește, pe atât de neprevăzător. De aceea a căzut sub ploaia de săgeți aruncate de pretutindeni. Când l-a văzut la pământ, Charus, a fost cuprins de sentimentul răzbunării, și s-a năpustit asupra dușmanului năprasnic, ucigîndu-i pe mulți cu lancea, pe alții cu sabia. Dar fiindcă atîtea forțe dușmane luptau numai împotriva unuia singur, s-a prăbușit și el pe cadavrul prietenului său. Regele, impresionat, de altfel pe drept, de moartea atîtor tineri distinși și a celorlalți ostași, a dat semnalul de retragere. Ceea ce i-a salvat pe macedonenii a fost faptul că s-au retras pe nesimțite și fără zgomot, iar barbarii, mulțumiți că l-au respins pe adversar, nu l-au mai urmărit. De altfel, Alexandru, deși hotărîse să se retragă de la început — căci nu mai avea vreo nădejde de a pune stăpînire pe masiv — totuși, nu se lăsă de fel și se strădui să depună și mai mari eforturi pentru asedierea ei. Ca urmare el dădu ordin să se asedieze și drumurile și să fie alăturate și turnurile și aduse noi trupe, în locul celor obosite. Indienii, văzînd stăruința de a continua lupta, petrecură două zile și două nopți în ospete, bătînd într-adins tobele după obiceiul lor, nu numai în semn de încredere în forțele lor dar și pentru izbîndă. Dar în a treia

noapte zgomotul tobelor¹ nu s-a mai auzit. Căci masivul stîncos era în întregime luminat de făclii, pe care barbarii le aprinseseră ca să-și asigure fuga și să se poată strecura la adăpostul întunerii nopții printre stîncile greu de străbătut.

Trimițînd pe Balacrus în recunoaștere, regele află că stîncă a rămas pustie, și că indienii au fugit. Atunci a dat semnalul ca toți să scoată strigăte atît de puternice, încît a vîrit spaima în barbarii care fugeau în neorînduială. Într-adevăr, mulți indieni, crezînd că vrăjmașul e în urma lor, își găsiră moartea căzînd printre pietrele alunecoase și pe stîncile imposibil de escaladat. Foarte mulți răniți în diferite părți ale trupului au fost părăsiți de cei sănătoși. Regele, socotînd că a cîștigat o izbîndă mai degrabă asupra pozițiilor decît asupra dușmanului, căută totuși să dea impresia că a obținut o mare victorie, aducînd sacrificii și săvîrșind și ceremonii religioase în cinstea zeilor. Ridică altare pe masivul stîncos zeitelor Minerva și Victoria. Celor care le arătase drumul trupei sale ușor înarmate, deși îi aduseseră un serviciu mai mic decît făgăduiseră, le-a plătit cîstit. Masivul stîncos și regiunea învecinată fu dată în paza lui Sisocostus.

XII. După acestea Alexandru înaintă către Ecbolima¹. Dar i se aduse la cunoștință că un de-

¹ Tobe indiene (în lat. e termenul *tympanum*) erau formate dintr-un cadru circular de lemn acoperit pe o parte cu o piele întinsă și garnisită cu clopoței, ca niște tamburine de dansatoare.

² Oraș în India. Nu se știe precis unde era așezat. Poate la confluența fluviului Cabul cu Indus.

filen, pe unde străbătea drumul, este asediat de un oarecare Erix, cu douăzeci de mii de ostasi înarmați. Atunci regele îl lăasă pe Coenus ca să vie mai încet cu grosul armatei, iar el pleacă înainte și, cu ajutorul prăstiașilor și arcașilor, liberă pădurea de cei care asediau defileul și deschise drumul pentru armata care-l urma. Indienii, fie că-și urau conducătorul, fie ca să cîștige bunăvoînța regelui învingător, îl atacară pe Erix care fugise și-l uciseră. Capul și armele le-au trimis lui Alexandru.

Regele nu-l pedepsi pe cel care l-a ucis, dar refuză să-i ofere o răsplată pentru o asemenea faptă. De aici, în șaisprezece etape ajunse la fluviul Indus unde, potrivit instrucțiunilor date lui Hephaestion, găsi totul pregătit pentru trecerea fluviului. Domnea în acel ținut regele Omphis, care-l îndemnase pe tatăl său să se supună lui Alexandru. Acum tatăl său murise și el trimise soli să-l întrebe pe Alexandru, dacă-i încuviințează să păstreze tronul deocamdată, sau vrea să-l aștepte ca un simplu particular. Deși i s-a îngăduit să păstreze tronul, totuși Omphis n-a îndrăznit să profite de dreptul ce i l-a dat. El l-a primit foarte bine pe Hephaestion și a distribuit gratuit griu trupelor macedonene, dar nu s-a prezentat el însuși înaintea lui Hephaestion, fiindcă nu voia să fie în subordinea altuia, decît numai a lui Alexandru. De aceea, cînd veni Alexandru, regele Omphis îi ieși într-o întîmpinare cu armata echipată, cu elefanți așezați din distanță în distanță între rîndurile trupelor, încît de departe păreau niște cetăți¹.

La prima vedere, Alexandru crezu că nu vine ca

¹ Probabil din cauza turnurilor pe care le purtau elefanții.

aliat, ci ca dușman, și dădu ordin ca ostașii să se rinduiască în linie de bătaie, iar călăreții să se așeze la cele două aripi, pregătindu-se de luptă. Regele indian observind greșeala macedonenilor, dădu ordin la ai săi să se oprească în loc, iar el dind pinteni calului înaintă singur. Alexandru făcu la fel, fie că se întâlnea cu un dușman, fie cu un prieten, căci el se bizuia fie pe vitejia sa, fie pe sinceritatea celuilalt. Se întâlneau însuflețiți de simțăminte prietenești, după cum se putea citi pe fețele amândorura, deoarece fără tălmaci nu se putea înjgheba între dinșii o convorbire. Îndată ce se găsi un tălmaci, barbarul îi spuse că el a venit cu oastea sa, pentru a preda odată toate forțele regatului său, ca să nu mai aștepte să i se acorde încredere prin mijlocitor. El îi puse la dispoziție persoana sa, precum și tronul, unui regé despre care știe că luptă pentru glorie și care nu se teme de nimic altceva mai mult ca de ticăloșia trădătorilor. Regele, încântat de sinceritatea barbarului, îi întinse dreapta — semnul bunei-credințe — și-i înapoie tronul. Erau acolo cincizeci și șase de elefanți pe care Omphis îi dădu lui Alexandru și multe animale de o frumusețe fără seamăn. Erau între ele aproape trei mii de tauri, animale prețioase în regiunea aceea. Aceste daruri fură primite cu plăcere de rege. Întrebat de Alexandru dacă are mai mulți ostași ori plugari, el răspunse că, fiind în război cu doi regi, are nevoie mai mult de ostași, decît de plugari. Cei doi regi erau Abisares¹ și Porus, dar cel mai puternic era Porus. Amîndoi domneau de partea cealaltă a fluviu-

¹ Abisares era regele unei țări corespunzătoare teritoriului sud-estic al Cașmirului de azi, între fluviile Ily-daspes și Indus.

lui Hydaspes ¹ și erau hotărâți să-și încerce norocul prin război, oricine i-ar ataca. Omphis, cu încuviințarea lui Alexandru, își reluă și însemnele regale și din acel moment, după obiceiul patriei sale, urma să poarte și numele pe care-l avuse tatăl său și compatrioții săi i-au dat numele de Taxiles, căci obiceiul era că o dată cu tronul să dea noului suveran și numele predecesorului. Trei zile Alexandru a fost tratat ca oaspete. În ziua a patra i-a arătat cantitățile de grâu, pe care le-a dat trupelor comandate de Hephaestion și-i dăruit coroane de aur regelui și tuturor prietenilor săi, pe lingă optzeci de talanți de argint în monedă bătută. Această dărnicie îl mișcă pe Alexandru, care-i înapoie tot ce-i dăruise, adăugă și o mie de talanți din trofee ce le aveau macedonenii, apoi multe vase de argint și aur, destul de multe stofe persane, treizeci de cai din ai săi, cu hamurile pe care le purtau cînd îl transportau pe el. Această dărnicie cu care îl obliga pe barbar, îi indispușe repede pe prietenii lui Alexandru. Unul dintre ei, Meleagru, la masă, după ce băuse zdravăn, îi spuse lui Alexandru că-l felicită că a găsit în India un om care face cît o mie de talanți. Regele, aducîndu-și aminte cît de mult suferise cînd l-a răpus pe Clitus datorită unor cuvinte îndrăznețe, și-a pus frîu mîniei, dar a spus că oamenii stăpîniți de pizmă își găsesc pedcapsa în ei înșiși.

XIII. A doua zi solii lui Abisares se înfățișară regelui. Acest rege, potrivit instrucțiunilor date,

¹ Hydaspes (Djelah), afluent al lui Acesines (azi Tșinab).

se punca la dispoziția lui Alexandru. După ce-și dădură asigurări reciproce, împuterniciții se înapoiară la regele lor. Alexandru, crezînd că faima numelui său l-ar putea convinge pe Porus¹ să se supună, îl trimise la acesta pe Celochares să-i spună să plătească un tribut și să se întîlnească cu el la hotarul dintre cele două țări. Porus îi răspunse că el va executa cea de a doua propunere, adică, atunci cînd regele va intra în regatul său, îl va întîlni la vreme, însă înarmat. Alexandru hotărîse să treacă fluviul Hydaspes, cînd îi fu adus legat Barzaentes², căpetenia arachosilor răsculați, cu treizeci de elefanți capturați o dată cu el. Era un ajutor venit la vreme împotriva indienilor, căci ei pun mai mare temei pe puterea acestor animale, decît pe cea a bărbaților. Era adus legat fiindcă se unise cu Barzaentes, și Samaxus, un rege al unei mici regiuni din India. După ce-l vîrî în temniță pe trădător și pe acest rege neînsemnat și după ce-i dădu elefanții lui Taxiles, Alexandru ajunse la fluviul Hydaspes. Porus se rînduise în linie de bătaie pe malul celălalt, hotărît să-l oprească pe cel care va îndrăzni să treacă. În fața trupelor sale așezase ca un zid o sută optzeci de elefanți de o putere fără seamăn. Înapoia acestora erau trei sute de care și aproape treizeci de mii de pedestrași, între care se vedeau arcași înarmați, cum am spus mai sus, cu săgeți prea grele ca să poată fi trimise cu precizie la țintă. Pe Porus îl purta un elefant mai mare ca toți elefanții de acolo. Arme de aur și argint împodobeau trupul lui de o mărime puțin obișnu-

¹ Porus era regele teritoriului, care corespunde azi regiunii Lahore, situat între riurile Acesines și Hydaspes.

² Barzaentes era satrăpul Arachosiei și Drangianei. Luase parte împreună cu Bessus la suprimarea lui Darius.

ită. Curajul lui era la înălțimea puterii trupesti și era destul de ascuțit la minte pe cît era cu putință între supușii săi, niște oameni înapoiați. Macedonenilor le însufla teamă nu numai faptul că-l vedeau pe potrivnic în față, dar și uriașul fluviu peste care trebuia să treacă. Lat de patru stadii, cu o albie adîncă, încît nu i se vedea fundul în nici o parte, apărea în ochii tuturor asemenea unei întinse mări. Suprafața vastă a fluviului, îndeobște liniștit, nu împiedica întru nimic cursul vijelios al apei care, ca un torent strîns între țărături, se aruncă și sparge valurile, formînd vîltori, printre care se arată stînci ascunse. Stirnea spaimă și malul fluviului, unde mișunau cai și oameni. Acolo ședeau laolaltă îngrămădiți elefanții, care într-ădîns întăritați, scoteau răgete groaznice de-ți făcea părul măciucă în cap. Aici era fluviul, colo vrăjmașul. Macedonenii care au avut întotdeauna sădită în inima lor viteză nădejdea în izbîndă, cum au și dovedit-o adeseori, acum dintr-o dată au fost cuprinși de o frică neprevăzută. Ei erau încredințați că plutele lipsite de stabilitate nici nu vor ajunge la mal și nici nu vor putea acosta în siguranță. În mijlocul fluviului erau multe insule, la care atît indienii cît și macedonenii se duceau înotînd, ținîndu-și armele deasupra capului. Aci se dădeau ciocniri ușoare și amîndoi regii, după aceste mici hărțuiri, își făceau o părere asupra rezultatului acestei bătălii. În oastea macedoneană erau doi tineri nobili de origine, care se distinseseră printr-o bărbăție și avînt fără seamăn, Symmachus și Nicanor. Biruințele obținute în diferitele încăierări avînd întotdeauna noroc să izbîndească, faptul acesta îi încurajase să disprețuiească orice primejdie. Sub conducerea acestora cei mai viteji tineri, înarmați numai cu lancea, tre-

cură înot pe o insulă care era ocupată de numeroși dușmani și, făcînd din curajul lor cea mai puternică armă, doborîră mulți indieni. Ei ar fi putut să se întoarcă de acolo acoperiți de glorie, dacă curajul incununat de izbîndă ar ști vreodată să se oprească. Pe cînd ei așteptau cu dispreț și trufie pe alți vrăjmași care veneau fără întrerupere, fură încenjuți de numeroase forțe dușmane care înotaseră fără să fie văzuți și fură răpuși de săgețile trase de departe. Cei care izbutiseră să scape de indieni au fost luați de curentul apei sau înghițiți de vârtejul ei. Această luptă i-a stîrnit multă încredere lui Porus, care privea totul de pe mal. Alexandru, căruia nu-i trecuse la început nici un plan prin cap, recurse în cele din urmă la următoarea stratagemă, ca să-l inducă în eroare pe potrivnic ; în mijlocul fluviului era o insulă mai mare decît celelalte, împădurită și bună de întins capcane ; nu departe de malul pe care-l ocupau, era un șanț foarte adînc, în care se puteau ascunde nu numai pedestrași, dar chiar și călăreți împreună cu caii lor. Așadar, ca să abată atenția adversarului și ca să nu mai țină sub supraveghere acest loc prielnic, îl trimise pe Ptolemeu cu toate pileurile sale de cavalerie la o mare distanță de insulă și de acolo, prin strigăte puternice, ca și cum au de gînd să treacă fluviul, să stîrnească panică printre indieni. Ptolemeu procedă în modul acesta mai multe zile de-a rîndul și prin acest mijloc îl sili pe Porus să-și ducă oastea în aceea parte, unde macedonenii se prefăceau că vor să treacă fluviul. Insula acum nu mai era supravegheată de dușmani. Alexandru își așază cortul într-un loc mai depărtat de mal și porunci ca garda care forma escorta sa obișnuită, într-adins să staționeze în fața cortului, încît dușmanul să vadă tot fastul regal. Îl îmbracă în

hainele regești pe Attalus, care era de vîrsta lui și semăna cu el la trup și la chip, mai ales cînd era privit de departe, ca să dea impresia că însuși regele le comandă trupele în această parte a malului și nu are nici gînd să treacă fluviul. Înfăptuirea acestui plan a întîrziat puțin, datorită unei furtunî; dar în cele din urmă și ea a ajutat, căci atunci cînd ai noroc, tot răul e spre bine. Regele se pregătea să treacă fluviul cu trupele ce le mai avea înspre insula despre care am vorbit mai sus, deoarece dușmanul era ocupat să-i supravegheze pe acei pe care Ptolemeu îi postase pe malul fluviului mult mai jos, cînd o vijelie năpraznică se dezlănțui, turnînd ploaia cu găleata, încît de-abia puteai să te adăpostești sub acoperișul cascii. Ostașii fiind udați pînă la piele, lăsară plutele și bărcile, fugind pe uscat. Zgomotul vîntului care bătea a contribuit ca dușmanul să nu bage de seamă zarva pe care o făceau macedonenii în fuga lor în neorînduială. În cele din urmă, după cîtva vreme ploaia s-a oprit, însă cerul era încărcat de nori așa de întunecați, încît nu era lumină aproape de loc și abia puteai recunoaște fața celui cu care vorbeai.

Pe oricine l-ar fi putut înspăimînta noaptea aceasta, fiindcă trebuia să se forțeze trecerea, navigîndu-se pe un fluviu necunoscut, și poate că dușmanul ocupase din spirit de prevedere tocmai malul spre care macedonenii se îndreptau orbește. Dar Alexandru căuta într-adins primejdiile și socoti că acest întuneric care-i înspăimînta pe alții, pentru el constituie un prilej favorabil. Așadar dădu semnalul ca toți ai săi să se imbarce pe plute în liniște și el se sui pe prima plută care-i ducea spre celălalt mal. Țărmul fluviului nu mai era ocupat de adversar, căci Porus era cu ochii pe Pto-

lemeu. Afară de o barcă pe care valurile au aruncat-o lovind-o de-o stîncă, încît s-a scufundat, toate trupele macedonene au trecut fluviul. Alexandru dădu ordin ca ostaşii să se înarmeze şi să se rînduiască fiecare în formaţia lui.

XIV. Alexandru era în fruntea armatei sale, mergînd în ordine de bătaie, cînd i se aduse la cunoştinţă lui Porus că malul e ocupat de duşmani înarmaţi şi că a sosit momentul hotărîtor. La început dintr-o greşală izvorită din sufletul omenească, care nădăjduieşte mereu, Porus a crezut că este Abisares, aliatul său, care soseşte aşa cum se înţeleseseră. Dar în curînd lumina zilei apăru şi atunci văzu armata duşmană care înainta. Trimise în întîmpinarea lor o sută de care cu patru cai şi patru mii de călăreţi. Comandantul acestor trupe era Hages, fratele lui Porus. Carele constituiau la indieni miezul puterii lor. În fiecare car erau şase oameni, doi înarmaţi cu scuturi, doi arcaşi aşezaţi cîte unul pe fiecare latură şi doi vizitii, fără arme bineînţeles. Într-adevăr, fiindcă aveau multe sulite, cînd lupta se da în apropierea vrăjmaşului aceşti ostaşi slăbeau frînele cailor şi aruncau cu sulitele asupra lui. În ziua aceea însă cu greu s-a pus în practică acest procedeu. Căci, aşa cum am spus mai sus, ploaia căzînd cu o violenţă mai mare ca oricînd, făcuse cîmpul alunecos şi foarte greu de străbătut pentru cai, încît carele împovărate cu greutatea oamenilor se împotmoliseră în bălţi şi gropi. Alexandru, dimpotrivă, cu trupele sale uşoare, fără poveri asupra lor, atacă viguros. Sciţii şi dahii au năvălit cei dintii asupra indienilor, apoi regele l-a trimis pe Perdicas cu cavaleria sa

împotriva aripii drepte a oștirii dușmane. Lupta începuse din toate părțile, când cei care conduceau carele, socotind că nu mai au altă scăpare, lăsară libere friiele la cai și se năpustiră la luptă. Acest atac a pricinuit neajunsuri ambelor tabere beligerante : căci și pedestrima macedoneană a fost nimicită la cel dintîi iureș, iar la indieni, carele pornite pe un teren alunecos și cu neputință de manevrat, îi răsturnau pe cei care le conduceau. Pe alții, caii sălbaticiți de groază, îi azvîrleau cu care cu tot nu în gropi și hîrtoape, ci în fluviu. Cîțiva a căror cai fuseseră împinși de sulilele inamicilor ajunseră pînă la Porus, care-și îmbărbăta trupele, însuflețindu-le să lupte cu cel mai mare avînt. Dar cînd văzu că pe tot cîmpul de bătaie carele sale rătăcesc împrăștiate fără conducători, distribui prietenilor din preajma sa elefanții. După elefanți își rîndui pedestrima, arcașii și pe acci care de obicei băteau tobele, ceea ce pentru indieni era ca și sunetul de trompetă. Bătaia tobelor nu speria animalele ale căror urechi erau obișnuite de multă vreme cu acest zgomot. O statuie a lui Hercule ¹ era purtată în fruntea pedestrimii. Accastă statuie era pentru luptători cel mai puternic imbold și cei care-i părăseau pe purtătorii statuii erau socotiți trădători. Erau pedepsiți cu moartea cei care nu aduceau statuia de pe cîmpul de luptă, căci frica pe care Hercule odinioară ca dușman le-a prilejuit-o, s-a transformat acum într-un sentiment religios de venerație.

Pe macedoneni nu numai priveleştea elefanților,

¹ Probabil că Hercule era identificat cu Vișnu, zeul indian, a doua persoană din trinitatea indiană, care simbolizează forța. Totuși, nu există nici o atestare istorică asupra vreunei expediții în India a lui Hercule. Desigur, e vorba de un mit sau o legendă etiologică.

dar și chipul regelui indian i-a oprit puțin pe loc. Elefanții rinduiți între șirurile ostașilor înarmați, dădeau de departe impresia unor turnuri, iar talia lui Porus întrecea prin mărime într-o oarecare măsură proporțiile corpului omenesc. La înălțimea lui părea că se adaugă și aceea a elefantului pe care era urcat, care și el îi întrecea pe ceilalți elefanți, după cum Porus îi întrecea pe ceilalți oameni prin statură. Privind și pe rege și oastea indienilor, se spune că Alexandru ar fi exclamat : „În sfârșit, iată o primejdie la înălțimea curajului meu ! De astă dată am de-a face cu animale și bărbați deosebiți !”

Apoi întorcându-se către Coenus îi spuse :

„Cînd voi ataca împreună cu Ptolemeu, Perdicas și Hephaestion aripa stîngă a dușmanului, și mă vei vedea că lupt cu toată strășnicia, tu atacă aripa dreaptă a dușmanului și cînd îl vei vedea în neorînduială, du steagul înainte. Tu, Antigeneș, tu Leonnatus și tu, Tauron veți ataca centrul și veți respinge frontal adversarul. Sulițele noastre lungi și puternice n-ar putea fi mai bine întrebuințate decît împotriva elefanților și gornacilor lor. Dați-i peste cap pe cei care sînt pe elefanți, iar pe aceștia străpungeți-i cu sulițele. Cine folosește elefanții, se expune la primejdii, căci de multe ori furia acestora se întoarce împotriva stăpînilor lor și dacă li se comandă să meargă împotriva dușmanilor, de frică se întorc împotriva celor care-i conduc !”

După ce rosti aceste cuvinte, Alexandru cel dintîi dădu pîteni calului și, după cum se stabilise, atacă rîndurile vrăjmașe, iar Coenus asaltă cu multă strășnicie aripa stîngă. Falanga printr-un singur iureș rupse centrul indienilor. Porus dădu ordin să înainteze elefanții, unde era atacată ca-

valeria. Dar elefantul mătăhălos nu se poate compara prin umbletu-i greoi cu viteza cailor. Barbarii nu se puteau folosi de săgețile lor, fiindcă erau prea lungi și prea grele, arcul nu se putea întinde decît pe pămînt, așa că cu anevoie mergeau la țintă. Pămîntul fiind alunecos, le zădărnicea indienilor orice încercare, și, pînă să se pregătească ei de atac, adversarul cu repeziciunea lui îi și ataca. De aceea, nemaiținînd seama de porunca regelui (s-a întîmplat ceea ce se întîmplă de obicei, cînd într-un moment de panică frica poruncește în locul căpeteniilor de oștire), de aceea în toată ostășimea indiană erau tot atîția comandanți cîți erau ei și ca atare cutreierau în sus și în jos fără rost. Unii porunceau să se formeze linia de bătaie, alții s-o divizeze, unii să stea pe loc, alții să înconjoare spatele dușmanului ; ca urmare, nu se mai lua nici o hotărîre folositoare interesului comun.

Totuși Porus, cu o mină de oameni la care rușinea era mai mare decît frica, începu să strîngă ostașii împrăștiați pentru a porni din nou la atac împotriva inamicului. Porunci să fie așezați elefanții înaintea trupei. Elefanții pricinuiseră o mare panică. Răgetul nemaiauzit speria nu numai caii, animale atît de simțitoare în toate privințele, ci și oamenii, și chiar în rîndurile ostașilor macedoneni se produsese dezordine. Deși învingători cu puțin mai înainte, macedonenii căutau un loc spre care să fugă, cînd Alexandru trimise împotriva elefanților pe agrieni și traci, ostași ușor înarmați, capabili mai mult de hărțuială decît de o luptă de aproape cu dușmanul. Aceștia zvîrliră o ploaie de săgeți în elefanți și în cei care-i conduceau cu strășnicie. Falanga începu să-i preseze tot mai hotărît pe dușmani. Cîțiva ostași macedoneni, urmă-

rind cu înverșunare pe vrăjmaș și rănind elefanții, aceștia se întoarseră împotriva trupelor proprii. Ele fură stilcite în picioare de elefanți și aceasta fu o învățătură de minte pentru ceilalți, ca să nu mai atace fără prevedere. Priveliștea cea mai cumplită fu atunci cînd elefanții cu trompa lor apucau arme și oameni și-i azvirleau peste gornaci. Lupta era nesigură : cînd elefanții erau fugăriți, cînd ostașii fugeau dinaintea lor, astfel încît bătălia dură toată ziua cu sorți schimbători, pînă cînd macedonenii începură să taie picioarele elefanților cu securile (cu această armă ei se pregătiseră din vreme). Macedonenii se foloseau apoi de niște săbii numite „copis”¹, puțin curbate, care se asemănau cu cosorul, cu care tăiau trompa elefantului. N-a fost mijloc la care să nu se recurgă nu numai de groaza morții, cît mai cu seamă de groaza chinurilor de care e însoțită moartea.

În cele din urmă elefanții, sleiți de vlagă din cauza atîtor răni, tabără asupra indienilor cu furie și asupra celor care-i conduceau, îi trîntesc la pămînt și-i strivesc cu picioarele. Indienii mai de grabă înspăimîntați decît amenințați, îi scot afară din linia de bătaie și-i mină ca pe o turmă de vite. Atunci Porus, părăsit de un mare număr de ostași, începu să arunce de pe elefantul său cu sulite în cei care erau împrejurul său, sulite pregătite cu mult înainte, și răni pe mulți de la distanță, expunîndu-se el însuși loviturilor trimise din toate părțile. Deja primise nouă răni, atît în spate cît și în piept ; pierduse mult sînge și, avînd brațele slăbite, sulitele mai degrabă îi cădeau din mînă decît le arunca. Elefantul său, fără a fi ră-

¹ În lat. e termenul *copis*, sabie cu lama convexă, caracteristică orientalilor.

nit, dar îmboldit parcă de o și mai mare turbare, nu-l mai purta în rîndurile de bătaie, mai ales că gornacu său observase că Porus se clătina, armele îi căzuseră și era aproape leșinat. Atunci gornacul îndemnă elefantul să fugă. Alexandru era pe urmele lui. Dar calul lui Alexandru, fiind lovit, datorită numeroaselor răni își pierdu puterile și se prăbuși la pîmînt ; el îl așază totuși pe rege jos încet, fără să-l trîntească. Pînă să-și schimbe calul, Alexandru întîrzie în urmărirea lui Porus. În acest timp fratele regelui indian, Taxiles, trimis de Alexandru mai înainte, începu să-l sfătuiască pe Porus să nu mai facă o ultimă încercare, ci să se predea învingătorului. Dar Porus, deși era sleit de vlagă, pierzînd atîta sînge, cînd auzi acest glas cunoscut, se trezi totuși și zise :

„Îl cunosc prea bine pe fratele meu Taxiles, trădătorul care și-a vîndut patria și tronul !“ și, apucînd ultima suliță ce o mai avea din întîmplare, se întoarse către el și-i străpunse pieptul pînă în spate. Săvîrșind acest ultim act de vitejie, începu să fugă mai repede. Dar elefantul său care primise atîtea lovituri de sulițe, nu mai putea să alerge. Porus se opri din fugă și cu pedestrima se împotrivi dușmanului care-l urmărea. În curînd Alexandru îl ajunse și în fața încăpățînării lui Porus, nu-i mai cruță pe cei care mai rezistau.

Atunci începu să cadă o grindină de sulițe asupra pedestrimii lui Porus și chiar asupra lui ; acesta în cele din urmă, sleit de puteri, începu să alunece de pe elefant. Indianul care conducea elefantul, crezînd că regele său vrea să coboare, porunci, după obicei, elefantului să se lase în genunchi. Ceilalți elefanți, văzîndu-l că el coboară, toți îngenunchiară, căci așa erau dresați. Această

împrejurare contribui ca Porus și oamenii săi să cadă în mîna învingătorilor. Alexandru, crezînd că regele este mort, porunci să fie dezbrăcat cadavrul și ostașii alergară să-i scoată platoșa și hainele. Elefantul atunci luă apărarea stăpînului și începu să-i atace pe cei care-l dezbrăcau, ridicînd corpul lui Porus și așezîndu-l din nou pe el. Dar, copleșit de sulițele care-l loveau din toate părțile, elefantul muri, iar Porus fu așezat într-un car. Cînd Alexandru văzu că acesta deschide ochii, cuprins nu de ură, ci de milă, îi spuse :

„Nenorocitul, ce nebunie te-a împins să-ți încerci soarta războiului cu mine, cînd cunoșteai faima războaielor mele ? N-aveai în apropierea ta pe Taxiles o dovadă a firei mele iertătoare față de supuși ?”

Atunci Porus răspunse :

„Fiindcă m-ai întreat, îți voi răspunde la fel de slobod la gură cum m-ai întreat. Am fost incredințat că nimeni nu e mai puternic ca mine. Eu îmi cunoșteam puterile mele, iar pe ale tale nu le încercasem. Rezultatul războiului a dovedit că tu ești mai tare. Dar nu-s mai puțin fericit, căci sînt al doilea după tine !”

Alexandru îl întrebă iarăși ce crede el c-ar trebui să hotărască învingătorul. Porus îi răspunse :

„Ține bine minte această zi, cînd ai văzut cît de nestatornică e fericirea !” Acest sfat a fost mai folositor decît o rugăminte. Într-adevăr, acest curaj fără margini, pe care nici soarta nu l-a putut frînge, era demn nu numai de mila învingătorului, dar merita chiar toată cîntea.

Alexandru îl îngriji pe bolnav, ~~ea~~ și cum ar fi luptat pentru el. Porus însănătoșindu-se, a fost primit cînd nimeni nu se aștepta, în sinul priete-

nilor lui Alexandru și în curînd acesta i-a oferit un regat și mai mare decît cel pe care îl avusese mai înainte. Nu sălășluia de bună seamă, în sufletul lui Alexandru o însușire mai frumoasă și mai statornică decît admirația pentru adevăratele merite și adevărata glorie. Totuși prețuia cu mai multă nepărtinire faima unui străin decît a unui compatriot, căci el credea că gloria sa ar putea fi micșorată de ai săi, în schimb va fi cu atît mai mare, cu cît cei învinși erau oameni mai deosebiți.

CARTEA A NOUA'

I. Alexandru, în culmea bucuriei pentru această biruință nemaipomenită, datorită căreia era incredințat că i s-au deschis porțile către cele mai îndepărtare țărimuri ale Orientului, aduse sacrificii soarelui. Apoi, ca să le creeze ostașilor săi o bună dispoziție, pentru a putea suporta greutatea ce le mai aveau de întâmpinat, le aduse elogiile în adunare și le spuse că toate forțele indienilor au fost nimicite în această bătălie; regiunile încă necucerite vor oferi macedonenilor numai prilejuri de a se înfrupta din cele mai prețioase trofee din lume, căci țara în care ei vor merge acum este vestită prin bogățiile ei; în comparație cu acestea, trofeele capturate de la perși nu sînt decît lucruri de duzină, fără valoare. Ei au venit ca să umple cu pietre prețioase și perle, aur și fildeș nu numai casele lor, ci toată Macedonia și Grecia. Soldații dornici și de înavuțire și de glorie, amintindu-și totodată că Alexandru nu i-a mințit niciodată cu cele ce le-a declarat i-au făgăduit tot sprijinul. După ce îi lăsă să plece plini de nădejdi, el ordonă

să se construiască vase pentru ca, după ce au străbătut toată Asia, să ajungă pînă pe tărîmul învecinat cu marea de la marginea lumii. În munții apropiați se găsea mult material lemnos pentru construcția de plute și vase. Pe cînd tăiau copacii, dădură peste niște șerpi de o mărime nemaivăzută ; de asemenea întîlniră rinoceri, animale rare în alte părți care trăiau de asemenea pe acești munți. Însă numele acesta l-au dat rinocerilor grecii. Indienii necunoscînd limba greacă, îi numesc cu totul altfel pe limba lor. Regele, după ce întemeie două orașe ¹ pe un mal și celălalt al fluviului pe care l-a trecut, oferi fiecăreia din căpeteniile de trupe coroane și cîte o mie de piese de aur. Ceilalți fură răsplătiți potrivit cu gradul de prețuire de care se bucurau în ochii lui Alexandru și cu serviciile ce i le-au adus.

Abisares, care înainte de a se lupta cu Porus, trimisese împuterniciți la Alexandru, acum trimise din nou o altă solie, făgăduind că va face tot ce-i va porunci, numai să nu fie silit să-și piardă libertatea, căci el nu poate trăi fără putere regească : ori, fiind prins, el nu va mai putea guverna dacă va fi considerat prizonier. Alexandru îi răspunse : „Dacă lui Abisares îi e greu să vie la mine, mă voi duce eu la el !“

Apoi, trecînd fluviul, înaintă în interiorul Indiei. Văzu acolo codri răspîndiți pe vaste suprafețe, care produceau o umbră deasă, avînd copaci de o înălțime fără seamăn. Foarte multe ramuri, groase oît trunchiul copacului, se încovoiaie spre

¹ Nicaea (azi Djelapu) și Bucephala, primul pe malurile rîului Hydaspes, în amintirea victoriei asupra lui Porus, iar cel de-al doilea, în anul 326 î.e.n., pe tărîmul răsăritean al aceluiași rîu, în amintirea calului său Bucefal, tot după înfrîngerea lui Porus.

pământ, apoi se ridică din nou în sus, dînd impresia că nu sînt crengi care au crescut, ci arbori care au răsărit din propriile lor rădăcini. Temperatura aerului este sănătoasă, căci umbra micșorează arșița soarelui și izvoarele dau apă din belșug. Însă sînt foarte mulți șerpi, a căror piele strălucește ca aurul. Veninul lor este foarte primejdios. Cine era mușcat de șarpe murea de îndată, pînă cînd în cele din urmă locuitorii au descoperit leacul. De aici străbătură un deșert și ajunseră la riul Hyarotis¹. Acest riu trecea pe lîngă un codru des cu arbori necunoscuți în altă parte și plin de păuni sălbatici. Plecînd mai departe, regele văzu la o mică distanță un orașel pe care-l cuceri și, după ce luă ostateci, îi impuse la plata unui tribut. În sfîrșit, ajunse într-o nouă regiune, în fața unui oraș mare, apărat numai de ziduri, dar și de mlaștini. Însă barbarii suiți în care legate unul de altul, îi ieșiră în întîmpinare, gata de luptă. Unii aveau lănci, alții securi și cu o săritură puternică ajungeau dintr-un car într-altul, atunci cînd voiau să-și ajute camarazii lor de arme aflați în primejdie. La început macedonenii se înfricoșară de acest sistem de luptă, fiindcă primeau lovituri de departe. Dar pe urmă, disprețuind și acest mod rudimentar de luptă, ei înconjurară de amîndouă părțile carele și începură să-i atace pe barbari, cu toată împotrivirea lor. Regele porunci să fie tăiate lanțurile care legau carele ca să poată fi înconjurate mai ușor unul cîte unul. După ce vrăjmașii pierdură opt mii de oameni, își căutară scăparea înapoia zidurilor orașului. Dar a doua zi macedonenii, instalînd pretutindeni scări, au pus

¹ Riu în India, afluent al lui Acesines; izvorăște din Emodus (Himalaia); Arrianus îi spune Hidraotes (azi Ravi).

stăpînire pe oraş. Un mic număr de locuitori au scăpat cu viaţă, datorită repeziciunii cu care au fugit. Aceştia, văzîndu-şi oraşul distrus, au trecut înot lacurile din vecinătate şi s-au dus în oraşele vecine, unde au stîrnit panică, spunînd că a sosit o oaste pe care nimeni n-o putea birui, de bună seamă a oaste a zeilor.

Alexandru îl trimise pe Perdiccas cu o trupă de ostaşi uşor înarmaţi ca să pustiască ţinuturile, iar alt corp de trupe îl puse sub comanda lui Eumenes, ca să-i silească pe barbari să se supună. Cu trupele rămase Alexandru însuşi porni la cucerirea unui oraş puternic fortificat, unde se refugiaseră şi locuitorii altor oraşe. Nefiind pregătiţi de război, orăşenii, trimiseră soli la rege ca să-i aducă la cunoştinţă că se supun. În acest timp în oraş agitaţia era în toi printre locuitori, mulţimea fiind împărţită în păreri diferite : unii socoteau că supunerea nu este cea mai bună soluţie, alţii, că nu dispun de forţe suficiente ca să se poată împotrivi macedonenilor prin luptă. În timp ce ei discutau, necăzînd de acord, locuitorii care erau pentru capitulare deschiseră porţile oraşului şi-i primiră pe macedoneni. Alexandru, deşi ar fi putut fi indignat, pe bună dreptate, pe cei care susţinuseră războiul, îi iertă pe toţi. Luă de acolo ostateci şi îşi mută tabăra în faţa oraşului vecin. Ostatecii erau duşi în fruntea trupelor macedonene. Cînd s-a ajuns acolo, ostaşii de strajă de pe întăriturile oraşului i-au recunoscut pe ostateci, fiind compatrioţi de-ai lor şi au intrat cu ei în vorbă. Aceştia le-au vorbit despre firea iertătoare a regelui şi totodată de puterea lui. Prin aceste argumente îi convinseseră să se supună. În acelaşi fel primi şi supunerea altor

•

orașe. De aci Alexandru ajunsese în regatul lui Sopithes¹, unde trăiește un neam de oameni care, după cum cred barbarii, se deosebesc mult de ceilalți prin cunoștințele și deprinderile lor frumoase. Când se nasc, copiii nu sînt lăsați să fie hrăniți și crescuți de părinții lor, ci îi iau în primire anumiți oameni, care cercetează sănătatea noului născut. Dacă copilul nu are o constituție normală, sau e infirm de vreun mădular, poruncesc să fie omorît. Căsătoriile se fac nu după origine sau nobleță, ci după înfățișarea armonioasă și sănătatea trupei, fiindcă de aceleași însușiri se ține seama și la copii. Capitala acestui popor, în apropierea căruia se găseau trupele lui Alexandru, era sub stăpînirea lui Sopithes însuși. Deși porțile erau închise, în schimb nu se vedea nici un om pe ziduri sau la turnuri. Macedonenii nu știau ce să creadă : ori că locuitorii au părăsit orașul, ori că s-au ascuns într-adins, pentru a le întinde vreo capcană, cînd deodată se deschid larg porțile cetății și regele indian iese afară împreună cu cei doi feciori ai săi adulți. El era cu mult mai înalt decît toți ceilalți barbari. Purtau veșmînt împodobit cu aur și purpură care cădea pînă aproape de glezna picioarelor. Pe sandalele de aur se înșirau pietre prețioase. Brațele erau împodobite de sus pînă la încheieturile mîinii cu perle. La urechi purtau diamante de o mărime fără seamăn și de o strălucire nemaivăzută. Sceptrul, care era de aur și era împodobit cu smaralde, îl dăruie lui Alexandru, rugîndu-l să nu-i facă nici un rău ; astfel se supuse lui Alexandru el, copiii și poporul său.

În această țară există ciini nemaipomeniți de bine dresați pentru vînat. Se spune că atunci cînd vîd o fiară, nu scot nici un lătrat și atacă mai ales

¹ Sopithes era rajah în Saubhûta din țara Cathcenilor.

leii. Sopithes, ca să-i arate lui Alexandru puterea lor, porunci să se dea drumul într-un loc închis unui leu de o mărime și putere neobișnuite, și numai la patru ciini, care de îndată se repezără la acesta. Atunci, unul din oamenii obișnuiți cu asemenea îndeletniciri, încercă să îndepărteze de acolo, trăgându-l de picior, un ciine care împreună cu ceilalți se năpustiseră asupra leului. Cum ciinele nu vroia să se clinească din loc, îi tăie laba. Dar încăpăținarea ciinelui n-a fost înduplecată. Atunci omul îi mai tăie o labă. Cum ciinele nu da înapoi, ci sta mai departe încheștat cu dinții în trupul leului, îi tăie și cel de al treilea picior. Cu toate acestea ciinele n-a putut fi clintit și a murit cu colții infipți în trupul leului. Din acest exemplu se vede cât de mare era pasiunea acestor locuitori pentru vînat și cum a înzestrat natura aceste animale. Eu însă nu cred toate acestea pe care vi le istorisesc, căci nici nu pot confirma lucruri de care mă îndoiesc. dar nici trece cu vederea ceea ce mi s-a spus. Lăsîndu-l pe Sopithes în regatul său, Alexandru se îndreptă spre riul Hypasis¹, unde se întîlni cu Hephaestion, care supusese o altă regiune. Poporul cel mai apropiat îl avea ca rege pe Phegeus. Acesta porunci compatrioților săi să-și lucreze mai departe ogoarele ca de obicei, iar el îl întîmpină pe Alexandru cu daruri, nerefuzînd să aducă la îndeplinire nimic din ce i s-ar fi ordonat să execute.

II. Regele s-a oprit două zile la Phegeus și în ziua a treia hotărî să treacă riul, care era greu de trecut, nu numai pentru că era prea lat, dar era și

¹ Afluent al râului Acesines, spre est de Hiarotis.

p'în de stînci care împiedicau trecerea. Luînd informațiile de care avea nevoie de la Phegeus, află că dincolo de fluviu este un deșert, pentru străbaterăa căruia sînt necesare douăsprezece zile. După aceea se ajunge la Gange¹, cel mai mare fluviu din toată India. Dincolo de țărmurile Gangelui locuiesc gangarizii² și prasii³, care îl aveau rege pe Aggrames ; acesta cu douăzeci de mii de călăreți și două sute de mii de pedestrași păzesc drumurile. Phegeus mai spunea că pe lîngă aceste trupe regele dispune de două mii de care și mai ales de trei mii de elefanți care constituie pericolul cel mai mare.

Toate îi păreau regelui Alexandru de necrezut. Atunci îl întrebă pe Porus (căci era cu el), dacă cele spuse de Phegeus sînt adevărate. Porus îi confirmă că acestea nu sînt lucruri exagerate, dacă se ține seama de forțele acestui popor și ale acestui regat. De altfel, regele care domnește nu este numai un om de nimic, ci face parte și din straturile cele mai de jos ale poporului, căci tatăl său a fost bărbier de meserie, și cu cît cîștiga el pe zi, de-abia își potolea foamea, dar s-a îndrăgostit de el regina, datorită frumuseții lui deosebite. Această regină l-a ajutat să intre în relații cu regele care dom-

¹ Gangele are o lungime de 2700 km ; e mai mic ca Indul, care are o lungime de 3180 km, însă are un volum mai mare de apă. Izvorăște din Munții Himalaia, se varsă în golful Bengal, după ce se unește cu Brahmaputra, formînd una din cele mai mari delte de pe glob. E navigabil pe 1450 km. fiind socotit de indieni fluviu sfînt.

² Gangarizi, populație hindusă care-și avea așezările la gurile Gangelui, în regiunea Bengalului și Calcutei actuale.

³ Prasii, populație hindusă locuind teritoriul de la nord de gangarizi.

nea pe atunci și pe care l-a ucis, atacându-l mișelește. Apoi, căpătînd rolul de tutore al vlăstarilor regelui, a uzurpat tronul. După aceea le-a ridicat viața și acestora. Acum domnește aici fiul acestui frizer care amintește mai degrabă ce a fost tatăl său decît ce este el ; un om hidos la chip și urît de popor și are la rîndul său și el copii cu regină. Cele spuse de Porus îi pricinuiseră lui Alexandru tot felul de griji ; privea cu dispreț dușmanii și elefanții ; însă începeau să-i insufle teamă pozițiile locurilor și mărimea acestui fluviu vijelios. Să te duci și să ajungi pînă aproape de sfîrșitul lumii la niște noroade căzute sub călcîiul unui tiran și să-i scoți din ascunzătorile lor alungîndu-i, părea o treabă grea. Pe de altă parte însă, setea lui de glorie și nepotolita dorință de faimă făceau să i se pară că nimic nu e de nestrăbătut, nimic nu e prea departe. Din cînd în cînd se întreba dacă macedonenii, după ce au străbătut atîtea nesfîrșite țărături, îmbătrîniți în lupte și în tabere, aveau să-l mai urmeze peste atîtea fluvii, întîmpinînd atîtea greutăți ale naturii, care le stau în cale la tot pasul. „Bogați și încărcăți de trofee își zicea el, ar vrea mai degrabă să se bucure de cele ce au, decît să se istovească pentru a mai dobîndi și altele. În sfîrșit, ei nu au aceeași plămadă sufletească ca dinsul. El, care năzuiește cu mintea să cucerească toată lumea, este la începutul înfăptuirilor sale. Istoviți de trudă, ostașii cer să culeagă numaidecît roadele, punîndu-se o dată capăt primejdiilor. Ambiția însă a învins rațiunea, și Alexandru după ce-i convocă pe ostași la adunare le vorbi astfel :

„Știu că multe zvonuri s-au răspîndit într-adîns de locuitorii Indiei în aceste zile, ca să vă înspăimînte. Dar pentru voi toate acestea nu sînt decît o lăudăroșenie deșartă, născocită de indieni. Am tre-

cut strămtorile Ciliciei, cimpiele Mesopotamiei, am trecut Tigrul și Eufratul, unul prin apă, celălalt pe podul pe care-l făcuseră perșii. După perși, aceste ținuturi aveau o faimă îngrozitoare. Nicio-dată însă zvonul nu înfățișează realitatea în adevărata ei lumină, căci tot ce se transmite prin zvonuri este mai exagerat ca în realitate. Însăși faima faptelor noastre de arme, deși este adevărată, este mai mare comparativ cu faptele săvârșite. Acum cităva vreme despre toți acești elefanți, puternici ca și zidurile, despre fluviul Hydaspes și despre cîte altele s-a auzit vorbindu-se cîte în lună și în stele, exagerîndu-se realitatea. Cine credea că toate vor putea fi duse de noi la bun sfîrșit? Cîndva, dacă am fi dat crezare tuturor acestor povești, ar fi trebuit de mult să fugim din Asia. Credeți că o ci-readă de elefanți de aici este mai mare decît aceea a boilor din altă parte? Într-adevăr, această fi-vină, arareori întîlnită, e greu de prins și mult mai greu de îmblînzit. Tot așa s-a exagerat și cu nu-mărul trupelor de pedestrime și de cavalerie. Flu-viul despre care e vorba, cu cît e mai lat, cu atît apa lui curge mai lin¹. Numai atunci cînd apa nu este strînsă între maluri înguste ci curge într-o al-bie largă fluviul curge liniștit. Nu uitați că primej-dia cea mare este pe țărm, unde dușmanul așteaptă pe cei care vor să debarce. Așa că oricît de mare ar fi fluviul, ești pîndit de aceeași primejdie cînd sări pe uscat. Dar să presupunem că tot ce s-a spus e adevărat. Vă înspăimîntă mărimea elefanților și puhoiul vrăjmașilor? Gît privește elefanții, avem o pildă proaspătă. Ei se năpustesc cu mai multă fu-rie asupra stăpînilor lor decît asupra noastră, iar trupurilor lor atît de mari li se poate veni de hac

¹ Se referă la Gange.

cu topoarele și cu coasele. Ce însemnătate are că vor fi atîția cît a avut Porus, sau că vor fi trei mii, fiindcă e de ajuns doar ca unul sau doi să fie răniți, ca să-i pună pe fugă pe ceilalți. Chiar atunci cînd sînt puțini e greu să-i conduci. Adunați însă în cirezi de atîtea mii, ei se vor lovi unul de altul, din moment ce trupurile lor fără seamăn de grele nu pot nici să stea, nici să fugă. În ceea ce mă privește, eu n-am folosit elefanții. Chiar cînd îi aveam, nu-i puneam în linie de bătaie, fiindcă știam foarte bine că sînt mai primejdioși pentru oastea care-i are decît pentru cea a adversarilor. Vă sperie mulțimea călărimei ori a pedestrimii ? Oare voi sînteți obișnuiți să luptați numai împotriva unei armate puțin numeroase și acum pentru întia oară aveți de luptat cu puhoai de trupe în neorînduială ? Ca să vă dovedesc că numărul adversarilor nu prezintă importanță pentru vitejia macedonenilor, mi-aduc aminte de rîul Granicus, de Cilicia inun-dată de singele perșilor, de Arbela, a cărui cîmpie este acoperită de osemintele celor pe care i-am în-vins. Prea tîrziu ați început să numărați efectivele forțelor dușmane, după ce ați prefăcut în urmă într-un imens deșert Asia, prin victoriile voastre. Atunci cînd navigam pe Helespont trebuia să ne gîndim la numărul nostru mic de ostași. De astă dată ne însoțesc sciții, la dispoziția noastră sînt cor-turile auxiliare ale bactrienilor. Dahii și sogdienii luptă alături de noi. Totuși, eu nu mă bizui pe mulțimea și tăria acestora, ci pe brațele voastre, pe cu-rajul nostru, care este pentru mine o cheazășie pen-tu ceea ce am gîndit să înfăptuiesc. Atita vreme cît voi fi în picioare alături de voi, în linia de bătaie nu voi număra nici cîți ostași am eu, nici cîți are oas-tea vrăjmașă. Mie dați-mi inimile voastre calde și deplina voastră încredere. Nu sîntem la începutul

campăniilor militare și ale greutăților, ci la sfârșitul lor. Am ajuns în punctul unde răsare soarele și la Ocean. Dacă voi mai aveți bărbăție în sufletele voastre, ne așteaptă izbînda. Apoi, după ce vom supune tot pămîntul, ne vom întoarce în patria noastră. Să nu faceți ca plugarii, care de lene lasă să le scape din mînă roadele coapte. Aici răsplata va fi mult mai mare decît primejdiile. Această țară este bogată, în schimb locuitorii ei nu sînt războinici. De aceea vă conduc nu atît la glorie, cit la trofee, căci meritați să aduceți în patria voastră bogățiile pe care această mare le depune pe țărmuri. Voi sînteți în stare să încercați totul, să nu vă scape nimic din mînă, de aceea fiți fără frică ! În numele vostru și în numele serviciilor pe care mi le-ați adus voi mie și eu vouă, într-o întrecere unde nu este nici unul învins, vă rog și vă implor, nu-l părăsiți, în clipa în care a ajuns la capătul lumii, pe elevul vostru, pe camaradul vostru de arme, ca să nu zic pe regele vostru ! Toate pe care le-ați făcut pînă acum, le-ați făcut din ordin. Aceasta este singura datorie pe care o voi mai încheia-o cu voi. Și acela care vă roagă sînt eu, care, niciodată n-am ordonat fără ca eu cel dintîi să mă avînt să înfrunt primejdiile, eu care de atîtea ori v-am acoperit cu scutul meu în plină bătălie. Nu nimiciți în mîinile mele semnul biruinței, căci, dacă zeii nu sînt pizmași, gloria mea va fi deopotrivă cu a lui Hercule și a lui Bachus ! Dați ascultare rugămintelor mele și rupeți o dată tăcerea asta morocănoasă ! Unde sînt acele strigăte, semnul voioșiei voastre ? Unde este chipul acela al macedonenilor mei ? Eu nu-mi mai recunosc tovarășii mei de arme și mi se pare că nici voi nu mă mai recunoașteți pe mine ! De atîta vreme vorbesc

unor urechi surde și mă trudesce să încurajez sufletele voastre învrăjbite și abătute !“

Deoarece toată ostășimea tăcea și ședea cu capul în jos le spuse : „Nu-mi dau seama ce greșeală am săvârșit, fără să vreau, față de voi. Constat că nu vreți nici măcar să mă priviți în față. Mi se pare că am rămas singur. Nimeni nu răspunde ! Nici unul măcar, care să zică nu ! Cui vorbesc ? Ce cer ? Cer glorie și mărire pentru voi ! Unde sînt accia care se întorceau să primească mai repede corpul rănit al regelui ? Sînt părăsit, dat la o parte, predat vrăjmașului. Lăsați-mă în seama fluviilor, elefanților și în seama acelor popoare de al căror nume numai tremurați de frică. Părăsit de voi, voi găsi alții care să mă urmeze. Sciții și bactrienii vor fi cu mine, dușmani mai înainte, azi ostașii mei. E mai bine să-ți sfîrșești viața decît să ai o putere nesigură ! Haideți, duceți-vă acasă, duceți-vă triumfători după ce v-ați părăsit regele ! Eu voi găsi aici prilejul de a cîștiga victoria, în care voi nu mai nădăjduiți, sau voi găsi prilejul de a muri încununat de slavă !“

III. Cuvîntarea lui Alexandru n-a dat imbold nici unui ostaș macedonean ca să ia cuvîntul. Ei așteptau ca comandanții, sau gradații trupelor să răspundă regelui că ei, sleiți de vlagă din pricina rănilor și a atîtor greutăți ale războiului, nu refuză nici o sarcină, dar nu mai sînt în stare să le îndeplinească. De aceea toți ședeau încremeniți, ținîndu-și capetele plecate. La început se auzi un murmur unanim, apoi începură gemetele și puțin cîte puțin durerea se exprima din ce în ce mai liber, încît curgeau lacrimile din ochii tuturor. Re-

gele însuși trecînd de la minie la milă, nu-și putu stăpîni lacrimile, deși nu voia.

În cele din urmă, deoarece toată adunarea plîngea puternic și deoarece toți șovăiau să dea drumul glasului, Coenus se apropie de tribună și făcu semn că vrea să vorbească. Cînd îl văzură ostașii că-și scoate coiful de pe cap, căci așa se obișnuia cînd te adresezi regelui, începură să-l îndemne ca să susțină cauza ostașilor. Atunci Coenus vorbi astfel :

„O, zeii să ne ferească de orice gînd vinovat și sînt sigur că ne vor apăra ! Simțămintele ostașilor tăi sînt aceleași ca întotdeauna ; ei vor merge unde vei porunci, se vor lupta, vor înfrunta primejdiile, își vor vărsa sîngele, pentru a face numele tău nemuritor. Deci dacă tu stărui, fără arme, chiar și dezbrăcați, fără un pic de sînge în noi, oricum vei vrea, noi te urmăm, ba chiar mergem înaintea ta. Dar dacă vrei să dai ascultare ostașilor tăi, vei auzi nu cuvinte rostite cu fățarnicie, ci izvorîte dintr-o nevoie fără doar și poate. De aceea, te rog, apleacă-ți urechea la păsurile oamenilor care au mers întotdeauna cu tine, sub comanda și autoritatea ta, și care te vor urma oriunde te vei duce. Ai întrecut, rege, prin măreția faptelor tale nu numai pe dușmani, ci și pe proprii tăi ostași. Tot ceea ce toată omenirea a putut să dorească, noi am îndeplinit. Am străbătut țări și mări în lung și în lat, încît le cunoaștem mai bine decît locuitorii lor. Ne-am oprit la capătul cel mai îndepărtat al lumii. Te pregătești să treci pe alte țărîmuri și cauți o Indie pe care nici indenii n-o cunosc, și pe acești oameni care trăiesc în mijlocul fiarelor și șerpilor vrei să-i smulgi din vizuinile lor, din sălașurile lor, ca să ciștiți biruințe după biruințe asupra mai multor țări, pe care nici soarele nu le vede ? O nă-

zuință minunată, demnă de sufletul tău mare, dar e mult prea înaltă pentru noi ! Căci în vreme ce vitejia ta este în neconținută creștere, puterile noastre sînt pe sfîrșite. Privește trupurile noastre sleite de vlagă, copleșite de atîtea răni, desfigurate de atîtea cicatrici ! Chiar sulițele noastre nu mai sînt bune. Ne lipsesc arme de apărare. Purtăm veșminte persane, fiindcă pe ale noastre nu le putem aduce. Am ajuns pînă într-acolo încît să purtăm pe noi veșmintele barbarilor ! Cîți mai au platoșe ? Cine mai are un cal ? Pune să se cerceteze pe cîți dintre noi i-au urmat prizonierii și cît rămîne fiecăruia din trofee capturate. I-am învins pe toți și sîntem lipsiți de toate. Suferim nu din pricina luxului și risipei, ci tot ce-am cîștigat de pe urma războaielor am consumat prin războaie. Și cu această oștire a ta atît de strălucită vrei să înfrunți fără arme elefanții ? Să zicem că barbarii și-au exagerat într-adins efectivele lor, dar din minciuna lor înțelegem totuși că sînt în număr mare. Dacă ești hotărît să străbați de la un cap la altul India, partea dinspre miazăzi e mai puțin vastă. O dată cucerită această parte, îți va fi permis să ajungi în sfîrșit la mare, hotarul impus de natură oamenilor. De ce cauți gloria printr-un ocol, cînd o ai în mînă ? Și aici dăm de Ocean. Dacă nu cumva vrei să rătăcești fără țintă, ei bine, am ajuns acolo unde norocul tău te-a adus. Am preferat să mă adresez ție direct decît numai și numai oamenilor în lipsa ta, nu ca să-mi cîștig simpatia ostașilor care stau în jurul meu, ci ca să auzi mai degrabă vorbele celor care glăsuiesc, decît suspinele lor !“.

Cînd Coenus încheie cuvîntarea, de pretutindenii se auziră strigăte amestecate cu tînguiri de jale, glasuri confuze care-l numeau pe rege ta-

tăl și stăpînul lor. Îndată și alte căpetenii de trupe, îndeosebi cei mai bătrîni, pentru care, în caz de refuz, vîrsta era un pretext mai onorabil, bucurîndu-se de autoritate mai mare, îi adresară aceeasi rugăminte. Alexandru nu putea pedepsi pe cei care i se împotriveau, dar nici minia nu și-o putea domoli. De aceea, nehotărît, sări jos de pe estradă, dădu ordin să se închidă cortul, interzicînd să mai intre cineva, afară de cei care intrau de obicei pentru diferite servicii. Supărarea lui a ținut două zile. A treia zi a ieșit. A ridicat douăsprezece altare de piatră pătrată, care să rămînă mărturie a expediției sale. Dădu ordin să se mai mărească întăriturile taberelor, iar spațiul destinat pentru dormitul trupelor să aibă o suprafață mai mare și un tavan mai înalt în comparație cu statura macedonenilor, cu intenția de a prezenta totul într-adins exagerat, ca să fie pentru posteritate un subiect neîntemeiat de admirație.

Apoi, făcînd calea întoarsă spre locul de unde plecase, își instală tabăra pe malul rîului Acesines. Aici Coenus se stinse din viață pe neașteptate în urma unei grele și scurte boli. Moartea acestuia deși a fost plînsă de rege într-adevăr, totuși adăugă că pentru puținele zile cîte mai avusese de trăit, Coenus a rostit o cuvîntare prea lungă, ca și cum ar fi avut de gînd să vadă singur Macedonia. Flota pe care poruncise să se construiască era pe apă. În acest timp, Memnon i-aduse din Tracia un ajutor de cinci mii de călăreți, pe lîngă șapte mii pedestrași pe care-i tri-

misese Harpalus¹ și pe deasupra o cantitate de douăzeci și cinci de mii de arme împodobite cu aur și argint. Porunci să fie distribuite acestea în locul vechilor arme, pe care a dispus să fie aruncate în foc. Înainte de a da drumul celor o mie de vase pe apa Oceanului, se strădui să pună capăt conflictului și urei dintre Porus și Taxiles, regii Indiei. Și într-adevăr, întări legăturile dintre ei, unindu-i printr-o căsătorie prin care să se considere că fac parte din aceeași familie. Îi lăsă pe tronurile lor pe ambii regi, profitând și el cu acest prilej de zelul pe care l-au pus amândoi pentru a-i construi flota.

Alexandru a mai fondat încă două orașe, dintre care pe unul îl numi Niceea, și pe celălalt, Bucephala. Acest din urmă era închinat memoriei calului pe care-l pierduse. Dispuse ca elefanții și poverile să-l urmeze pe uscat, iar el navigă pe fluviu. El parcurgea cam patruzeci de stadii pe zi cu opriri pentru debarcarea trupelor în anumite locuri favorabile.

IV. S-a ajuns în regiunea în care fluviul Hydaspes se unește cu Acesines. De aici fluviul intră în țara sibilor². Aceștia povestesc că stră-

¹ Harpalus era fiul lui Machatus. Filip, din cauza dragostei și devotamentului lui Harpalus față de Alexandru, l-a silit să plece din Macedonia. Alexandru devenind rege, l-a rechemat pe Harpalus, însă acesta, avînd un defect fizic, n-a putut merge alături de el în armată și de aceea a fost numit șeful tezaurului regal. Cu o parte din tezaur, Harpalus a fugit în Megara. Alexandru l-a iertat. Totuși, Harpalus a încercat din nou să-și însușească tezaurul fugind la Atena, dar acolo a fost prins și suprimat.

² Sibi, populație din India, care-și avea așezările în bazinul riului Hydaspes.

moșii lor au făcut parte din oastea lui Hercule, dar fiind bolnavi și părăsiți de el, au ocupat ținutul pe care-l stăpîneau și acum. Purtau în loc de haine, piei de animale sălbatice și, în loc de sulite, măciuci. Cu toate că pierduseră multe din obiceiurile grecilor, lăsau să se mai întrevadă unele urme ale obirșiei lor.

După ce debarcă pe uscat, Alexandru înaintă pînă la două sute cincizeci de stadii în interiorul țării, pustii ținutul și supuse orașul, capitala țării. Un alt popor mic așezase pe malul fluviului în linie de bătaie patru mii de oameni. El trecu fluviul, îi puse pe fugă, respingîndu-i în interiorul zidurilor orașului, îi asedie și-i supuse. Tinerii fură uciși, ceilalți vînduți. Mai dete peste un oraș, pe care încercă să-l ia, dar de astă dată, rezistența puternică a locuitorilor îl făcu să se retragă. Acolo el a pierdut un mare număr de macedoneni. Dar cum Alexandru se încapățîină să-l asedieze, locuitorii orașului pierzînd nădejdea în salvarea lor, au dat foc caselor, iar ei împreună cu copiii și soțiile lor s-au aruncat în flăcări, pierînd în para focului. Pe cînd locuitorii orașului căutau să mărească incendiul, adversarii lor căutau să-l stingă. Era un nou fel de luptă : pe de o parte locuitorii își distrugeau orașul, pe de alta macedonenii îl apărau : într-o asemenea măsură războiul răstoarnă legile naturii. Fortăreața rămăsese neatinsă. Regele lăsă în ea o garnizoană. A făcut el însuși înconjurul fortăreței pe o corabie. Într-adevăr, trei fluvii, cele mai mari din toată India, afară de Gange, curg la poalele zidurilor fortăreței. La nord curge Indus, la miazăzi Accesines și Hydaspes, care-și unesc apele. Apa acestor două fluvii unite formează valuri care se mișcă asemenea talazurilor mării. Dato-

rită faptului că valurile lovesc puternic țărmurile, se adună mult nămol care tulbură neconținut apa. Traseul pe care navighează vasele se micșorează din ce în ce, datorită unei albie foarte înguste. Deoarece valurile dese izbeau când în prora vaselor, când lateral, corăbierii începură să strângă pînzele. Însă mateloții executau manevrele sub imperiul fricii și al violenței valurilor. Sub ochii lor două vase mari s-au scufundat. Cele mai ușoare, deși nici ele nu erau mai ușor de cîrmuit, au fost aruncate la țărm, dar fără pagube.

Nava regelui intră în niște virtejuri foarte repezi, care întorceau vasul punîndu-l de-a curmezișul valurilor, fără ca să poată fi manevrat prin cîrmă. Regele se dezbrăcase și era gata să se arunce în apă. Prietenii săi, ca să-l ajute, înotau în preajma vasului lui. Dar primejdia de a înota era tot așa de mare ca și aceea de a sta pe navă. Atunci și-au pus toate nădejdlile în vîslit și s-au străduit din răspuțeri, depunînd toate eforturile de care e capabil omul, ca să biruie valurile dezlănțuite. Ai fi crezut că se sparg talazurile și se deschide un hău înaintea lor. În cele din urmă nava scăpă de virtejuri, dar nu putea să acosteze la țărm, fiindcă se oprise lovindu-se de un prag din albia fluviului. De aceea Alexandru ridică fiecărui fluviu un altar și după ce le aduse sacrificii, mai înainte treizeci de stadii. Ajunse în țara sudracilor¹ și a mallienilor², populații care se luptau de obicei între ele, dar pe care primejdia comună le-a unit. Aveau sub arme nouăzeci de mii de tineri pedestrași, pe lângă zece mii de că-

¹ Sudracii, populație în India. În limba indiană se numesc zudraca. Grecii le spun oxidrachi.

² Mallienii, populație a Indiei, avîndu-și așezările în bazinul lui Hydraotes, un afluent al fluviului Acesines.

lăreți și nouă sute de care. Dar macedonenii care credeau că au scăpat de pericolul războiului, aflînd că trebuie să desfășoare un război împotriva celor mai viteze popoare ale Indiei, fură cuprinși de o spaimă neașteptată și începură să-i aducă învinuiri regelui, rostind vorbe urite și manifestîndu-se ca niște revoltați : „Alexandru a fost silit să renunțe la navigație pe fluviul Gange și la ținuturile de dincolo de el, dar războiului nu i se puse capăt, ci numai locul lui a fost schimbat. Alexandru îi împinge să lupte cu popoare de neînvins, pentru ca prin singele lor să-și deschidă drumul spre Ocean. Îi duce dincolo de stele și de soare și-i silește să-și piardă viața pe niște tărîmuri pe care natura le-a ascuns privirilor omenești. Noile arme ce le-au fost date, de bună seamă, le vor aduce noi dușmani. Chiar dacă le-ar fi topit pe toate și-ar fi scăpat de ele, ce ar fi cîștigat ? Negura și întunericul, o noapte veșnică ce învăluie marea, apoi adîncuri de apă, pline de monștri înfiorători, și ape stătătoare fără nici o viață în ele“.

Regele, preocupat de agitația din rîndurile ostașilor macedoneni și nu de obida sa, după ce îi convocă la adunare, caută să-i convingă că popoarele de care ei se tem nu sînt războinice. Pe lingă aceasta, în afară de acele popoare nici o stavilă nu le va mai sta în cale în drumul lor pe aceste tărîmuri, pînă cînd au să ajungă în locul unde vor da de sfîrșitul lumii și unde li se vor curma ostenele lor. El a evitat spaima ce o insuflau Gangele și mulțimea popoarelor așezate dincolo de acest fluviu. De aceea a apucat acum pe un alt drum, care îi va duce spre aceeași glorie, dar fără primejdie. El chiar zărește Oceanul și simte cum briza mării adie pînă la ei. Ei

nu vor sta de-a curmezișul gloriei pe care și-o dorește și vor depăși hotarele peste care au trecut Hercule și Bachus și, fără mari strădanii, vor crea regelui lor o faimă nemuritoare. Îl vor ajuta să se înapoieze din India, cînd va voi el, nepărăsind această țară ca un fugar. Toată mulțimea și mai ales ostașii reacționează după impresiile momentului. În orice caz, e mai greu să stîrnești o revoltă decît s-o înăbuși. Niciodată Alexandru nu insuflase oștirii macedonene un mai mare avînt. Toți strigau în gura mare să-i ducă la luptă și cu ajutorul zeilor să dobîndească o glorie deopotrivă cu a acelora pe care vroia să-i ajungă. Mulțumit de aceste aclamațiuni, Alexandru ridică tabăra ca să pornească asupra vrăjmașilor. Era vorba de popoarele cele mai puternice din India care se pregătiseră temeinic de război și-și aleseseră comandant suprem o căpetenie din rîndurile sudracilor, un neîntrecut cap de oștire. Acesta își așezase tabăra la poalele muntelui și aprinsese focuri pe mare întindere, ca să stîrnească impresia că sînt mult mai mulți ca în realitate. Apoi încercară prin strigăte și urlete, după obiceiul lor, să vîre groaza în macedoneni, dar nu izbutiră. Aproape de revărsatul zorilor Alexandru plin de încredere și nădejdi, dădu ordin ostașilor săi entuziasmați să ia armele și să se rînduiască în linie de bătaie. Dar barbarii s-au împrăștiat, dispărînd fără urmă, nu se știe dacă de frică, sau din pricina unei răscoale izbucnite pe neașteptate în rîndurile lor. De bună seamă că s-au retras pe munții inaccesibili și plini de obstacole. Regele urmări zadarnic oastea lor. Le luă bagajele și ajunse la capitala sudracilor, unde se retrăsese cea mai mare parte a acestora, bizuindu-se nu atît pe întăriturile zidurilor, cît pe

armele lor. Regele tocmai se pregătea de atac, cînd un prezicător îl sfătui să nu înceapă lupta acum, ci să o amîne, căci el vede o primejdie pentru viața lui. Regele îl privi pe Demophon în ochi (căci acesta era prezicătorul) — și-i zise :

„Dacă cineva te-ar întrerupe în momentul cînd îți îndeplinești meșteșugul, ori cînd cercezezi măruntaiele victimei, nu e așa că l-ai socoti pe acesta un nepoftit și un om supărător ?” Și pentru că prezicătorul îi răspunse că așa e, Alexandru continuă : „Ei bine, nu crezi tu că pentru mine, care n-am în fața mea măruntaiele victimelor, ci perspectiva unei acțiuni fără seamăn de mare, nimic nu este mai nepotrivit decît un prezicător cu superstițiile lui ?”

Fără să mai piardă vremea cu așteptarea acestui răspuns, porunci să se fixeze scările de ziduri și, pe cînd ceilalți ostași șovăiau, el se și urcă pe zid. Partea de sus a zidului era îngustă și nu existau creneluri, ca în alte părți care să împodobească creasta, ci numai un parapet foarte lung care oprea trecerea. Astfel, regele mai mult sta pîrînit, în loc să ajungă pînă la marginea zidului, apărîndu-se cu scutul de săgețile care plouau asupra lui cu nemiluita din toate părțile, căci din înălțimea turnurilor lor vrăjmașii îl puteau ochi. Nici ostașii macedoneni nu puteau să ajungă pînă la el, căci și asupra lor ploua cu săgeți. În fine, rușinea fu mai mare ca primejdiile. Ostașii își dădură seama că zăbovind, își pot pierde regele. Dar chiar dacă s-ar fi grăbit, tot întîrzia ajutorul ce trebuia să i-l dea. Luîndu-se la întrecere care mai de care să ajungă mai repede sus, s-au urcat prea mulți pe scări, încît acestea, încărcate cu o greutate prea mare, neputînd rezista, s-au rupt, rostogolindu-i pe macedoneni la pămînt. Cu

aceasta se spulbera și singura nădejde a regelui. El sta și se uita la oastea sa atît de mare, care parcă îl părăsise, lăsîndu-l absolut singur.

V. Brațul stîng, cu care manevra scutul în toate părțile, ca să se apere de lovituri, îi obosise. Prietenii săi strigau la el să sară în mijlocul lor, că ei sînt gata să-l prindă, cînd Alexandru se încumetă să săvîrsească o nemai-auzită faptă de arme și totodată, făcînd-o, să fie fără seamăn mai degrabă prin faima îndrăzelii sale decît prin aceea că a contribuit la o glorie nepieritoare. Dintr-un salt el ajunsese dincolo de zid în orașul unde mișunau dușmanii, neputînd nădăjdui altceva decît să moară luptînd și vînzîndu-și scump viața. Dar înainte de a se ridica în urma săriturii făcute, putea fi înconjurat și prins de viu. Din întîmplare însă așa fel a executat această mișcare, încît din săritură a căzut în picioare. Stînd bine proptit pe picioare, începu lupta, avînd norocul de a nu fi înconjurat. Exista acolo un copac bătrîn lîngă zid, cu crengile acoperite cu multe frunze, parcă într-adins pus acolo, ca să-l apere pe rege. Își lipi corpul de trunchiul gros al copacului, ca să nu fie atacat pe la spate și primea săgețile din față, apărîndu-se de ele cu scutul. Deși atîți dușmani îl atacau de departe pe unul singur, totuși nimeni nu îndrăznea să se apropie de Alexandru, și erau mai numeroase săgețile care cădeau în ramurile și trunchiul copacului decît în scutul lui. În lupta sa regele se bizuia în primul rînd pe faima numelui său, și în al doilea rînd îl însuflețea curajul disperării, care este un uriaș imbold pentru cel care e dornic de glorie, înfruntînd cu bărbăție moar-

tea. Dar pentru că dușmanii sporeau mereu, iar scutul primise prea multe săgeți și coiful fusese spart de pietrele aruncate asupra capului său, genunchii slăbiți de atâtea eforturi supraomenești nu-l mai putură ține. Dușmanii cei mai apropiați de el îl atacau cu furie și fără nici o teamă. Pe doi care tăbăriseră asupra lui, îi străpunse cu virful săbiei, încît se prăbușiseră morți la picioarele lui. După aceasta nu s-a mai încumetat nimeni să-l atace de aproape. Vrajmașii îl atacau de departe cu lănci și săgeți. Regele, deși expus la atâtea lovituri, în genunchi, totuși izbuti destul de ușor să-și apere trupul, pînă cînd un indian îl ochi cu o săgeată lungă de doi coți (căci am vorbit despre mărimea săgeților la ei) în așa fel, încît străbătu platoșa și se infipse puțin mai sus de una din coastele din partea dreaptă a pieptului. Puternic zdruncinat de această rană, pierzînd mult sînge, lăsă armele din mînă și arăta aidoma unei ființe care stă să moară. Așa de istovit se simțea, încît mîna sa nu mai avea destulă putere ca să-și smulgă săgeata din rană. Cel care-l ră-nise, sărînd în sus de bucurie, veni să-i ia ca trofeu armele. Dar cînd regele simți că acesta pune mîna pe dînsul, cred că indignat de această cumplită dezonoare, cea din urmă a vieții sale, își reveni pentru un moment din toropeală și punînd mîna pe sabie, o virî în coasta descoperită a dușmanului. În jurul lui zăceau trei leșuri, spre marea groază a celor ce stăteau departe. Regele vroind ca înainte de a-și da ultima suflare să moară totuși luptînd, încercă să se scoale, sprijinindu-se pe scutul său. Dar cu toate eforturile depuse, nu mai avea nici o putere ca să se ridice. Atunci se apucă cu mîna dreaptă de crengile arborelui care atîrnau deasupra lui, ca să se înalțe

în picioare. Dar trupul său era cu totul vlăguit și căzu în genunchi, amenințând cu mâna pe vrăjmaș dacă va îndrăzni vreunul să se lupte cu el.

În cele din urmă însă Peucestes, dînd peste cap apărătorii zidului, din altă parte a orașului o porni pe urmele regelui. Cînd Alexandru l-a văzut, a crezut că a venit mai degrabă ca o mîngiere în clipa morții decît în sprijinul vieții sale și, fără puteri, se prăbuși pe scut. Sosesc apoi și Timaeus și Leonnatus și după el Aristonus. Aflînd că regele macedoncan se găsește în interiorul orașului, indienii părăsiră toate locurile și se concentrară aici, unde era el, ca să-i atace pe cei care-l apărau. Dintre aceștia Timaeus, copleșit de rări, fiind expus loviturilor, după ce luptase ca un erou, a fost doborît. Peucestes, deși străpuns și el de trei sulițe, nu se apăra pe el însuși cu scutul, ci pe rege. Leonnatus, care lovise cu strășnicie, respingînd năvala barbarilor, a primit în ceafă o lovitură care l-a doborît, căzînd pe jumătate mort la picioarele regelui. Însuși Peucestes, istovit din pricina atîtor rări primite, își aplecă scutul. Aristonus rămăsese cea din urmă nădejde. Acesta, grav rănit și el, nu putea rezista multă vreme forțelor atît de numeroase ale vrăjmașului. În acest timp printre macedoneni se răspîndi zvonul că regele a murit. Ceea ce i-ar fi înspăimîntat pe alții, pe ei i-a îndîrjit. Căci, nemaiținînd seama de primejdii, dărîmară zidurile cu topoarele și prin spărturile făcute în zid, năvăliră în oraș și uciseră mai mulți din cei care fugeau, decît din cei care avuseseră curajul să li se împotrivească. N-au cruțat nici bătrîni, nici femei, nici copii, convinși că pe oricine întilneau, acesta era unul din cei care l-au lovit pe regele lor. În sfîrșit nimicirea vrăjmașilor dădu satisfacție îndreptăței

lor mîinii. Istoricii Clitarchus și Timagencs au scris că Ptolemeu¹, care a devenit mai tîrziu regele Egiptului, a luat parte la această luptă. Însă acesta a contestat ceea ce s-a transmis în amintirea oamenilor, deși nu era de loc adversarul gloriei sale, spunînd că el a lipsit de la acea luptă, fiind trimis într-o recunoaștere. De aci se vede cîtă nepăsare, sau, ceea ce este mai condamabil, cîtă naivitate au avut cei care au adunat vechile documente și izvoare istorice !

Regele fu dus în cort și medicii îi tăiară în așa fel lemnul săgeții, care intrase în corp, încît să nu se miște fierul săgeții. După ce a fost dezbrăcat, au băgat de seamă că sulitele au în vîrf cirlige și acestea nu se puteau scoate fără primejdie, decît tăind rana, spre a o mai lărgi. Dar se temeau ca nu cumva, lărgind rana, să dea naștere unei hemoragii, căci săgeata aceea enormă părea că a străbătut pînă în măruntaie. Critobulus era un medic de o pricepere fără seamăn, dar îl înspăimînta o primejdie atît de mare. Se temea că dacă face operația, să nu fie socotit el vinovat de rezultatul ei în caz de nereușită. Cînd regele îl văzu plîngînd, temător, și aproape galben la față, îi spuse :

„Ce mai aștepți și de ce nu mă scapi mai repede de această durere, căci n-aș vrea să mor ! Ori te temi să nu fii tu învinovățit dacă rana nu se vindecă ?” În cele din urmă, Critobulus, fie că-i dispăruse teama, fie că se prefăcea, începu

¹ Ptolemeu Lagos, general macedonean, după moartea lui Alexandru a primit, în urma împărțirii imperiului între diadocii, Egiptul, unde a întemeiat dinastia Lagizilor. A domnit de la 323 pînă la 283 î.e.n. A scris în 303 î.e.n. o istorie a lui Alexandru cel Mare. Clitarchus și Timagenes n-au luat parte la expediția acestuia în Asia.

să-l roage să se lase ținut de cineva, cînd îi va scoate cîrligul săgeții, căci cea mai mică mișcare a corpului constituia o primejdie. Regele îl asigură că n-are nevoie să fie susținut de nimeni și, după cum îi recomandase, s-a lăsat să fie operat fără să facă vreo mișcare.

Dar rana lărgindu-se și cîrligul săgeții fiind scos, singele începu să curgă din belșug și regele leșină : o ceață i se puse pe ochi și rămase nemîșcat, ca unul care e gata să moară. Cum medicamentele nu puteau oprî hemoragia, intimii-regelui începură să strige și să se tînguie, crezînd că regele a murit. În cele din urmă hemoragia s-a oprit. Încet, încet, Alexandru își revine în simțiri și începe să-i recunoască pe cei din jurul său. Toată ziua acea și cea următoare, ostașii se grămădeau în jurul cortului și mărturiseau că ei toți își datorează viața numai unuia singur. Și nu s-au retras pînă ce n-au aflat că Alexandru se odihnește puțin. Astfel, avînd sădită în suflet această nădejde, aduseră la cunoștință tuturor celor din tabără că regele e salvat.

VI. După șapte zile regele era aproape vindecat. Nu se cicatrizaseră încă bine rănilor, cînd a auzit că barbarii sînt încredințați, potrivit zvonurilor că el ar fi murit. Atunci dădu ordin să se lege două bărci una de alta și în mijlocul lor să fie așezat tronul său, în așa fel încît să fie văzut din toate părțile și să se arate celor care-l credeau răpus. Locuitorii l-au văzut și nădejdea pe care vrăjmașii o puseseră într-un zvon minciinos, s-a spulberat. Apoi Alexandru coborî pe fluviu în jos, navigînd înaintea celorlalte vase, pentru ca zgo-

motul vislitolui să nu-l tulbure liniștea de care avea nevoie, fiind încă slăbit. După patru zile de navigat, el ajunge într-un ținut părăsit, ce-i drept, de locuitori, dar foarte bogat în grâne și turme. Îi plăcu acest loc, găsindu-l potrivit pentru odihna sa și a ostașilor. Era obiceiul ca cei mai apropiați prieteni ai regelui și garda sa personală să facă de strajă înaintea cortului ori de câte ori sănătatea regelui era șubredă. Păstrându-se acest obicei, intrară toți o dată în locul unde era Alexandru culcat. Alexandru, îngrijorat, să nu i se aducă la cunoștință iarăși vreun neajuns, fiindcă-i văzuse intrând toți odată, i-a întrebat dacă nu cumva au venit să-i anunțe sosirea dușmanilor. Dar Craterus, însărcinat de prieteni să-i aducă la cunoștință regelui rugămințile lor, a început astfel:

„Crezi tu că sosirea dușmanilor, chiar dacă ar fi ajuns la întăriturile noastre, ne-ar fi îngrijorat mai mult decât sănătatea ta, pe care tu n-o prețuiești, după cum vedem noi acum? Dacă toate neamurile, oricât de mare ar fi puterea lor, ar uneli împotriva noastră, dacă ar umple toată lumea cu arme și ostășime, dacă mărire ar fi acoperite de vase, dacă s-ar ivi în fața noastră monștri nemaivăzuți, noi alături de tine vom fi nelămurii. Dar ce zeu ne poate încredința că acest susținător al Macedoniei, că această stea va trăi multă vreme, când tu îți expui viața cu atita ardore la primejdii evidente, uitând că totodată tu primejduiești și viața unui număr atât de mare de compatrioți? Căci cine crezi că ar mai putea trăi după moartea ta? Nici unul din noi. În locul unde am ajuns, urmînd porunca ta și supunîndu-ne autorității tale, dacă tu nu revii cu noi, pentru nici unul din noi nu mai este cu putință întoarcerea la vetrele noastre. Dacă ar fi vorba să

te luptă iarăși cu Darius pentru tronul Persiei, deși nimeni n-ar dori-o totuși, s-ar vedea cel puțin curajul fără seamăn care te mină să înfrunți toate primejdiile ; căci atunci cînd răsplata este deopotrivă cu primejdia și în succese satisfacțiile sînt mai mari, dar și în insuccese consolarea e mai amară. Cine ar putea concepe ca tu să cuțerești cu prețul vieții tale, o cetate necunoscută¹ ? Sînt convins că în această privință nu va exista nu numai nici un ostaș din rîndurile alor tăi, dar chiar nici un cetățean dintre barbari, cunoscînd înălțimea sufletului tău, care să admită așa ceva. Sîntem cuprinși de groază cînd ne gîndim la ce-am văzut puțin mai înainte. Tremur numai cînd îmi amintesc că oamenii cei mai lași erau cît pe-aci să despoaie corpul tău nebiruit și să-l pîngărească cu mîinile lor, dacă ursita nu s-ar fi milostivit de noi și nu te-ar fi salvat, deși fusesseși despărțit de noi. Noi toți care nu te-am putut urma sîntem tot atîția trădători, tot atîția dezertori. Tu-i poți învinui de lașitate pe toți ostașii tăi fără excepție și nici unul nu va șovăi să ispășească o greșală de neiertat, pe care totuși n-a fost cu putință să n-o săvîrșească. Te rog, arată-ne în alt chip că noi nu ne bucurăm de nici o prețuire în ochii tăi. Vom merge oriunde vei da ordin. Cerem pentru noi primejdii fără glorie și lupte fără faimă ! Tu păstrează-te pentru acele împrejurări, care să fie la înălțimea măreției tale. Gloria își pierde repede strălucirea luptînd cu adversari neînsemnați și nu e nimic mai fără sens, decît să-ți pierzi vremea acolo unde nu se poate cîștiga o glorie mai mare !"

¹ Se referă la extraordinara luptă de unul singur a lui Alexandru împotriva puhoiului de dușmani, fapt relatat în capitolul precedent.

Ptolemeu ținu cam aceeași cuvîntare și mulți alții la fel. Unindu-și toți glasurile, plîngînd, îl rugau pe rege să pună capăt setei lui de glorie, care a fost și obținută și să nu se mai gîndească decît la salvarea lui, adică a poporului lui. Regele fu adînc impresionat de dragostea prietenilor săi. Îi îmbrățișă călduros pe fiecare, îi rugă să se așeze pe jîlturi și, luînd cuvîntul, le grăi astfel :

„Vouă, celor mai credincioși și mai devotați cetățeni și prieteni ai mei, vă mulțumesc nu numai fiindcă prețuiți sănătatea mea mai mult decît pe a voastră, dar fiindcă de la începutul războiului mi-ați dovedit întotdeauna devotamentul și capacitatea voastră de jertfă ; totodată trebuie să vă mărturisesc că nîciodată n-am ținut la viață mai mult ca acum, pentru a putea să mă bucur mai mult de voi. Însă nu sînt asemănătoare părerile celor care vor să moară pentru mine și cu a celor care cred că prin curajul meu am cîștigat pe merit dragostea voastră. Într-adevăr, voi doriți ca eu să vă fiu folositor cît mai mult, poate și pentru totdeauna. Pe mine însă ceca ce mă bucură nu e numărul anilor, ci gloria. Aș fi putut, mulțumindu-mă cu bunurile părintești, să rămîn între hotarele Macedoniei, să aștept în liniște o bătrînețe obscură și fără glorie, deși nici leneșii nu dispun de soarta lor, și adesea o moarte grabnică surprinde pe cei care socotesc că unicul bine este să ai o viață lungă. Eu însă, care-mi măsoar viața nu după ani, ci după izbînzile mele, socotind bine favorurile soartei, am trăit mult. Dominînd la început numai asupra Macedoniei, am încorporat apoi teritoriul Greciei, am supus Tracia și popoarele din Iliria ; triballii și mezii sînt sub comanda noastră ; Asia îmi aparține de la țărmurile Helespontului pînă la Marea Roșie. Ia-

tă-mă, în sfârșit, nu departe de capătul lumii. Trecându-l, am hotărît să descopăr o natură nouă, un alt pământ. O oră mi-a fost de ajuns să trec din Europa în Asia¹. Biruitor al acestor două continente, după nouă ani de domnie și la vârsta de douăzeci și opt de ani², credeți voi oare că aş putea renunța la acest cult al gloriei, căruia m-am dăruit cu trup și suflet? Nu, nu voi greși, dar ori unde voi lupta, voi crede că sînt în arena universului.

Voi înnobila locuri necunoscute, voi da tuturor popoarelor pămînturi pe care natura le-a ținut de o parte. A muri în toiul acestor înfăptuiri, dacă așa vrea ursita ar fi o situație glorioasă pentru mine. Am văzut lumina zilei într-un neam³ care dorește mai degrabă o viață rodnică, decît o viață lungă. Gîndiți-vă, vă rog, că am ajuns într-o țară, unde o femeie are un nume vestit prin curajul ei. Gîndiți-vă la Semiramida⁴ cîte orașe a întemeiat, cîte popoare a adus sub stăpînirea ei, cîte fapte glorioase a săvîrșit!

Noi n-am ajuns încă la înălțimea gloriei unei femei și sîntem de-acum sătui de glorie. Cu aju-

¹ E vorba de expediția contra sciților care își aveau așezările la hotarele Europei cu Asia.

² Inadvertență: acest discurs a fost ținut în 326 î.e.n., deci după zece ani de domnie și la vârsta de 30 ani, nu de 28, cum scrie Curtius Rufus.

³ Alexandru credea că se trage din Hercule ca și Ahile.

⁴ Semiramida, împărăteasa Asiriei, soția lui Ninus. După ce și-a ucis soțul, a domnit 42 de ani, devenind celebră prin cucerirea întregii Asii, printr-o campanie în Etopia, alta în India și prin fondarea Babilonului și realizarea grădinilor suspendate, socotite una din cele șapte minuni ale antichității. Ea a născocit un costum specific, care s-a popularizat la toate popoarele cucerite. Semiramida în limba asiriană însemnează „porumbel“, de unde legenda că ea a fost hrănită de porumbei.

torul zeilor, ne mai rămân multe lucruri de împlinit. Nu vom izbuti să le facem, dacă vom căuta să vedem numai lucruri fără importanță, de pe urma cărora nu se poate obține glorie. Voi puneți-mă la adăpost, îndepărtînd pe trădători din mijlocul nostru și asigurați-mă că nu va mai fi nici un complot al compatrioților mei împotriva vieții mele, și atunci eu voi fi în stare să înfrunt fără frică războiul chiar și împotriva zeului Marte. Filip a găsit mai multă siguranță pe cîmpul de război decît în teatru¹. Deși a scăpat în numeroase rînduri de mîna vrăjmașilor, el n-a putut scăpa din mîna alor săi, și dacă veți ține seama cum au amuțit pe vecie și alți regi, veți găsi că mai mulți au fost răpuși de supușii lor decît de dușmanii de peste hotare.

Însă, pentru că mi s-a ivit acum prilejul ca să spun ce de multă vreme aveam pe suflet, doresc ca o răsplată a eforturilor mele, ca mamei mele Olimpia să-i se deacearnă apoteoza nemuririi, cînd n-o mai fi în viață. Dacă voi avea zile, o voi face eu. Dacă moartea mă va chema înaintea ei, nu uitați că vouă v-am încredințat această îndatorire!”

Le spuse apoi prietenilor săi că sint liberi să plece; ostășimea rămase în tabără mai multe zile în acest loc.

VII. Pe cînd se petreceau aceste evenimente în India, ostașii greci, pe care regele îi trimisese decurînd ca să fondeze o colonie în împrejurimile

¹ Într-adevăr, Filip fusese asasinat pe cînd își celebra cea de a doua căsătorie, într-un teatru destinat jocurilor publice.

oraşului Bactria, s-au răsculat nu atît împotriva regelui, cît de teama represaliilor. Într-adevăr, trupele din tabăra celor care erau mai tari, după ce uciseră pe vreo ciţiva dintre compatrioţii lor, puseră mîna pe arme şi, ocupînd cetatea Bactria, care din întîmplare era păzită de o slabă garnizoană, îi îndemnară şi pe barbari la răzvrătire. Căpetenia lor era Athenodorus, care-şi asumase titlatura de rege mînat nu atît de setea de putere, cît de dorinţa de a se întoarce în Grecia împreună cu cei care ascultau de autoritatea sa. Un oarecare Biton, de acelaşi neam cu Athenodorus, pe care însă pizma îl făcuse duşmanul lui, i-a pregătit o cursă : l-a invitat la un ospaţ şi, în timpul mesei, un margian cu numele de Boxus, l-a omorît. A doua zi, convocînd o adunare, Biton a izbutit să convingă lumea că Athenodorus, întinzîndu-i o cursă, a căutat să-i ridice viaţa. Dar vicleşugul lui Biton a dat multora de bănuiră şi treptat bănuiala se întinse la foarte mulţi. Atunci grecii luară armele ca să-l ucidă pe Biton, cînd îi se va oferi prilejul. Însă căpeteniile lor potoliră furia mulţimii. Biton, o dată scăpat de primejdia care-l pîndea, fără să nădăjduiască, puţin după aceea puse la cale un atentat împotriva celor care l-au salvat de la moarte. Dar fiindu-i descoperită violenţa, fu prins împreună cu Boxus.

Grecii au hotărît să-l suprimă de îndată pe Boxus, iar pe Biton să-l execute prin răstignire. Era în mina călăilor, gata să fie răstignit, cînd grecii, fără să ştie motivul, ca nişte scoşi din minţi, alergară la arme. Auzind această zarvă, cei care trebuiau să-l tortureze pe Biton îl lăsară în pace, temîndu-se să nu fie împiedicaţi de strigătele mulţimii a-l supune la cazne. El, dezbrăcat

cum era, se duse la greci și prin înfățișarea sa jalnică, așa cum arăta înainte de a fi executat, schimbă repede simțămintele oamenilor, care-l puseră în libertate. Scăpat astfel în două rînduri de pedeapsă, el se întoarse în patrie împreună cu cei care părăsiseră coloniile unde regele le fixase așezările. Aceste evenimente se petreceau aproape de Bactria și la hotarele sciților.

În acest timp, regele primi o solie în număr de o sută, a celor două neamuri, despre care am vorbit mai sus.¹ Toți erau transportați în care. Se remarcă prin statura lor înaltă și printr-o îmbrăcăminte deosebită : aveau veșminte de în, țesute cu aur și împodobite cu purpură. Ei îi aduseră la cunoștință că se supun împreună cu orașele și ogoarele lor. Pentru prima dată își părăsesc libertatea lor, necălcată veacuri de-a rîndul și o încredințează autorității lui Alexandru. Zeii i-au îndemnat să se supună și nu teama fiindcă atunci cînd au hotărît aceasta erau cu forțele neatinse. Regele ținu un consiliu și le primi supunerea, impunîndu-le și celor două neamuri să plătească același tribut pe care-l plătesc arachosii. Afară de aceasta le mai ceru două mii cinci sute de călăreți, și toate au fost îndeplinite de barbari fără crîcnire. El poartă la ospăț pe împunerniciții celor două neamuri cu regișorii lor, poruncind să se pregătească o masă bogată. Erau o sută de paturi de aur așezate la o mică distanță unul de altul. În jurul acestor paturi erau așternute covoare, strălucind de aur și purpură. Atît rafinamentul vechiului lux persan cît și noua în-

¹ Mallienii, în capitala cărora Alexandru pătrunsese singur și oxydracii.

clinare spre desfriu a macedonenilor erau reprezentate la acest banchet, unde se amestecau vitiile celor două rase.

Între comeseni se afla și atenianul Dioxippus, atlet vestit în pugilat, cunoscut și iubit de rege pentru forța neobișnuită a mușchilor săi. Invidioșii și răutăcioșii, mai în glumă mai în serios, îi imputau că el urmează oastea ca un animal cu corpul îngreuiat de grăsime și fără de nici un folos, căci, în vreme ce ei se duc în linia de bătaie, el își unge cu ulei și-și masează burta pentru a o pregăti de o nouă masă bună. Aceste glume înțepătoare îi erau adresate lui Dioxippus la masă de macedoneanul Horratas care, încălzit de vin, începu să-l provoace și să-i ceară, dacă este în adevăr bărbat, ca a doua zi să se măsoare cu el cu sabia în mână și regele va judeca dacă dînsul este curajos, iar celălalt fricos. Dioxippus, privind cu dispreț această lăudăroșenie, primi provocarea. A doua zi, pentru că cei doi îi cerură în mod stăruitor regelui să le dea voie să se măsoare între ei pînă la luptă și fiindcă regele nu-i putu refuza, el le-a permis să-și aducă la îndeplinire hotărîrea. Se afla o mare mulțime de ostași, între care și grecii, susținătorii lui Dioxippus. Macedoneanul își luă armele sale obișnuite, ținînd în mîna stîngă un scut de aramă, sulita macedoneană numită sarissa, și în mîna dreaptă o lance. Era încins și cu sabia, ca și cum ar fi avut de luptat cu mai mulți adversari deodată.

Ungîndu-și bine trupul cu ulei și punîndu-și pe cap o coroană, Dioxippus ținea în mîna stîngă o haină lungă de purpură și în mîna dreaptă un ciomag greu și noduros. Aceste arme stîrneau cu-

rioizitatea tuturor, deoarece a înfrunta astfel un om bihe înarmat părea nu numai o orbească semeție, ci curată nebunie. Macedoneanul, neavînd nici o îndoială că-l va uide de la distanță, aruncă sulița, pe care grecul o evită, ferindu-și puțin trupul și, mai înainte ca Horratas să-și treacă sulița din mîna stîngă în mîna dreaptă, Dioxippus sări asupra lui și cu o lovitură de bită îi rupse sulița în două. Macedoneanul, pierzînd două arme, se pregătea să-și tragă sabia cînd Dioxippus îl ia în brațe și cu piedică îl trînti la pămînt și-i smulse sabia. Îi puse piciorul pe gît și învîrtînd în aer ciomagul, era gata-gata să-l lovească, și l-ar fi omorît de bună seamă, dacă n-ar fi fost oprit de rege.

Urmarea acestui spectacol a fost neplăcută nu numai pentru macedoneni, dar chiar pentru Alexandru, fiindcă asistaseră la luptă mulți barbari și el se temea că nu cumva vestita putere a macedoneșilor să devină subiect de batjocură. Începînd de-acum urechile regelui erau atente la învinurile pizmașilor. După puține zile la un ospăt a dispărut în timpul mesei o cupă de aur, fiind într-adins luată de slujitorii regelui. Aceștia, ca și cum ceea ce ei pusese de o parte ar fi dispărut, se duc să-l încunoștiințeze pe rege. De multe ori oamenii se îndoiesc de cîntea semenilor lor nevinovați și acordă în schimb deplină încredere adevăraților vinovați. Toate privirile se îndreptară către Dioxippus, socotindu-l pe acesta hoț. El nu putu îndura această stare de lucruri și, părăsind sala de mese, scrisese o scrisoare pe care o trimise regelui, iar el își ridică viața cu sabia. Regele a fost foarte impresionat de moartea lui, socotind sinuciderea lui mai degrabă o dovadă de in-

dignare decît de remuşcare, mai ales cînd, după moartea sa, bucuria mare a celor care-l pizmuiau a dovedit lipsa de temeii a învinuirii.

VIII. Delegații indieni pe care-i trimisese la ei acasă, se înapoiază după cîteva zile cu daruri. Au adus trei sute de cai, o mie treizeci care înhămate cu patru cai, numeroase costume de in, o mie de scuturi indiene, fier alb în valoare de o sută de talanți, lei și tigri de o mărime puțin obișnuită, precum și alte animale îmblinzite, apoi piei de șopîrle mari și carapace de broască țestoasă. Atunci regele îi spuse lui Craterus ca să ducă trupele nu departe de fluviul pe care avea de gînd să navigheze. Îmbarcîndu-se pe vase împreună cu cei care îl escortau de obicei și dus de curentul apei, ajunse la hotarele mallienilor. De aci, se îndrepta spre sabarci¹, un puternic neam al Indiei, care era cîrmuit de popor și nu de rege. Dispunea de șaizeci de mii de pedestrași și șase mii de călăreți, pe care-i urmau cinci sute de care. Aveau trei căpetenii alese, pricepute în meșteșugul războiului. Cei care își aveau locuințele în satele din vecinătatea fluviului (căci erau multe sate, mai ales pe malul apei, văzînd, atît cît se putea vedea pînă departe, fluviul încărcat de vase, și pe ele arme strălucitoare purtate de atîtea și atîtea mii de oameni, se înspăimîntară de această priveliște. Ei erau incredințați că a sosit o oștire a zeilor, un nou Bachus, nume vestit la aceste neamuri. Aici strigătul ostașilor, dincolo

¹ Sabarcii, populație hindusă care-și avea așezările între fluviul Indus și riul Acesines, la vest de sudraci. Diodor le spune sasbaști.

bătaia ritmică a vislelor în apă, apoi glasul năierilor care manevrau cirma vaselor, toate acestea le umplea urechile de groază. Atunci toți alergară la cei care puseseră mîna pe arme și le spuseră cu voce tare că e o nebunie ce vor să facă, fiindcă ar însemna că vor să se împotrivească zeilor, cîtă vreme nici măcar nu le pot număra vasele care îi transporta pe acești eroi de neînvins. Acești băstinași răspîndiră atîta panică în rîndurile propriilor lor oștiri, încît trimiseră soli ca să vestească supunerea țării. Supunînd și acest neam de indieni, Alexandru ajunsese după patru zile la alte populații, care nu arătară mai mult curaj decît celelalte. Regele fondă aci un oraș pe care-l numi Alexandria, apoi trecu pe teritoriul musicanilor¹. Aci luă cunoștință de vinovăția satrapului Terioltes, pe care îl acuzau paropamisazii, puși sub autoritatea lui. Alexandru, convins că Terioltes făcuse abuz de putere și se purtase tiranic, dădu ordin să fie executat. Oxyartes², guvernatorul Bactriei, nu numai că a fost scos de sub acuzație, dar, datorită dragostei regelui pentru Roxana, a primit o conducere mai importantă.

Musicanii supunîndu-se, Alexandru instală o garnizoană în capitala lor. Ajunse apoi la presti³, neam indian și el. Regele lor care se numea Porticanus se retrăsese în fortăreața orașului cu o oaste foarte mare de compatrioți. După trei zile de asediu, Alexandru îl învinse. Atunci el se retrase în fortăreață și trimise o solie la rege, ca să

¹ Populație hindusă care-și avea așezările în bazinul inferior al fluviului Indus, pe ambele sale maluri (muhi-kașii).

² Oxyartes, guvernatorul Bactriei și al Paromisei, tatăl Roxanei.

³ Populație hindusă de pe malul drept al Gangelui.

trateze condițiile capitulării. Dar înainte de a ajunge delegația la rege, două turnuri ale cetății s-au prăbușit cu un uriaș zgomot și prin ruinele turnurilor năvăliră macedonenii în cetatea care fu cucerită, iar Porticanus, împotrivindu-se cu o mînă de oameni, căzu în luptă. Cetatea fu distrusă și toți prizonierii vînduți.

Alexandru trecu de aci pe teritoriul regelui Sambus¹. După ce primi supunerea mai multor neamuri și orașe, puse stăpînire pe orașul cel mai puternic cu ajutorul unui tunel. Pentru barbarii, care habar n-aveau de asemenea lucrări militare, a fost o adevărată minune cînd au văzut aproape de centrul orașului ostășimea lui Alexandru ieșind din pămînt, fără ca mai înainte să fi fost vreo urmă de spărtură subterană. Optzeci de mii de indieni au fost măcelăriți în această țară, după cum relatează Clitarchus, de la care dețin această informație. Mulți prizonieri au fost vînduți ca sclavi.

Musicanii ridicară din nou armele. Alexandru, ca să-i potolească îl trimise pe Pithon care, punînd mîna pe căpetenia acestui neam și totodată și autorul răscoalei, îl aduse la rege. După ce dădu ordin să-l răstignească, regele se înapoie la fluviul unde spusese să-l aștepte flota. După patru zile, urmînd cursul apei ajung la o cetate, care era cea mai depărtată din statul lui Sambus. Acesta se supusese de curînd, dar locuitorii cetății refuzară să se supună și închiseră porțile. Disprețuind numărul lor mic, regele dă ordin ca cinci sute de agrieni să înainteze pînă sub zidurile întăriturii, apoi să se retragă încet, încet, ca

¹ Regatul lui Sambus se întindea în partea dreaptă a fluviului Indus; capitala era Sindomana (azi Sihwan).

să-i atragă pe dușmani dincoace de ziduri, căci, cu siguranță, aceștia îi vor urmări, crezând că ei fug. Agrienii, după cum li s-a dat ordin, îl hărțuie pe dușman, apoi deodată întorc spatele. Barbarii îi urmăresc în neorînduială și nimeresc peste trupele în mijlocul cărora se află regele. Lupta reîncepe și, din trei mii de barbari, cinci sute au fost uciși, o mie au fost făcuți prizonieri, iar ceilalți s-au închis între zidurile cetății.

Dar dacă prima victorie a adus bucurie, n-a fost tot același rezultat mai pe urmă, căci barbarii otrăviseră săbiile. Cei răniți mureau de îndată, fără 'ca medicii să cunoască misterul unei morți atât de rapide. Nici rănilor ușoare nu se puteau vindeca. Barbarii însă nădărdiau că regele neprevăzător și îndrăzneț ar putea fi rănit. Dar, din întâmplare, deși a luptat între cei mai curajoși, Alexandru a scăpat neatins. Ptolemeu mai ales fusese atins la umărul stîng. Dar deși rana lui era mică, totuși primejdia era mai mare decît rana. Regele manifesta o mare neliniște din această pricină. Erau de același sînge, căci unii credeau că e fiul lui Filip. Sigur este că el a fost născut de una din concubinele lui Filip. Ptolemeu făcea parte din garda personală a regelui; era un luptător de mare curaj, avea un talent de mare artist în timp de pace, fiind la fel de priceput și în arta războiului. Simplu și modest în toate comportările, în primul rînd darnic, fire deschisă față de oricare, el n-a împrumutat nimic din fastul regesc. Pentru toate aceste frumoase calități n-ai fi putut spune cine îl iubea mai mult: regele, ori ostășimea. Dar cu acest prilej s-a putut vedea pentru prima oară dragostea ce-o nutrea pentru el-tovarășii lui de arme, așa fel încît li se părea că situația înaltă în care

a ajuns mai târziu, ar fi fost prezisă de macedonenii. În aceste clipe de grea restriște macedonenii nu manifestau interes mai mic pentru Ptolemeu decât pentru rege. Alexandru veghea lângă Ptolemeu. Dar simțindu-se istovit de eforturile depuse în această bătălie și neliniștit de soarta bolnavului, regele ceru să i se aducă un pat ca să se odihnească puțin. Cum s-a întins în pat a căzut într-un somn adânc. Trezindu-se din somn, povesti că în vis i-a apărut un șarpe ținând în gură o iarbă pe care i-o arătase ca un leac împotriva otrăvii. El descria chiar culoarea ierbii, spunând că ar cunoaște-o dacă i-ar fi adusă. S-a găsit iarba (fiindcă o căutaseră mulți), și au pus-o pe rană. Îndată durerea a încetat și în scurt timp rana s-a cicatrizat. Spulberându-li-se toate nădej-dile, barbarii se supuseră și ei și orașul.

De aici, a ajuns la populația cea mai apropiată, neamul patalilor¹. Regele lor, Moeris, își părăsise capitala și se retrăsese în munți. Alexandru luă în stăpânire orașul și pustii ogoarele. De aici au ridicat mari prăzi de război, care constau din turme de vite mari și mici, precum și o mare cantitate de grâu. Regele luă și oameni care cunoșteau fluviul și cu ei coborî într-o insulă așezată aproape la mijlocul fluviului.

IX. Aci fu nevoit să întârzie ceva mai mult, fiindcă localnicii care-i călăuzceau, nefiind supra-veghiați, au fugit. A trimis să caute alții, dar n-a găsit. Îl stăpînea pe Alexandru însetata dorință

¹ Patalii, populație hindusă care-și avea așezările în delta fluviului Indus. Capitala lor era Patalia (probabil Haiderabadul de azi).

atît de înrădăcinată în sufletul său de a vedea Oceanul și de a ajunge la capătul lumii, încît avu curajul ca fără un cunoscător al fluviului, să încredințeze viața lui și a atîtor ostași viteji valurilor unei ape, de care habar n-avea încotro curge.

Pluteau așadar pe apă, în necunoscut. Ce distanță mai e pînă la mare ? Ce popoare locuiesc aceste ținuturi ? Cît de liniștită va fi gura fluviului la vărsarea lui în mare ? Va putea fluviul să-i ducă vasele lui lungi de război ? Nimeni nu-i putea da un sfat ca lumea, toate părerile bătîndu-se cap în cap, fiind care de care mai lipsite de temeii. Singura mîngiere a acestei acțiuni imprudente era norocul ce nu l-a părăsit niciodată pe Alexandru.

După ce înaintaseră patru sute de stadii, cîrmacii i-aduc la cunoștință regelui că ei simt briza mării și nu cred că se află prea departe de Ocean. Vesel, Alexandru începu să-i îndemne pe cîrmaci să se grăbească, că au ajuns la capătul ostenelilor lor, lucru dorit de toată lumea. De aici încolo, nimic nu mai lipsește pentru gloria lor deplină. Nici o piedică în fața curajului lor. Într-adevăr, nici război, nici vărsări de sînge. Macedonenii sînt acum stăpîinii lumii. Universul nu se poate să se întindă și mai departe și ei vor vedea în curînd ceea ce numai zeii pot vedea. Cîțiva oameni debarcară din navă pe țărm-ea să pună mîna pe vreo cîțiva țărani răspîndiți ici și colo, nădăjduind să afle de la aceștia ca unii care cunosc lucrurile. Cercetînd toate colibe, în cele din urmă găsiră pe cîțiva dintre cei ascunși. Întrebați la ce distanță e marea, ei răspunseră că locuitorii ei nu cunosc marea nici după nume. Dar după trei zile se poate ajunge într-un loc unde apa

dulce își pierde gustul și devine amară. Macedonenii au înțeles că acolo se află marea, dar locuitorii, neștiutori, habar n-aveau de aceasta. Atunci vîslașii plini de bucurie lopătau cu sirg, și din zi în zi, pe măsură ce se apropiau, entuziasmul lor creștea. În cea de a treia zi văzură că apa mării se unește cu apa fluviului. Fluxul și refluxul slab al mării amestecau apele lor deosebite. Atunci, ajunși lângă o altă insulă așezată în mijlocul fluviului, macedonenii înaintară încet. Fiindcă apa fluviului era izbită de fluxul mării, debarcară de pe vase. Apoi se răspîndiră pe uscat să caute ceva de-ale mîncării, fără să bănuiască năpasta ce-i amenința datorită necunoașterii situației. Era aproape ora a treia¹ cînd Oceanul, potrivit unui fenomen natural care se întîmplă cu regularitate, începu să-și umfle apele și să împingă înapoi pe cele ale fluviului care la început fiind oprite, apoi lovite cu putere mai mare, erau respinse cu o violență și mai mare, așa fel încît apa nu mai curgea pe albia ei.

Nimeni nu cunoștea natura mării și macedonenilor li se părea că văd și minuni și semnele miniei divine. Dar Oceanul nu înceta să se umfle și își revărsa apele peste cîmpiile care puțin mai înainte erau uscate. De multe ori vasele fuseseră ridicate în sus de valuri și împrăștiate toate pe apă. Cei care debarcaseră de pe vase puțin mai înainte, alergară din toate părțile înspăimîntați și înnebuniți de această năpastă neașteptată. Dar cînd totul se învălmășește pripeala întotdeauna pricinuieste întîrzieri. Unii împingeau vasele cu prăjinile; alții se instalaseră pe ele, ca să vîslească; cîțiva se grăbeau să iasă în larg și, fără

¹ Orele începeau la 6 dimineața, cînd era prima oră 1; în cazul de față, orele 9 dimineața.

să-i aștepte pe ceilalți care trebuiau să fie alături de ei, se căzneau fără putere să depărteze vasele sparte și greu de manevrat. Unele nave nu puteau sta locului, altele erau minate în neorînduială, cu repezițiune, așa că, fie că erau mulți oameni, fie că erau puțini, întîrzierea era aceeași. Aici unii strigau să se aștepte, dincolo alții porunceau să plece, glasurile erau învîlmășite, pretutindeni domnea dezordinea, din care pricină nimeni nu-și putea da seama ce se urmărește. Nu se puteau nici vedea, nici auzi cum trebuie. Nici cirmacii nu mai erau de vreun ajutor, căci glasul lor nu era auzit din cauza zarvei și nici poruncile lor nu puteau fi executate de mateloții înspăimîntați și zăpăciți. Astfel vasele se ciocneau între ele, vislele se rupeau izbindu-se una de alta și vasele se împingeau unele pe altele. Făcea impresia că nu e o singură flotă, ci sînt două care se luptă între ele. Prorele se loveau de pupele altor vase; vasele care împinseră pe cele dinaintea lor, erau și ele la rîndu-le împinse de altele din urmă, încît, datorită energiei celor care se certau, s-a ajuns să se recurgă chiar la forță. Fluxul inundase aproape tot terenul din preajma fluviului și numai cîteva movile mai înalte, neacoperite de apă, păreau niște mici insule, în care oamenii, cei mai mulți înspăimîntați, părăsindu-și vasele, se duceau înot. O parte din flota răsîndită staționa unde apa era mai adîncă; o alta se împotmolise datorită faptului că pămîntul avînd diferite ondulațiuni apa nu era prea mare. Dar o nouă spaimă, mai cumplită decît cea dinainte, îi cuprinse pe toți. Apele mării începură să se retragă și atunci fluviul cu repezițiune reintrînd în albia lui, în care puțin mai înainte se revărsase foarte multă apă de mare,

lăsa liber uscatul. Vasele rămânind împotmolite pe uscat, unele se inclinau spre proră, altele pe o latură sau pe alta. Cîmpul era plin de bagaje, de arme, de bucăți de scînduri smulse și de visle. Ostașii nu îndrăzneau nici să sară de pe vase pe uscat, nici să stea pe punte, așteptînd în orice clipă situații mai grele decît cele pe care le înduraseră. Mai că nu-ți venea să crezi ce vedeai cu ochii : un naufragiu pe uscat și marca în plin fluviu. Și nu era sfîrșitul suferințelor, căci macedonenii neștiînd că marea după puțin timp va aduce din nou fluxul, care va ridica vasele pe valuri, nu se gîndeau decît la potolirea foamei și la alte mari neajunsuri. Ei vedeau ici și colo cum se plimbă prin apă monștrii de mare, groaznici la vedere.

Noaptea se și apropia și regele însuși, nemai-nădăjduind în nimic, era grozav de zbuciumat. Totuși, zbuciumul nu i-a încovoiat cerbicia lui de neînfrint, căci toată noaptea a stat la pîndă, trimițînd călăreți pînă la gura fluviului, ca îndată ce vor vedea că nivelul apei crește, el s-o ia înainte cu pregătirile. Porunci să se repare toate vasele care suferiseră stricăciuni și să le așeze la loc pe cele răsturnate de valuri și să fie atenți cînd marea va inunda din nou cîmpiile. Toată noaptea a petrecut-o stînd de veghe și dînd ordine. Deodată călăreții vin în fuga cailor și spun că fluxul e în urma lor. Fluxul cu putere mică la început, ridică încet vasele. În curînd inundă tot cîmpul și puse flota în mișcare. Strigătele pline de voieșie ale ostașilor și marinarilor, care își manifestau printr-o bucurie fără margini salvarea lor neașteptată, răsunau pe litoralul mării și pe țărmurile fluviului. De unde revenise marea deodată atît de puternică ? Unde se retrăsese cu o zi

înainte ? Care să fie cauza acestui fenomen, că apa apare cînd fără nici o noimă, cînd e supusă poruncilor vremii ? Toți își puneau aceste întrebări și se minunau. Regele, meditînd la cele ce se întimplaseră și deducînd ce va urma, ajunsese la concluzia că fluxul vine după răsăritul soarelui și atunci, la mijlocul nopții, el se îmbarcă pe fluviu cu cîteva vase, ca s-o ia înaintea fluxului. Trecu de gura de vărsare a fluviului și mîrse patru sute de stadii pe mare. În sfîrșit își văzu împlinită dorința. Aduse un sacrificiu zeilor care au sub ocrotirea lor Oceanul și aceste meleaguri și se întoarse la vase.

X. Flota naviga în susul fluviului și a doua zi aruncă ancora aproape de un lac sărat, a cărui natură n-o cunoștea nimeni, dar care a fost o mare pacoste pentru cei mai mulți, care făcuseră baie în el. Într-adevăr, un fel de bube ca de lepră le acoperi trupurile și prin molipsire, boala se întindea și la alții. Ei au găsit însă leacul, ungîndu-se cu ulei. În sfîrșit Alexandru, după ce-l trimisese pe Leonnatus să sape puțuri pe drumul pe care va trece armata (căci era o regiune secetoasă), se opri cu trupele și aștepta anotimpul de primăvară. În acest răstimp mai fondă mai multe orașe. El porunci lui Nearchus¹ și Onesi-

¹ Nearchus era fiul lui Androtimos din Creta. Crescut la Amfipolis și prieten din copilărie cu Alexandru, din cauza unor intrigă la curtea lui Filip, a fost nevoit să părăsească Macedonia. Mai tîrziu, Alexandru îl luă cu dînsul în Asia și-l numi guvernatorul Lyciei. A fost comandantul suprem al flotei în expediția din India. El a cercetat ținutul de la vărsarea fluviului Indus pînă la

critus¹, marinari cu experiență, să navigheze cu vasele mai solide pe Ocean și să înainteze atît cît pot fi în siguranță, ca să cunoască marea. Ei pot, cînd vor să-l ajungă, să se înapoieze ori pe același fluviu, ori pe Eufrat. Cînd iarna și-a încheiat sorocul, regele a dat foc tuturor vaselor care i se păreau nefolositoare și a pornit cu oastea pe uscat. După nouă etape ajunse în țara arabiților, și, tot în atîtea zile, în țara gedrosiilor². Acest popor liber, după ce ținu un consiliu, i se supuse. De la acești supuși Alexandru n-a cerut decît alimente. După a cincea zi ajunse la un rîu pe care locuitorii îl numesc Arabus³. Apoi sosi într-un ținut pustiu lipsit de apă, pe care-l trecu înainte de a ajunge la oriți⁴. Aci Alexandru îi dădu lui Hephaestion cea mai mare parte din armată și împărți pedestrima ușoară cu Ptolemeu și Leonnatus. Trei armate pustiiau în același timp India. Într-adevăr, macedonenii au pricinuit un mare prăpăd. Ptolemeu trecea prin foc și sabie totul de-a lungul coastelor mării, regele pîrjolea interiorul și Leonnatus celelalte regiuni. În acest ținut, Alexandru fondă un oraș, unde îi chemă pe arachosi să locuiască. De aici, ajunse la indienii

Eufrat (325—324 î.e.n.). Observațiile lui le-a consemnat într-un jurnal de expediție.

¹ Onesicritus a fost discipolul lui Diogene. El l-a însoțit pe Alexandru în Asia, fiind cîrmaciul vasului regal. Luă parte la expediția lui Nearchus și scrisese o istorie a lui Alexandru Machedon care, după istoricul Arrianus, este prea elogioasă. Ne-au rămas din ea cîteva fragmente.

² Gedrosia, provincie în Asia între Indus și Carmania (azi Belucistanul). În interiorul țării e un mare deșert.

³ Arabus, rîu care desparte triburile horiților de ale arabiților (azi, Arabah sau Poorally).

⁴ Oriții — trib în Gedrosia. Își aveau așezările la est de rîul Arabus.

maritimi¹ care stăpîneau o vastă regiune pustie și care nu aveau cu vecinii lor nici o legătură comercială. Izolarea aceasta a făcut popoarele mai sălbatice, fiind ele înșile prin natura lor sălbatice : nu-și taie niciodată unghiile și nici părul nu-l taie, nici măcar nu-l piaptănă. Colibele lor sînt făcute din scoici și alte lucruri aduse de mare. Se îmbracă în piei de animale și se hrănesc cu pești uscați la soare și cu carne de animale mai mari pe care le aruncă valurile.

Terminînd alimentele, macedonenii începură să simtă mai întii lipsurile, apoi chiar foamea. Degropau rădăcinile de palmieri, singurul arbore ce crește în acest ținut, dar cum și acest aliment lipsea, fură nevoiți să taie vitele de povară și chiar caii. Și atunci nemaiavind animale de transportat bagajele, dădură foc la toate prăzile ce le luaseră de la dușmani și pentru care străbătuseră cele mai depărtate ținuturi ale Orientului. După foamete, urmă ciurma. Calitatea proastă a noilor alimente, oboseala mersului, la care se mai adăuga și o proastă stare sufletească, mîhnirea și disperarea au răspîndit molima. Nu puteau nici rămîne locului, nici pleca fără să se expună unui prăpăd. Dacă rămîneau, mureau de foame, dacă plecau, ciurma devenea și mai violentă. Cîmpul era plin mai mult de cei care trăgeau să moară decît de cadavre. Chiar cei mai puțin bolnavi nu puteau urma armata care mergea în marș forțat, crezînd toți că fiecare palmă de pămînt repede cucerită, le mărește posibilitatea de a se salva.

Cei care nu mai aveau putere să meargă, pe oricine întîlneau, fie cunoscuți, fie necunoscuți, îi

¹ Indienii maritimi, populație sălbatică și, săracă pe litoralul Gedrosiei. Se hrăneau cu pește, de aceea li se spunea ihtiofagi.

rugau să le vină în ajutor. Dar nu erau animale de transport care să-i ducă. Ostașii sănătoși de-abia își duceau armele și li se perinda prin față priveliștea urgiei ce-i pîndea și pe ei. Che-mați de multe ori, nici nu îndrăzneau să se ducă la camarazii lor, căci mila se schimbase în teamă. Cei părăsiți se rugau la zei, invocau credința comună și-l implorau pe rege să-i ajute. Dar văzînd că zadarnic își varsă focul destăinuindu-se unor urechi surde, treceau de la deznădejde la furie și-i blestemau pe prietenii și camarazii lor de arme ca să aibă și ei parte de același sfîrșit.

Chinuit de durere, recunoscînd spre rușinea sa că el este cauza acestui prăpăd, regele trimise ștafete la Phrataphernes, satrapul părților, căruia îi ceru să-i trimită pe cămile mîncare gătită. El informă, de neajunsurile sale și pe cei care guvernavu celelalte provincii vecine. Toți se grăbiră să-l ajute și oastea salvată cel puțin de foame ajunse pe teritoriul Gedrosiei, al cărui pămînt produce tot felul de plante. Alexandru poposi aici ca să se odihnească ostașii atît de greu încercați. Aci primi scrisoare de la Leonnatus, care-i vesti că a repurtat o victorie asupra a opt mii de pedestrași și patru sute de călăreți ai orișilor. Craterus i-aduse la cunoștință că pe Ozines și Zariaspes, doi nobili persani care au pus la cale o răscoală, i-a prins și i-a pus în lanțuri.

După ce a dat conducerea provinciei lui Sibir-tius (căci Menon care o guverna murise nu de mult), Alexandru se îndreptă către Carmania¹. Provincia aceasta avea ca satrap pe Aspastes, bănuît că ar fi vrut să ridice armele pe cînd

¹ Carmania (azi Kerman), ținut în Asia, în jurul golfului Persic, la vest de Gedrosia. Locuitorii Carmaniei erau foarte războinici.

regele se găsea în India. Văzîndu-l venind în întîmpinarea sa, Alexandru își ascunse indignarea, îi vorbi foarte amabil și, cercetînd cele ce i se adusesese la cunoștință, îl lăsă mai departe în aceeași funcțiune. Guvernatorii vecini, după cum li se poruncise, îi trimiseră un mare număr de cai și animale de povară, luate din toate țările de sub ordinele lui. El le distribui acolo unde era nevoie. Readuse și armamentul la vechea lui strălucire, căci se apropiau de Persia, unde domnea nu numai pacea, dar și bogăția.

După cum am spus mai sus, Alexandru se considera rivalul lui Bachus¹ nu numai pentru gloria pe care o cîștigase de la acele popoare; dar și pentru faima legată de acest nume, deoarece întrecea orice limită; de aceea a hotărît să imite alaiul triumfal al lui Bachus, căci el e cel care a înființat fie cortegiul triumfal, fie jocul bachanțelor. Porunci ca satele prin care trecea alaiul să fie împodobite cu ghirlande de flori și coroane. În pragul caselor erau așezate vase pline cu vin și alte vase de o mărime fără seamăn, apoi veneau carele cu platforme pe ele, astfel ca să încapă mai mulți ostași și toate erau împodobite ca și corturile, unele cu pînză albă, altele cu stofe prețioase.

În capul alaiului mergeau prietenii regelui și cohorta regală purtînd fel de fel de flori și coroane. Aici se auzeau cîntece de flaut, dintolo sunete de liră. De asemenea, veneau soldații chefuind pe carele împodobite după mijloacele fiecăruia și în jurul cărora erau suspendate cele mai frumoase arme. Regele însuși și oaspeții săi erau transportați pe un car plin cu vase de aur și

¹ Bachus, după legende macedonene, fusese cuceritorul Indiei.

cupe mari din același metal prețios. Timp de șapte zile armata defilă astfel, făcînd tot felul de orgii. Ce pradă ușoară ar fi fost macedonenii pentru cei învinși dacă le-ar fi rămas cît de puțin curaj în fața acestui desfriu ! O mie de oameni cu mintea trează ar fi fost de ajuns ca să-i surprindă în toiul triumfului pe învingătorii lor turmentați de beție. Dar norocul, care stabilește faima și valoarea lucrurilor, face ca și aceste fapte rușinoase să fie considerate tot spre gloria lui Alexandru. Generațiile de atunci ca și urmașii s-au mirat după aceea, că acest alai de bețivi a trecut prin mijlocul unor popoare nu încă destul de supuse, pentru că barbarii credeau că ceea ce era o orbească cutezanță era în realitate o dovadă de credință. Acest alai era însoțit și de călău, căci Alexandru a dat ordin ca satrapul Aspastes, de care am vorbit, să fie omorît. Dar nici cruzimea omorului n-a împiedicat petrecerea, nici petrecerea n-a împiedicat cruzimea.

CARTEA A ZECEA

I. Cam în aceleași zile sosesc Cleander și Sitalces, precum și Heracon împreună cu Agathon, care îl suprimaseră pe Parmenio din ordinul regelui. Veneau în fruntea a 5 000 de pedestrași și 1 000 de călăreți, dar totodată erau urmați și de o sumă de acuzatori din provincia pe care o guvernaseră ei ; dar fărădelegile săvârșite de aceștia nu puteau precumpăni serviciul adus regelui prin uciderea lui Parmenio oricât de satisfăcut a fost Alexandru de ei.

Într-adevăr aceștia, după ce au jefuit tot ce se putea jefui de la locuitori, nu s-au sfiit să pună mâna și să-și însușească și cele sfinte ; fecioare și femei de cel mai înalt rang, soții ale fruntașilor cetăților, fiind batjocorite, își plîngeau prihănirea cinstei lor. Comportarea hrăpărească și desmățul acestor desfrînați făcuseră ca numele de macedonean să fie cit se poate de urit de barbari. Dintre toți aceștia întrecuse cel mai mult măsura prin atitudinea sa bestială Cleander care, după ce și-a bătut joc de o fecioară de neam mare, o dă-

duse pe mîna unuia dintre sclavii săi. Celor mai mulți dintre prietenii lui Alexandru le băteau la ochi nu atît ticăloșiile de care erau învinuiți pe față acești macedonenî, cît amintirea uciderii cu mîna lor proprie a lui Parmenio, măcar că săvîrșirea acestei fapte mîrșave pleda în mod tacit în ochii regelui în favoarea lor și de aceea erau satisfăcuți că mînia acestuia s-a revărsat asupra slujitorilor săi ticăloși ; cu acest prilej s-a putut constata că nici o vază dobîndită prin fărădelegi nu are viață lungă pentru făptaș. Cînd regele a aflat de toate aceste ticăloșii, a declarat în fața tuturor că acuzatorii au trecut cu vederea un singur lucru care e mai important ca toate, și anume că aceștia n-au mai sperat că el are să mai fie în viață : că niciodată n-ar fi îndrăznit să săvîrșescă asemenea fărădelegi cei care, ori ar fi dorit ca el să se întoarcă din India teafăr și nevătămat, ori ar fi crezut că se va întoarce. Ca urmare a poruncit să fie viriți în lanțuri pe de o parte toți aceștia, iar pe de altă parte 600 de ostași care fuseseră uneltele ticăloșiilor lor, să fie executați. În aceeași zi și-au luat osînda și cei care puseseră la cale răzvrătirea perșilor, împotriva sa ; aceștia îi adusesese Craterus.

Nu mult după aceste întîmplări, se înapoiară și Nearchus și Onesicritus, care primiseră dispoziții din partea lui Alexandru să navigheze cît mai mult în apele Oceanului. Ei îi aduseră la cunoștință o sumă de lucruri pe care fie că le auziseră de la alții, fie că le constataseră ei personal ; și anume că la gurile fluviului în ocean au dat peste o insulă, unde e aur din belșug, în schimb nu-i nici picior de cal. Ei aflaseră de la cei care se încumetaseră să treacă acolo de pe continent, că li se oferise un talant ca plată pentru un cal ;

oceanul e plin de monștri marini ; aceștia taie valurile, urmînd mișcarea marcelor și au niște trupuri cît corăbiile de mari ; pentru a nu se mai ține pe urmele flotei macedonene, ei au căutat să-i sperie prin strigăte sălbatice și cînd acești monștri s-au scufundat în adîncuri, au produs un mare zgomot, întocmai ca navele înghițite de talazuri cînd naufragiază. În ce privește celelalte informații, acestea le-au cules de la băștinași care le-au spus între altele că Marea Roșie nu-și trage numele de la culoarea apelor, ci de la regele Erythrus¹. La o mică distanță de continent se găsește o insulă acoperită de o pădure de palmieri și cam în mijlocul acestei păduri se înalță o coloană dedicată regelui Erythrus, cu o inscripție scrisă în limba țării. Se mai adăugă faptul că vasele care transportau slujitori și negustori și a căror cîrmaci fuseseră atrași de lăcomia după aur, trecuseră în această insulă și că de atunci nu mai fură nicăieri zăriți. Arzînd de dorința de a afla cît mai multe, regele ordonă lui Nearchus și lui Onesicritus să navigheze din nou de-a lungul țărmului cu întreaga lor flotă, pînă vor ajunge la gurile Eufrațului și de acolo să navigheze în susul fluviului pînă la Babylon. Alexandru, a cărui închipuire nu avea margini, hotărîse ca după ce supusese întreaga regiune în direcția estică, care e udată de ocean, să treacă din Siria în Africa, el fiind tare înverșunat împotriva Cartaginei ; de acolo să străbată pustiul Numidiei și apoi să-și îndrepte pașii către Gades, căci se răspîndise zvonul că acolo se găsesc coloanele lui Hercule ; apoi se va duce în

¹ Erythros înseamnă în gr. roșu. A fost un rege legendar al teritoriului meridional din Mesopotamia, care a dat numele său porțiunii din Oceanul Indian de la sud de Golful Persic.

Spania, căreia grecii îi dăduseră numele le Hiberia, după fluviul Ebru, luînd-o de-a lungul Alpilor și a țărmurilor Italiei, de unde un drum scurt duce în Epir. Ca urmare, Alexandru a ordonat guvernatorilor din Mesopotamia să taie lemn din pădurile muntelui Liban și să-l transporte la Thapsacus¹ în Siria, să construiască carene pentru 700 de vase, toate navele să fie cu cîte șapte rînduri de vîsle și să fie duse la Babylon. S-au dat dispoziții regilor Ciprului să furnizeze arama, cîlți și pînze. În toiul acestor pregătiri febrile, îi este înminată lui Alexandru o scrisoare din partea regilor Porus și Taxiles, prin care i s-a adus la cunoștință că Abisares s-a stins din viață datorită unei boli, iar Filip, loțiitorul său la conducerea Traciei, a căzut victima unui atentat, murind în urma rănilor primite, dar și cei care au atentat la viața lui au fost executați. De aceea Alexandru a pus în locul lui Filip pe Eudaemon (acesta era căpetenia tracilor), iar tronul lui Abisares l-a dat fiului acestuia.

Se ajunsese după aceea la Parsagada : această regiune este locuită de persani de baștină, al căror satrap era Orsines, care îi întrecea pe toți barbarii prin noblețea neamului și prin bogățiile sale. Își trăgea obîrșia din Cyrus, străvechiul rege al perșilor. Orsines poseda și avuții moștenite de la moșii și strămoșii săi, pe care le mărise și el datorită îndelungatei sale domnii. Acesta a ieșit în întîmpinarea lui Alexandru, încărcat cu daruri de toate felurile, ca să le dea nu numai regelui macedonean, ci și prietenilor lui. În urma lui veneau herghelii de cai îmblînziți și care împodobite cu aur și argint, covoare de mare valoare, pietre prețioase, o mare cantitate de vase de aur, veșminte

¹ Thapsacus, oraș portuar din Siria, situat pe malul drept al Eufratului (azi Dipsi).

de purpură și 4 000 de talanți de argint în monede, dar, în pofida acestei stări de lucruri, tocmai dărnicia acestui barbar a contribuit la moartea sa. Căci, după ce Orsines i-a copleșit cu daruri și a împlinit orice dorință a tuturor prietenilor lui Alexandru, în schimb pe Bagoas nu l-a băgat în seamă, neînvrednicindu-l cu vreun semn de prețuire pe acest eunuc. Lui Orsines atrăgându-i-se atenția de unii că Alexandru ține mult la Bagoas, satrapul le răspunse că el le acordă prețuire prietenilor regelui, și nu sclavilor acestuia și că perșii n-au obiceiul să-i considere bărbați pe cei care practică prostituția, întocmai ca femeile. Când a aflat de acestea, eunucul a făcut tot ce i-a stat în putință abuzînd de influența sa asupra lui Alexandru dobîndită prin ticăloșie și desfrîu. Pentru a nimici pe un om nevinovat din rîndurile celor mai iluștri persani, Bagoas și-a găsit și pregătit unelte din sînul celor mai josnice creaturi ale neamului său, dîndu-le anume îndrumări ca prin acuzații mincinoase să aducă la cunoștința lui Alexandru anumite lucruri atunci cînd le va porunci. În acest răstimp, ori de cîte ori se găsea în preajma lui Alexandru, fără vreun martor, îi împuia cu tot felul de scornituri capul regelui care își pleca urechile la orice, Bagoas ascunzînd adevăratul motiv al urii sale, pentru a da mai mare greutate învinuirilor. Orsines n-ajunsese încă să fie suspectat, însă i se acorda din ce în ce mai puțină prețuire. Într-ascuns era privit pe de o parte ca un om vinovat, pe de alta lui nu-i trecea prin minte primejdia care-l pîndea din umbră, negîndindu-se în sinea sa că un desfrînat atît de odios¹ ca acest eunuc degenerat²..., ori de cîte ori izbutea să

¹ Acest pasaj se găsește numai în unele ediții.

² Lacună.

ațițe simțurile lui Alexandru față de el, ajungea pînă într-acolo încît să-l acuze fie de atitudine hrăpăreață, fie chiar de răzvrătire.

Iată că erau deja coapte minciunile născocite pentru pierzania unui om nevinovat și pe care ursita, de a cărei hotărîre nu ți-e dat să scapi, avea s-o aducă la îndeplinire. Întimplarea făcu ca Alexandru să ordone deschiderea mormîntului lui Cyrus, înăuntrul căruia odihneau rămășițele pămîntești ale acestui rege, căruia voia să-i hărăzează un sacrificiu pentru cinstirea numelui. Alexandru fusese încredințat că mormîntul lui Cyrus e plin de obiecte și podoabe de aur și argint, căci așa îi mersese vorba printre persani ; însă în afară de un scut putrezit și de două arcuri scitice și o sabie, n-a găsit nimic înăuntru. Atunci Alexandru a depus acolo o coroană de aur și a acoperit sicriul în care se afla trupul lui Cyrus cu mantaua pe care o purta el de obicei, rămînînd uimit că un rege cu o faimă atît de mare și care dispusese din belșug de atîtea bogății n-a avut parte de o înmormîntare mai fastuoasă, de parcă ar fi fost un om de rînd. Eunucul care se găsea în imediata lui vecinătate, întorcîndu-se spre rege, îi spuse : „Ce e de mirare că mormintele regilor persani sînt goale, cînd în palatele satrapilor nu mai încap aurul care a fost scos de acolo ? În ce mă privește, eu n-am văzut acest mormînt mai înainte, însă am aflat din gura lui Darius că în mormîntul lui Cyrus fuseseră depuși 3 000 de talanți. Iată de unde provine această dărnicie față de tine : ceea ce Orsines n-ar fi putut stăpîni fără să fie pedepsit, ți-a dăruit ție, ca să-ți intre în grații !” Alexandru simțea că colcăie în el indignarea, cînd i se înfățișară cei care primiseră din partea eunucului însărcinarea să-i acuze pe Orsines ; Bagoas

pe de o parte, delatorii instruiți de el pe de alta îi impuiaseră urechile lui Alexandru cu acuzații mincinoase. Înainte să bănuiască Orsines că este învinuit, fu aruncat în temniță. Nemulțumit cu chinurile la care era supus un om nevinovat, eunucul îl lovi cu mîna pe satrap, care trăgea să moară. Atunci Orsines, ațintindu-și privirile asupra lui Bagoas îi grăi astfel : „Auzisem că au domnit cîndva pe tron, în Asia, femei ¹ ; dar ceea ce nu s-a mai pomenit vreodată, e faptul că pe tron stă un eunuc !” Acesta a fost sfîrșitul celui mai nobil dintre perși, care a fost nu numai nevinovat, dar și de o dărnicie fără seamăn față de regele macedonean.

În aceeași vreme este răpus Phradates, bănuît că țintește să pună mîna pe tron. Alexandru începu să-și piardă cumpătul, ținîndu-se lanț execuțiile din ordinele lui ; totodată el era aplecat să acorde crezare unor lucruri și mai rele. Iată cum succesele sînt în stare să schimbe firea omului și cum arareori o ființă e în măsură să-și păstreze cumpătul cînd a ajuns pe cea mai înaltă culme a succeselor. Alexandru, cu puțină vreme mai înainte, se împotrivise să-l condamne pe Lyncestes Alexandru pe baza mărturiilor a doi inși ; acum același Alexandru, în pofida vrerii sale proprii, îngăduise să fie absolviți de pedeapsă și uniți acuzați mai lipsiți de însemnătate, deoarece ceilalți găseau cu cale că sînt nevinovați ; înainte fie că dăduse înapoi regilor învinși tronurile, fie că le mărise regatele ; în cele din urmă însă într-o asemenea măsură și-a ieșit din matca bunului său simț, încît el, care cîndva știuse să-și pună frîu pasiunilor, de astădată oferea după bunul plac al

¹ Ca spre exemplu Semiramida, regina Asiriei.

unui desfrînat, unora regate, în schimb altora le ridică viața.

Cam în aceleași zile, Alexandru a primit o scrisoare din partea lui Coenus referitoare la cele ce se petreceau în Europa și Asia, în vreme ce el însuși cucerea India. Zopyrio, guvernatorul Traciei, pe cînd întreprinsese o campanie împotriva geților, din cauza unor furtuni și vijelii izbucnite pe neașteptate, a pierit cu toată oastea sa. Cînd a aflat de acest dezastru al macedonenilor, regele odrizilor, Seuthes și-a îndemnat și el compatrioții săi să ridice armele împotriva acestora. Cînd Tracia era aproape pierdută pentru Alexandru, și Grecia la rîndul ei ¹.....

.

II. De aceea imbarcați pe treizeci de vase, navighează către Sunion (acesta e un promontoriu pe teritoriul Aticei), de unde hotărîse să se îndrepte către portul orașului. Cînd regele Alexandru a aflat de această situație, înverșunîndu-se deopotrivă și împotriva lui Harpalus, și a atenienilor, ordonă flotei sale să se pregătească, pentru a porni fără întîrziere către Atena. Pe cînd Alexandru urzea acest plan într-ascuns, îi este înmînată o scrisoare prin care i se aduse la cunoștință următoarele : Harpalus, într-adevăr a intrat în Atena și a atras de partea sa, ademenindu-i cu bani, o sumă de căpetenii ale orașului ; ulterior însă, cînd s-a întrunit Adunarea poporului, Har-

¹ Lacună. Probabil Curtius Rufus povestește fuga lui Harpalus în Grecia cu tot tezaurul și cu 6 000 mercenari greci cu care vroia să se răzvrătească împotriva lui Alexandru. Totuși el a fost iertat.

palus a primit ordin de la acesta să părăscască Atena, datorită cărui fapt s-a retras la mercenarii greci ; după ce aceștia au pus mîna pe el, a fost asasinat, în urma unei urzeli, de un oarecare Thibron. Satisfăcut de noul curs al evenimentelor din Grecia, Alexandru a renunțat la planul de a trece prin Europa, însă a transmis ordinul să fie reprimiți surghiuniții de către cetățile grecești de unde fuseseră alungați, cu excepția acelor care se făcuseră vinovați de vărsarea singelui concetățenilor lor. Grecii neîndrăznind să-i calce ordinul, cu toate că erau de părere că măsura ordonată de Alexandru constituie o încălcare flagrantă a legilor lor, le-au înapoiat celor condamnați la exil și bunurile lor, cîte mai rămăseseră. Numai atenienii care-și apărau nu numai libertatea lor proprie, ci și a întregii Grecii, greu suportau această contopire a partidelor și oamenilor, ei nefiind deprinși să asculte de ordinele unui rege, ci de legile și obiceiurile patriei lor. De aceea, hotărîți să îndure totul mai degrabă decît să primească această drojdie a societății de altădată a Atenei și acum și a exilaților, s-au împotrivit ca aceștia să fie reprimiți între zidurile orașului.

După ce a trimis în patrie la vetrele lor contingentele mai vechi ale trupelor sale, Alexandru ordonă să se aleagă 13 000 de pedestrași și 2 000 de călăreți, pe care să-i rețină în Asia, socotind că e în stare să mențină sub ascultare cu această mică armată Asia, pentru motivul că dispunea de garnizoane în mai multe localități, iar de curînd întemeiasă o sumă de orașe pe care le umpluse cu coloniști și, bineînțeles, aceștia nu doreau schimbarea situației. Însă înainte de a-și alege ostașii pe care intenționa să-i rețină lîngă dînsul, dispuse ca toți să-și declare ce datorii au de plătit. Într-adevăr,

Alexandru constatare că cei mai mulți macedoneni sînt plini de datorii ; și cu toate că ei contractaseră aceste datorii pentru a risipi banii pe lux, totuși Alexandru hotărîse să le lichideze ca să-i scape de povara lor. Ostașii închipuindu-și că Alexandru îi ispitește pe ei pentru a-i deosebi mai ușor pe cheltuitori de cei economi, îl tot amînară o bună bucată de vreme. Însă regele dîndu-și prea bine seama că ostașii săi de rușine nu-și declară datoriile și nu din spirit de indisciplină, dăte ordin să se instaleze mese în întreaga tabără și să se aducă în fața sa zece mii de talanți. Abia atunci, în sfîrșit, ostașii și-au declarat cu bună credință toate datoriile contractate. Dintr-o sumă atît de mare de bani n-au mai rămas decît 130 de talanți. Iată cum acea vestită armată macedoneană biruitoare a atîtor neamuri — cele mai bogate din lume — din uriașele trofee capturate în Asia, nu s-a ales cu nimic, în afară de gloria victoriilor obținute.

Însă, cînd au aflat că unele contingente de trupe sînt retrimise la vetrele lor, iar altele reținute, convinși că Alexandru își va stabili reședința permanentă a imperiului său în Asia, ieșindu-și din brazdă și uitînd de disciplina militară, macedonenii începură să vocifereze prin toată tabăra, ca niște răzvrătiți adresîndu-i regelui atacuri mai violente ca oricînd și toți începură să-i ceară retrimiteră lor la vatră, arătîndu-și chipurile și trupurile pline de urmele rănilor și părul albit. Fără să se sperie nici de muștrările comandanților lor, ori să fie însuflețiți de respect față de regele lor, atunci cînd Alexandru voi să le cuvînteze, făcură o zarvă nemaipomenită și îl împiedică să vorbească exprimîndu-se în termeni violenți, declarînd răsplată că nu vor face un pas mai de-

parte de acel loc, și că de acolo nu vor mai pleca nicăieri decît numai în patrie. În cele din urmă, făcîndu-se tăcere, mai degrabă pentru că erau încredințați că regele a fost zdruncinat sufletește de atitudinea lor decît că puteau fi urniți din acel loc, așteptau să vadă ce intenții are Alexandru.

Regele macedonean însă li se adresă astfel : „Ce înseamnă, ostași, această răzvrătire neașteptată și această atitudine atît de anarhică și de lipsită de frîu ? Mi-e teamă să mă pronunț. Neîndoielnic, voi ați încălcat fățiș autoritatea : căci am ajuns să fiu un rege de paie, de vreme ce nu mi-ați dat dreptul nici să vă vorbesc, nici să aflu despre ce e vorba, nici să vă sfătuiesc ce trebuie să faceți, ori măcar să-mi arunc privirile asupra voastră. Într-adevăr, cînd am hotărît să-i trimit pe unii în patrie, iar pe alții să-i rețin cu mine încă puțină vreme am băgat de seamă că scot strigăte și cei care se vor înapoia la vetrele lor de aici, și cei care hotărisem să urmeze după cei desemnați să plece mai întîi la casele lor. Ce înseamnă toate acestea ? Cu toate că motivele sînt deosebite, totuși strigătele sînt identice ! Aș vrea cu tot dinadinsul să știu cine se plînge de mine : cei care pleacă, ori cei ce sînt opriți pe loc ?”

Ai fi putut crede că strigătele au fost scoase dintr-o singură gură, așa de unanim a fost răspunsul tuturoră deopotrivă : „Toți se plîng !” Atunci Alexandru le spuse : „Vă jur pe Hercule că nu mă veți putea convinge să cred că pentru toți există același motiv pe care îl invocați și care nu privește majoritatea oștirii mele, pentru că am trimis la vatră mai mulți ostași decît am de gînd să rețin. E un rău mai adînc, negreșit, care vă îndepărtează pe toți de mine. Într-adevăr, cînd s-a mai întîmplat ca întreaga oștire să-și pără-

sească regele ? Nici măcar sclavii nu-și părăsesc toți și de-a valma stăpînii lor, ci mai rămîne în sufletul unora un dram de rușine pentru a nu pleca din preajma lor cînd ceilalți i-au părăsit. Însă eu, trecînd cu vederea peste această atitudine de răzvrătire a voastră, izvorită dintr-o rătăcire a minții voastre, am să caut să aplic leacuri potrivite celor ieșiți din minți. Vă jur, îmi alung toate nădejdlile pe care le pusesem în voi și am hotărît să vă socotesc nu ostașii mei — căci ați încetat de a mai fi — și să mă adresez celor mai nerecunoscători oameni. Ați început să vă pierdeți mințile datorită succeselor care v-au covîrșit din toate părțile ; ați uitat din ce situație ați scăpat datorită mie ; sînteți demni, pe Hercule, să vă tîrîți bătrînețea în aceeași stare, pentru că vă vine mai ușor să suportați restriștea decît să fiți la înălțimea succeselor.

Iată pe oamenii care cu puțin mai înainte erau tributari și ai illirilor și ai perșilor și care acum s-au plictisit cu Asia și cu trofee de atîtor neamuri ! Sub domnia lui Filip erau pe jumătate goi și acum se uită cu scîrbă la mantiile lor de purpură ! Ochii lor nu mai pot suporta aurul și argintul ! Le e dor de oale de lemn, de scuturi făcute din lemn de răchită și de săbiile lor ruginite ! V-am primit sub comanda mea, găsindu-vă în acea splendidă situație și pe deasupra cu 500 talanți datorie publică, atunci cînd tot tezaurul regal nu era mai mare de 60 de talanți. Pe această temelie șubredă am început eu după aceea desăvîrșirea operei mele, ridicînd construcția celui mai mare imperiu de pe pămînt (departe orice invidie !).

V-ați săturat pînă-n gît de Asia, care prin gloria faptelor voastre de arme v-a făcut să fiți deopotrivă cu zeii ? Vă zoriți să plecați în Europa, pără-

sindu-vă regele, atunci cînd celor mai mulți dintre voi v-ar fi lipsit banii de drum, dacă nu v-aș fi plătit eu datoriile, și asta datorită trofeelor luate din Asia ? Nu vă e rușine, după ce ca niște ființe nesățioase ați înghițit trofee neamurilor învinse, să vreți să vă întoarceți la vlăstarii și soțiile voastre, cărora prea puțini sinteți în măsură să le arătați răsplata izbînzilor voastre ? Căci, în afară de vreo cițiva din rîndurile voastre, cei mai mulți au ajuns să-și pună în gaj pînă și armele lor, spulberindu-se și nădejdea într-un alt viitor. Într-adevăr, mă voi lipsi de asemenea strașnici ostași, care sînt nedezlipiți de concubinele lor. Dintr-a-tîtea bogății fără număr nu le-au mai rămas decît acestea, pentru care își vînd și cămașa de pe ei !

Ei bine, să fie lăsat liber drumul celor care fug de mine ! Ștergeți-o cît mai repede din fața mea ! Eu voi acoperi cu perșii retragerea voastră ! Nu rețin pe nici unul din voi. O, cei mai nerecunoscători dintre cetățeni, pieriți din fața ochilor mei ! Părinții și copiii voștri vă vor primi cu mare bucurie, cînd vă vor vedea întorcîndu-vă la ei fără regele vostru ! Ei voi ieși în întîmpinarea dezertorilor și trădătorilor ! Pentru mine fuga voastră va fi ca sărbătorirea unui triumf, și oriunde voi fi, vă voi pedepsi, socotindu-i mai presu de voi pe acești persani cu care mă lăsați, copleșindu-i de onoruri. Însă aveți să vă dați seama ce poate să facă o oaste fără regele ei și ce sprijin ați găsit numai în mine !“

Alexandru coborî după aceea de la tribună, fremătînd de indignare și pătrunse în mijlocul trupelor sale înarmate. Cu mîna sa proprie i-a înșfăcat pe unul cite unul din cei pe care îi observase că avusese gura mai mare, răcnînd din răsputeri,

dar care nu se încumetaseră să i se împotrivească și predă pe 13 dintre aceștia corpului său de gardă.

III. Cine ar fi putut crede că o adunare dezlănțuită puțin mai înainte a încremenit deodată de teamă ? Și, deși îi vedeau tîrîți la cazne și execuție pe unii dintre ei care nu îndrăzneau să săvîrșească fapte mai grave ca alții, toate pornirile lor atît de lipsite de frîu înainte și violența răzvrătirii ostașilor fură atît de repede înăbușite, încît nu numai că nici unul n-a făcut cel mai mic gest de împotrivire față de regele care dăduse buzna în mijlocul lor, ci toți, înmărmuriți de groază, aidoma unor ființe peste care a căzut trăsnetul, așteptau să vadă, ca unii care și-au pierdut mințile, ce găsește el cu cale să hotărască în privința soartei tuturor. De aceea, fie din respect pentru renumele lui Alexandru, pe care neamurile ascultînd de regi îl cinstesc întocmai ca pe zei, fie din venerarea persoanei lui Alexandru, fie din încrederea pe care le-o însufla el cînd le comanda cu atîta energie, încît îi băga în fiori, macedonenii au dat de bună seamă cu acest prilej o pildă unică în felul ei, de răbdare și supunere, pentru că nu numai că nu și-au manifestat nici un fel de indignare pentru pedepsirea camarazilor lor de arme, cînd au aflat că au fost executați la lăsatul amurgului, dar nici n-a pregetat o clipă vreunul să-i aducă la îndeplinire ordinele fără șovăire și cu devotament. A doua zi însă cînd li s-a interzis macedonenilor accesul la rege, în schimb aceasta încuviințîndu-li-se numai ostașilor asiatici, în toată tabăra au fost auzite strigăte de jale, mace-

donenii declarînd că nu vor pregeta să renun e de îndată la via   dac  regele va continua să fie miniat pe ei. Dar Alexandru, fără să se clinească din hot r irea luată, ordonă să se adune trupele de străini, interzic ndu-le în schimb aceasta macedonenilor din tabăra lor.  i c nd trupele asiatice fură prezente în mare număr la adunare, el le rosti printr-un t lmaci următoarea cuv ntare :

„Pe c nd treceam din Europa  n Asia, nădăjduiam să adaug imperiului meu multe neamuri vestite  i uria e mul imi de oameni.  i nu mi-a fost dezamăgită încrederea în faima acestor neamuri. La aceasta a mai contribuit  i faptul că am  nt lnit ni te oameni viteji  i de o neclintită credin  fa  de regele lor. Crezusem că din pricina luxului  i risipei totul se duce pe apa s mbetei  i că omul, c nd   cople it de prea mult noroc, se lasă în voia plăcerilor,  nc t acestea il  nl n uie de tot. Dar, pe Hercule, voi vă  ndeplini i îndatoririle voastre suport nd toate greut  ile cu o vrednicie  i tărie deopotrivă  i trupească  i sufletească, fără să c rti i.  i pentru că s nt i viteji, voi cultiva i  i vitejia  i în acela i timp  i credin . Deși eu vă mărturisesc aceasta acum pentru  nt ia oară totu i toate aceste calit i ale voastre le cunosc de multă vreme. De aceea am luat elita tineretului vostru  i am încadrat-o în rîndurile trupelor armatei mele. Ave i acelea i ve minte, purta i acelea i arme. Însă prin spiritul de disciplină  i atitudinea de supunere  i de execuție a ordinelor fără c rtire, s nt i cu mult superiori celorlalți. Iată că eu m-am căsătorit cu fiica persanului Oxyartes  i n-am pregetat să-mi recunosc vlăstarii z misli i cu o femeie prizonieră. Apoi, pentru că am dorit să am parte de un număr mai mare de

urmași, am luat ca soție pe fiica¹ lui Darius și mi-am îndemnat pe cei mai intimi prieteni ai mei să zămislească copii cu prizonierele noastre, pentru ca prin această sacră alianță să dispară orice deosebire dintre învingători și învinși. De aceea, să fiți încredințați că voi sînteți hărăziți prin naștere ca să fiți ostașii mei, nu numai să fiți înrolați în oastea mea. Există un singur imperiu care cuprinde și Așia și Europa. Vouă vă dau armele macedonenilor. Din rîndurile voastre, străini și de curînd înrolați, mi-am format trupele mele de veterani. Voi sînteți și concetățenii mei și ostașii mei. Totul este învăluit în aceeași culoare, fără osebire. Nu e o rușine nici pentru perși să-și însușească obiceiurile macedonene și nici pentru macedoneni o înjosire să-i imite pe perși. Cei care vor trăi sub același rege, se cade să stea sub scutul acelorași legi².

.
/

IV. „Pînă cînd — grăi el — îți vei dezlănțui mînia dînd ordine să fie trimiși unii la cazne, iar alții să fie executați, altora să li se ridice viața, la fel cum fac cei de peste hotare? Ostașii tăi sînt osîndiți și sînt tîrîți la locul de execuție de gărzi formate din proprii lor prizonieri. Dacă judeci că au meritat moartea, schimbă-ți măcar călăii!” El îi da acest sfat lui Alexandru în mod prietenesc,

¹ Se numea Statira, fiica lui Darius: Hephaestion se căsătorise cu Drypetis, sora Statirii.

² Lacună. Probabil că Alexandru după discurs și-a format garda personală dintre perși. Pe ceilalți răzvrătiți i-a trimis la moarte. Unul din aceștia a rostit cuvintele ce urmează.

dacă acesta ar fi încuviințat să i se spună adevărul, însă mînia lui Alexandru se transformase în turbare. De aceea încă odată (pentru că cei care primiseră ordin să execute șovăiau) Alexandru porunci ca condamnații ¹, puși în lanțuri așa cum se găseau, să fie aruncați în fluviu. Însă nici acest mod de execuție nu i-a împins pe aceștia la răzvrătire. Căci ostașii pe unități se duceau la comandanții trupelor și la prietenii lui Alexandru, cerîndu-le ca, dacă regele găsește cu cale să-i trimeată la moarte pe cei care îi crede vinovați de o acțiune condamnatibilă, să dea ordin să fie uciși. Ei își oferiră trupurile lor pentru a-i îmblîndi mînia : n-are decît să le ia viața ².

.

V. Cînd ostașii macedoneni îl văzură pe Alexandru, lacrimile din ochii lor curgîndu-le șiroaie pe obraji stîrniră impresia că trupele îl privesc nu pe regele lor, ci că au în față imaginea funeraliilor lui. Totuși jalea celor care ședeau în jurul patului lui Alexandru ieșea mai puternic în vileag ca a celorlalți. Cînd regele îi zări, le grăi : „Cînd nu voi mai fi în viață, veți găsi cu cale că am fost un

¹ Execuția celor condamnați prin înec era aplicată la orientali. În Macedonia cei condamnați erau executați prin lapidare.

² Lacună. Probabil în textul pierdut se relatează despre faptul că Alexandru îi iartă pe macedoneni și despre liniștirea situației în Grecia. Regele aduce sacrificii zeilor și dă un mare banchet. Veteranii pleacă spre patrie. Prevestiri sinistre relativ la viața lui Alexandru. Într-o dimineață, după o noapte de orgie, regele Macedoniei este lovit de o boală mortală care-i aduce funestul sfîrșit în 323 î.e.n., la vîrsta de 33 ani.

rege demn de asemenea oameni ?” Fapt de necrezut și nemaiauzit, însă Alexandru își păstră neschimbată aceeași înfățișare și rămase în aceeași atitudine pe care o avusese când le-a încuviințat ostașilor săi să vină să-l vadă, pînă cînd intrăga-i ostășime i-a adus ultimul salut.

După ce tot grosul armatei s-a perindat prin fata sa, Alexandru, întocmai ca un om care și-a îndeplinit ultima sa îndatorire își lăsă mîinile să cadă, simțindu-se istovit de tot. Invitîndu-și prietenii să vină mai aproape de dînsul (și vocea începuse să i se stingă), îi încredință lui Perdiccas inelul¹ pe care-l scosese din deget, însărcinîndu-l să dea dispoziții pentru a i se transporta trupul la templul lui Ammon².

Celor care-l întrebau cui îi lasă tronul, Alexandru le răspunse : „Celui mai vrednic“, adăugînd însă că prevede³ bine că, datorită rivalității dintre urmașii săi, vor fi pregătite și se vor desfășura jocuri⁴ funebre de mari proporții în amintirea lui. Cînd Perdiccas l-a întrebat din nou cînd vrea să i se aducă onoruri divine, Alexandru îi răspunse : „dorește să i se aducă această cinste numai atunci cînd ei vor fi fericiți“. Acestea au fost ultimele cuvinte ale regelui și puțin după aceasta Alexandru și-a dat duhul.

¹ Inelul servea ca sigiliu pentru pecetluirea scrisorilor și era simbolul puterii : pentru a se închide mai bine, acestea erau înfășurate și cu o panglică lată.

² Pentru Hammon sau Ammon, divinitate egipteană, identificat de greci cu Zeus, Alexandru avusese multă venerație mai ales după vizitarea templului și consultarea oracolului din oaza Siwah.

³ Alexandru prevedea că după moartea lui vor fi cerțuri și lupte serioase pentru tron.

⁴ În onoarea eroilor morți se desfășurau și jocuri funebre.

La început în întreg palatul se auziră tânguiri și plîsete și strigăte de jale, dar de îndată totul înmărmuri într-o tăcere mută, durerea tuturor fiind absorbită de ceea ce va mai fi pe urmă. Pa-jii lui Alexandru, deprinși să facă de gardă în ju-rul persoanei sale, n-au fost în stare nici să-și înă-bușe mîhnirea și jalea fără margini și nici să mai rămînă în interiorul vestibulului, ci, cutreierînd în sus și-n jos, ca niște ființe cu mințile rătăcite, umpluseră tot orașul de obidă și de jale, mani-festîndu-și în toate chipurile durerea, nelăsînd de o parte nimic din ce-ar putea vădi adîncul lor zbucium într-o asemenea situație. De aceea, cei care rămăseseră în afara palatului, și macedoneni și barbari, dădeau buzna într-acolo ; și nu puteau fi deosebiți învinșii de învingătorii loviți de ace-eași obștească durere : persii invocîndu-l pe cel mai drept și pe cel mai blind și iertător stăpîn, iar macedonenii pe cel mai bun și mai viteaz rege, parcă se luau la întrecere între dînșii în a-și manifesta durerea.

Dar fură auzite nu numai glasurile celor ce-și tînguiau jalea, ci și asemenea strigăte de indig-nare : „L-au pizmuțit zeii și de aceea l-au răpit în-tregii omeniri în plină tinerețe, în floarea vîrstei și în culmea succeselor !” Li se perinda tuturor prin fața ochilor impresionanta splendoare a chi-pului său luminos, privirile lui care scoteau ful-gere cînd îi conducea la luptă, cînd asedia orașe, cînd asalta zidurile unei fortărețe, cînd în fața adunării ostașilor îi răsplătea și-i decora pe cei distinși prin vitejie. Atunci macedonenii s-au căit că i-au refuzat onorurile divine. Mărturiseau fățiș că au fost lipsiți de pioșenie și de recunoștință

față de Alexandru, fiindcă nu i-au făcut parte de un rang divin convenit când el le-o ceruse. Și, după ce au stat prosternați multă vreme când într-o atitudine de venerație, când de regret și dor după regele lor, și-au concentrat gândurile la jalnica lor soartă. „Plecați din Macedonia, se vedeau părăsiți, dincolo de Eufrat, în mijlocul unor dușmani care priveau cu dispreț și ură noua dominație; fără un moștenitor sigur, fără o reședință de scaun a imperiului; fiecare va căuta să pună mîna pe putere în folosul său. Prevesteau cu închipuirea lor războaiele civile, care au urmat după aceea; tot ei, macedonenii, vor fi nevoiți să-și verse sîngele lor propriu, dar nu pentru stăpînirea Asiei, ci pentru impunerea unui rege: vechile urme ale rănilor lor vor fi deschise prin noi răni; îmbătrîniți, sleiți de vlagă, tocmai când sosise clipa să ceară adevăratului lor rege trimiterea lor la vatră, aveau să-și piardă viața acum, pentru a asigura puterea cîine știe cărui urmaș de-al lui, lipsit de orice însemnătate!”

Pe cînd prin cap le umblau tot felul de gânduri, veni noaptea care a mărit și mai mult temerile: ostașii ședeau de veghe cu armele asupra lor; babilonienii, unii pe metereze, alții pe acoperișurile caselor lor își așteptau privirile înainte, ca unii care doreau să vadă mai deslușit ce se petrece. Nimeni nu îndrăznea să aprindă vreo lumină: și pentru că nimeni nu se mai folosea de ochi, ca să poată vedea ceva, toți se încordau să prindă cu auzul orice zgomot și glas; și de cele mai multe ori, stăpîniți de o panică neîntemeiată și mergînd pe ulițele întunecoase, se loveau unul de altul, suspectîndu-se reciproc, fiind neliniștiți cu toții. Persii care-și răsaseră părul de pe cap, po-

trivit obiceiului lor, înveșmîntați în haine de doliu împreună cu soțiile și vlăstarii lor, îl jeleau pe Alexandru, dar nu ca pe un rege învingător ori dușman, ci ca pe cel mai legitim rege al lor, manifestîndu-și sincer regretul. Deprinși să fie conduși de un rege, mărturiseau fățiș că n-a existat la ei un altul care să domnească asupra lor cu mai multă demnitate. Și doliul n-a rămas îngrădit numai între zidurile Babylonului, ci vestea unei pierderi atît de mari străbătuse mai întîii regiunea învecinată și apoi o mare parte din Asia, dincoace de Eufrat.

Vestea morții lui Alexandru a fost repede adusă la cunoștință mamei lui Darius. Ca urmare Sisigambis, sfîșiindu-și veșmintele pe care le purta, se îmbracă în haine de doliu și, smulgîndu-și părul, se aruncă cu fața la pămînt. În preajma ei se găsea una dintre nepoatele sale, care fusese căsătorită cu Hephaestion, de curînd stins din viață și care își deplîngea cu adîncă jale propria-i soartă cu prilejul acestui doliu obștesc. Dar mai cu seamă Sisigambis simțea mai mult ca oricare tragedia familiei sale. Ea își tînguia și soarta sa și pe a nepoatelor sale. Recenta durere îi reîmpropătase și pe cele din trecut. Ai fi putut crede că atunci l-a pierdut pe Darius și că nefericita mamă trebuie să ia parte la înmormîntarea a doi fii morți în același timp. Ea îi deplîngea deopotrivă și pe cei vii, și pe cei morți. De aici înainte cine va mai avea grijă de tinerele sale fiice. Cine va fi un al doilea Alexandru ¹ ? Din nou au căzut prizoniere, din nou

¹ Alexandru cel Mare a fost creatorul unui imperiu uriaș, format din întregul bazin al Mării Egee, peninsula Balcanică, vaste teritorii ale Orientului și cuceririle sale rapide au avut extrem de puternice repercusiuni asupra

au fost alungate de la tronul imperiului. După stingerea din viață a lui Darius ele își găsiseră în Alexandru un scut protector. După stingerea din viață a acestuia nu vor mai afla pe nimeni care să le ocrotească. Zbuciumată de aceste gânduri, i se perindau prin fața ochilor cei optzeci de frați ai ei măcelăriți în cursul aceleiași zile de Ochus, cel mai crud dintre regii persani, precum și tatăl atîtor vlăstare, care a fost gîuit după ce i-au fost răpuși toți copiii ; din cei șapte copii pe care i-a născut ea, supraviețuiește numai unul ¹, căci Darius s-a bucurat o scurtă bucată de vreme de propășire, pentru ca să aibă parte de un crunt sfîrșit.

În cele din urmă Sisigambis s-a prăbușit datorită durerii, și, după ce și-a acoperit capul cu un văl, a îndepărtat de lingă dînsa pe nepoata și nepotul său care căzuseră în genunchi în fața ei și a refuzat să mai mănînce, lipsindu-se și de hrană și de lumina zilei ; după cinci zile de cînd luase hotărîrea să moară, și-a dat și ea duhul. De bună seamă, în măsura în care Alexandru dăduse dovezi de omenie față de prizonierii persani, este explicabilă

vieții economice și mai ales culturale ale Greciei și țărilor Orientului, inaugurînd așa-zisa perioadă elenistică, cu o durată de secole și însemnînd un uriaș salt calitativ în evoluția istorică a culturii și civilizației grecești. Cea mai pregnantă semnificație istorică a fost fenomenul osmozei culturilor grecești, egiptene și orientale din inițiativa lui Alexandru cel Mare, prin puternica infuzie a spiritualității bătrînei Helade, manifestă în toate domeniile creației, mai ales în artele plastice (arhitectura, sculptura și filozofia), și transmisă vechilor culturi egiptene și orientale (persane, asiro-chaldeene și chiar indiene), precum și sincretismul artistic, științific și religios, adică îmbinarea elementelor elenice cu cele autotone ale popoarelor cucerite.

¹ Acesta era Oxathres.

moartea lui Sisigambis care, deși consimțise să supraviețuiască după sfârșitul lui Darius, totuși n-a putut îndura să mai trăiască după moartea lui Alexandru.

Și, pe Hercule, pentru cei care vor să-l prețuiască cu nepărtinire pe acest rege, e limpede ca lumina zilei că virtuțile se datorează firii, iar cusururile fie norocului, fie virstei sale. Alexandru¹ era înzestrat cu calități sufletești fără seamăn, dotat cu o putere de a răbda eforturile ca nimeni altul, cu un curaj și o vitejie prin care îi întrecea nu numai pe regi, ci și pe oricare dintre oamenii înzestrați cu aceste virtuți. Firea sa darnică îl făcea să ofere mai mult decît se cere zeilor ; era iertător față de cei învinși ; atîtea regate au fost fie înapoiate celor cărora le luase în urma războiului, fie acordate altora ca un dar din partea sa. Întotdeauna disprețuise moartea, de teama căreia atîția se pierd cu firea ; rîvna după slavă și plăcerea de a se evidenția era de multe ori mai mare decît se cade să-l însuflețească pe un muritor, fiind pe deplin îndreptățite la un tînăr, mai ales cînd ajunsesese la o putere atît de mare. Apoi respectul față de părinți, mai ales față de mama sa Olimpia, pe

¹ Prin inaugurarea perioadei elenistice Alexandru cel Mare a lărgit orizontul geografic, economic, politic și cultural al grecilor și prin aceștia al întregii lumi antice (datorită lui și expediției sale s-a auzit în Europa pentru prima oară de civilizația și cultura Indiei). Personalitatea sa rămîne memorabilă prin aplicarea unui program pe linie politică „sui generis” — înfăptuirea unei vaste monarhii, bazate pe sistemul economic al statelor elenistice, prin consolidarea centrelor urbane autonome (polisurile), prin creerea de nenumărate colonii militare în orașe fortificate (metodă imitată și de statul sclavagist militarist roman) — sînt atestate de istoriografi fondările a 70 de orașe care îi poartă numele — Alexan-

care o ridicase în rîndurile zeilor nemuritori. De asemenea Alexandru a răzbunat omorîrea tatălui său Filip. S-au înfruptat din dărnicia-i aproape de neînchipuit toți prietenii ¹ săi ; era plin de dragoste și de bunăvoință față de ostași. Avea o judecată ascuțită la înălțimea măreției sale sufletești, iar prin iscusință îi întrecea pe toți de aceeași vîrstă cu el. Înzestrat cu spirit de cumpătare și atitudine reținută chiar în plăcerile și dorințele cărora de obicei omul obișnuit nu le pune friu, ca de exemplu plăcerilor dragostei, Alexandru ² se limita la atît cît îi cerea instinctul natural : toate acestea sînt, negreșit, calități fără seamăn de mari.

Acum să venim la acel capitol al soartei sale și norocului său : a vrut să fie deopotrivă cu zeii, a pretins să i se acorde onoruri divine și credea în

dria — dintre care au avut o durată multiseculară Alexandria Ariana (Herat), Alexandria Arachosia (Candahar), Alexandria Margiane, Alexandria Eshata, și bimilenară, dăinuind și astăzi Alexandria din Egipt și Alexandretta din Turcia. Contribuția sa la progresul umanității a rămas remarcabilă și prin dezvoltarea meșteșugurilor, a schimburilor comerciale, prin introducerea unui sistem monetar unic, bătînd statere de aur și tetradrahme de argint — sistem monetar rămas în uz secole de-a rîndul după moartea sa.

¹ În afară de Clitus și Philotas, Parmenio, Coenus, a căror moarte este puțin justificată, ori de Polypercon, Erigyus etc., căzuți în lupte.

² Trebuie însă relevate și aspectele negative ale orînduirii sclavagiste ale timpului său care, în ciuda concepțiilor înaintate ale lui Alexandru, a continuat să dăinuie, deoarece societatea timpului său se baza tot pe antagonismul dintre masele populației autohtone sărace ori sărăcite, exploatate de pătura dominantă a aristocrației macedo-grecești, la care s-a raliat și tagma nobilimii teritoriilor cucerite. Totuși, Alexandru prin exemplele furnizate de Curtius, atestate și de ceilalți istorici greci

oracolele care îi dădeau înbolduri să aibă o astfel de convingere, manifestându-și minia împotriva celor care refuzau să-l venereze ca zeu, cu o înverșunare depășind orice limită ; și-a schimbat și portul său macedonean, adoptînd portul străin, imitativ moravurile neamurilor învinse, pe care le disprețuise înainte de a izbîndi asupra lor. În ceea ce privește firea sa irascibilă și plăcerea băuturii, așa cum l-a înboldit tinerețea sa, la fel bătrînețea ar fi putut să le potolească, punîndu-le stavilă. Totuși, trebuie să mărturisim că, deși a fost încununat de succese datorită mai cu seamă vitejiei sale, a avut parte și de un foarte mare noroc, așa cum nici unul dintre toți muritorii nu s-a bucurat. De cîte ori n-a fost smuls din ghearele morții ! De cîte ori nu s-a avîntat cu orbească cutezanță în toiul primejdiilor și cu toate acestea norocul l-a însoțit întotdeauna, făcîndu-i parte numai de succese ! Tot ursita a pus capăt și vieții lui întocmai cum i-a pus capăt și gloriei. Căci ursita l-a așteptat pînă ce a cucerit în întregime Orientul și a atins Oceanul și a înfăptuit tot ce era cu putință să fie înfăptuit de un muritor. Se căuta un succesor pentru un asemenea rege și comandant de oști ; numai că povara era cu mult prea grea pentru a putea fi suportată și faima faptelor sale de arme s-a răspîndit pe

ai antichității, Polybios, Diodor, Plutarh, Timaios, Theopompos, Dio Cassius, Strabo, Ptolemaios etc. ori cei romani, Varro, Plinius Major, Titus Livius, Tacitus etc. etc., a căutat să stîrpească samavolniciile administrației și exploatarea singeroasă, pedepsindu-i pe vinovați. Cel mai puternic aspect negativ care constituie contradicția generală pe care se fundamenta noul stat macedonean al lui Alexandru cel Mare, de tipul despoțiilor orientale, este că autocratul se considera descendent din Jupiter, aplicînd teoria orientală a emanației puterii și autorității de stat de la divinitate.

aproape întreg pământul unde erau regi și regate ; au fost considerați foarte străluciți chiar și cei care au avut parte de un dram cît de mic din norocul fără seamăn de mare al lui Alexandru ¹.

VI. Însă la Babylon (căci de acolo m-am depărtat prin această digresiune) ostașii din corpul de gardă al regelui Alexandru au adus la cunoștință convocarea la palat a celor mai apropiați prieteni ai regelui, precum și a comandanților armatei. Grosul trupelor urma după ei, dornici să afle în mâinile cui avea să ajungă puterea lui Alexandru. Numeroși comandanți nu putuseră intra în palat, neputînd străbate printre rîndurile atît de dese de ostași, deși un crainic îi oprea să intre pe toți cei care nu fuseseră convocați nominal. Însă nimeni nu mai voia să se sinchisească de vreo autoritate pe care o considerau neavenită. În primul rînd a izbucnit din nou o avalanșă de tînguiri și de strigăte, dar după aceea încordarea de a se ști ce va

¹ Alexandru cel Mare e socotit cel mai popular erou al veacurilor, numele său, avînd o circulație universală datorită miturilor, legendelor, anecdotelor extraordinare de numeroase, a romanului său *Alexandria*, legate de expediția sa militară, nașterea și faptele sale de arme. Dintre conducătorii politici de oști, Alexandru cel Mare a fost personalitatea istorică care s-a bucurat de cele mai multe epitețe din cîte a cunoscut omenirea. Astfel i s-a spus: invincibilul *ctisis* (fondatorul), *cosmocrator* (conducătorul imperiului universal), *timoleon* (curajos ca un leu), *podochis* (cel iute de picior), mărinimosul, minunatul ec. Cît privește epitetul de „cel Mare“, acest apelativ i-a fost acordat „post mortem“, în secolul I de către romani. Apelativul „cel Mare“ l-au avut 25 autocrați, regi și împărați ai tuturor vremurilor, dar cel mai îndreptățit să-l aibă a fost Alexandru Machedon.

fi în viitor a produs deodată tăcere, toți oprindu-și lacrimile. Atunci Perdicoas înfățișă mulțimii adunate tronul regal pe care se găseau așezate diadema lui Alexandru împreună cu veșmintele și armele lui ; puse tot acolo pe același tron inelul care-i fusese înmînat în ajun de rege. Vederea acestora făcu din nou să curgă șiroaie de lacrimi, jalea punînd iarăși stăpînire pe cei de față. Atunci Perdicas le grăi astfel : „Eu vă încreștinez vouă acest inel cu care Alexandru pecetluia de obicei actele și documentele puterii și imperiului său și pe care mi l-a înmînat personal. Dar cu toate că nu se poate închipui cu mintea o mai cumplită urgie, asemenea acesteia de care am fost loviți, totuși, dacă ținem seama de mărețele fapte pe care le-a săvîrșit un asemenea om, ni-e îngăduit să credem că pe un bărbat atît de strălucit zeii l-au hărăzit să fie vremelnic în mijlocul nostru, a pămîntenilor, și după ce și-a împlinit menirea sa hotărîtă de ursită, zeii l-au rechemat repede, înapoindu-se în ceruri de unde își trăgea obîrșia. De aceea, pentru că din ființa lui Alexandru nu este de față decît numai ceea ce îl desparte de nemurirea sa, să aducem cît mai neîntîrziat prinosul nostru cuvenit trupului și rangului său, fără să uităm în ce oraș ne găsim, în mijlocul căror noroadă, ce ocrotitor și ce rege a fost răpit din mijlocul nostru ! Trebuie, tovarăși de arme, să ne dăm seama și să ne gîndim că se cuvine să păstrăm victoriile cîștigate, aflîndu-ne în mijlocul celor asupra cărora le-am repurtat. Avem nevoie de o căpetenie. De voi depinde hotărîrea de a avea o singură căpetenie sau mai multe. Dar trebuie să știți aceasta că o trupă fără comandant

este ca un trup fără suflet. Roxana¹ este în a şasea lună de sarcină. Dorim să aducă pe lume un vlăstar de sex bărbătesc. El va domni, dacă găesc cu cale zeii, peste acest imperiu, cînd va avea vîrsta coaptă. Dar pînă atunci desemnaţi-l pe acela de către care vreţi să fiţi conduşi !” Aşa a vorbit Perdicas. Atunci, luînd cuvîntul Nearchus, spuse că nimeni nu poate tăgădui că rangul şi titulatura de rege trebuie atribuite numai unui vlăstar din sîngele lui Alexandru, însă a-l aştepta pe unul care nici nu s-a născut încă şi a trece peste un altul care deja există, nu se potriveşte nici cu simţămintele macedonenilor şi nici cu împrejurările. Regele are acum un vlăstar zămislit cu Barsine² : acestuia trebuie să i se dea diadema regală.“

Însă nici unul din cei prezenţi n-au fost de părerea lui Nearchus. De aceea, potrivit obiceiului macedonean, făceau zgomot, lovindu-şi într-una scuturile cu lăncile şi aproape se ajunsese la încăierare atunci cînd Nearchus îşi susţinea cu încăpăţinare părerea sa.

Atunci Ptolemeu spuse : „Iată un vrednic vlăstar care să domnească peste neamul macedonean : un fiu al Roxanei sau al Barsinei, care pe trei sferuri sînt sclavi³ şi al căror nume Europei îi va fi

¹ Roxana, fiica lui Oxyartes, prinţ bactrian, soţia lui Alexandru cel Mare (327 î.e.n.), mama lui Alexandru Aigis ; amîndoi au fost suprimaţi de Cassandru în 311 î.e.n.

² Barsine era fiica satrapului Artabazus şi soţia lui Memnon, grec de origine, guvernatorul general al Asiei Mici şi comandantul flotei persane. A devenit amanta lui Alexandru după moartea soţului ei la Mytilene. Cu Alexandru a avut un copil, Hercule. S-a căsătorit apoi cu Eumenes.

³ Potrivit concepţiei celor vechi, prizonierii devin sclavii învingătorilor.

rușine să-l rostească ! De aceea i-am învins și pe perși și pe Darius, ca să fim sclavii unui vlăstar din rîndurile lor ? Adică să ajungem sub călcîiul lor, ceea ce zadarnic au căutat să obțină Darius și Xerxes, regii lor legitimi, cu atîtea mii de oameni ai armatelor lor și cu flote atît de uriașe ? Părerea mea este ca pe tronul lui Alexandru, așezat în palatul său, să stea laolaltă aceia care erau consilierii lui, cu care se consfătuia el, pentru ca, ori de cîte ori va fi nevoie de o hotărîre comună și va fi luată de majoritatea acestora, să fie respectată de toți. Marile căpetenii de oștire și comandantii de trupe acestora să le dea ascultare !“

Doar vreo cîțiva au fost de părerea lui Ptolemeu, în schimb și mai puțini de a lui Perdicas. Atunci Aristonius a început să spună că Alexandru cînd a fost întrebat cui îi lasă tronul, a vrut să fie ales cel mai vrednic. Totodată însă a judecat că cel mai vrednic este Perdicas, căruia i-a încredințat inelul. Căci nu numai Perdicas era singurul care se găsea în preajma lui Alexandru cînd își da duhul. Totuși cînd acesta își rotea privirile de jur împrejur către cei din preajma sa, din toată mulțimea de prieteni l-a ales pe Perdicas căruia să-i înmîneze inelul. De aceea el este de părere să i se încredințeze lui Perdicas puterea supremă în imperiu !

Și atunci nimeni n-a mai stat la îndoială că Aristonius a spus adevărul. Ca urmare îl invită pe Perdicas să înainteze să intre în mijlocul lor și să ia inelul regelui. Perdicas șovăia între dorința de a fi pe tron și simțămîntul rușinii și al cumpătării, încredințat fiind că, cu cît va avea o ținută mai modestă, cu atît se vor arăta mai binevoitori față de dînsul. De aceea după ce a șovăit multă vreme, neștiind ce să facă, în cele din urmă

s-a retras și a luat loc înapoia primului rînd de scaune. Atunci Melcagru, unul dintre comandanții de oștire, văzîndu-l pe Perdiccas că șovăie, și-a luat inima în dinți și a strigat : „Nici zeii nu vor îngădui ca norocul de care s-a bucurat Alexandru în uriașul lui imperiu să cadă pe umerii acestuia : de bună seamă nici oamenii nu o vor îngădui. Nu vorbesc de cei care sînt mai vrednici ca Perdiccas, ci de acei bărbați atît de viteji, a căror putere nu o poate nimeni înfrunta !

Într-adevăr, ce importanță va avea faptul că-l veți avea ca rege pe fiul Roxanei, cînd se va naște, sau pe Perdiccas, cită vreme, deși va avea rolul de tutore al viitorului rege, el va fi cel care va domni pe tronul regal ? Acesta e adevăratul motiv pentru care nu-i convine să fie un alt rege, decît cel care încă nu s-a născut. Și în vreme ce noi toți ne frămîntăm să luăm o hotărîre grabnică, pe cît de necesară pe atît de legitimă, Perdiccas e singurul care așteaptă să se scurgă mai repede lunile și de acum prevestește că Roxana va da naștere unui vlăstar de sex bărbătesc. Oare mai stați la îndoială că Perdiccas e de multă vreme gata să-i înlocuiască pe vreunul la nevoie ? Dacă, pe legea mea ¹, Alexandru l-ar lăsa pe acesta să fie rege în locul său, aș fi atunci de părere că n-ar trebui să facă nimic din cele ce i se ordonase să facă. Atunci voi pentru ce nu vă năpustiți asupra tezaurelor lui ? Poporul e singurul moștenitor al averilor regelui !“

¹ În lat. sînt termenii „*Medius Fidius* !“ — e formula uzuală latină pentru jurămint. Fidius divinitate abstractă, personificarea bunei credințe, a fost identificat cu Semo Sancus la sabini și cu Zeus Pistos (Jupiter) la greci și romani. Corespunde lui „zău“ din limba română.

După rostirea acestor cuvinte Meleagru s-a năpustit prin mijlocul trupelor înarmate și cei care îi făcuseră calea liberă lăsându-l să plece, acum îl urmau la jefuirea prăzilor despre care le vorbise Meleagru.

VII. În jurul lui Meleagru se aflau o gloată uriașă de ostași. Toată adunarea ostașilor era pornită către răsmeriță și dezbinare, cînd un ostaș oarecare din rîndurile celor mai de jos tagme ale poporului macedonean, necunoscut celor mai mulți compatrioți ai săi strigă :

„Ce-i nevoie de arme și de război civil, cînd îl aveți pe regele pe care-l căutați ? Acesta este Arrhidaeus, fiul lui Filip, fratele lui Alexandru, regele nostru de mai înainte. El lua parte împreună cu Alexandru la cultul și ceremoniile religioase ale familiei sale și acum e singurul moștenitor care e trecut cu vederea de voi. Dar cu ce v-a greșit Arrhidaeus ? Ce v-a făcut ca să-i fie răpit un drept în vigoare la toate neamurile. Dacă veți căuta pe cineva asemenea lui Alexandru, nu-l veți găsi niciodată. Dacă îi căutați ruda lui cea mai apropiată, ei bine, Arrhidaeus este singura lui rudă !” Cînd a auzit acestea, adunarea la început n-a mai scos un cuvînt, de parcă li s-ar fi dat ordin să tacă, apoi toți într-un glas au strigat : „Să fie chemat Arrhidaeus ! Merită să fie trimiși la moarte cei care au convocat adunarea fără el !” Atunci Pithon cu fața scaldată în lacrimi începu să le grăiască : „În primul rînd Alexandru este cel mai lovit dintre toți, dacă el a fost lipsit de dragostea și prezența atîtor cetățeni vrednici și bravi ostași. Nemaiîntînd seama de nimic altceva decît

de numele și amintirea regelui lor, și-au pus un vâl pe ochi, încît nu mai văd mai departe !“ Fără îndoială, aceasta înseamnă că tinărul Arrhidaeus, căruia i se acorda tronul, să devină ținta unor batjocuri. Însă obiecțiunile aduse în această privință au stîrnit mai degrabă ura împotriva celor care le adusesese, decît dispreț față de Arrhidaeus căci, în timp ce-l compătimesc pe acesta, încep să simtă de pe acum simpatie pentru cel în discuție. De aceea prin puternice aclamații toată ostășimea adunată își manifestă cu zel hotărîrea că nu vor admite să le fie rege decît cel care prin obirșia sa poate năzui la tron, și hotărîră să fie chemat Arrhidaeus. Meleagru, care era pornit împotriva lui Perdiccas și-l ura, îl aduse repede pe Arrhidaeus în palat și atunci ostașii îl proclamară pe acesta rege sub numele de Filip, adresîndu-i salutul lor.

Însă acesta era glasul ostășimii de rînd, în schimb părerea căpeteniilor armate era cu totul alta. Pithon, care făcea parte din numărul acestora, purcese la aducerea la îndeplinire a planului lui Perdiccas și desemnă ca tutori ai fiului Roxanei, care avea să se nască, pe Perdiccas și pe Leonnatus. Mai adăugă că Craterus și Antipater urmează să fie investiți cu prerogativele puterii pentru teritoriile regatului macedonean din Europa. Atunci fiecare trebuie să depună jurămîntul de supunere viitorului rege, fiul lui Alexandru. Meleagru, care pe bună dreptate se temea că avea acum să suporte urmările atitudinii sale potrivnice, se retrăsese de acolo împreună cu partizanii săi. El se înapoie însă repede și, tîrîndu-l după sine pe Filip, a dat buzna în palat strigînd sus și tare că maturitatea vîrstei sale însuflețește nădejdlile ostășimii, care nădejdi în privința nou-

lui rege au fost exprimate puțin mai înainte. N-au altă soluție decît să recurgă la o mlădiță care-și trage obîrșia din regele Filip și care e și fiul și fraatele a doi regi ; să creadă deci că acesta e cel mai îndreptățit în această privință.

Oceanul cel mai adînc, marea cea mai nețărmurită și cea mai bîntuită de furtuni nu ridică talazuri mai mari ca mulțimea cînd începe să se agite, mai cu seamă cînd e îmbătată de iluziile unei noi libertăți cu puține șanse de durată. În vreme ce doar vreo cîtiva îi acordau prerogativele puterii lui Perdiccas, care fusese desemnat, cei mai mulți acordau puterea lui Filip, pe care îl disprețuiseră. Această majoritate nu mai era în stare nici să-și impună voința, nici să renunțe la hotărîrea luată și cînd se căia, cînd își dădea seama că regretul ei e tardiv. În cele din urmă toate simțămintele și le îndreptară către urmașii de viță regească. Însălmîntat de autoritatea căpeteniilor oștirii Arrhidaeus, se retrăsese din adunare și, după plecarea acestuia, măcar că glasurile mulțimii ostașilor amuțiseră, totuși simpatia față de Arrhidaeus nu s-a micșorat cîtuși de puțin. De aceea fu rechemat de îndată. Înapoiindu-se, Arrhidaeus se îmbracă cu veșmintele fratelui său, chiar cu acelea care fuseseră puse pe tronul regal. La rîndul său Meleagru, după ce și-a îmbrăcat armura și și-a luat și armele asupra sa, s-a pus să facă de gardă pe lîngă noul rege. El era urmat de ostașii falangei macedonene, care-și loveau scuturile cu lăncile în semn că sînt gata să verse singele celor care li se vor împotrivi lor, încumetîndu-se să susțină la tron pe alții care n-au nici un drept. Macedonenii se bucurau că puterea supremă a statului va rămîne în aceeași casă și familie ; unui vlăstar de viță regească îi

revenea tronul ca un drept legitim de succesiune ; macedonenii deprinși să aibă pentru numele lui Filip un cult și să-l venereze nu îngăduiau nimă-nui să-l poarte, dacă prin obîrșia sa nu era hărăzit să domnească.

Ca urmare Perdiccas, înspăimîntat de această nouă situație, ordonă să se închidă sala unde se afla trupul lui Alexandru. Împreună cu el se mai găseau șase sute de ostași, care dăduseră numeroase dovezi de vitejie. I se alăturase și Ptolemeu împreună cu cohorta de paji regești. Cu toate acestea, zăvoarele tot au putut fi sfărîmate destul de ușor de atîtea mii de oameni înarmați. Și noul rege Arrhidaeus tăbărise acolo, însoțit de gloata ostașilor gărzii sale a căror căpetenie era Meleagru. Perdiccas indignat, chemă să se adune în jurul său pe cei care vor să apere trupul lui Alexandru. Însă cei din tabăra lui Meleagru începură să arunce cu lăncile asupra lui Perdiccas.

După ce mulți din rîndurile susținătorilor acestuia au fost răniți, în cele din urmă veteranii, scoțîndu-și căștile ca să poată fi recunoscuți mai lesne, îi rugară pe cei care erau de partea taberii lui Perdiccas să înceteze ostilitățile, să se dea bătăuți în fața regelui și trupelor sale mai numeroase. Cel dintîi care a depus armele a fost Perdiccas. Și ceilalți care erau cu el au făcu la fel. După aceea Meleagru, îndemnîndu-și partizanii să nu se depărteze de trupul lui Alexandru, cei din tabăra lui Perdiccas, convinși că li se întinde o cursă, fugiră pe o altă poartă a palatului, îndreptîndu-se spre Eufurat. Cavaleria, care era formată din tinerii cei mai nobili, îl urma în mare număr pe Perdiccas și pe Leonnatus ; ei găsiră cu cale că e mai lesne să iasă din Babylon și să-și instaleze tabăra în loc șes. Însă Perdiccas nu-și pierduse nădejdea

că va atrage de partea sa și pedestreimea și în consecință, ca să se dea în vileag că s-a rupt de restul armatei, luînd cu el cavaleria, rămase în oraș.

VIII. Dar Meleagru n-a încetat să-l îndemne pe noul rege să-și consolideze puterea prin suprimarea lui Perdiccas, spunîndu-i : „Dacă Perdiccas, care nu-și poate infrîna pornirile, nu va fi desființat, atunci el va răsturna întreaga situație. Perdiccas își dă seama cu oită dușmănie s-a comportat față de noul rege. Nimeni nu poate fi destul de devotat unuia de care se teme !” Regele Arrhidaeus îl lăsă pe Meleagru să spună ce vrea, cu toate că în sinea sa nu era de părerea lui. Meleagru a tălmăcit tăcerea regelui drept ordin. De aceea a trimis în numele regelui o gardă din oamenii de credință ca să-l cheme pe Perdiccas la adunare, dar, dacă el va șovăi să vină, aceștia au primit însărcinarea să-l ucidă. Spunîndu-i-se lui Perdiccas despre sosirea gărzii, acesta, însoțit numai de 16 tineri din corpul de gardă al regelui Alexandru, se opri în pragul locuinței sale ; aici aduse muștrări noilor veniți, spunîndu-le că au ajuns sclavii lui Meleagru și, prin atitudinea sa plină de semetie și privirea-i cruntă, a virit așa fel groaza în ei, încît aceștia, pierzîndu-și cumpătul, se împrăștiară. Perdiccas ordonă pajilor să încalce pe cai și, întovărit de cîțiva prieteni a ajuns la Leonnatus, cu intenția de a respinge orice atac, acum dispunînd de forțe mai puternice. A doua zi macedonenii, intrucît găsiră cu cale că e nedemn de ei faptul de a-l fi pus pe Perdiccas în primejdie de moarte, au hotărît să-l pedepsească pe Meleagru din puterea armelor pentru atitudinea lui anarhică. Prevăzînd că

trupule se vor ridica împotriva sa, cînd regele se duse la adunarea ostaşilor, acestuia îi trecu prin minte să-l întrebe dacă el a dat ordin să fie arestat Perdiccas. Arrhidaeus, îmboldit de Meleagru, a răspuns că el „a dat acest ordin, dar că nu trebuie nimeni să se neliniştească, pentru că Perdiccas n-a pierit, ci e în viaţă“.

Ca urmare, după ridicarea adunării, Meleagru, cuprins de panică, mai ales în urma faptului că l-a părăsit cavaleria, nemaiajutîndu-l capul să ia o hotărîre — căci de data asta asupra lui căzuse primejdia pe care i-o urzise duşmanului său puţin mai înainte — pierdu vremea trei zile aproape, trecîndu-i prin cap tot felul de planuri care de care mai nesigure.

În timpul acesta viaţa în palatul regal îşi urma cursul obişnuit, căci şi solii popoarelor se prezentau cu diferitele lor însărcinări înaintea regelui, şi comandantii trupelor erau în preajma lui, şi gărzile şi ostaşii mişunau în antecamere. Totodată însă se citea pe feţele tuturor semnele unei deznădejdi cumplite, în care căzuseră de la sine, doborîţi de jale, datorită acestei nemaipomenite situaţii. Se priveau pe furis, nu îndrăzneau nici să se apropie unul de altul, nici să schimbe vreo vorbă între ei, ci fiecare era prada unei mari agitaţii, măcinat de tot felul de gînduri tainice şi, făcînd o comparaţie între noul rege şi Alexandru, se simţeau covirşiţi de regret după fostul lor rege pe care-l pierduseră. Se întrebau unde e regele lor sub ordinele şi sub auspiciile căruia obţinuseră atîtea victorii ? Se vedeau părăsiţi acum în mijlocul atîtor neamuri vrăjmaşe şi înverşunate împotriva lor, şi care abia aşteptau să li se ivească prilejul să tabere asupra macedonenilor, pentru a se răzbuna cumplit împotriva lor după atîtea dezastre şi suferinţe.

Pedestrimea cuprinsă de zbucium sufletesc era frământată de astfel de gânduri cînd i se aduce la cunoştinţă că, după ce cavaleria, aflată sub comanda lui Perdiccas, a ocupat cîmpiile din jurul Babylonului, ea a pus mîna pe grînele care erau transportate în oraş. Ca urmare, mai întîi începu să se facă simţită lipsa de alimente şi apoi să bîntuie şi foametea. Cei care se găseau în oraş erau de părere sau să se împace din nou cu Perdiccas, sau să se recurgă la forţa armelor, ei înşişi măsurîndu-se cu el prin luptă.

Datorită acestui fapt locuitorii care-şi aveau aşezările la ţară, temîndu-se de jefuirea caselor şi satelor lor, îşi căutaseră refugiul în oraş, iar oraşenii la rîndul lor, pentru că se vedeau lipsiţi de alimente, părăsiseră oraşul, astfel încît ambele categorii de locuitori se gîndeau că acolo unde se găsesc, au o mai bună situaţie decît în propriile lor locuinţe.

Temîndu-se de izbucnirea unei revolte împotriva lor, macedonenii se adunară în palat şi dezvăluiră regelui gîndurile lor. Ei fură de părere să se trimită o solie la cavaleria lui Perdiccas, în scopul curmării acestui conflict şi a depunerii armelor. De aceea sînt trimişi, ca împuterniciţi din partea regelui, Pasas tesalianul şi Amissus megalopolitanul, precum şi Perilaus ; după ce-au expus însărcinările primite de la regele lor, aceştia s-au înapoiat, aducînd următorul răspuns : numai dacă regele le va preda pe autorii acestui conflict, călăreţii nu vor mai recurge la forţa armelor. Cînd li s-a adus la cunoştinţă aceste lucruri, ostaşii, fără vreo dispoziţie din partea cuiva, pun mîna pe arme. Filip, auzind această zarvă, ieşi din palat şi grăi următoarele : „Acest conflict dintre noi nu

folosește la nimic ; căci, în vreme ce noi ne vom încăiera unii cu alții, vor culege roadele conflictului cei care vor sta liniștiți.

Amintiți-vă totodată că avem de-a face cu concetățenii noștri ; a le spulbera repede orice nădejde de împăcare înseamnă a ne grăbi să recurgem la războiul civil. Să mai încercăm o dată prin trimiterea unor noi delegați, pentru ca, dacă aceștia îi vor putea îmblânzi, să se împace lucrurile. Eu sînt incredințat că atîta vreme cît rămășițele pămîntești ale regelui Alexandru au rămas fără funeralii, toți se vor uni într-un cuget și-o simțire pentru aducerea la îndeplinire a îndatoririlor supreme. În ceea ce mă privește, decît să se verse singele concetățenilor mei, prefer să renunț la această putere, incredințînd-o altuia ! Iar dacă nu mai există nici o nădejde de înțelegere, vă rog și vă implor, alegeți-vă pe un altul mai vrednic ca mine !” Izbucnindu-i lacrimile, Arrhidaeus își scoase diadema de pe cap, întinzînd mîna dreaptă cu care o ținea, pentru a o primi oricare se va socoti mai vrednic s-o poarte.

Cuvintele lui Arrhidaeus, care oglindeau atîta spirit de modestie, stîrniră o puternică nădejde, relevînd caracterul acestui om adumbrit pînă în acea zi de faima fratelui său, Alexandru. De aceea, care mai de oare stăruia pe lângă rege să aducă la îndeplinire propunerea pe care o făcuse. Atunci Arrhidaeus îi trimite din nou la Perdiccas pe aceiași delegați oare să-i ceară să-l accepte pe Meleagru ca al treilea comandant suprem. Fără mare greutate s-a obținut aceasta, căci pe de o parte Perdiccas dorea să-l despartă pe Meleagru de rege, iar pe de alta se gîndea că el singur nu va putea ține piept la doi adversari. Ca urmare, cînd Meleagru a ieșit cu falanga în cale, la rîndul

său și Perdiccas i-a sosit în întâmpinare, în fruntea pîlcurilor sale de cavalerie. Făcînd cuvenitul schimb de saluturi, cele două armate se contopiră, încredințate că armonia, înțelegerea și pacea dintre ele au fost confirmate pe vecie.

IX. Însă ursita pregătea cu pași gigantici dezlănțuirea războaielor civile pentru neamul macedonean, fiindcă un tron nu se poate împărți la mai mulți și pentru acest tron existau destui pretendenți.

În primul rînd, rivalii s-au măsurat piept la piept cu toate forțele, apoi s-au despărțit din nou și, deoarece au împovărat corpul statului macedonean cu mai multe capete decît putea el susține celelalte membre au început să slăbească. Într-adevăr, acest imperiu a putut sta în picioare și dura cînd a avut în fruntea sa o singură căpetenie, însă oînd povara lui a fost așezată pe umerii mai multora, s-a prăbușit.

De aceea, în mod legitim și pe bună dreptate, poporul român mărturisește că-și datorează salvarea împăratului său, apărut ca un nou astru pe cer, răspîndind lumina și gonind întunericul nopții, care era cit pe aci să fie cea din urmă pentru noi. Pe Hercule, împăratul și nu soarele e cel care prin apariția sa a readus lumină lumii scufundate în întuneric, pentru că fără capul și mintea lui Augustus ¹ membrele imperiului se clătinau din pricina dezbinărilor interne. Cîte făclii incendiate a stins el atunci ! Cîte săbii a făcut să fie vi-

¹ Se referă la împăratul Vespasian care izbutise să pună capăt războaielor civile izbucnite după omorîrea lui Nero prin înlăturarea lui Otto, Galba și Vitellius.

rite în teacă ! Cîte furtuni a împrăştiat, aducînd deodată seninul în văzduh ! Astfel, astăzi imperiul roman nu e numai asemănător unui copac care înverzeşte din nou, ci e şi plin de flori. Dacă zeii găesc cu cale, veacurile care vor urma celui în care trăim vor vedea puterea împăratului nostru rămînînd în picioare şi trecînd în mîinile urmaşilor, dacă nu de-apururi, de bună seamă pe o lungă durată.

Dar să mă întorc la depănarea istorisirii mele, de la care m-a îndepărtat priveliştea propăşirii poporului nostru. Perdiccas îşi pune singura nădejde a salvării sale în moartea lui Meleagru. Acesta era o fiinţă vanitoasă şi totodată un om care nu-şi respecta cuvîntul dat fiind în permanenţă stăpînit de convingerea schimbării situaţiei printr-o lovitură de stat şi care îl ura cu înverşunare. De aceea trebuia să preîntîmpine orice prilej de a cădea în primejdie. Însă Perdiccas era fără seamăn de iscusit în arta disimulării, pentru a nu-şi dezvălui planurile şi a-şi doborî adversarul cînd se aştepta mai puţin. De aceea îşi pregăti într-ascuns o sumă de unelte devotate din rîndurile trupelor pe care le comanda, învăţîndu-i să-şi manifeste puternic nemulţumirea — dar să procedeze ca şi cum Perdiccas habar n-ar avea de toate acestea — că Meleagru a fost pus pe aceeaşi treaptă cu dînsul. Cînd i s-a adus la cunoştinţa lui Meleagru starea de lucruri, acesta ieşindu-şi din fire din pricina miniei, îi dezvăluie lui Perdiccas ce-a aflat. Prefăcîndu-se că e înspăimîntat de această situaţie neaşteptată, Perdiccas se miră mai întîi, apoi se tîngui şi încercă să producă impresie, arătînd chipul unui om care-l compătîmeşte. În cele din urmă căzură de acord amîndoi ca să fie puşi în cătuşe autorii acestor zvonuri atît de ten-

dențioase. Meleagru îi mulțumește, îl îmbrățișează pe Perdiccas, copleșindu-l cu laude pentru lealitatea și atitudinea sa binevoitoare. Apoi, după consfătuirea comună, amîndoi iau măsurile menite a pedepsi pe vinovați. Hotărăsc să facă purificarea trupelor printr-o ceremonie¹ solemnă a expierii², și cauza plauzibilă nu părea să fie alta decît proaspătul conflict dintre ei.

Regii macedonenilor oficiau această slujbă de purificare a trupelor lor în felul acesta :

Se aruncau măruntaiele unei cățele tăiate în bucăți mici într-o parte și alta a unei cîmpii unde era condusă oastea ; în acest interval erau înșiruite unitățile militare cu armele asupra lor ; aici cavaleria, dincolo falanga. Deci, în ziua în care hotărîseră oficierea acestei ceremonii, regele împreună cu cavaleria și cu elefanții erau rînduiți în dispozitiv în fața trupelor de pedestrași, pe care îi comanda Meleagru. Pilcurile de cavalerie începură deja să se pună în mișcare ; iar pedestrima, cîrînsă deodată de teamă datorită proaspătului conflict, nefiind complet stinse în inimile lor amintirea acestuia, nu se aștepta de fel la o manifestare pașnică. Au stat puțin în cumpănă dacă n-ar fi mai bine să-și ducă trupele în oraș, pentru că tere-

¹ *Caerimonia* are aceeași rădăcină cu „Caeres” și „creare”. Este un act sfînt, religios, pe cînd „ritus” e profan. „Sacra”, cultul fiecărei familii, se transmitea din tată în fiu și era de mare importanță. Dreptul la moștenire era reglementat în funcție de participarea familiei la acest cult. Un străin nu putea participa la cultul altei familii. De aceea Arrhidaeus era considerat capul familiei, căci participa la cultul familiei sale.

² *Lustrum* era o sărbătoare specifică romană pentru ispășirea păcatelor. Se făcea din 5 ani în 5 ani la romani. Curtius Rufus atestă această ceremonie a expierii și la macedoneni.

nul era prielnic cavaleriei, însă, temîndu-se să nu-i învinuiască tovarășii de arme de lipsă de lealitate, au rămas neclintiți locului, pregătiți sufletește de luptă, dacă cineva i-ar ataca. Cele două corpuri de oaste se porniseră în marș și mai rămăseseră un mic interval care despărțea cele două linii de bătaie cînd în fruntea unui escadron de cavalerie, regele înaintă călare pînă în fața trupelor pedestrimii și ceru, din imboldul lui Perdiccas, să fie aduși la locul de execuție autorii răzvrătirii, adică tocmai aceia pe care el trebuia să-i apere ; ba proferă amenințări spunînd că, dacă vor refuza, se va năpusti asupra lor cu toate escadroanele de cavalerie și cu elefanții. Pedestrimea rămase locului încremenită, neașteptîndu-se la această lovitură ; mai mult, nici chiar Meleagru nu presimțea nimic și nu se gîndea la vreo astfel de întorsătură. Cea mai sigură atitudine de adoptat în împrejurările de față părea să fie mai degrabă aceea de așteptare decît de a forța linia destinului.

Atunci Perdiccas, cînd a văzut întreaga pedestrimă încremenită și supusă, dispuse să fie separați de celelalte trupe cam trei sute de ostași, care-l urmaseră pe Meleagru, cînd acesta ieșise brusc din adunarea ostășească ce fusese ținută prima oară după moartea lui Alexandru, și-i împinse înaintea elefanților, în fața întregii armate ; toți aceștia au fost striviți de picioarele acestor jivine fără ca Filip să se împotrivească, ori să dea vreo dispoziție în acest sens. Ieșea limpede în vileag că el nu va lua măsuri de pedepsire împotriva cuiva, cîtă vreme înseși împrejurările îndreptăteau asemenea represalii. Această întîmplare a constituit pentru ma-

cedoneni și o prevestire și începutul războaielor¹ civile. Meleagru și-a dat seama prea tirziu de șiretlicul lui Perdiccas. Însă cum în acel moment nu se săvârșea nici un act de silnicie asupra persoanelor sale, el a rămas liniștit în rîndurile alor săi, dar în curînd i se spulbera orice nădejde de a scăpa cu zile, deoarece își dădu seama că adversarii săi abuzau de numele celui pe care chiar el îl făcuse rege, de astă dată spre pierzania sa, și ca urmare se refugie într-un templu, unde fu ucis fără să fie apărat de opreliștea religioasă.

X. Perdiccas, după ce și-a condus oastea în oraș, ținu un consiliu cu căpeteniile mai importante ale armatei, și cu acest prilej a găsit cu cale să împartă imperiul. Astfel el își păstră într-adevăr prerogativele puterii supreme. Ptolemeu obținu satrapia

¹ După moartea lui Alexandru cel Mare, a urmat descompunerea marelui său imperiu, datorită ciocnirilor violente între urmașii săi — diadohii — pe de o parte și mai ales cauzelor social-economice și politice pe de altă parte, proces care a durat aproape 50 de ani (323—281 î.e.n.). Ciocnirile dintre diadohi pentru putere și hegemonie s-au desfășurat în mai multe etape, toate oglinzind tendința de ocupare a întregului imperiu moștenit de la Alexandru cel Mare de către un singur autocrat prin eliminarea celorlalți concurenți. Diadohii rămași în arenă și care-și dispută întîietatea sînt seleucizii, anti-gonizii și Ptolemeii. După bătălia de la Kurupedion din 281 î.e.n. au mai dăinuit doar regatul seleucizilor și al lui Ptolemaios, pînă la apariția unui competitiv mai puternic și mai bine organizat, statul sclavagist militarist roman, care va desființa statele elenistice și le va anexa puterii sale. Dar cauza dominantă a conflictului dintre diadohi o constituia ascutirea contradicțiilor interne și a antagonismelor de clasă. Alăturarea păturilor asuprite din polisurile grecești de partea acelor state elenistice

Egiptului și a neamurilor din Africa care fuseseră supuse. Siria și Fenicia fură acordate lui Laomedon¹; Cilicia a fost încredințată lui Philotas; Antigonus a primit prerogativele puterii pentru guvernarea Licie, Pamfiliei și a majorității teritoriului Frigiei. În Caria fu trimis Cassandru², în Lydia, Menandru³. Cappadocia și Paphlagonia i-au revenit lui Eumenes⁴. Acestuia i s-au dat dispoziții totodată să apere acea regiune pînă la Trapezunt și să poarte război cu Ariarathes⁵, singurul rege care refuzase să se supună puterii macedonene. Pithon⁶ a primit dispoziție să guverneze asupra

care le făgăduia și garanta libertatea și independența față de reprezentanții clasei dominante exploatare și lupta permanentă dintre demos și oligarhia polisurilor a fost una din cele mai importante cauze a acestui conflict dintre diadohi.

¹ Laomedon, originar din Mitylene, general macedonian, fratele lui Erigyus, exilat de Filip, a fost rechemat de Alexandru și folosit ca tălmăci, dîndu-i-se și sarcina supravegherii prizonierilor de război.

² Cassandru, căsătorit cu Thessalonice, sora lui Alexandru cel Mare, l-a înlăturat pe regentul Macedoniei, Polypercon. După bătălia de la Ipsus în 301 î.e.n., a devenit regele Macedoniei, păstrînd tronul pînă la moartea sa, în 296 î.e.n.

³ Comandantul mercenarilor din armata lui Alexandru.

⁴ Eumenes, trac din Cardia, secretarul lui Filip și apoi al lui Alexandru cel Mare. La împărțirea imperiului a obținut Cappadocia și Paphlagonia, fiind aliat cu Perdiccas. După moartea acestuia, manifestîndu-se ca adversar al lui Antigonus, a fost capturat de acesta prin trădare și ucis în 315 î.e.n. A scris *Jurnalul expediției lui Alexandru în Asia* în colaborare cu Deodot din Erythrae, foarte apreciat în antichitate. Se căsătorise cu Barsine.

⁵ Ariarathes, satrapul Cappadociei, s-a proclamat rege în 323 î.e.n., după moartea lui Alexandru cel Mare.

⁶ Pithon, general al lui Alexandru, guvernatorul Mediei, după moartea lui Alexandru, a fost suprimat de Eumenes în 316 î.e.n.

Mediei, iar Lysimachus asupra Traciei și neamurilor pontice. În ce privește guvernatorii Indiei, cei ai Bactriei, cei ai Sogdiane și a altor neamuri învecinate cu Oceanul și cu Marea Roșie, s-a decretat să nu se modifice cu nimic hotarele teritoriului fiecăruia. Perdicas urma să rămână cu regele, deținând comanda trupelor care-l însoțeau pe acesta.

Unii au crezut că provinciile au fost așa fel împărțite pe baza testamentului lui Alexandru ; dar eu am aflat că această versiune, deși a fost transmisă de unii autori, este lipsită de temei. De altfel, după această împărțire a imperiului, fiecare avea să-și apere teritoriul atribuit și puterea pe care el însuși și-o întemeiasc, dacă era în măsură să-și pună frâu ambițiilor și pasiunilor sale. De altfel, fiecare din aceștia, care puțin mai înainte fuseseră slujitorii lui Alexandru, sub pretextul exercitării prerogativelor puterii în numele altuia pusese mîna pe cîte un vast regat, eliminînd motivele conflictelor dintre dinșii, deoarece toți făceau parte din sinul unuia și aceluiași neam — poporul macedonian — și în afară de aceasta fiecare din ei își avea statul bine delimitat și despărțit de teritoriile celorlalți. Numai că era greu să se mulțumească cu ceea ce le oferise prilejul. Căci atunci cînd un om năzuie să aibă mai mult, se plictisește și simte silă de ceea ce stăpîncea la început. De aceea în mod evident, aveau să rivnască și mai mult la mărirea regatelor, pe care cu anevoință le obținuseră.

Se scurseseră șapte zile de cînd rămășițele pămîntești ale lui Alexandru se găseau în sicriu, deoarece grijile pricinuite de rezolvarea treburilor publice abătuseră mințile tuturor de la îndatorirea funeraliilor solemne. Ori nicăieri pe lume nu

e mai puternică arșița ca în regiunea Mesopotamiei, astfel încît cele mai multe viețuitoare piercînd aceasta le prinde pe pămîntul lipsit de vegetație : așa de mare este căldura soarelui și zăpușeala în văzduh, de parcă totul ar fi mistuit de pîrjol. Izvoarele sînt și rare, și, unde există, locuitorii din egoism le ascund ; numai ei se folosesc de aceste izvoare, străinii nu știu de ele. Eu relatez aceste lucruri din cele ce-am prins ici și colo, fără să le acord crezare : cînd prietenii lui Alexandru au avut timp să se ocupe de rămășițele lui pămîntești, cei care au intrat în camera mortuară și au desfăcut sicriul, au găsit trupul lui Alexandru intact și în perfectă stare, fără nici o urmă de descompunere, ori cu lividitatea specifică celor decedați. Din chipul lui nu dispăruse prospețimea vieții care este menținută de aerul respirat. De aceea nici egiptenii și nici chaldeenii, care fuseseră însărcinați să-i îmbălsămeze corpul după practica aplicată în țările lor, la început nu s-au încumetat să-l atingă cu mîinile lor, părăindu-li-se că Alexandru mai respiră încă ; apoi însă îi adresară rugăciuni să încuviințeze unor muritori să se atingă de un zeu, și îi scoaseră toate măruntaiele din trup : apoi sicriul de aur fu umplut de aromate, iar pe cap îi așezară podoabele și însemnele cuvenite rangului său. Cei mai mulți au crezut că Alexandru a murit otrăvit : un fiu al lui Antipater¹, numit Iollas, care făcea parte din rîndurile celor ce-l serveau la masă, i-a dat otravă din ordinul tatălui său. De multe ori Alexandru fusese auzit spunînd — și acest lucru e sigur : — „Antipater rîvnește la tronul regal, și

¹ Antipater era guvernatorul Macedoniei și Greciei în timpul războiului din Asia. Avea doi copii : Cassandru și Iollas. Era și tutorele familiei lui Alexandru.

este investit cu prerogativele unei puteri mai mari, mai cu seamă după obținerea victoriei asupra spartanilor, e cît se poate de îngîmfat, pretinzînd că cea mai deosebită cinstire i se cuvine în primul rînd lui !“ Alții credeau că chiar Craterus a fost trimis împreună cu o ceată de veterani ca să-l extermină pe Alexandru. Se știe de asemenea că în Macedonia există o astfel de otravă¹, încît distruge chiar și fierul, și că aceasta nu poate fi păstrată decît într-o copită de cal. Styx se cheamă izvorul din care iese această otravă mortală.

Această otravă adusă de Cassandru a fost înmînată fratelui lui, Iollas, care a amestecat-o cu băutura care avea să fie cea din urmă a lui Alexandru. În curînd însă puterea dobîndită de cei pe socoteala cărora fuseseră răspîndite asemenea zvonuri și versiuni a făcut să se spulbere toate acestea. Căci Antipater într-adevăr a pus mîna și pe tronul Macedoniei și a pus mîna și pe Grecia. Fiul său fu urmașul lui Antipater² la tron, ridicîndu-le viața tuturor celor ce se înrudeau chiar cît de departe cu Alexandru.

Corpul lui Alexandru a fost transportat de Ptolemeu, căruia îi revenise Egiptul, la Memfis și de acolo, după vreo cîțiva ani, la Alexandria, unde îi fură acordate tot felul de onoruri atît morții cît și numelui lui Alexandru.

¹ Istoricul Justinus în opera lui afirmă categoric că Alexandru cel Mare a murit otrăvit.

² Antipater a murit în 319 î.e.n. Fiul său Iollas, fiindu-i succesor, de teama de a nu avea un rival la guvernare, a ucis-o pe Olimpia, mama lui Alexandru, pe Roxana cu fiul ei Alexandru și pe Barsine, împreună cu fiii săi, Hercule și Alexandru.

SUMAR

Cartea a cincea	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	6
Cartea a şasea	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	63
Cartea a şaptea	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	127
Cartea a opta	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	193
Cartea a noua	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	265
Cartea a zecea	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	317

Redactor : TIBERIU AVRAMESCU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

Apărut 1970. Hirtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,35. Coli tipar 11,5. A. nr. 6295/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 871—94=59.

**Tiparul executat sub comanda nr. 400
la Combinatul Poligrafic „Casa Știin-
ței”, Piața Științei nr. 1 București,
Republica Socialistă România**

quintus curtius rufus

DIN APARIȚIILE VIITOARE ALE «BIBLIOTECII PENTRU TOȚI»

* * *

Jókai Mór

A.J. Cronin

* * *

A.N. Tolstoi

Joseph Conrad

Victor Hugo

H. Ibsen

Eugen Ionescu

Jules Romain

E.Th.A. Hoffmann

Iacob Negruzzi

A. Moravia

– *Memoriile lui Garibaldi*
(revăzute și completate de Al. Dumas–tatăl).

– *Fiii omului cu inima de piatră*, roman, 2 vol.

– *Citadela*, roman, 2 vol.

– *Sonetul italian în Evul Mediu și Renaștere*, 2 vol.

– *Petru I*, roman, 3 vol.

– *Negrul de pe «Narcis»*, nuvele.

– *Notre-Dame de Paris*, roman, 2 vol.

– *Peer Gynt* * *Stilpii societății*, teatru.

– *Teatru*, 2 vol. (I. *Cintăreața cheală*, II. *Setea și foamea*).

– *Oameni de bunăvoință*, roman, 4 vol.

– *Elixirul diavolului*, roman.

– *Scrieri alese*, 2 vol.

(I. *Copii de pe natură*, II. *Amintiri din «Junimea»*).

– *Ciociara*, roman.

Citiți «Biblioteca pentru toți» — cea mai populară colecție românească de literatură.

editura minerva

Vol. I și II lei 10